

+ ਗਣਿਤ ਦੀ ਦੁਨੀਆ

(ਤੀਜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਲਈ)



ਸਮੱਗਰ ਸਿੱਖਿਆ ਅਭਿਆਨ

ਪੜ੍ਹੋ ਸਾਰੇ ਵਧੋ ਸਾਰੇ

ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਉਪਰਾਲਾ



ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ

ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਗਰ

© ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ

ਪਹਿਲਾ ਐਡੀਸ਼ਨ : 2018

ਰੀਵਾਈਜ਼ਡ ਐਡੀਸ਼ਨ : 2022 2,18,500 ਕਾਪੀਆਂ

All rights, including those of translation, reproduction
and annotation etc., are reserved by the
Punjab Government

ਸੰਪਾਦਕ : ਪ੍ਰਿਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਕਬੂਰੀਆ
ਵਿਸ਼ਾ ਮਾਹਿਰ, ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ

ਚਿੱਤਰਕਾਰ : ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ
ਚੀਫ ਆਰਟਿਸਟ, ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ

ਚੇਤਾਵਨੀ

1. ਕੋਈ ਵੀ ਏਜੰਸੀ-ਹੋਲਡਰ ਵਾਧੂ ਪੈਸੇ ਵਸੂਲਣ ਦੇ ਮੰਤਵ ਨਾਲ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕਾਂ 'ਤੇ ਜਿਲਦ-ਸਾਜੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। (ਏਜੰਸੀ-ਹੋਲਡਰਾਂ ਨਾਲ ਹੋਏ ਸਮਝੌਤੇ ਦੀ ਧਾਰਾ ਨੰ. 7 ਅਨੁਸਾਰ)
2. ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ ਦੁਆਰਾ ਛਪਾਈਆਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਜਾਅਲੀ ਨਕਲੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਾਂ (ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕਾਂ) ਦੀ ਛਪਾਈ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਸਟਾਕ ਕਰਨਾ, ਜਮ੍ਹਾਂਖੋਰੀ ਜਾਂ ਵਿਕਰੀ ਆਦਿ ਕਰਨਾ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਫੌਜਦਾਰੀ ਜੁਰਮ ਹੈ। (ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ ਦੀਆਂ ਪਾਠ ਪੁਸਤਕਾਂ ਬੋਰਡ ਦੇ 'ਵਾਟਰਮਾਰਕ' ਵਾਲੇ ਕਾਗਜ਼ ਉੱਪਰ ਹੀ ਛਪਵਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ)



ਸਮੱਗਰ ਸਿੱਖਿਆ ਅਭਿਆਨ

ਪੜ੍ਹੋ ਸਾਰੇ ਵਧੋ ਸਾਰੇ

ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਉਪਰਾਲਾ

ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਵਿਕਰੀ ਲਈ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸਕੱਤਰ, ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ, ਵਿੱਦਿਆ ਭਵਨ, ਫੇਜ਼-8, ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਗਰ-160062 ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ
ਅਤੇ ਮੈਸ. ਦੀਪਕ ਆਰਟ ਪ੍ਰਿੰਟਰਜ਼, ਮਥੂਰਾ ਦੁਆਰਾ ਛਾਪੀ ਗਈ।

ਮੁੱਖ-ਬੰਧ

ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ ਆਪਣੀ ਸਥਾਪਨਾ ਤੋਂ ਹੀ ਸਕੂਲ ਪੱਧਰ ਦੇ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਬਣਾਉਣ, ਰਾਸ਼ਟਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਬਦਲਦੀਆਂ ਵਿੱਦਿਅਕ ਲੋੜਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਨੂੰ ਨਵਿਆਉਣ ਅਤੇ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਰਿਹਾ ਹੈ।

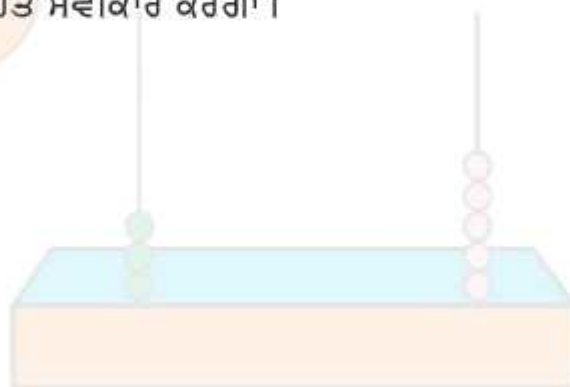
ਹੱਥਲੀ ਪੁਸਤਕ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਰਕਸ਼ਾਪਾਂ ਲਗਾ ਕੇ ਖੇਤਰੀ ਮਾਹਿਰਾਂ ਵੱਲੋਂ NCF-2005 ਅਤੇ PCF-2013 ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਚਿੱਤਰਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਇਸ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ WUth/Z ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਪੂਰਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਬੋਰਡ, SCERT ਦੇ ਮਾਹਿਰਾਂ ਅਤੇ ਖੇਤਰ ਦੇ ਤਜਰਬੇਕਾਰ ਅਧਿਆਪਕਾਂ/ਮਾਹਿਰਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਬੋਰਡ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹੈ।

ਲੇਖਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਪੂਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ ਤੀਜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਮਾਨਸਿਕ ਪੱਧਰ ਮੁਤਾਬਿਕ ਹੀ ਹੋਵੇ। ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਵਿਸ਼ਾ-ਸਮੱਗਰੀ ਅਤੇ ਉਦਾਹਰਨਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਮੁਤਾਬਿਕ ਹੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਹਰ ਇੱਕ ਪਾਠ ਵਿੱਚ ਕਈ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਸਥਾਨਕ ਸਾਧਨਾਂ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੀ ਜੀਵਨ ਸ਼ੈਲੀ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਬਦਲੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਗਣਿਤ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਇਹ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ WUth/Z ਅਤੇ ਲਾਹੇਵੰਦ ਸਿੱਧ ਹੋਵੇਗੀ। ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਹੋਰ ਚੰਗੇਰਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚੋਂ ਆਏ ਸੁਝਾਵਾਂ ਨੂੰ ਬੋਰਡ ਆਦਰ ਸਹਿਤ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰੇਗਾ।

ਚੇਅਰਮੈਨ

ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ



ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਨਿਰਮਾਣ ਕਮੇਟੀ

ਲੇਖਕ

- ਗੁਰਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਅਧਿਆਪਿਕਾ, ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਝਿਉਰਹੋੜੀ, ਐੱਸ.ਏ.ਐੱਸ. ਨਗਰ।
- ਮਨਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਅਧਿਆਪਿਕਾ, ਸਰਕਾਰੀ ਐਲੀਮੈਂਟਰੀ ਸਕੂਲ ਅਕਾਲਗੜ੍ਹ, ਪਟਿਆਲਾ।
- ਜਸਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਅਧਿਆਪਕ, ਸਰਕਾਰੀ ਐਲੀਮੈਂਟਰੀ ਸਕੂਲ ਅਰਾਈ ਮਾਜਰਾ, ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ।
- ਗੁਰਨੈਬ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਅਧਿਆਪਕ, ਸਰਕਾਰੀ ਐਲੀਮੈਂਟਰੀ ਸਕੂਲ ਮਘਾਣੀਆਂ, ਮਾਨਸਾ।
- ਵਿਨੈ ਲੈਕਚਰਾਰ, ਸਰਕਾਰੀ ਸੀਨੀਅਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ (ਕੁੜੀਆਂ) ਜੋਗਾ, ਮਾਨਸਾ।
- ਪਵਨਦੀਪ ਕੁਮਾਰ, ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਅਧਿਆਪਕ, ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਫਰੋਰ, ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ।
- ਪੂਜਾ, ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਅਧਿਆਪਿਕਾ, ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਧੁਰਾਲੀ, ਐੱਸ.ਏ.ਐੱਸ. ਨਗਰ।
- ਰੂਬੀ ਖੁੱਲਰ, ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਅਧਿਆਪਿਕਾ, ਸਰਕਾਰੀ ਐਲੀਮੈਂਟਰੀ ਸਕੂਲ ਲਟੋਰ, ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ।
- ਸੁਖਜਿੰਦਰ ਕੁਮਾਰ, ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਅਧਿਆਪਕ, ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਦੁਲਬਾ, ਪਟਿਆਲਾ।
- ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਅਧਿਆਪਕ, ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਲੰਗ, ਪਟਿਆਲਾ।

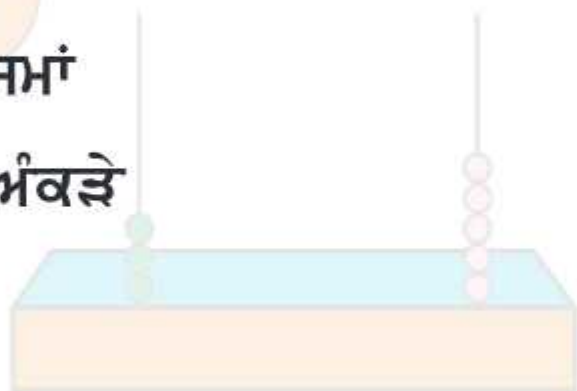
ਸੋਧਕ

- ਗੁਰਵੀਰ ਕੌਰ, ਵਿਸ਼ਾ ਮਾਹਿਰ, ਐਸ.ਸੀ.ਈ.ਆਰ.ਟੀ., ਪੰਜਾਬ।
- ਰੁਮਕੀਤ ਕੌਰ, ਵਿਸ਼ਾ ਮਾਹਿਰ, ਐਸ.ਸੀ.ਈ.ਆਰ.ਟੀ., ਪੰਜਾਬ।
- ਨਿਰਮਲ ਕੌਰ, ਏ.ਐਸ.ਪੀ.ਡੀ., ਡੀ.ਜੀ.ਐਸ.ਈ. ਦਫਤਰ, ਪੰਜਾਬ।
- ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਰਕਾਰੀ ਸੀਨੀਅਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ ਚੂਹੜੀ ਵਾਲਾ ਧੰਨਾ, ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ।
- ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਗਣਿਤ ਅਧਿਆਪਕ, ਸਰਕਾਰੀ ਸੀਨੀਅਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ ਬਡਾਲੀ ਆਲਾ ਸਿੰਘ, ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ।
- ਰਾਕੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ 'ਦੀਪਕ', ਮੁੱਖ ਅਧਿਆਪਕ (ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ), ਐੱਸ.ਏ.ਐੱਸ. ਨਗਰ।
- ਹਰਮੀਤ ਸਿੰਘ, ਮੁੱਖ ਅਧਿਆਪਕ (ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ), ਐੱਸ.ਏ.ਐੱਸ. ਨਗਰ।
- ਜਤਿੰਦਰ ਕੁਮਾਰ, ਗਣਿਤ ਅਧਿਆਪਕ, ਸਰਕਾਰੀ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਗਿਆਨਾ ਰਾਮਾ ਮੰਡੀ, ਬਠਿੰਡਾ।
- ਅਰੁਣ ਕੁਮਾਰ ਗਰਗ, ਗਣਿਤ ਅਧਿਆਪਕ, ਸਰਕਾਰੀ ਸੀਨੀਅਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ ਬੁਢਲਾਡਾ, ਮਾਨਸਾ।
- ਪਾਰਸ ਕੁਮਾਰ ਖੁੱਲਰ, ਸੀ. ਐਚ. ਟੀ., ਸਰਕਾਰੀ ਐਲੀਮੈਂਟਰੀ ਸਕੂਲ ਗੱਟੀ ਰਹੀਮੋਂ ਕੇ, ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ।
- ਚਰਨ ਸਿੰਘ, ਗਣਿਤ ਅਧਿਆਪਕ, ਸਰਕਾਰੀ ਸੀਨੀਅਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ ਲੁੰਬੜੀਵਾਲਾ, ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ।



ਵਿਸ਼ਾ-ਸੂਚੀ

1. ਸੰਖਿਆਵਾਂ	1
2. ਜੋੜ ਅਤੇ ਘਟਾਓ	37
3. ਗੁਣਾ	67
4. ਭਾਗ	101
5. ਧਨ	120
6. ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ	136
7. ਨਮੂਨੇ	152
8. ਮਾਪ	159
9. ਸਮਾਂ	179
10. ਅੰਕੜੇ	190



ਸਿੱਖਣ ਨਤੀਜੇ

ਸਿਖਿਆਰਥੀ

- 3 ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਵਰਤਦੇ ਹਨ।
 - ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਲ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ 999 ਤੱਕ ਦੀਆਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦੇ ਅਤੇ ਲਿਖਦੇ ਹਨ।
 - ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਲਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ 999 ਤੱਕ ਦੀਆਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦੇ ਮੁੱਲਾਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।
 - ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਸਧਾਰਨ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੀਆਂ 3 ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦਾ ਹੱਲ ਢੁੱਕਵੇਂ ਸਮੂਹ ਬਣਾ ਕੇ ਜਾਂ ਨਾ ਬਣਾ ਕੇ ਜੋੜ ਅਤੇ ਅੰਤਰ ਪਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ (ਜਿਸ ਦਾ ਜੋੜਫਲ 999 ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਾ ਹੋਵੇ)।
 - 2,3,4,5 ਅਤੇ 10 ਦੇ ਗੁਣਾਤਮਕ ਤੱਥ (ਪਹਾੜੇ) ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਵਿਵਹਾਰਿਕ ਸਥਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਦੇ ਹਨ।
 - ਕਿਸੇ ਸਥਿਤੀ/ਸੰਦਰਭ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਢੁੱਕਵੀਂ ਸੰਖਿਆ ਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਲਾਗੂ/ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਨ।
 - ਭਾਗ/ਵੰਡ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਸਮੂਹ/ਹਿੱਸੇ ਵਿਧੀ ਰਾਹੀਂ ਸਮਝਾਉਣਾ ਅਤੇ ਲਗਾਤਾਰ ਘਟਾਓ ਵਿਧੀ ਰਾਹੀਂ ਪੜਤਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਦਾਹਰਨ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ 12 3 ਵਿੱਚ 3-3 ਦੇ ਕਿੰਨੇ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਣ ਤੇ ਕੁੱਲ ਸਮੂਹਾਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ 4 ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਾਂ 12 ਵਿੱਚੋਂ 3 ਨੂੰ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਘਟਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਜੋ ਕਿ 4 ਵਾਰ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
- ਛੋਟੀ ਰਾਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮੂਹ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਸਮੂਹ ਦੇ ਜੋੜਦੇ ਅਤੇ ਘਟਾਉਂਦੇ ਹਨ।
- ਮੁੱਲ ਸੂਚੀ ਅਤੇ ਆਮ ਬਿੱਲ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ।
- ਦੋ ਪਸਾਰੀ ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦੀ ਸਮਝ ਹਾਸਿਲ ਕਰਦੇ ਹਨ।
 - ਕਾਗਜ਼ ਨੂੰ ਮੋੜਕੇ, ਡਾਟ ਗ੍ਰਿਡ ਤੇ, ਪੇਪਰ ਕਟਿੰਗ ਦੁਆਰਾ ਬਣੀ ਅਤੇ ਸਰਲ ਰੇਖਾ ਨਾਲ ਬਣੀ ਦੋ ਪਸਾਰੀ ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪਹਿਚਾਣਦੇ ਹਨ।
 - ਦੋ ਪਸਾਰੀ ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਭੁਜਾਵਾਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ, ਕੋਣਾਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ, ਸਿਖਰਾਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ ਅਤੇ ਵਿਕਰਣਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਕਵਰ ਦੀ ਆਕ੍ਰਿਤੀ ਵਿੱਚ 4 ਭੁਜਾਵਾਂ, 4 ਕੋਣ ਅਤੇ 2 ਵਿਕਰਣ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
 - ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਇੱਕ ਆਕ੍ਰਿਤੀ ਦੀਆਂ ਟਾਇਲਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਜਗ੍ਹਾ ਛੱਡੇ ਭਰਦੇ ਹਨ।
- ਮਿਆਰੀ ਇਕਾਈਆਂ ਜਿਵੇਂ ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ, ਮੀਟਰ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਕੇ ਲੰਬਾਈਆਂ ਅਤੇ ਦੂਰੀਆਂ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਅਤੇ ਮਾਪ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਕਾਈਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਕਰਦੇ ਹਨ।
- ਮਿਆਰੀ ਇਕਾਈਆਂ ਗ੍ਰਾਮ, ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਅਤੇ ਸਧਾਰਨ ਤੁਲਾ ਦੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਨਾਲ ਵਸਤੂਆਂ ਦਾ ਭਾਰ ਮਾਪਦੇ ਹਨ।
- ਅਣ-ਮਿਆਰੀ ਇਕਾਈਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਬਰਤਨਾਂ ਦੀ ਧਾਰਨ ਸਮੱਰਥਾ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।
- ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਗ੍ਰਾਮ, ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਮਾਪਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜਦੇ ਅਤੇ ਘਟਾਉਂਦੇ ਹਨ।
- ਕੈਲੰਡਰ ਤੇ ਇੱਕ ਖਾਸ ਦਿਨ ਅਤੇ ਤਾਰੀਖ ਨੂੰ ਪਹਿਚਾਣਦੇ ਹਨ।
- ਘੜੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਘੰਟੇ ਤੱਕ ਸਮਾਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ।
- ਪੈਟਰਨਾਂ ਨੂੰ ਸਾਧਾਰਨ ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅੰਕਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ।
- ਅੰਕੜਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾਨ ਚਿੰਨ੍ਹ ਅਤੇ ਚਿੱਤਰਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਅੰਕਿਤ ਕਰਕੇ ਰਿਕਾਰਡ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਚਿੱਤਰ ਗ੍ਰਾਫ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਦੇ ਹਨ।

ਉਦੇਸ਼

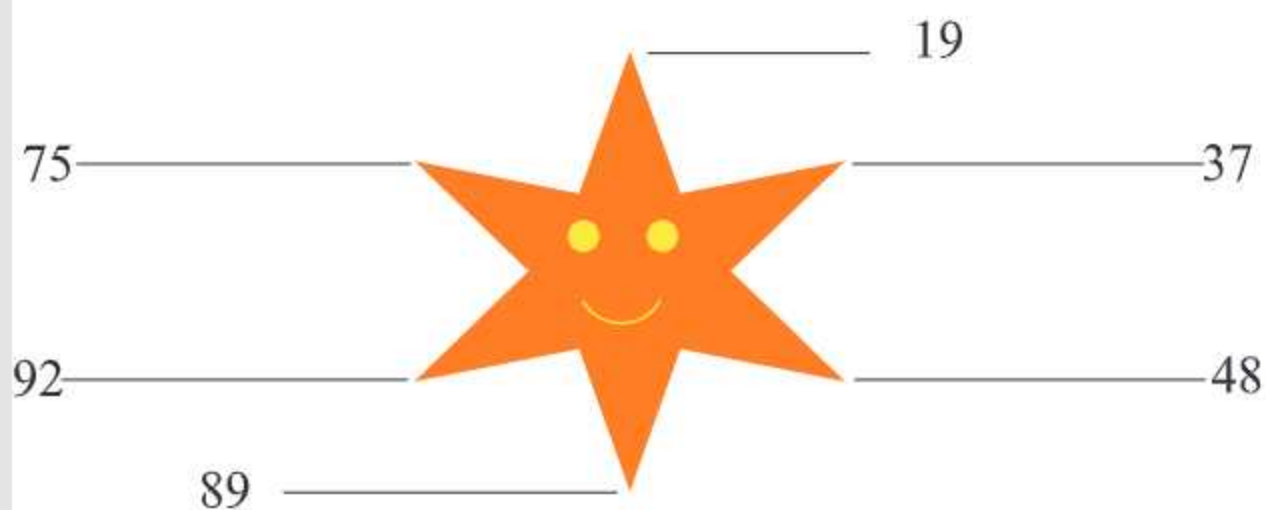
- ਕਰੰਸੀ ਨੋਟਾਂ, ਗਿਣਤਾਰਾਂ, ਪ੍ਰਯੋਗੀ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਨਾਲ ਇਕਾਈ, ਦਹਾਈ, ਸੈਂਕੜੇ, ਹਜ਼ਾਰ ਦੀ ਸਮਝ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨਾ।
- ਤਿੰਨ ਅੰਕੀ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨਾ, ਲਿਖਣਾ, ਤਿੰਨ ਅੰਕੀ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖਣਾ, ਬਿਲਕੁਲ ਪਹਿਲਾਂ, ਬਿਲਕੁਲ ਬਾਅਦ ਅਤੇ ਵਿਚਕਾਰ ਦੀ ਸਮਝ।
- ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਲ, ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਮੁੱਲ, ਤੁਲਨਾ, ਵੱਧਦਾ ਕ੍ਰਮ ਅਤੇ ਘੱਟਦਾ ਕ੍ਰਮ ਦੀ ਸਮਝ।

ਕੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ?

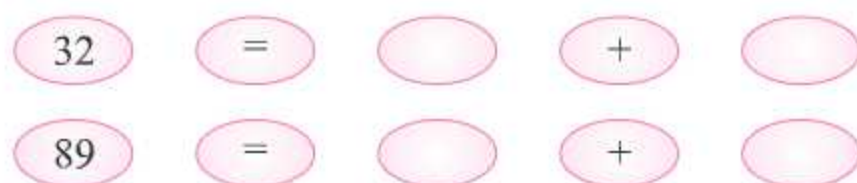
1. ਖਾਲੀ ਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਗਿਣਤੀ ਪੂਰੀ ਕਰੋ-

57			60	61				65
	67					72		
		77						83
				88				92

2. ਦਿੱਤੀਆਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ-



3. ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਰੂਪ ਲਿਖੋ-



4. ਚੱਕਰ ਵਾਲੇ ਅੰਕ ਦਾ ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਲ ਲਿਖੋ-

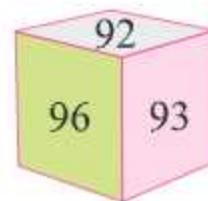
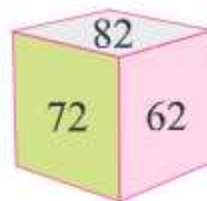
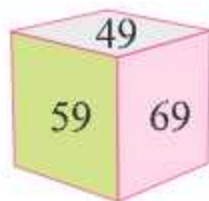
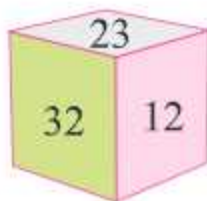
56 = _____

94 = _____

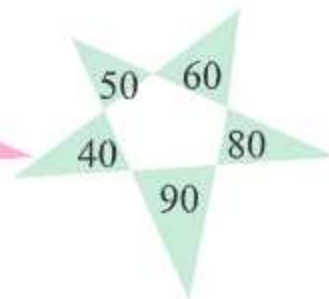
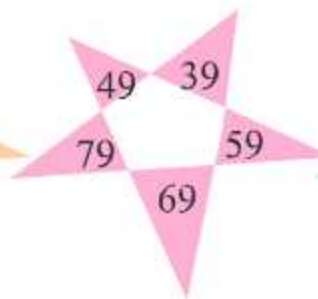
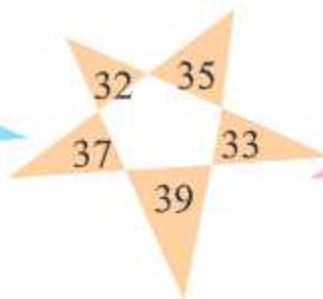
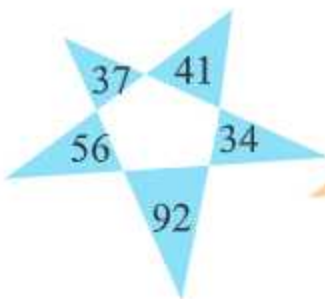
5. $>$, $<$ ਜਾਂ $=$ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਓ।



6. ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਸੰਖਿਆ 'ਤੇ ਚੱਕਰ ਲਗਾਓ।



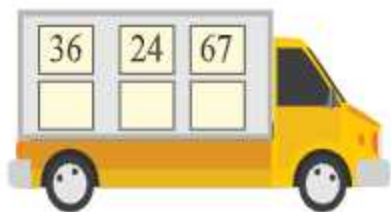
7. ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸੰਖਿਆ ਤਾਰੇ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਲਿਖੋ।



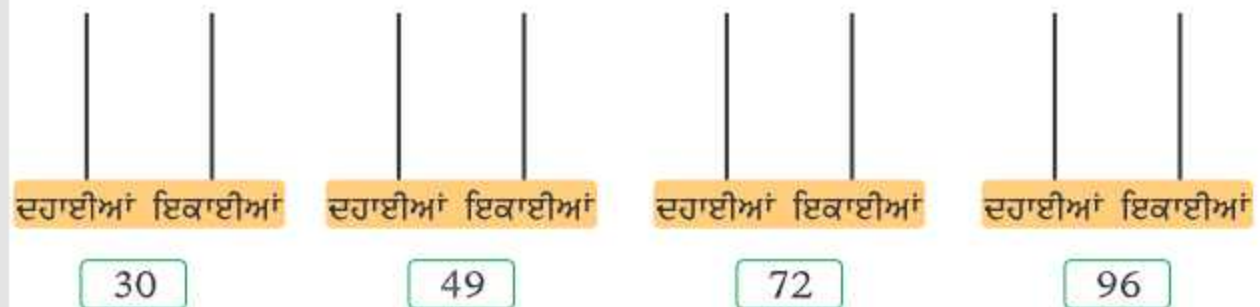
8. ਵੱਧਦੇ ਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ।



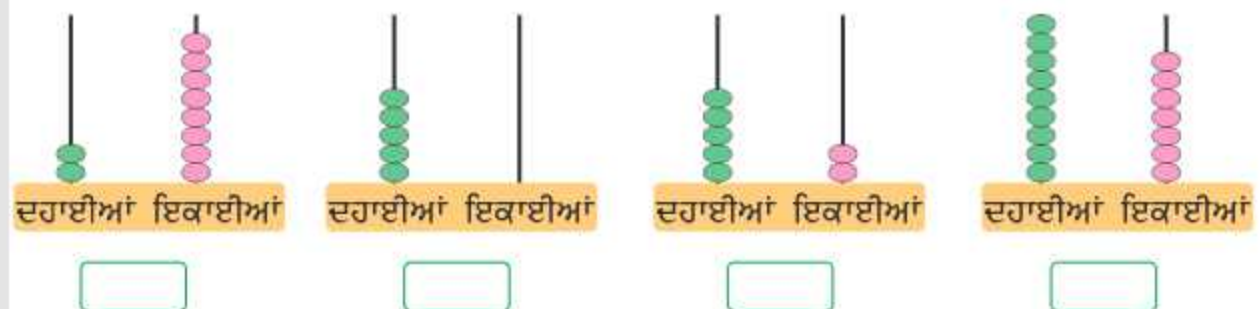
9. ਘੱਟਦੇ ਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ।



10. ਦਿੱਤੀ ਸੰਖਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਗਿਣਤਾਰੇ ਵਿੱਚ ਮੋਤੀ ਪਾਓ।



11. ਗਿਣਤਾਰੇ ਦੇ ਮੋਤੀ ਗਿਣੇ ਅਤੇ ਸੰਖਿਆ ਲਿਖੋ।



12. ਚਾਰ ਖਾਨਿਆਂ ਦਾ ਮਿਲਾਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇੱਕ ਹੀ ਰੰਗ ਭਰੋ।

17	3 ਦਹਾਈਆਂ + 9 ਇਕਾਈਆਂ	80	ਛੱਬੀ
26	8 ਦਹਾਈਆਂ	30 + 9	ਸਤਾਰਾਂ
39	1 ਦਹਾਈ + 7 ਇਕਾਈਆਂ	90 + 1	ਅੱਸੀ
80	9 ਦਹਾਈਆਂ + 1 ਇਕਾਈਆਂ	20 + 6	ਇਕਾਨਵੇਂ
91	2 ਦਹਾਈਆਂ + 6 ਇਕਾਈਆਂ	10 + 7	ਉਣਤਾਲੀ



ਆਓ ਸਿੱਖੀਏ

ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦਾ ਸਾਡੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।



ਮੇਰੇ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ 340 ਬੱਚੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ।



ਮੇਰੀ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ 39 ਬੱਚੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ।



ਇਹਨਾਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਲਿਖਣ ਲਈ ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਤਿੰਨ ਅੰਕੀ ਸੰਖਿਆ



ਅਸੀਂ ਜਮਾਤ 2 ਵਿੱਚ ਦੋ ਅੰਕੀ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਬਾਰੇ ਪੜ੍ਹ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ।
ਜਿਵੇਂ ਕਿ 99 ਦੋ ਅੰਕੀ ਸੰਖਿਆ ਹੈ।

ਜੇਕਰ ਸੰਖਿਆ 99 ਵਿੱਚ, ਸੰਖਿਆ 1 ਹੋਰ ਜੋੜ ਦੇਈਏ
ਤਾਂ ਫਿਰ 100 ਤਿੰਨ ਅੰਕਾਂ ਵਾਲੀ ਸੰਖਿਆ ਬਣ ਜਾਵੇਗੀ।



$$\boxed{99} + \boxed{1} = \boxed{100}$$



ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ 99 ਦੋ ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਆਖਰੀ ਸੰਖਿਆ ਹੈ।



ਹਾਂ, 100 ਤਿੰਨ ਅੰਕੀ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਸੰਖਿਆ ਹੈ।

ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਦੋ ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸੰਖਿਆ ਵਿੱਚ 1 ਜੋੜਦੇ ਹਾਂ
ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਤਿੰਨ ਅੰਕੀ ਸੰਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।



ਜੇ 100 ਵਸਤੂਆਂ ਵਿੱਚ 1 ਹੋਰ ਵਸਤੂ ਪਾ ਦੇਈਏ ਤਾਂ

$$\boxed{100} + \boxed{1} = \boxed{?}$$



ਚਲੋ ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਕਰੋਸੀ ਨੋਟਾਂ, ਗਿਣਤਾਰੇ ਨਾਲ ਅਤੇ ਮਾਨ ਕਾਰਡ ਦੀ
ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਗਿਣਤੀ ਕਰਾਂਗੇ।





ਮੇਰੇ ਕੋਲ 99 ਰੁਪਏ ਹਨ। ਜੇ ਮੈਂ ਇੱਕ ਹੋਰ ਰੁਪਇਆ ਪਾਵਾਂ ਤਾਂ ਹੁਣ ਕਿੰਨੇ ਰੁਪਏ ਹੋ ਜਾਣਗੇ?

100 ਰੁਪਏ



ਤੁਹਾਨੂੰ ਯਾਦ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਦੂਸਰੀ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ 1-1 ਦੇ 10 ਨੋਟਾਂ ਬਦਲੇ ਅਸੀਂ 10 ਰੁਪਏ ਦਾ ਨੋਟ ਚੁੱਕਿਆ ਸੀ ਤੇ ਹੁਣ 10-10 ਦੇ 10 ਨੋਟਾਂ ਬਦਲੇ 100 ਰੁਪਏ ਦਾ 1 ਨੋਟ ਚੁੱਕਾਂਗੇ।



10 ਇਕਾਈਆਂ

=

1 ਦਹਾਈ



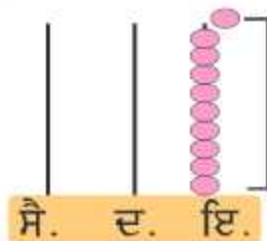
10 ਦਹਾਈਆਂ

=

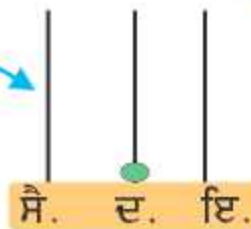
1 ਸੈਂਕੜਾ

1 ਸੈਂਕੜਾ = 10 ਦਹਾਈਆਂ = 100 ਇਕਾਈਆਂ

ਆਓ! ਗਿਣਤਾਰੇ ਨਾਲ ਗਿਣਤੀ ਕਰੀਏ।
ਸਾਡੇ ਗਿਣਤਾਰੇ ਦੀ ਹਰ ਇੱਕ ਛੜ ਵਿੱਚ
ਸਿਰਫ਼ ਨੌਂ ਮੋਤੀ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।



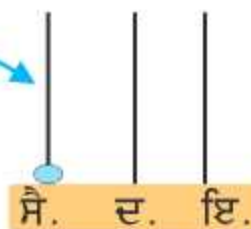
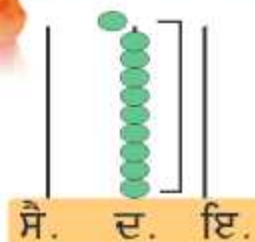
ਹੁਣ ਕਿਉਂਕਿ ਦਸਵਾਂ ਮੋਤੀ ਇਕਾਈ ਵਾਲੀ ਛੜ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ ਸੋ ਅਸੀਂ
ਦਸਵਾਂ ਮੋਤੀ ਇਕਾਈ ਵਾਲੀ ਛੜ ਵਿੱਚ ਪਾਉਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਦਸਾਂ ਮੋਤੀਆਂ ਬਦਲੇ
ਇੱਕ ਮੋਤੀ ਦਹਾਈ ਵਾਲੀ ਛੜ ਵਿੱਚ ਪਾਉਂਦੇ ਹਾਂ।



ਸਾਰੇ ਮੋਤੀ ਕੱਢ ਕੇ 1 ਮੋਤੀ
ਦਹਾਈ ਵਾਲੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਪਾਵਾਂਗੇ



ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਹਾਈ ਦੀ ਛੜ ਵਿੱਚ ਦਸਵਾਂ ਮੋਤੀ ਨਾ ਆਉਣ ਤੇ ਦਸਾਂ ਮੋਤੀਆਂ
ਬਦਲੇ ਇੱਕ ਮੋਤੀ ਸੈਂਕੜੇ ਵਾਲੀ ਛੜ ਵਿੱਚ ਪਾਉਂਦੇ ਹਾਂ।

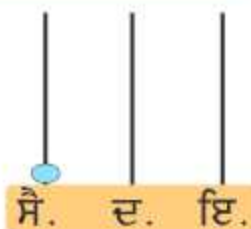


ਇਹ 100 ਸੌ ਦਾ ਮਾਨ ਕਾਰਡ ਹੈ।

1 ਸੈਂਕੜਾ = 100

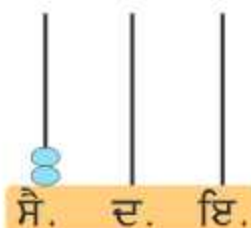


ਅੱਜ ਅਸੀਂ 100 ਦੇ ਨੋਟਾਂ ਨਾਲ, ਗਿਣਤਾਰੇ ਨਾਲ ਅਤੇ
ਮਾਨ ਕਾਰਡ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ 1000 ਤੱਕ ਗਿਣਦੇ ਹਾਂ।



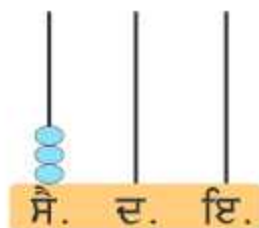
100

ਇੱਕ ਸੌ



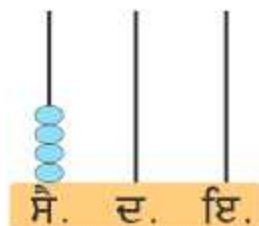
200

ਦੋ ਸੌ



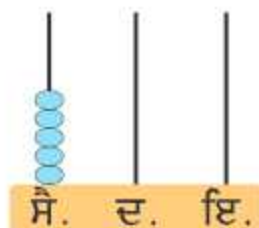
300

ਤਿੰਨ ਸੌ



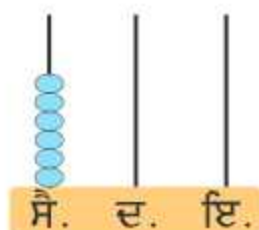
400

ਚਾਰ ਸੌ



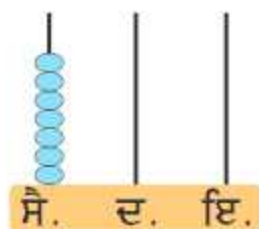
500

ਪੰਜ ਸੌ



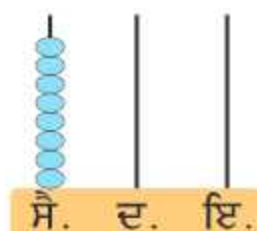
600

ਛੇ ਸੌ

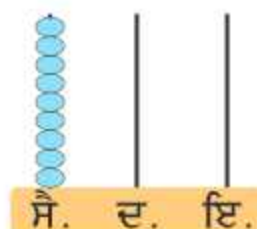


700

ਸੱਤ ਸੌ



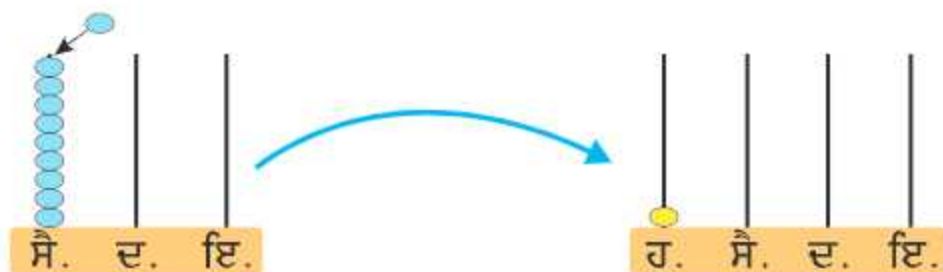
800 ਅੱਠ ਸੌ



900 ਨੌਂ ਸੌ



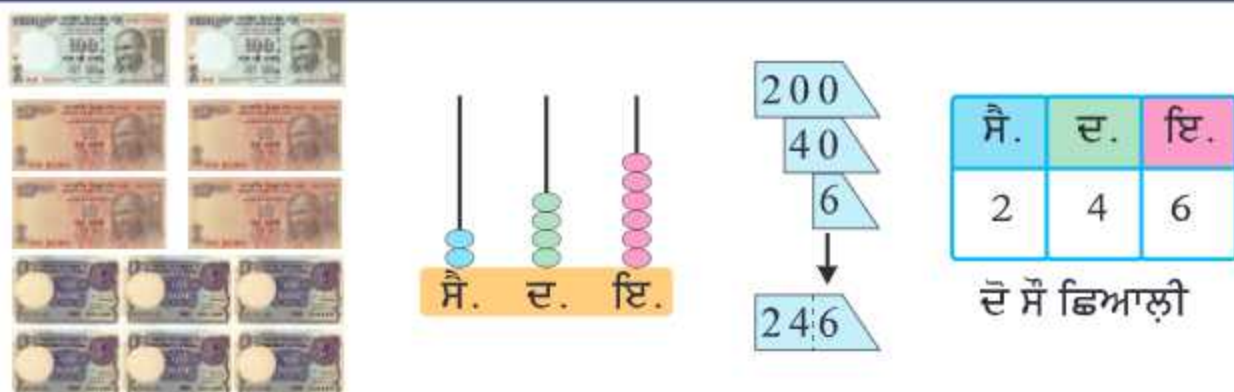
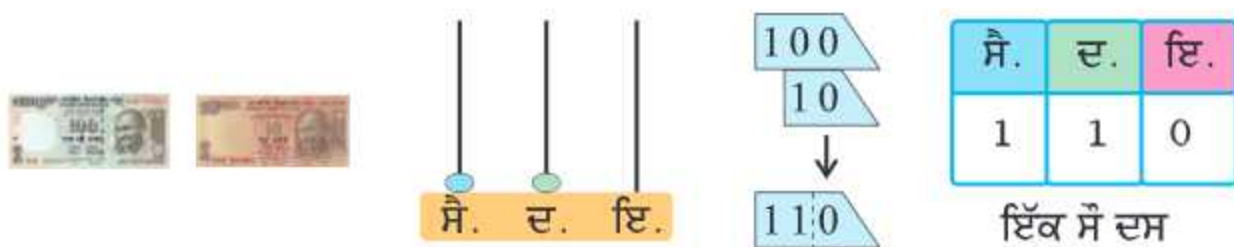
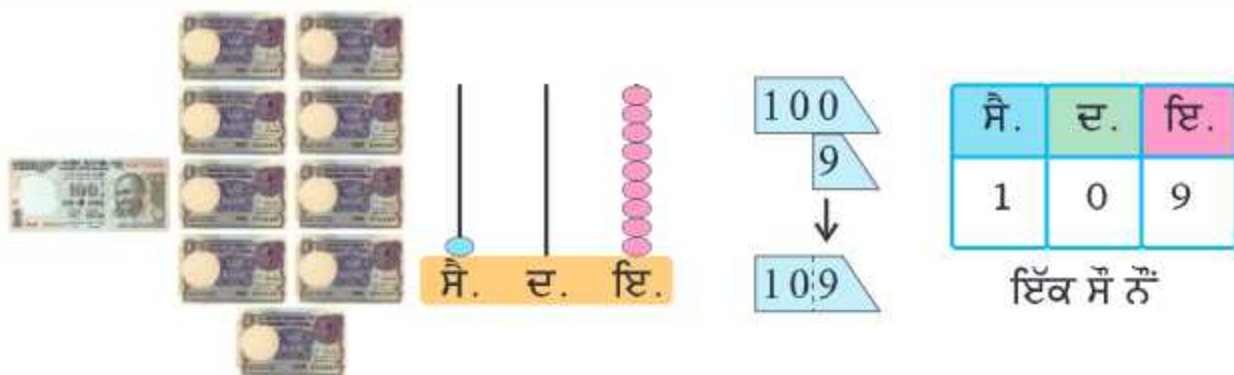
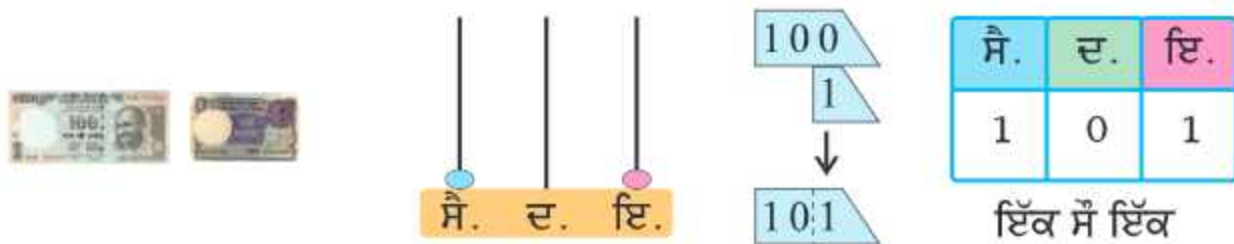
1000 1 ਹਜ਼ਾਰ

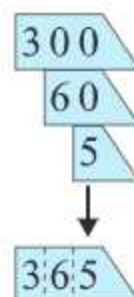
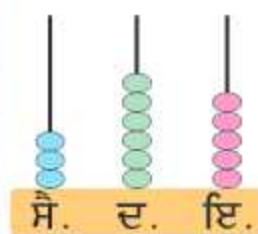


1 ਹਜ਼ਾਰ = 10 ਸੈਂਕੜੇ = 100 ਦਹਾਈਆਂ = 1000 ਇਕਾਈਆਂ

101 ਤੋਂ 1000 ਤੱਕ ਗਿਣਨਾ

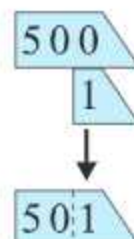
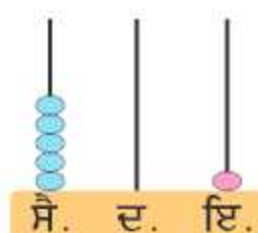
ਆਓ, ਕਰੰਸੀ ਨੋਟਾਂ, ਗਿਣਤਾਰੇ ਅਤੇ ਮਾਨ ਕਾਰਡ ਨਾਲ ਗਿਣਤੀ ਕਰੀਏ।





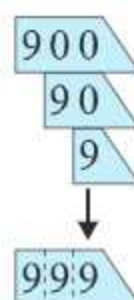
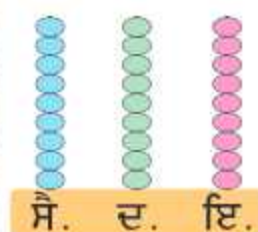
ਸੈ.	ਦ.	ਇ.
3	6	5

ਤਿੰਨ ਸੌ ਪੈਂਹਠ



ਸੈ.	ਦ.	ਇ.
5	0	1

ਪੰਜ ਸੌ ਇੱਕ

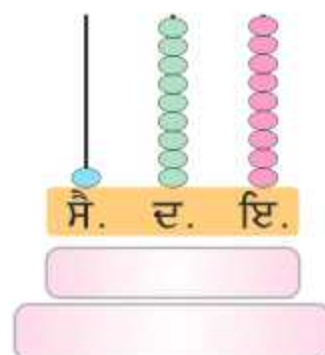
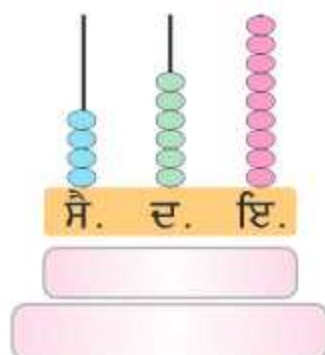
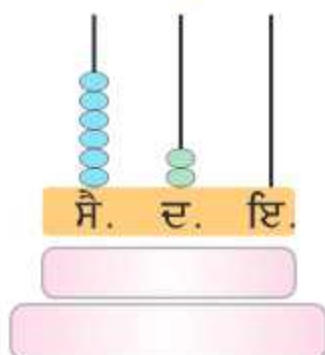


ਸੈ.	ਦ.	ਇ.
9	9	9

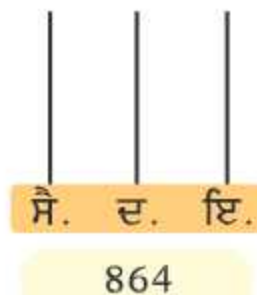
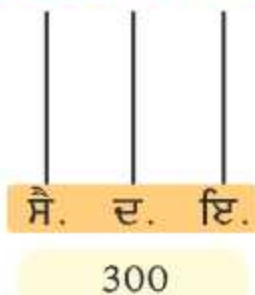
ਨੌਂ ਸੌ ਨੜ੍ਹਿਨਵੇਂ

ਆਓ ਕਰੀਏ

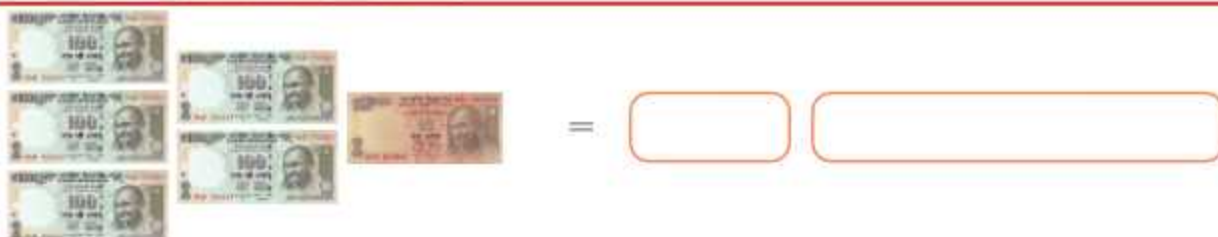
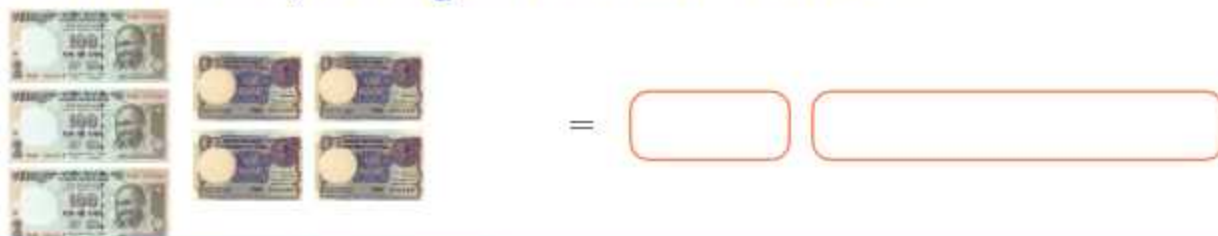
1. ਗਿਣਤਾਰੇ ਉੱਤੇ ਮੋਤੀਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਅੰਕਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ :-



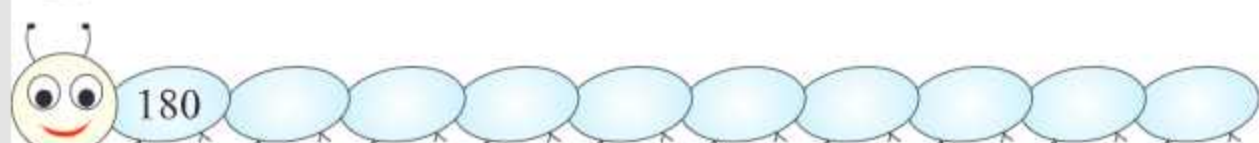
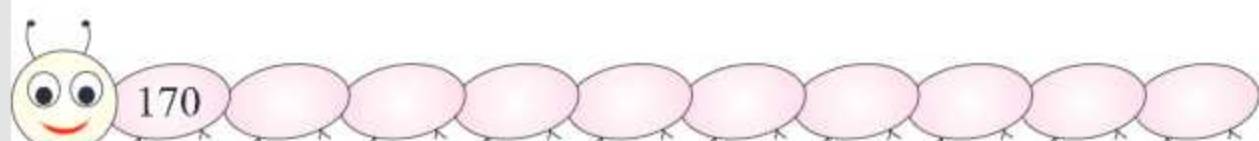
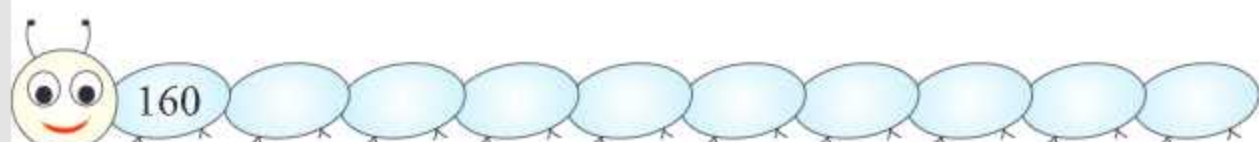
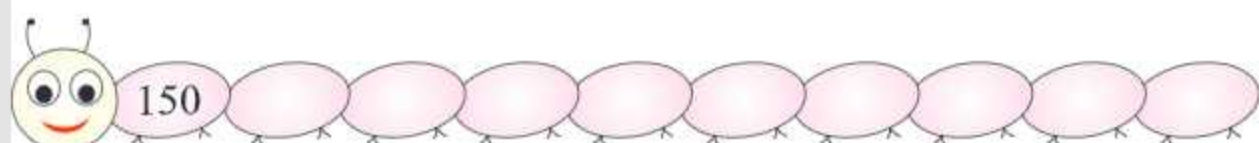
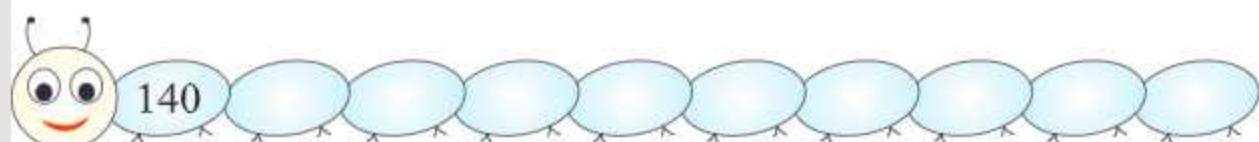
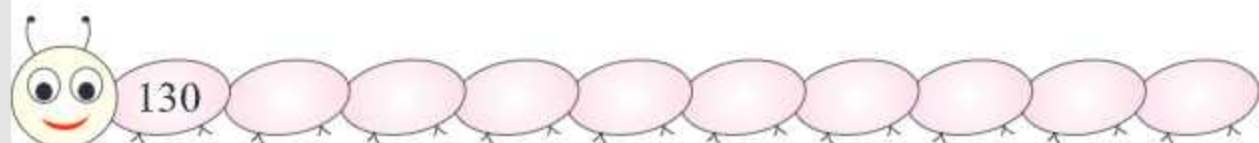
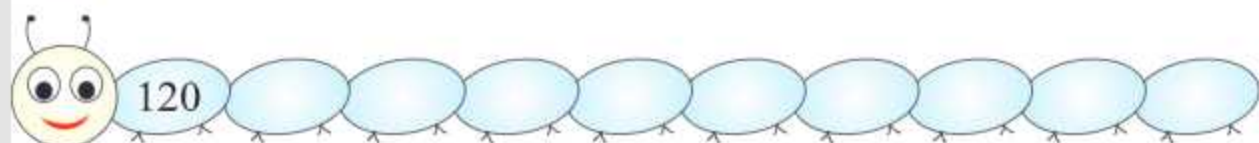
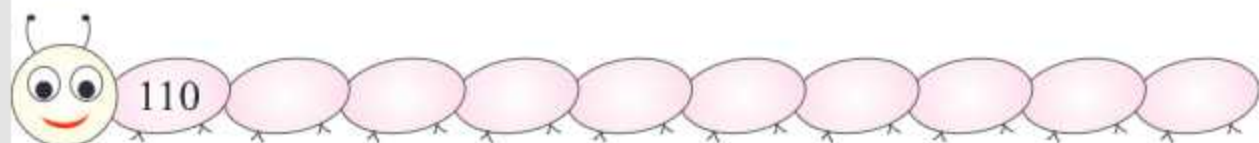
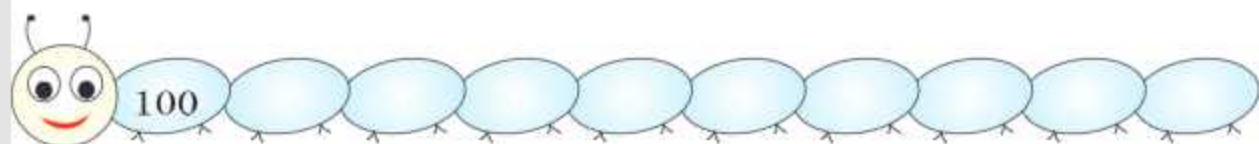
2. ਦਿੱਤੀ ਸੰਖਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਗਿਣਤਾਰੇ ਵਿੱਚ ਮੋਤੀ ਪਾਓ :-



3. ਕਰੰਸੀ ਨੋਟ ਗਿਣੋ, ਸੰਖਿਆਂ ਨੂੰ ਅੰਕਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ :-



4. ਦੱਸੋ ਅਨੁਸਾਰ ਗਿਣਤੀ ਲਿਖੋ।



200 ਤੋਂ 299 ਤੱਕ ਗਿਣਤੀ ਲਿਖੋ

200									
									299

300 ਤੋਂ 399 ਤੱਕ ਗਿਣਤੀ ਲਿਖੋ

300									
									399

400 ਤੋਂ 499 ਤੱਕ ਗਿਣਤੀ ਲਿਖੋ

400									
									499

500 ਤੋਂ 599 ਤੱਕ ਗਿਣਤੀ ਲਿਖੋ

500									
									599

5. ਦਿੱਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪੁੱਠੀ ਗਿਣਤੀ ਲਿਖੋ :-

130 129 	227 	359 	472 	501
569 	604 	715 	800 	989
700 	600 	500 	400 	300

6. ਬਿਲਕੁੱਲ ਬਾਅਦ ਵਾਲੀ ਸੰਖਿਆ ਲਿਖੋ :-



7. ਬਿਲਕੁੱਲ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਲੀ ਸੰਖਿਆ ਲਿਖੋ :-



8. ਵਿਚਕਾਰਲੀ ਸੰਖਿਆ ਲਿਖੋ :-

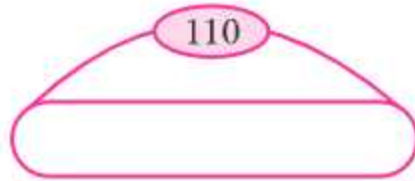
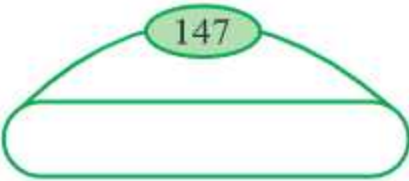
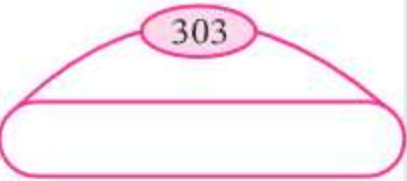
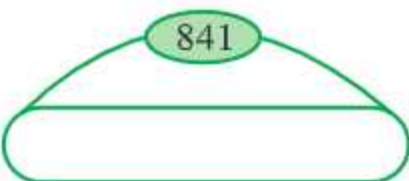
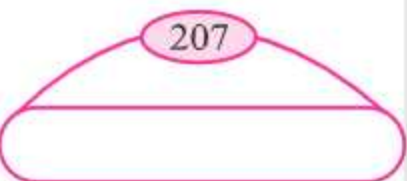
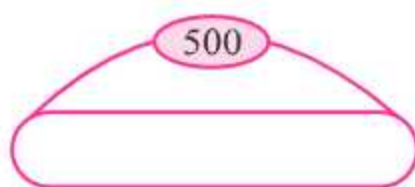
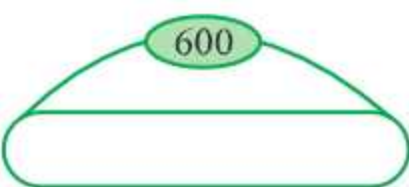
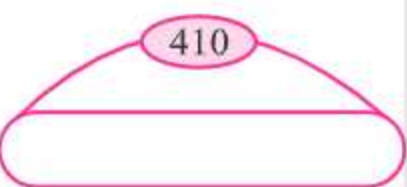


- ਕਿਸੇ ਸੰਖਿਆ ਵਿੱਚ 1 ਜੋੜਨ 'ਤੇ ਅਗੇਤਰ ਸੰਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
- ਕਿਸੇ ਸੰਖਿਆ ਵਿੱਚੋਂ 1 ਘਟਾਉਣ 'ਤੇ ਪਿਛੇਤਰ ਸੰਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਫੈਜ਼ਾਨਾ ਸ਼ਿੰਦਰੀ ਵਿੱਚ

ਪਿਛਲਾ ਸਾਲ	ਚਲਦਾ ਸਾਲ	ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਸਾਲ
	2022	

9. ਦਿੱਤੀਆਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ :-

10. ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਅੰਕਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ :-

ਪ੍ਰਯੋਗੀ ਕਿਰਿਆ

ਉਦੇਸ਼ : ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਖੇਡ-ਖੇਡ ਵਿੱਚ ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਲ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣਾ।

ਸਮੱਗਰੀ : 0 ਤੋਂ 9, 10, 20.....90, 100, 200.....900 ਦੇ ਮਾਨ ਕਾਰਡ।

ਵਿਧੀ :

1. ਕੋਈ ਤਿੰਨ ਅੰਕੀ ਸੰਖਿਆ ਬੋਲੋ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਨ ਕਾਰਡ ਨਾਲ ਸੰਖਿਆ ਬਨਾਉਣ ਨੂੰ ਕਹੋ।

1	4	7	10	40	70	100	400	700
2	5	8	20	50	80	200	500	800
3	6	9	30	60	90	300	600	900

2. ਜਿਹੜਾ ਬੱਚਾ ਪਹਿਲਾਂ ਠੀਕ ਸੰਖਿਆ ਬਣਾਏ ਤਾਂ ਉਸ ਸੰਖਿਆ ਦੇ ਤਿੰਨੋਂ ਕਾਰਡ 3 ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿਓ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ : 375



3. ਸੰਖਿਆ 375 ਵਿੱਚ ਅੰਕ 7 ਦਾ ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਲ ਪੁੱਛਣਾ -

70

4. ਸੰਖਿਆ 375 ਵਿੱਚ ਅੰਕ 5 ਦਾ ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਲ ਪੁੱਛਣਾ -

5

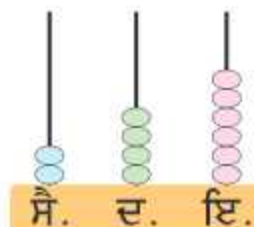
5. ਸੰਖਿਆ 375 ਵਿੱਚ ਅੰਕ 3 ਦਾ ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਲ ਪੁੱਛਣਾ -

300



ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਲ

ਇਕਾਈ		
ਸੈਂਕੜੇ	ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ
2	4	6



2 ਸੈਂਕੜੇ 4 ਦਹਾਈਆਂ 6 ਇਕਾਈਆਂ

$$\begin{aligned}
 &6 \text{ ਇਕਾਈਆਂ} = 6 \times 1 = 6 \\
 &4 \text{ ਦਹਾਈਆਂ} = 4 \times 10 = 40 \\
 &2 \text{ ਸੈਂਕੜੇ} = 2 \times 100 = 200
 \end{aligned}$$

ਸੰਖਿਆ ਵਿੱਚ ਅੰਕਾਂ ਦੇ ਸਥਾਨ ਤੋਂ ਉਸਦੇ ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਹੈ।

435	ਸੈਂਕੜੇ	ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ
	4	3	5

$$3 \text{ ਦਹਾਈਆਂ} = 30$$

ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਅੰਕਾਂ ਦਾ ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਲ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

633	ਸੈਂਕੜੇ	ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ
	6	3	3

$$\begin{aligned}
 &3 \text{ ਇਕਾਈਆਂ} = 3 \\
 &3 \text{ ਦਹਾਈਆਂ} = 30
 \end{aligned}$$

ਸੱਜੇ ਤੋਂ ਖੱਬੇ ਇੱਕ ਕਦਮ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਲ 10 ਗੁਣਾ ਵੱਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅੰਕ	ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਲ
3	$3 \times 1 = 3$
3	$3 \times 10 = 30$
6	$6 \times 100 = 600$

'0' ਦਾ ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਲ ਹਮੇਸ਼ਾ 0 ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

307	ਸੈਂਕੜੇ	ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ
	3	0	7

$$0 \text{ ਦਹਾਈਆਂ} = 0$$

ਆਓ ਕਰੀਏ

ਸੰਖਿਆ ਵਿੱਚ ਚੱਕਰ ਵਾਲੇ ਅੰਕ ਦਾ ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਲ ਪਤਾ ਕਰੋ :

④ 1 5 =

ਸੈਂਕੜੇ	ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ
4	1	5

→ 4 ਸੈਂਕੜੇ = $4 \times 100 = 400$

5 0 ⑦ =

ਸੈਂਕੜੇ	ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ

6 ① 0 =

ਸੈਂਕੜੇ	ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ

7 0 0 =

ਸੈਂਕੜੇ	ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ

⑧ 4 7 =

ਸੈਂਕੜੇ	ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ

ਪ੍ਰਯੋਗੀ ਕਿਰਿਆ

ਖੇਡ-ਖੇਡ ਵਿੱਚ ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਲ

ਉਦੇਸ਼ : ਸੰਖਿਆ ਵਿੱਚ ਅੰਕਾਂ ਦੇ ਸਥਾਨ ਬਦਲਣ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਲ ਬਦਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਮੱਗਰੀ : ਪਾਸਾ (Dice), 0 ਤੋਂ 9 ਦੇ ਅੰਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ 6 ਅੰਕ, ਪੈਨਸਿਲ/ਪੈਨ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਲ ਚਾਰਟ।

ਵਿਧੀ : 1. ਅਧਿਆਪਕ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚੋਂ ਤਿੰਨ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਬੁਲਾਏਗਾ। ਤਿੰਨੋਂ ਬੱਚੇ ਆਪਣੀ ਕਾਪੀ 'ਤੇ ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਲ ਚਾਰਟ ਬਣਾਉਣਗੇ।

ਸੈਂਕੜੇ	ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ	ਸੈਂਕੜੇ	ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ	ਸੈਂਕੜੇ	ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ

ਤਰਲੀਨ

ਪਰਨੀਤ

ਰਸਲੀਨ

2. ਤਰਲੀਨ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਾਸਾ ਸੁੱਟੇਗੀ, ਪਾਸੇ ਤੇ ਜੋ ਅੰਕ ਆਵੇਗਾ, ਤਿੰਨੋਂ ਬੱਚੇ ਉਹ ਅੰਕ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਲ ਚਾਰਟ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਲਿਖਣਗੇ। ਮੰਨ ਲਓ ਪਾਸਾ ਸੁੱਟਣ 'ਤੇ ਉੱਪਰਲਾ ਅੰਕ 6 ਆਇਆ।



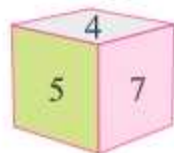
ਸੈਂਕੜੇ	ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ	ਸੈਂਕੜੇ	ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ	ਸੈਂਕੜੇ	ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ
	6		6					6

ਤਰਲੀਨ

ਪਰਨੀਤ

ਰਸਲੀਨ

3. ਦੂਜੀ ਵਾਰੀ ਪਰਨੀਤ ਪਾਸਾ ਸੁੱਟੇਗਾ, ਪਾਸੇ ਤੇ ਜੋ ਅੰਕ ਆਵੇਗਾ, ਤਿੰਨੋਂ ਬੱਚੇ ਉਹ ਅੰਕ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਲ ਚਾਰਟ 'ਤੇ ਬਾਕੀ ਬਚਦੇ ਦੋ ਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਲਿਖਣਗੇ। ਮੰਨ ਲਓ ਹੁਣ ਪਾਸਾ ਸੁੱਟਣ 'ਤੇ ਉੱਪਰਲਾ ਅੰਕ 4 ਆਇਆ।



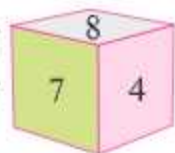
ਸੈਂਕੜੇ	ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ	ਸੈਂਕੜੇ	ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ	ਸੈਂਕੜੇ	ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ
	6	4	6	4		4		6

ਤਰਲੀਨ

ਪਰਨੀਤ

ਰਸਲੀਨ

4. ਤੀਜੀ ਵਾਰੀ ਰਸਲੀਨ ਪਾਸਾ ਸੁੱਟੇਗੀ, ਪਾਸੇ ਤੇ ਜੋ ਅੰਕ ਆਵੇਗਾ, ਤਿੰਨੋਂ ਬੱਚੇ ਉਹ ਅੰਕ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਲ ਚਾਰਟ 'ਤੇ ਬਾਕੀ ਬਚਦੇ ਖਾਨੇ ਵਿੱਚ ਲਿਖਣਗੇ। ਮੰਨ ਲਓ ਹੁਣ ਪਾਸਾ ਸੁੱਟਣ 'ਤੇ ਉੱਪਰਲਾ ਅੰਕ 8 ਆਇਆ।



ਸੈਂਕੜੇ	ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ	ਸੈਂਕੜੇ	ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ	ਸੈਂਕੜੇ	ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ
8	6	4	6	4	8	4	8	6

ਤਰਲੀਨ

ਪਰਨੀਤ

ਰਸਲੀਨ

5. ਅਧਿਆਪਕ ਤਿੰਨੋਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਲ ਚਾਰਟ 'ਤੇ ਬਣੀ ਸੰਖਿਆ ਨੂੰ ਬਲੈਕਬੋਰਡ ਤੇ ਲਿਖਣ ਲਈ ਕਹਿਣਗੇ ਅਤੇ 8 ਦਾ ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਲ ਪੁੱਛਣਗੇ

8 ਦਾ ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਲ =

800

8

80

ਤਰਲੀਨ

ਪਰਨੀਤ

ਰਸਲੀਨ

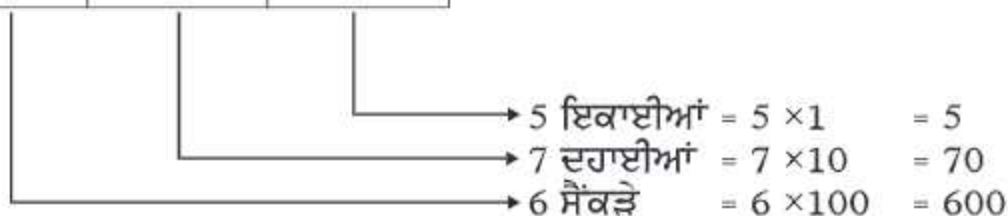
6. ਅਧਿਆਪਕ ਇਨ੍ਹਾਂ 8, 6 ਅਤੇ 4 ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਤੋਂ ਹੋਰ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਬਣਾਉਣ ਨੂੰ ਕਹਿਣਗੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 8, 6 ਅਤੇ 4 ਦਾ ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਲ ਪੁੱਛਣਗੇ।



ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਰੂਪ

ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਿਖਣ ਲਈ ਹਰੇਕ ਅੰਕ ਦਾ ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਲ ਪਤਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਸੰਖਿਆ ਨੂੰ ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਲਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਨ ਲਈ 675 ਨੂੰ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਅਨੁਸਾਰ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ :

ਸੈਂਕੜੇ	ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ
6	7	5



$$675 \text{ ਦਾ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਰੂਪ} = 6 \text{ ਸੈਂਕੜੇ} + 7 \text{ ਦਹਾਈਆਂ} + 5 \text{ ਇਕਾਈਆਂ}$$

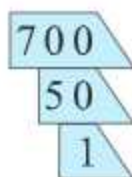
$$675 \text{ ਦਾ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਰੂਪ} = 600 + 70 + 5$$

ਪ੍ਰਯੋਗੀ ਕਿਰਿਆ

751 ਲਈ ਮਾਨ ਕਾਰਡ ਚੁੱਕੋ

1. ਇੱਕ ਬੱਚੇ ਨੂੰ 751 ਦੇ ਮਾਨ ਕਾਰਡ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਅੱਗੇ ਬੁਲਾਓ।
2. ਜੇ ਸੰਖਿਆ ਠੀਕ ਬਣਾਈ ਹੈ ਤਾਂ ਚੁੱਕੇ ਹੋਏ ਮਾਨ ਕਾਰਡ ਸਾਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿਖਾਓ।
3. $751 = 700 + 50 + 1$

ਸਿੱਖਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ



ਆਓ ਕਰੀਏ



1. ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ :

149	1	ਸੈਂਕੜੇ	4	ਦਹਾਈਆਂ	9	ਇਕਾਈਆਂ
270		ਸੈਂਕੜੇ		ਦਹਾਈਆਂ		ਇਕਾਈਆਂ
369		ਸੈਂਕੜੇ		ਦਹਾਈਆਂ		ਇਕਾਈਆਂ
402		ਸੈਂਕੜੇ		ਦਹਾਈਆਂ		ਇਕਾਈਆਂ
788		ਸੈਂਕੜੇ		ਦਹਾਈਆਂ		ਇਕਾਈਆਂ
818		ਸੈਂਕੜੇ		ਦਹਾਈਆਂ		ਇਕਾਈਆਂ

2. ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦਾ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਰੂਪ ਲਿਖੋ :

$$413 = 400 + 10 + 3$$

$$507 = \square + \square + \square$$

$$700 = \square + \square + \square$$

$$210 = \square + \square + \square$$

$$118 = \square + \square + \square$$

$$662 = \square + \square + \square$$

3. ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਰੂਪ ਤੋਂ ਸੰਖਿਆ ਲਿਖੋ :

$$100 + 60 + 2 = 162$$

$$300 + 7 = \square$$

$$400 + 10 = \square$$

$$100 + 40 = \square$$

$$800 + 60 = \square$$

$$600 + 50 + 8 = \square$$

ਤਿੰਨ ਅੰਕੀ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ



ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਸੰਖਿਆ ਦੇ ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੂਸਰੀ ਸੰਖਿਆ ਦੇ ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਵੱਧ ਅੰਕਾਂ ਵਾਲੀ ਸੰਖਿਆ ਵੱਡੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।



ਸੈਂਕੜੇ	ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ
3	8	3

ਸੈਂਕੜੇ	ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ
4	2	1

ਜੇਕਰ ਦੋ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦੇ ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਬਰਾਬਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਸੈਂਕੜੇ ਦੇ ਸਥਾਨ ਵਾਲੇ ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਕਰਾਂਗੇ। ਜਿਸਦਾ ਅੰਕ ਵੱਡਾ, ਉਹ ਸੰਖਿਆ ਵੱਡੀ ਹੋਵੇਗੀ।



ਸੈਂਕੜੇ	ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ
5	7	5

ਸੈਂਕੜੇ	ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ
5	1	5

ਜੇਕਰ ਦੋ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦੇ ਸੈਂਕੜੇ ਦੇ ਸਥਾਨ ਵਾਲੇ ਅੰਕ ਬਰਾਬਰ ਹੋਣ ਤਾਂ ਦਹਾਈ ਦੇ ਸਥਾਨ ਵਾਲੇ ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਕਰੋ। ਜਿਸਦਾ ਦਹਾਈ ਅੰਕ ਵੱਡਾ, ਉਹ ਸੰਖਿਆ ਵੱਡੀ ਹੋਵੇਗੀ।



ਸੈਂਕੜੇ	ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ
7	7	9

ਸੈਂਕੜੇ	ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ
7	7	3

$$779 > 773$$

ਜੇਕਰ ਦੋ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦੇ ਸੈਂਕੜੇ ਅਤੇ ਦਹਾਈ ਵਾਲੇ ਸਥਾਨ ਦੇ ਅੰਕ ਬਰਾਬਰ ਹੋਣ ਤਾਂ ਇਕਾਈ ਦੇ ਸਥਾਨ ਵਾਲੇ ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਕਰੋ। ਜਿਸਦਾ ਅੰਕ ਵੱਡਾ, ਉਹ ਸੰਖਿਆ ਵੱਡੀ ਹੋਵੇਗੀ।



ਸੈਂਕੜੇ	ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ
3	0	7

ਸੈਂਕੜੇ	ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ
3	0	7

$$307 = 307$$

ਜੇਕਰ ਦੋ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦੇ ਸੈਂਕੜੇ, ਦਹਾਈ ਅਤੇ ਇਕਾਈ ਦੇ ਸਥਾਨ ਵਾਲੇ ਅੰਕ ਬਰਾਬਰ ਹੋਣ ਤਾਂ ਦੋਵੇਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਬਰਾਬਰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਆਓ ਕਰੀਏ

1. ਖਾਲੀ ਥਾਨਿਆਂ ਵਿੱਚ $>$, $<$ ਜਾਂ $=$ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਭਰੋ :

125		115	829		819	333		44
305		315	440		404	299		399
205		250	701		710	390		903
185		185	500		400	547		547

2. ਛੋਟੀ ਸੰਖਿਆ ਨੂੰ ਛੋਟੀ ਮੱਛੀ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਵੱਡੀ ਸੰਖਿਆ ਨੂੰ ਵੱਡੀ ਮੱਛੀ ਦੇ ਚਿੱਤਰ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ :

246, 393	160, 259	415, 610
		
768, 566	908, 269	809, 980
		

3. ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਸੰਖਿਆ ਨੂੰ ਛੋਟੀ ਮੱਛੀ ਦੇ ਚਿੱਤਰ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸੰਖਿਆ ਨੂੰ ਵੱਡੀ ਮੱਛੀ ਦੇ ਚਿੱਤਰ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ :

700, 500, 900	480, 408, 840	271, 712, 721
		
629, 879, 389	584, 458, 845	999, 888, 777
		



ਆਓ ਸਿੱਖੀਏ



ਵੱਧਦਾ ਕ੍ਰਮ, ਘੱਟਦਾ ਕ੍ਰਮ



ਜਦੋਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਛੋਟੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸੰਖਿਆ ਦੇ ਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਵੱਧਦਾ ਕ੍ਰਮ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।



ਜਦੋਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਵੱਡੀ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਸੰਖਿਆ ਦੇ ਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਘੱਟਦਾ ਕ੍ਰਮ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

- ਛੋਟੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸੰਖਿਆ ਦਾ ਕ੍ਰਮ ਮਤਲਬ ਵੱਧਦਾ ਕ੍ਰਮ
- ਵੱਡੀ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਸੰਖਿਆ ਦਾ ਕ੍ਰਮ ਮਤਲਬ ਘੱਟਦਾ ਕ੍ਰਮ

ਆਓ ਕਰੀਏ

1. ਵੱਧਦੇ ਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ :

200, 900, 600, 400, 100	100 200 400 600 900
322, 475, 715, 805, 605,	
169, 289, 359, 479, 539	
308, 820, 119, 426, 511	

2. ਘੱਟਦੇ ਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ :

715, 810, 418, 751, 690	
306, 422, 86, 673, 724	
972, 949, 740, 704, 384	
865, 764, 467, 359, 901	

3. ਵੱਧਦੇ ਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ :

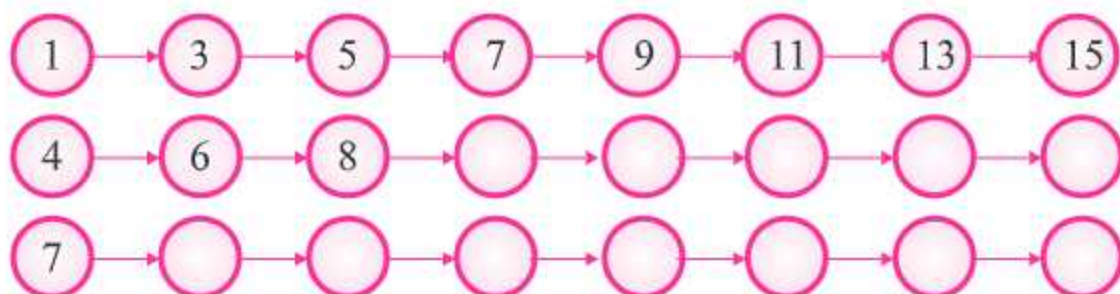
575, 525, 700	331, 307, 340	403, 473, 440
721, 785, 716	202, 227, 222	175, 120, 150

4. ਘੱਟਦੇ ਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ :

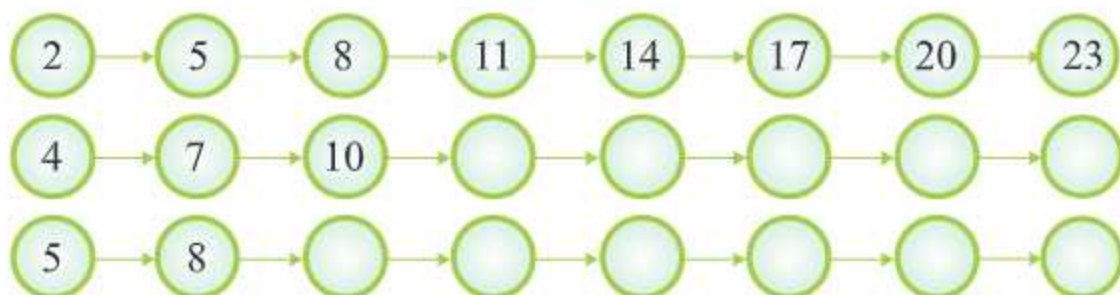
515, 545, 520	107, 109, 103	206, 260, 216
407, 418, 435	515, 218, 337	928, 375, 357

ਵੱਖ-ਵੱਖ ਭਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਗਿਣਤੀ

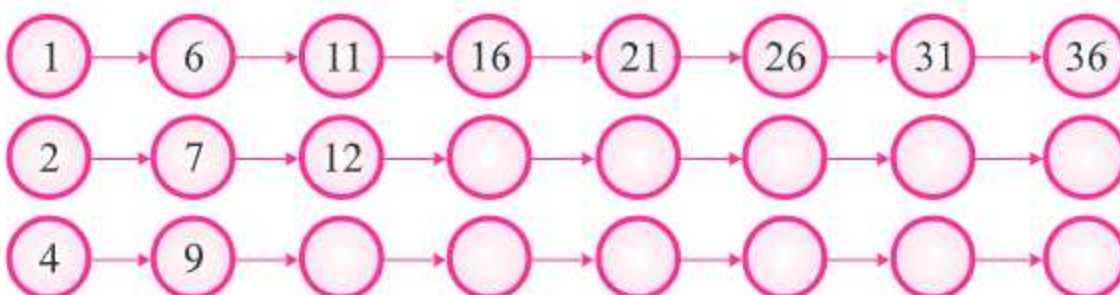
2 ਦੀ ਛਾਲ



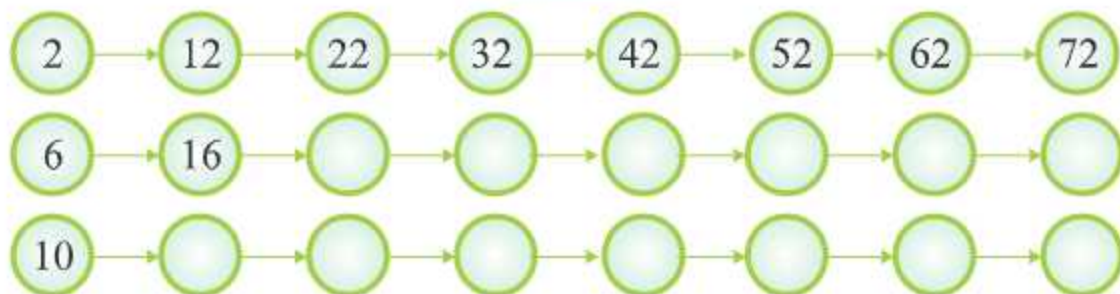
3 ਦੀ ਛਾਲ



5 ਦੀ ਛਾਲ



10 ਦੀ ਛਾਲ



ਪ੍ਰਯੋਗੀ ਕਿਰਿਆ

ਉਦੇਸ਼ : ਦਿੱਤੇ ਅੰਕਾਂ ਤੋਂ ਵੱਡੀ/ਛੋਟੀ ਤਿੰਨ ਅੰਕੀ ਸੰਖਿਆ ਬਣਾਉਣਾ।

ਸਮੱਗਰੀ : 0 ਤੋਂ 9 ਤੱਕ ਫਲੈਸ਼ ਕਾਰਡ

ਵਿਧੀ : 1. 0 ਤੋਂ 9 ਤੱਕ ਦੇ ਫਲੈਸ਼ ਕਾਰਡਾਂ ਨੂੰ ਮੇਜ਼ 'ਤੇ ਰੱਖੋ।

0
1
2
3
4
5
6
7
8
9

2. ਜਮਾਤ ਵਿੱਚੋਂ ਤਿੰਨ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਕਾਰਡ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਕਹੋ।



3. ਹੁਣ ਤਿੰਨੋਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਤਿੰਨੋਂ ਅੰਕ ਮਿਲਾ ਕੇ ਛੋਟੀ ਸੰਖਿਆ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਹੋ।



4. ਇਹਨਾਂ ਅੰਕਾਂ ਨਾਲ ਵੱਡੀ ਸੰਖਿਆ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਹੋ।



5. ਹੁਣ ਸਾਰੀਆਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਹੋ।

2	3	5	2	5	3	3	2	5
5	2	3	3	5	2	5	3	2

6. ਪਰ 5 ਵਿੱਚ ਬਣੀਆਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਵੱਧਦੇ ਕ੍ਰਮ/ਘੱਟਦੇ ਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਲਿਖਣ ਲਈ ਕਹੋ।

7. ਸਾਰੀਆਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖਣ ਲਈ ਕਹੋ।



ਅਧਿਆਪਕ ਸੰਕੇਤ :

- ਜੇ ਬੱਚਾ 0 ਦਾ ਫਲੈਸ਼ ਕਾਰਡ ਚੁੱਕੇ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਅੰਕੀ ਸੰਖਿਆ ਬਣਾਉਣ ਲਈ, ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ '0' ਲਗਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣਾ ਕਿ ਇਹ ਤਿੰਨ ਅੰਕੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਦੋ ਅੰਕੀ ਸੰਖਿਆ ਹੈ।
- ਦਿੱਤੇ ਦੋ ਅੰਕਾਂ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾ ਕੇ ਤਿੰਨ ਅੰਕੀ ਵੱਡੀ ਅਤੇ ਛੋਟੀ ਸੰਖਿਆ ਵੀ ਬਣਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਬਾਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਦੱਸੋ ਅਤੇ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਮਝਾਓ।

ਆਓ ਕਰੀਏ



1. ਤਿੰਨ ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਛੋਟੀ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਸੰਖਿਆ ਬਣਾਓ:

- (i) 8, 4, 2 (ii) 7, 2, 5 (iii) 1, 0, 8
(iv) 3, 8, 1 (v) 9, 6, 7 (vi) 7, 9, 8

2. ਤਿੰਨ ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸੰਖਿਆ ਬਣਾਓ:

- (i) 6, 0, 2 (ii) 4, 1, 3 (iii) 5, 9, 7

3. ਅੰਕਾਂ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾ ਕੇ ਤਿੰਨ ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸੰਖਿਆ ਬਣਾਓ:

- (i) 5, 1 (ii) 8, 2 (iii) 5, 8

4. ਅੰਕਾਂ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾ ਕੇ ਤਿੰਨ ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਸੰਖਿਆ ਬਣਾਓ:

- (i) 2, 5 (ii) 7, 6 (iii) 7, 2

5. ਸਹੀ ਜਵਾਬ 'ਤੇ ਚੱਕਰ ਲਗਾਓ:

3 ਸੈਂਕੜੇ + 2 ਇਕਾਈਆਂ	320	302
4 ਸੈਂਕੜੇ + 3 ਦਹਾਈਆਂ + 1 ਇਕਾਈ	431	413
2 ਸੈਂਕੜੇ + 7 ਦਹਾਈਆਂ	207	270

6. ਖਾਲੀ ਥਾਵਾਂ ਭਰੋ :-

2 ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਛੋਟੀ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਸੰਖਿਆ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁੱਲ ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਖਿਆ ਹੈ।

2 ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸੰਖਿਆ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁੱਲ ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਖਿਆ ਹੈ।

3 ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਛੋਟੀ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਸੰਖਿਆ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁੱਲ ਬਾਅਦ ਸੰਖਿਆ ਹੈ।

3 ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸੰਖਿਆ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁੱਲ ਬਾਅਦ ਸੰਖਿਆ ਹੈ।

7. ਤਿੰਨ ਅੰਕੀ ਸੰਖਿਆ ਬਣਾਓ :-

ਜਿਸਦਾ ਦਹਾਈ ਦਾ ਅੰਕ 6 ਹੋਵੇ, ਇਕਾਈ ਦਾ ਅੰਕ 7 ਤੋਂ 2 ਵੱਧ ਹੋਵੇ, ਅਤੇ ਸੌ ਦੇ

ਸਥਾਨ ਦਾ ਅੰਕ 4 ਅਤੇ 6 ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਹੋਵੇ।

ਵਰਕਸ਼ੀਟ

1. ਕਰੰਸੀ ਨੋਟਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦੱਸੀ ਸੰਖਿਆ ਨੂੰ ਅੰਕਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ :

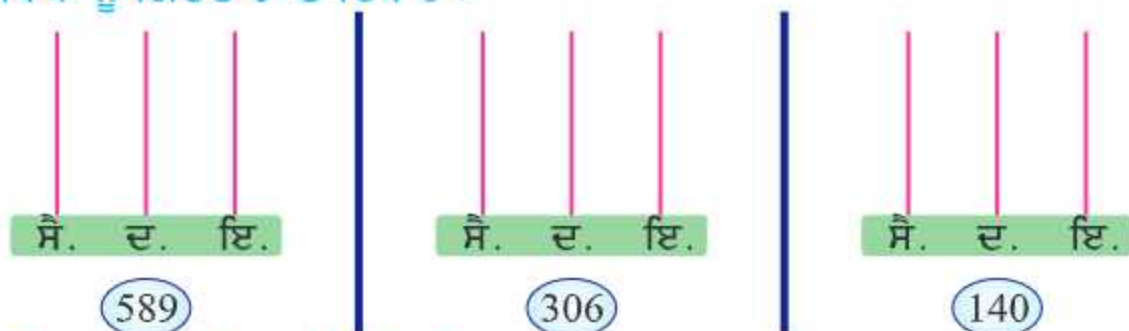


ਅੰਕਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ

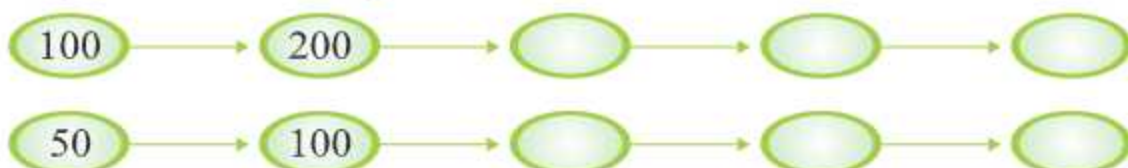
=

=

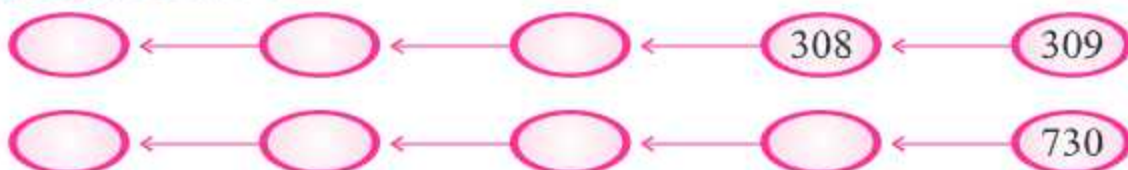
2. ਸੰਖਿਆ ਨੂੰ ਗਿਣਤਾਰੇ 'ਤੇ ਦਿਖਾਓ :



3. ਸੋਚੋ, ਸਮਝੋ ਅਤੇ ਗਿਣਤੀ ਪੂਰੀ ਕਰੋ :



4. ਪੁੱਠੀ ਗਿਣਤੀ ਲਿਖੋ :



5. ਸੰਖਿਆ ਵਿੱਚ ਚੱਕਰ ਵਾਲੇ ਅੰਕ ਦਾ ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਲ ਲਿਖੋ

692

ਸੈਂਕੜੇ	ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ

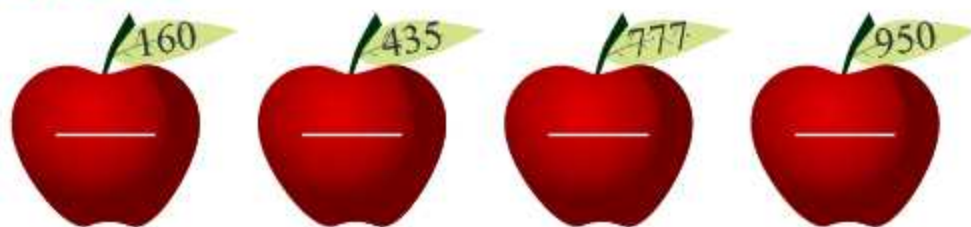
ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਲ

750

ਸੈਂਕੜੇ	ਦਹਾਈਆਂ	ਇਕਾਈਆਂ

ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਲ

6. ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ :



7. ਅੰਕਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ :



8. ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ :

$$863 = \underline{\hspace{2cm}} + \underline{\hspace{2cm}} + \underline{\hspace{2cm}}$$

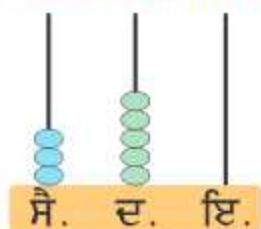
$$787 = \underline{\hspace{2cm}} + \underline{\hspace{2cm}} + \underline{\hspace{2cm}}$$

$$416 = \text{[trapezoid]} + \text{[trapezoid]} + \text{[trapezoid]} \quad 393 = \text{[trapezoid]} + \text{[trapezoid]} + \text{[trapezoid]}$$

9. ਸੰਖਿਆ ਬਣਾਓ :

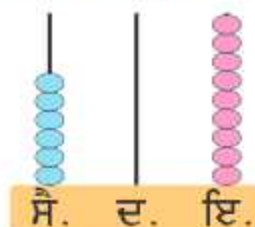
$$\text{[200]} + \text{[10]} + \text{[4]} = \text{[]} \quad | \quad \text{[600]} + \text{[90]} + \text{[7]} = \text{[]}$$

10. ਗਿਣਤਾਰੇ 'ਤੇ ਦੱਸੀ ਸੰਖਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਸੰਖਿਆ ਨੂੰ ਅੰਕਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ :



ਅੰਕਾਂ ਵਿੱਚ =

ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ =



ਅੰਕਾਂ ਵਿੱਚ =

ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ =

11. 100-100 ਦੇ, 10-10 ਦੇ ਅਤੇ 1-1 ਦੇ ਕਿੰਨੇ ਨੋਟਾਂ ਤੋਂ ਸੰਖਿਆ 347 ਬਣਦੀ ਹੈ?

12. 100-100 ਦੇ, 10-10 ਦੇ ਅਤੇ 1-1 ਦੇ ਕਿੰਨੇ ਨੋਟਾਂ ਤੋਂ ਸੰਖਿਆ 865 ਬਣਦੀ ਹੈ?

ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਯੋਗ ਗੱਲਾਂ



- ਇੱਕ ਅੰਕ ਦੀ ਛੋਟੀ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਸੰਖਿਆ = 1
- ਇੱਕ ਅੰਕ ਦੀ ਵੱਡੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸੰਖਿਆ = 9
- ਦੋ ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਛੋਟੀ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਸੰਖਿਆ = 10
- ਦੋ ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸੰਖਿਆ = 99
- ਤਿੰਨ ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਛੋਟੀ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਸੰਖਿਆ = 100

ਅਸੀਂ ਜੋ ਸਿੱਖਿਆ

ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ

ਤਿੰਨ ਅੰਕੀ ਸੰਖਿਆ

ਇਕਾਈ, ਦਹਾਈ, ਸੈਂਕੜੇ ਦਾ ਗਿਆਨ

ਤੁਲਨਾ

ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਲ, ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਰੂਪ

ਵੱਧਦਾ ਕ੍ਰਮ, ਘੱਟਦਾ ਕ੍ਰਮ

ਉਦੇਸ਼

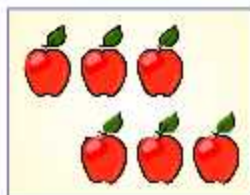
- ਚਿੱਤਰ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਜੋੜ ਅਤੇ ਘਟਾਓ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨਾ।
- ਦਿੱਤੇ ਅੰਕਾਂ ਵਿੱਚ ਜੋੜ ਅਤੇ ਘਟਾਓ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਉਣਾ।
- ਜੋੜ ਅਤੇ ਘਟਾਓ ਤੱਥਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਨਾ।
- ਦੋ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਸਮੂਹੀਕਰਨ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਸਮੂਹੀਕਰਨ ਕੀਤੇ, ਜੋੜ ਅਤੇ ਘਟਾਓ ਲੰਬਾਤਮਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕਰਨਾ।
- ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਲ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਹਾਸਲ ਸਮੇਤ ਜੋੜ ਅਤੇ ਘਟਾਓ ਕਰਨਾ।

ਕੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ?

1. ਜੋੜ ਕਰੋ :



$$3 + 6 =$$



$$8 + 6 =$$

2. ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਜੋੜਫਲ ਪਤਾ ਕਰਨਾ :

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----

$$10 + 8 = 10 \quad \boxed{} \quad \boxed{} \quad \boxed{} \quad \boxed{} \quad \boxed{} \quad \boxed{} \quad \boxed{} \quad \boxed{}$$

$$15 + 4 = 15 \quad \boxed{} \quad \boxed{} \quad \boxed{} \quad \boxed{}$$

$$80 + 6 =$$

$$54 + 5 =$$

3. ਸੰਖਿਆ ਨੂੰ ਦਹਾਈ/ਇਕਾਈ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ :

$$\begin{array}{l} 42 = \text{-----} \text{ ਦਹਾਈਆਂ} + \text{-----} \text{ ਇਕਾਈਆਂ} \\ 63 = \text{-----} \text{ ਦਹਾਈਆਂ} + \text{-----} \text{ ਇਕਾਈਆਂ} \end{array}$$

4. ਸੰਖਿਆ ਬਣਾਓ :

$$\begin{array}{l} 7 \text{ ਦਹਾਈਆਂ} + 4 \text{ ਇਕਾਈਆਂ} = \text{-----} \\ 3 \text{ ਦਹਾਈਆਂ} + 0 \text{ ਇਕਾਈਆਂ} = \text{-----} \end{array}$$

5. ਇੱਕ ਸੰਖਿਆ ਤੋੜ ਕੇ ਜੋੜ ਕਰਨਾ :

$$42 + 26 =$$

$$70 + 19 =$$

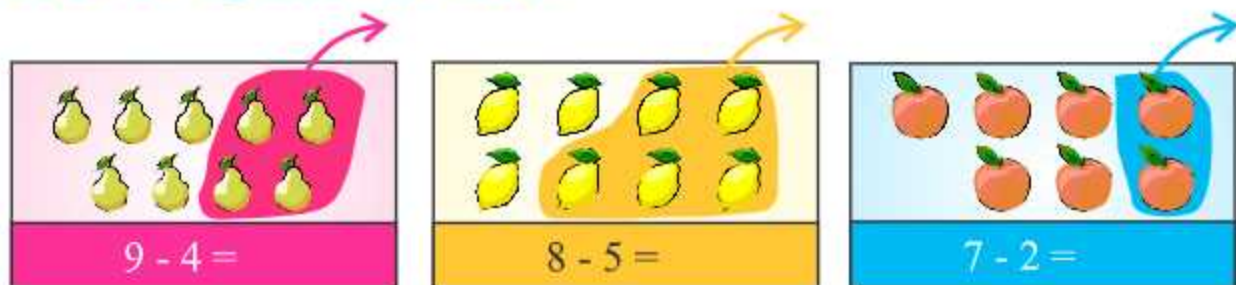
6. ਦੋਵੇਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਤੋੜ ਕੇ ਜੋੜ ਕਰਨਾ :

$$39 + 52$$

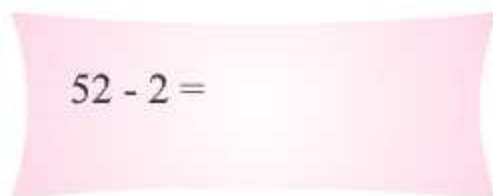
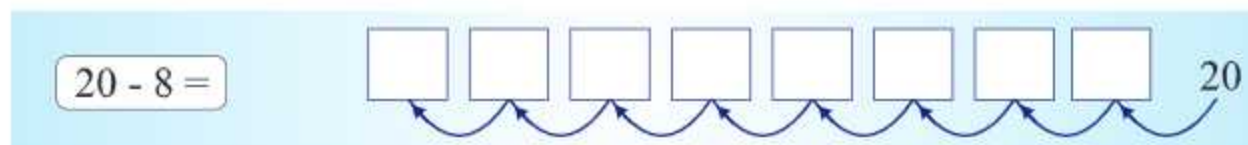
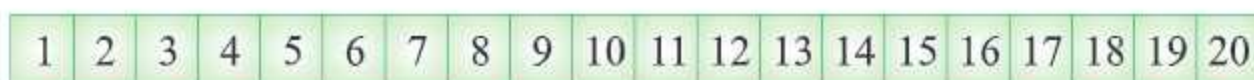
7. $35 + 23$ ਗਿਣਤਾਰੇ ਵਿੱਚ ਮੋਤੀ ਪਾ ਕੇ ਜੋੜ ਕਰਨਾ :



8. ਕੱਢ ਦੇਣ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਘਟਾਓ ਕਰੋ :



9. ਪਿੱਛੇ ਗਿਣਦੇ ਹੋਏ ਘਟਾਓ ਕਰੋ :



10. ਇੱਕ ਸੰਖਿਆ ਤੋੜ ਕੇ ਘਟਾਓ ਕਰਨਾ :



ਗਤੀਵਿਧੀ

ਚਿੱਤਰ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਜੋੜ

ਸੋਮਵਾਰ ਨੂੰ ਸਕੂਲ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਅਵਨੀਤ ਸਿੰਘ, ਸਿੱਪੀ, ਅਸਲਮ ਅਤੇ ਸ਼ਿਸ਼ਟੀ ਖੇਡ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਿੱਪੀ ਜਾਨਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਤੀਸਰੀ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਬੱਚੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ ?



ਅਸਲਮ

ਸਿੱਪੀ! ਕੀ ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਤੀਸਰੀ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਬੱਚੇ ਹਨ ?

ਹਾਂ ਅਸਲਮ! ਤੀਸਰੀ ਜਮਾਤ ਦੇ ਦੋ ਸੈਕਸ਼ਨ ਹਨ।
ਸੈਕਸ਼ਨ ਏ ਵਿੱਚ 30
ਅਤੇ ਸੈਕਸ਼ਨ ਬੀ ਵਿੱਚ 36 ਬੱਚੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ।



ਸਿੱਪੀ



ਅਵਨੀਤ ਸਿੰਘ

ਫਿਰ ਦੋਵਾਂ ਸੈਕਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਮਿਲਾ ਕੇ ਕਿੰਨੇ ਹੋਏ ?

ਜੋੜ ਕੇ ਦੇਖ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ



ਸ਼ਿਸ਼ਟੀ

ਜੋੜ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸਾਰੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕਠਾ ਕਰਨਾ। ਜੋੜ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ (+)

ਦਹਾਈ	ਇਕਾਈ
3	0
+	3
	6
6	6

→ ਜੋੜ ਫਲ

$30 + 36 = 66$
ਤੀਸਰੀ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ
66 ਬੱਚੇ ਹਨ।



ਸਿੱਪੀ

ਆਓ ਕਰੀਏ

ਦੋ ਅੰਕਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦਾ ਜੋੜ :

ਦਹਾਈ	ਇਕਾਈ
8	0
+	5

ਦਹਾਈ	ਇਕਾਈ
9	2
+	5

ਦਹਾਈ	ਇਕਾਈ
6	0
+	4

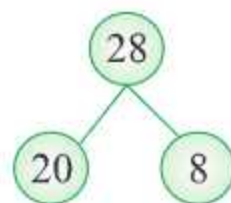
ਦਹਾਈ	ਇਕਾਈ
6	4
+	2



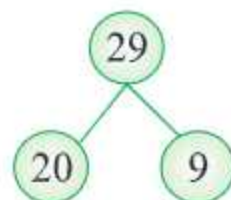
ਜੋੜ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਧੀਆਂ

ਇੱਕ ਸੰਖਿਆ ਨੂੰ ਤੋੜ ਕੇ :-

$$\begin{aligned}
 \text{(i) } 64 + 28 &= 64 + 20 + 8 \\
 &= 64 + 20 + 8 \\
 &= 84 + 8 \\
 &= 92
 \end{aligned}$$

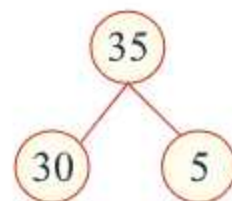
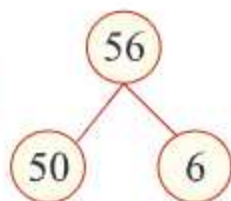


$$\begin{aligned}
 \text{(ii) } 125 + 29 &= 125 + 20 + 9 \\
 &= 125 + 20 + 9 \\
 &= 145 + 9 \\
 &= 154
 \end{aligned}$$

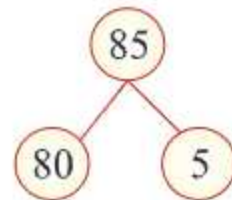
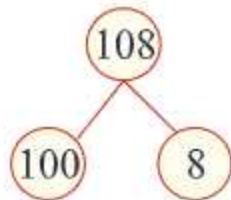


ਦੋਵੇਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜ ਕੇ :-

$$\begin{aligned}
 \text{(i) } 56 + 35 &= 50 + 6 + 30 + 5 \\
 &= 50 + 30 + 6 + 5 \\
 &= 80 + 11 = 91
 \end{aligned}$$

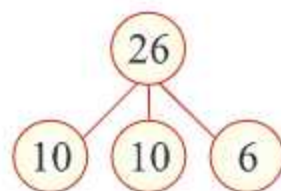


$$\begin{aligned}
 \text{(ii) } 108 + 85 &= 100 + 8 + 80 + 5 \\
 &= 100 + 80 + 8 + 5 \\
 &= 180 + 13 \\
 &= 193
 \end{aligned}$$

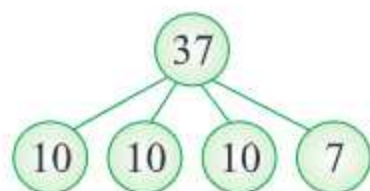


ਦਸ-ਦਸ ਦੇ ਜੋੜੇ ਬਣਾ ਕੇ :

$$\begin{aligned} \text{(i) } 67 + 26 &= 67 + 10 + 10 + 6 \\ &= 67 \rightarrow 77 \rightarrow 87 \rightarrow 93 \\ &= 67 + 26 = 93 \end{aligned}$$



$$\begin{aligned} \text{(ii) } 148 + 37 &= 148 + 10 + 10 + 10 + 7 \\ &= 148 \rightarrow 158 \rightarrow 168 \rightarrow 178 \rightarrow 185 \\ &= 148 + 37 = 185 \end{aligned}$$



ਆਓ ਕਰੀਏ

1. ਇੱਕ ਸੰਖਿਆ ਨੂੰ ਤੋੜ ਕੇ ਜੋੜਫਲ ਪਤਾ ਕਰੋ :-

(a) $46 + 18 =$	(b) $48 + 29 =$	(c) $40 + 20 =$
(d) $76 + 40 =$	(e) $92 + 18 =$	(f) $33 + 44 =$
(g) $104 + 30 =$	(h) $316 + 22 =$	(i) $526 + 47 =$

2. ਦੋਵੇਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਤੋੜ ਕੇ, ਜੋੜਫਲ ਪਤਾ ਕਰੋ :

$63 + 46 =$	$90 + 40 =$
$75 + 49 =$	$76 + 52 =$
$266 + 39 =$	$317 + 69 =$

3. ਦਸ-ਦਸ ਦੇ ਜੋੜੇ ਬਣਾ ਕੇ ਗਿਣਤੀ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਜੋੜ ਕਰੋ :

$56 + 38 =$	$90 + 50 =$
$617 + 57 =$	$217 + 35 =$

ਚਿੱਤਰ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਘਟਾਓ

ਮੰਗਲਵਾਰ ਨੂੰ ਅਵਨੀਤ ਸਿੰਘ, ਸਿੱਪੀ, ਅਸਲਮ ਅਤੇ ਸ਼ਿਸ਼ਟੀ ਖੇਡ ਰਹੇ ਸਨ।

ਅਵਨੀਤ ਸਿੰਘ: ਅਸਲਮ! ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਏਨੀਆਂ ਟਿਕਟਾਂ!

ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਕਿੰਨੀਆਂ ਟਿਕਟਾਂ ਹਨ?

ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ 50 ਤੋਂ ਘੱਟ ਹਨ।

ਸ਼ਿਸ਼ਟੀ ਅਵਨੀਤ ਸਿੰਘ: ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੁਣ 30 ਟਿਕਟਾਂ ਘੱਟ ਹੋ ਗਈਆਂ।

ਹੁਣ ਕਿੰਨੀਆਂ ਰਹਿ ਗਈਆਂ?

ਸਿੱਪੀ: ਚਲੋ! ਘਟਾਓ ਕਰ ਕੇ ਦੇਖੀਏ

ਅਸਲਮ: ਮੈਨੂੰ ਟਿਕਟਾਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕਰਨੀਆਂ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀਆਂ ਲੱਗਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸਿੱਪੀ: ਮੇਰੇ ਕੋਲ 74 ਟਿਕਟਾਂ ਸੀ ਮੈਂ 30 ਟਿਕਟਾਂ ਸਿੱਪੀ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ।

ਘਟਾਓ ਦਾ ਮਤਲਬ ਕੱਢਣਾ। ਘਟਾਓ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ (-)

ਦਹਾਈ	ਇਕਾਈ
7	4
3	0
4	4

→ ਅੰਤਰ

ਮੇਰੇ ਕੋਲ 44 ਟਿਕਟਾਂ ਹਨ।

ਅਸਲਮ

ਦਿੱਤੀਆਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦਾ ਅੰਤਰ ਪਤਾ ਕਰੋ :-

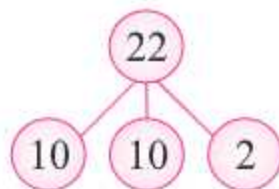
ਦਹਾਈ	ਇਕਾਈ	ਦਹਾਈ	ਇਕਾਈ	ਦਹਾਈ	ਇਕਾਈ	ਦਹਾਈ	ਇਕਾਈ
8	7	9	6	8	0	7	2
	5		6	6	0	2	2



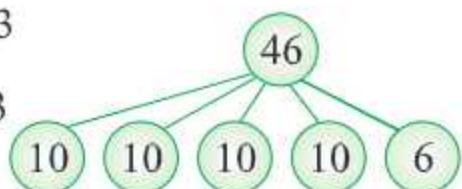
ਘਟਾਉ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਧੀਆਂ

ਦਸ ਦਸ ਦੇ ਜੋੜੇ ਬਣਾ ਕੇ :

$$\begin{aligned}
 \text{(i) } 57 - 22 &= \boxed{2} \leftarrow \boxed{10} \leftarrow \boxed{10} \leftarrow 57 \\
 &\boxed{35} \leftarrow \boxed{37} \leftarrow \boxed{47} \leftarrow 57 \\
 &\boxed{57 - 22 = 35}
 \end{aligned}$$



$$\begin{aligned}
 \text{(ii) } 63 - 46 &= \boxed{6} \leftarrow \boxed{10} \leftarrow \boxed{10} \leftarrow \boxed{10} \leftarrow \boxed{10} \leftarrow 63 \\
 &\boxed{17} \leftarrow \boxed{23} \leftarrow \boxed{33} \leftarrow \boxed{43} \leftarrow \boxed{53} \leftarrow 63 \\
 &\boxed{63 - 46 = 17}
 \end{aligned}$$



ਦੋਵੇਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਛੋਟੀ ਸੰਖਿਆ ਨੂੰ 10 ਦਾ ਗੁਣਾਂਕ ਬਣਾ ਕੇ :

$$\begin{aligned}
 \text{(i) } 56 - 37 &= \boxed{56 + 3} - \boxed{37 + 3} \\
 &= \boxed{59} - \boxed{40} \\
 &= 19
 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
 \text{(ii) } 92 - 86 &= \boxed{92 + 4} - \boxed{86 + 4} \\
 &= \boxed{96} - \boxed{90} \\
 &= 6
 \end{aligned}$$

ਦੋਵੇਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਛੋਟੀ ਨੂੰ 100 ਦਾ ਗੁਣਾਂਕ ਬਣਾ ਕੇ :

$$\begin{aligned}
 \text{(i) } 427 - 192 &= \boxed{427 + 8} - \boxed{192 + 8} \\
 &= \boxed{435} - \boxed{200} \\
 &= 235
 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
 \text{(ii) } 709 - 397 &= \boxed{709 + 3} - \boxed{397 + 3} \\
 &= \boxed{712} - \boxed{400} \\
 &= 312
 \end{aligned}$$



ਆਓ ਕਰੀਏ

1. ਦਸ ਦਸ ਦੇ ਜੋੜੇ ਬਣਾ ਕੇ ਘਟਾਓ ਕਰੋ :

$92 - 42 =$	$78 - 40 =$	$62 - 38 =$
$175 - 100 =$	$325 - 210 =$	$478 - 150 =$

2. ਦੋਵੇਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਸੰਖਿਆ ਨੂੰ 10 ਦਾ ਗੁਣਾਂਕ ਬਣਾਕੇ ਘਟਾਓ ਕਰੋ :

$75 - 29$	$80 - 24$	$88 - 42$
$61 - 57$	$97 - 49$	$92 - 63$

3. ਦੋਵੇਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਸੰਖਿਆ ਨੂੰ 100 ਦਾ ਗੁਣਾਂਕ ਬਣਾ ਕੇ ਘਟਾਓ ਕਰੋ :

$709 - 395$	$587 - 195$	$591 - 123$
$488 - 190$	$893 - 410$	$776 - 592$

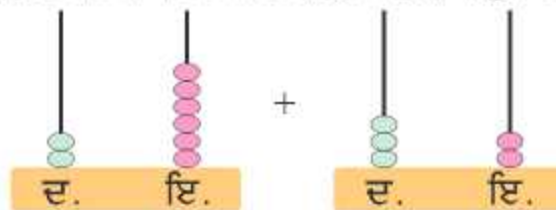
ਗਿਣਤਾਰੇ 'ਤੇ ਜੋੜ : ਬਿਨਾਂ ਹਾਸਲ ਤੋਂ

ਰਸਲੀਨ ਕੋਲ 26 ਮੋਤੀ ਸੀ। ਪਰਨੀਤ ਨੇ 32 ਮੋਤੀ ਰਸਲੀਨ ਨੂੰ ਹੋਰ ਦੇ ਦਿੱਤੇ। ਹੁਣ ਰਸਲੀਨ ਕੋਲ ਕਿੰਨੇ ਮੋਤੀ ਹੋ ਗਏ ?

ਉਦੇਸ਼ : ਜੋੜ ਦੀ ਸਮਝ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨਾ।

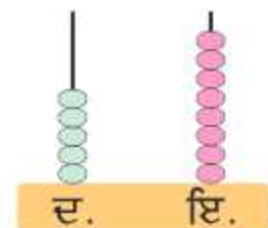
ਸਮੱਗਰੀ : ਗਿਣਤਾਰਾ

ਵਿਧੀ : 1. ਦੋਵੇਂ ਗਿਣਤਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ $(26 + 32)$ ਅਨੁਸਾਰ ਮੋਤੀ ਪਾਓ।



2. ਦੋਵੇਂ ਗਿਣਤਾਰਿਆਂ ਦੇ ਇਕਾਈਆਂ ਮੋਤੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਜੋੜੋ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੀ ਸਿਲਾਈ (rod) ਵਿੱਚ ਪਾਓ। $6 + 2 = 8$

3. ਦੋਵੇਂ ਗਿਣਤਾਰਿਆਂ ਦੇ ਦਹਾਈਆਂ ਦੇ ਮੋਤੀ ਇਕੱਠੇ ਜੋੜੋ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੀ ਸਿਲਾਈ (rod) ਵਿੱਚ ਪਾਓ। $20 + 30 = 50$



4. ਉੱਤਰ = 5 ਦਹਾਈਆਂ ਅਤੇ 8 ਇਕਾਈਆਂ $50 + 8 = 58$
ਇਸ ਲਈ, ਰਸਲੀਨ ਕੋਲ ਹੁਣ 58 ਮੋਤੀ ਹੋ ਗਏ।

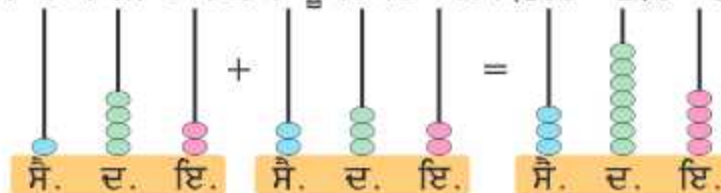
ਹਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਕੋਲ 142 ਰੁਪਏ ਹਨ। ਲਖਵੀਰ ਸਿੰਘ ਕੋਲ 232 ਰੁਪਏ ਹਨ। ਦੋਵਾਂ ਕੋਲ ਕਿੰਨੇ ਰੁਪਏ ਹਨ ?

ਵਿਧੀ : 1. ਦੋਵੇਂ ਗਿਣਤਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ $(142 + 232)$ ਅਨੁਸਾਰ ਮੋਤੀ ਪਾਓ।

2. ਦੋਵੇਂ ਗਿਣਤਾਰਿਆਂ ਦੇ ਇਕਾਈਆਂ ਦੇ ਮੋਤੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਜੋੜੋ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੀ ਸਿਲਾਈ (rod) ਵਿੱਚ ਪਾਓ। $2 + 2 = 4$

3. ਦੋਵੇਂ ਗਿਣਤਾਰਿਆਂ ਦੇ ਦਹਾਈਆਂ ਦੇ ਮੋਤੀ ਇਕੱਠੇ ਜੋੜੋ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੀ ਸਿਲਾਈ (rod) ਵਿੱਚ ਪਾਓ। $40 + 30 = 70$

4. ਦੋਵੇਂ ਗਿਣਤਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸੈਂਕੜੇ ਦੇ ਮੋਤੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰੋ। $(100 + 200 = 300)$



5. ਉੱਤਰ = 3 ਸੈਂਕੜੇ, 7 ਦਹਾਈਆਂ ਅਤੇ 4 ਇਕਾਈਆਂ $300 + 70 + 4 = 374$
ਇਸ ਲਈ, ਦੋਵਾਂ ਕੋਲ ਹੁਣ ਕੁੱਲ 374 ਰੁਪਏ ਹਨ।

ਆਓ ਕਰੀਏ

ਗਿਣਤਾਰੇ ਵਿੱਚ ਮੋਤੀ ਬਣਾਓ ਤੇ ਜੋੜ ਕਰੋ :-

(i) $54 + 32$

		+			=		
ਦ.	ਇ.		ਦ.	ਇ.		ਦ.	ਇ.
5	4		3	2		_____	

(ii) $82 + 15$

		+			=		
ਦ.	ਇ.		ਦ.	ਇ.		ਦ.	ਇ.
8	2		1	5		_____	

(iii) $715 + 222$

			+				=			
ਸ.	ਦ.	ਇ.		ਸ.	ਦ.	ਇ.		ਸ.	ਦ.	ਇ.
7	1	5		2	2	2		_____		

(iv) $310 + 406$

			+				=			
ਸ.	ਦ.	ਇ.		ਸ.	ਦ.	ਇ.		ਸ.	ਦ.	ਇ.
3	1	0		4	0	6		_____		

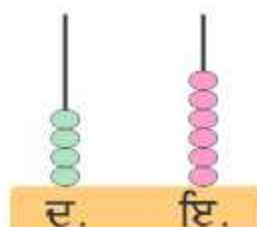
ਗਿਣਤਾਰੇ 'ਤੇ ਘਟਾਓ : ਬਿਨਾਂ ਹਾਸਲ ਭੋਂ

ਸੁਪਰੀਤ ਕੋਲ 46 ਮੋਤੀ ਸੀ। ਉਸਨੇ 22 ਮੋਤੀ ਮਨਮੀਤ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੇ। ਹੁਣ ਸੁਪਰੀਤ ਕੋਲ ਕਿੰਨੇ ਮੋਤੀ ਬਚੇ ?

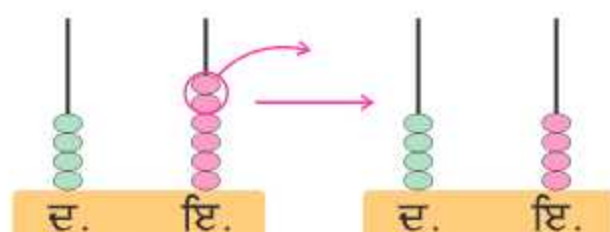
ਉਦੇਸ਼ : ਘਟਾਓ ਦੀ ਸਮਝ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨਾ ।

ਸਮੱਗਰੀ : ਗਿਣਤਾਰਾ, ਮੋਤੀ

ਵਿਧੀ : 1. ਗਿਣਤਾਰੇ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਵੱਡੀ ਸੰਖਿਆ 46 ਅਨੁਸਾਰ ਮੋਤੀ ਪਾਓ।

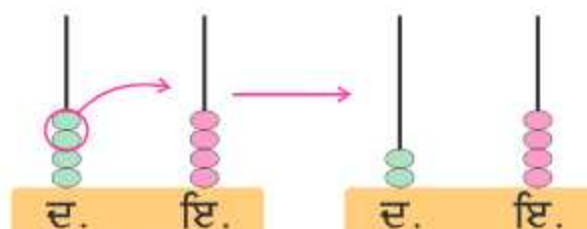


2. ਇੱਥੇ ਵੱਡੀ ਸੰਖਿਆ ਇਕਾਈ ਦੇ ਸਥਾਨ ਤੇ ਅੰਕ 6 ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਘਟਾਉਣ ਵਾਲੀ ਸੰਖਿਆ ਦੇ ਇਕਾਈ ਅੰਕ 2 ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਵਿੱਚੋਂ 2 ਮੋਤੀ ਬਾਹਰ ਕੱਢੋ।



$$6 - 2 = 4$$

3. ਦਹਾਈ ਦੇ ਸਥਾਨ ਤੇ ਅੰਕ 4 ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਘਟਾਉਣ ਵਾਲੀ ਸੰਖਿਆ 22 ਦੇ ਦਹਾਈ ਅੰਕ 2 ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ 4 ਵਿੱਚੋਂ 2 ਮੋਤੀ ਕੱਢੋ।



4. ਸੰਖਿਆ ਲਿਖੋ : 2 ਦਹਾਈਆਂ 4 ਇਕਾਈਆਂ

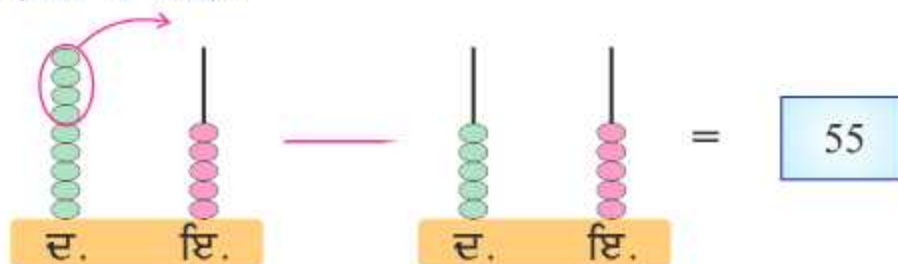
$$= 20 + 4$$

ਇਸ ਲਈ $46 - 22 = 24$

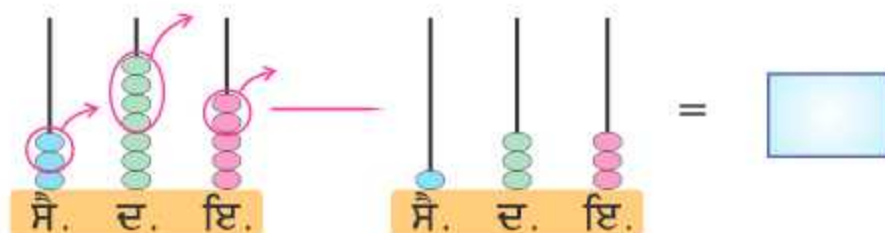
ਆਓ ਕਰੀਏ

ਗਿਣਤਾਰੇ ਤੇ ਘਟਾਓ (ਬਿਨਾਂ ਹਾਸਲ) :

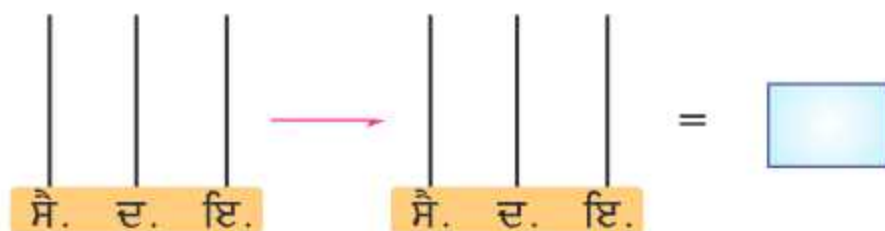
(i) $95 - 40$



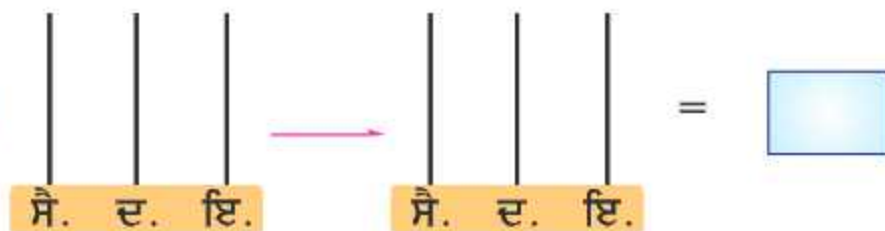
(ii) $375 - 242$



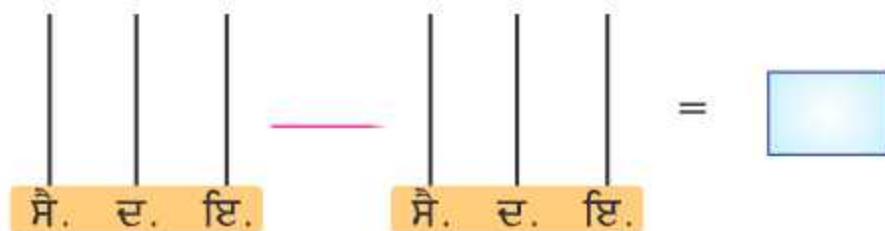
(iii) $60 - 20$



(iv) $824 - 312$



(v) $915 - 413$





ਦੋ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦਾ ਜੋੜ (ਬਿਨਾਂ ਹਾਸਲ)

$$23+51$$

ਵਿਧੀ

1. ਇਕਾਈਆਂ ਜੋੜੋ $3+1=4$

ਦਹਾਈ	ਇਕਾਈ		ਦਹਾਈ	ਇਕਾਈ
2	3	→	2	3
5	1	+	5	1
	4		7	4

2. ਦਹਾਈਆਂ ਜੋੜੋ $2+5=7$

$$23+51=74$$

ਦੋ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦਾ ਜੋੜ (ਹਾਸਲ ਨਾਲ)

$$75+25$$

ਵਿਧੀ

1. ਇਕਾਈਆਂ ਜੋੜੋ

$$5+5=10 \text{ ਇਕਾਈਆਂ} = 1 \text{ ਦਹਾਈ} + 0 \text{ ਇਕਾਈ}$$

0 ਨੂੰ ਇਕਾਈ ਦੇ ਕਾਲਮ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ ਅਤੇ ਇੱਕ ਦਹਾਈ ਨੂੰ ਦਹਾਈ ਦੇ ਕਾਲਮ ਉੱਪਰ ਲਿਖੋ

ਸੈਂਕੜੇ	ਦਹਾਈ	ਇਕਾਈ
	7	5
+	2	5
		0

2. ਦਹਾਈਆਂ ਜੋੜੋ

$$7+2+1=10 \text{ ਦਹਾਈਆਂ} = 1 \text{ ਸੈਂਕੜਾ} + 0 \text{ ਦਹਾਈ}$$

ਸੈਂਕੜੇ	ਦਹਾਈ	ਇਕਾਈ
	7	5
+	2	5
	0	0

0 ਨੂੰ ਦਹਾਈ ਦੇ ਕਾਲਮ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸੈਂਕੜੇ ਨੂੰ ਸੈਂਕੜੇ ਦੇ ਕਾਲਮ ਉੱਪਰ ਲਿਖੋ

3. ਸੈਂਕੜੇ ਜੋੜੋ

$$75+25=100$$

ਸੈਂਕੜੇ	ਦਹਾਈ	ਇਕਾਈ
7	7	5
+	2	5
1	0	0



1. ਦੋ ਅੰਕੀ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦਾ ਜੋੜ (ਬਿਨਾਂ ਹਾਸਲ)

	3	0
+	4	0
	7	0

	5	0
+	3	0

	6	0
+	2	0

	1	0
+	3	0

	3	7
+	2	0

	5	9
+	4	0

	7	0
+	2	9

	4	0
+	4	6

	5	2
+	3	3

	4	6
+	2	3

	6	2
+	1	7

	7	4
+		4

2. ਦੋ ਅੰਕੀ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦਾ ਜੋੜ (ਹਾਸਲ ਨਾਲ)

	3	7
+	4	6

	4	8
+	3	6

	7	5
+	1	8

	9	4
+		8

	8	0
+	3	0

	7	0
+	3	2

	5	4
+	8	0

	9	2
+	7	0

	7	0
+	5	0

	8	7
+	2	4

	6	6
+	5	9

	7	4
+	8	8

ਦੇ ਅੰਕੀ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦੀ ਘਟਾਓ (ਬਿਨਾਂ ਹਾਸਲ)

75-23

ਵਿਧੀ

1. ਇਕਾਈਆਂ ਘਟਾਓ $5-3 = 2$

ਦਹਾਈ	ਇਕਾਈ
7	5
2	3
	2

ਦਹਾਈ	ਇਕਾਈ
7	5
2	3
5	2

2. ਦਹਾਈਆਂ ਘਟਾਓ $7-2 = 5$

$$75-23 = 52$$

ਦੇ ਅੰਕੀ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦੀ ਘਟਾਓ (ਹਾਸਲ ਨਾਲ)

62-39

ਵਿਧੀ

1. ਇਕਾਈਆਂ ਘਟਾਓ

ਕਿਉਂਕਿ $9 > 2$ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਅਸੀਂ 2 ਵਿੱਚੋਂ 9 ਨਹੀਂ ਘਟਾ ਸਕਦੇ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ 6 ਦਹਾਈਆਂ ਦੇ ਕਾਲਮ ਤੋਂ ਇੱਕ ਦਹਾਈ ਲਈ ਅਤੇ ਹੇਠ ਅਨੁਸਾਰ ਸਮੂਹੀਕਰਨ ਕੀਤਾ।

1 ਦਹਾਈ + 2 ਇਕਾਈਆਂ = 10 ਇਕਾਈਆਂ + 2 ਇਕਾਈਆਂ = 12 ਇਕਾਈਆਂ ਹੁਣ, ਅਸੀਂ 9 ਨੂੰ 12 ਵਿੱਚੋਂ ਘਟਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ; $12-9 = 3$

2. ਦਹਾਈਆਂ ਘਟਾਓ

ਕਿਉਂਕਿ 1 ਦਹਾਈ ਨੂੰ ਅਸੀਂ 10 ਇਕਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਦਹਾਈ ਦੇ ਕਾਲਮ ਵਿੱਚ 6 ਤੋਂ 1 ਦਹਾਈ ਘੱਟ ਕੇ 5 ਦਹਾਈਆਂ ਬਚੀਆਂ।

ਹੁਣ ਦਹਾਈਆਂ ਨੂੰ ਘਟਾਓ

$$50-30 = 20$$

$$\text{ਇਸ ਲਈ } 62-39 = 23$$

ਘਟਾਓ ਦਾ ਕਾਲਮ ਵਿਧੀ ਵਿੱਚ, ਖੋਬੇ ਪਾਸੇ ਦੇ ਕਾਲਮ ਤੋਂ ਜੇ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ, ਤਾਂ ਹਾਸਲ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

1. ਦੋ ਅੰਕੀ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦੀ ਘਟਾਓ (ਬਿਨਾਂ ਹਾਸਲ)

	4	8
-	3	6
	1	2

	7	0
-	4	0

	6	0
-	2	0

	9	0
-	7	0

	2	9
-	1	0

	3	8
-	2	0

	4	7
-	3	0

	9	4
-	5	0

	7	5
-	3	2

	6	7
-	4	4

	9	2
-	4	2

	8	6
-	5	6

2. ਦੋ ਅੰਕੀ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦੀ ਘਟਾਓ (ਹਾਸਲ ਨਾਲ)

	6	5
-	4	7
	1	8

	7	2
-	5	8

	8	5
-	6	9

	9	6
-	5	8

	3	0
-	1	8

	4	0
-	3	8

	7	0
-	5	2

	9	0
-	6	5

	5	2
-	2	6

	6	4
-	3	7

	7	8
-	4	9

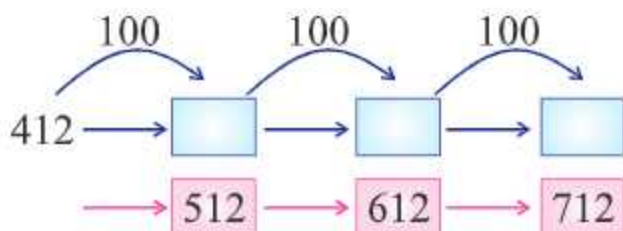
	9	1
-	8	7



ਤਿੰਨ ਅੰਕੀ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦਾ ਜੋੜ (ਬਿਨਾਂ ਹਾਸਲ)

(i) 100 - 100 ਵਿੱਚ ਤੋੜ ਕੇ ਜੋੜਨਾ :

$$412 + 300$$



$$412 + 300 = 712$$

	ਸੈ.	ਦ.	ਇ.
	4	1	2
+	3	0	0
	7	1	2

(ii) ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਲ ਨਾਲ ਜੋੜ :

$$412 + 300$$

	ਸੈਂਕੜਾ	ਦਹਾਈ	ਇਕਾਈ
+			

(iii) ਇੱਕ ਸੰਖਿਆ ਨੂੰ ਤੋੜ ਕੇ ਜੋੜਨਾ :-

$$\begin{aligned}
 412 + 300 &= 400 + 12 + 300 \\
 &= 400 + 300 + 12 \\
 &= 700 + 12 \\
 &= 712
 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
 400 + 300 &= 700 \\
 700 + 12 &= 712
 \end{aligned}$$

ਆਓ ਕਰੀਏ

ਸੈ.	ਦ.	ਇ.		ਸੈ.	ਦ.	ਇ.		ਸੈ.	ਦ.	ਇ.		ਸੈ.	ਦ.	ਇ.
3	2	5		3	2	5		3	2	5		3	2	5
1	4	1	→	1	4	1	→	1	4	1	→	1	4	1
			+			6	+			6	+		6	6

ਤਿੰਨ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦਾ ਜੋੜ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਉਦਾਹਰਣ :

ਸੈ.	ਦ.	ਇ.
3	0	2
4	1	4
	4	3
7	5	9

ਸੈ.	ਦ.	ਇ.
3	0	0
4	0	0
1	0	0
8	0	0

ਸੈ.	ਦ.	ਇ.
2	1	0
1	7	0
3	0	0
6	8	0

1. ਜੋੜਫਲ ਪਤਾ ਕਰੋ :

4	1	0		5	0	0		3	8	2		5	7	5
3	0	0	+	2	0	0	+	2	1	0	+	4	0	0

4	3	0		2	2	2		2	5	7		5	5	9
2	0	0	+	3	0	6	+	1	0	0	+	4	3	0
	6	0	+	1	4	0	+		4	0	+		1	0

475 + 403			362 + 307			836 + 112			200 + 300		
4	7	5	3	6	2	8	3	6	2	0	0
4	0	3	3	0	7	1	1	2	3	0	0
+			+			+			+		

2. ਜੋੜਫਲ ਪਤਾ ਕਰੋ :

124, 301, 232			310, 21, 410			405, 330, 42			30, 40, 242		
+			+			+			+		



ਤਿੰਨ ਅੰਕੀ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦਾ ਜੋੜ (ਹਾਸਲ ਨਾਲ)

ਕੇਵਲ ਇਕਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਹਾਸਲ : $318 + 234$

1. ਦਿੱਤੀ ਸੰਖਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਸੌ-ਸੌ, ਦਸ-ਦਸ ਅਤੇ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਦੇ ਕਰੰਸੀ ਨੋਟ ਗਿਣਨਾ।

+								

2. ਇੱਕ-ਇੱਕ ਦੇ ਕਰੰਸੀ ਨੋਟ ਗਿਣਨਾ : $8 + 4 = 12$

ਕਿਉਂਕਿ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 10 ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਦੇ ਦਸ ਨੋਟਾਂ ਬਦਲੇ ਇੱਕ 10 ਦਾ ਨੋਟ ਲੈ ਕੇ ਦਹਾਈ ਵਾਲੇ ਨੋਟਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਕੇ ਗਿਣਨਾ। ਬਾਕੀ ਇਕਾਈ ਵਾਲੇ ਨੋਟਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਦੇ 2 ਨੋਟ ਬਚਣਗੇ।

3. ਦਸ-ਦਸ ਦੇ ਕਰੰਸੀ ਨੋਟ ਗਿਣਨਾ :-



$$10 + 30 + 10 = 50$$

4. ਸੌ-ਸੌ ਦੇ ਕਰੰਸੀ ਨੋਟ ਗਿਣਨਾ :-

$$300 + 200 = 500$$

5. ਸਾਰੇ ਨੋਟ ਇਕੱਠੇ ਗਿਣਨਾ :-

$$500 + 50 + 2 = 552$$

ਅਸੀਂ ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਹੇਠ ਅਨੁਸਾਰ ਵੀ ਹੱਲ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ :

ਕੇਵਲ ਇਕਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਹਾਸਲ :

3	1	8	ਪਹਿਲਾ	3	1	8	ਦੂਜਾ	3	1	8	ਤੀਜਾ	3	1	8
2	3	4	ਪਗ	2	3	4	ਪਗ	2	3	4	ਪਗ	2	3	4
			+			2	+		5	2	+		5	2

ਕੇਵਲ ਦਹਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਹਾਸਲ :-

5	7	2	ਪਹਿਲਾ	5	7	2	ਦੂਜਾ	5	7	2	ਤੀਜਾ	5	7	2
2	6	5	ਪਗ	2	6	5	ਪਗ	2	6	5	ਪਗ	2	6	5
			+			7	+		3	7	+		8	7

ਇਕਾਈਆਂ, ਦਹਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਹਾਸਲ :-

4	8	8	ਪਹਿਲਾ	4	8	8	ਦੂਜਾ	4	8	8	ਤੀਜਾ	4	8	8
3	4	5	ਪਗ	3	4	5	ਪਗ	3	4	5	ਪਗ	3	4	5
			+			3	+		3	3	+		8	3

ਆਓ ਕਰੀਏ



ਜੋੜਫਲ ਪਤਾ ਕਰੋ :

$$\begin{array}{r} 208 \\ + 316 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 415 \\ + 106 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 274 \\ + 176 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 576 \\ + 389 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 560 \\ + 288 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 670 \\ + 254 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 670 \\ + 150 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 777 \\ + 148 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 640 \\ + 207 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 490 \\ + 216 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 373 \\ + 212 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 618 \\ + 192 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 300 \\ + 200 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 428 \\ + 239 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 506 \\ + 307 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 391 \\ + 202 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 221 \\ + 276 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 256 \\ + 245 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 759 \\ + 231 \\ \hline \end{array}$$

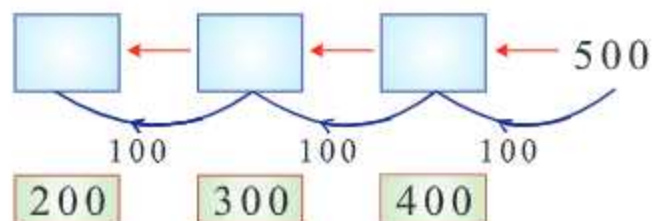
$$\begin{array}{r} 299 \\ + 266 \\ \hline \end{array}$$



ਤਿੰਨ ਅੰਕਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦਾ ਅੰਤਰ

(i) 100-100 ਵਿੱਚ ਤੋੜ ਕੇ ਘਟਾਉਣਾ :

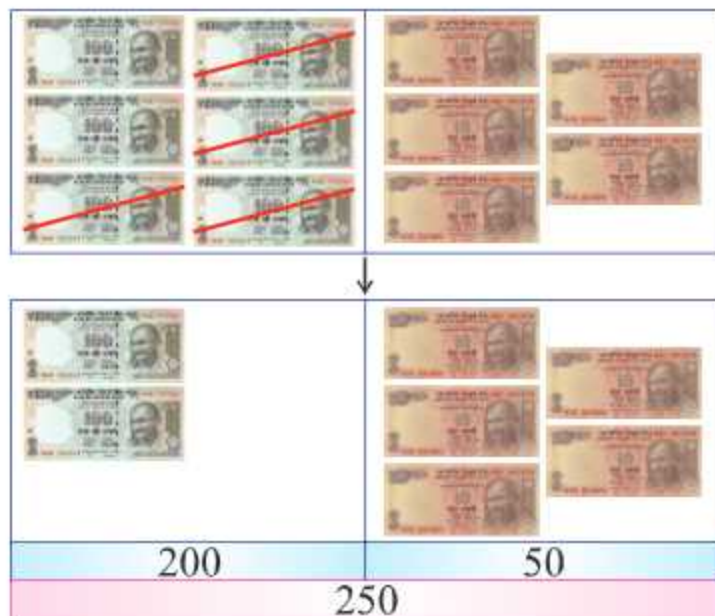
$$500-300$$



$$500-300 = 200$$

(ii) ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਲ ਨਾਲ ਘਟਾਓ :-

$$650-400$$

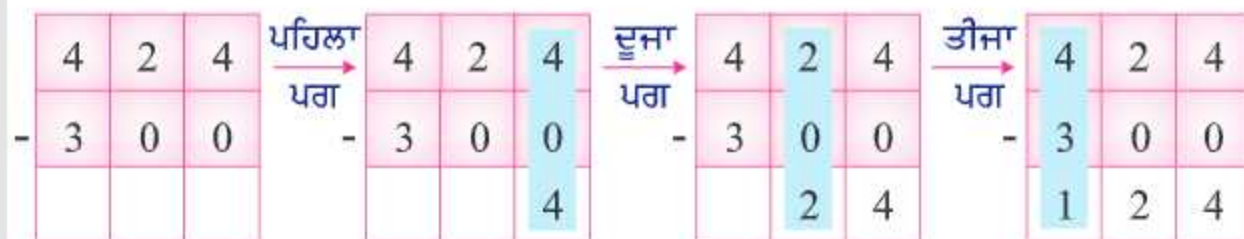


6	5	0
-	4	0
2	5	0

$$650-400 = 250$$

(iii) ਅੰਤਰ ਪਤਾ ਕਰੀਏ :-

$$424-300$$



$$346 - 40$$

3	4	6
	4	0
3	0	6

$$792 - 62$$

7	9	2
	6	2
7	3	0

$$840 - 30$$

8	4	0
	3	0
8	1	0

ਆਓ ਕਰੀਏ

1. ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਸਵਾਲਾਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰੋ :

5	7	0
	7	0

2	4	0
	3	0

4	4	5
	3	4

8	5	7
2	2	3

9	4	2
5	4	0

4	7	5
	3	2

2. ਅੰਤਰ ਪਤਾ ਕਰੋ :

(i) 688 ਅਤੇ 243

(ii) 375 ਅਤੇ 140

(iii) 482 ਅਤੇ 212

3. ਸੰਖਿਆ ਨੂੰ 100-100 ਵਿੱਚ ਤੋੜ ਕੇ ਘਟਾਓ ਕਰੋ :-

$$700 - 500$$

$$880 - 400$$

$$360 - 200$$

ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਲ ਨਾਲ ਘਟਾਓ :-

$$650 - 300$$

$$435 - 200$$

$$350 - 100$$

ਅੰਤਰ ਦੱਸੋ :-

	5	3	2
-	3	0	0

	4	0	0
-	3	0	0

	6	1	8
-	4	0	0



ਜੋੜ ਦੇ ਗੁਣ

1. ਕਿਸੇ ਸੰਖਿਆ ਵਿੱਚ 1 ਜੋੜਨ 'ਤੇ ਅਗਲੀ ਸੰਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

$$400 + 1 = 401$$

$$375 + 1 = 376$$

2. ਕਿਸੇ ਸੰਖਿਆ ਵਿੱਚ 0 ਜੋੜਨ 'ਤੇ ਜੋੜਫਲ ਓਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

$$136 + 0 = 136$$

$$256 + 0 = 256$$

3. ਜਮ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰਕਮਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਬਦਲਣ 'ਤੇ ਜੋੜਫਲ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ।

$$375 + 64 = 64 + 375$$

$$200 + 300 = 300 + 200$$

ਘਟਾਓ ਦੇ ਗੁਣ

1. ਕਿਸੇ ਸੰਖਿਆ ਵਿੱਚੋਂ 1 ਘਟਾਉਣ 'ਤੇ ਪਿਛਲੀ ਸੰਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

$$847 - 1 = 846$$

$$736 - 1 = 735$$

2. ਕਿਸੇ ਸੰਖਿਆ ਵਿੱਚੋਂ 0 ਘਟਾਉਣ 'ਤੇ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

$$125 - 0 = 125$$

$$147 - 0 = 147$$

3. ਸੰਖਿਆ ਵਿੱਚੋਂ ਓਹੀ ਸੰਖਿਆ ਘਟਾਉਣ 'ਤੇ 0 ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

$$375 - 375 = 0$$

$$215 - 215 = 0$$

ਆਓ ਕਰੀਏ



1. ਖਾਲੀ ਥਾਵਾਂ ਭਰੋ :

(i) $310 + 25 = \underline{\hspace{2cm}} + 310$

(ii) $0 + \underline{\hspace{2cm}} = 475$

(iii) $\underline{\hspace{2cm}} + 1 = 918$

(iv) $347 - \underline{\hspace{2cm}} = 346$

2. ਠੀਕ ਉੱਤਰ 'ਤੇ ☒ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਓ :-

(i) $425 + 25 = 400$

☐

(ii) $310 + 0 = 310$

☐

(iii) $743 + 1 = 744$

☐

(vi) $540 - 0 = 541$

☐


ਆਓ ਸਿੱਖੀਏ

ਜੋੜ ਕਰੋ :

140, 222, 320

	1	4	0
	2	2	2
+	3	2	0
	6	8	2

$140 + 222 + 320 = 682$

204, 220, 36

	2	0	4
	2	2	0
+		3	6
	4	6	0

$204 + 220 + 36 = 460$

310, 21, 410

	3	1	0
		2	1
+	4	1	0
	7	4	1

$310 + 21 + 410 = 741$

ਆਓ ਕਰੀਏ



ਜੋੜਫਲ ਪਤਾ ਕਰੋ :

124, 301, 232

405, 330, 42

610, 321, 203

212, 311, 615

33, 722, 227



1. ਸੁਖਦੇਵ ਨੇ ਮੇਲੇ ਵਿੱਚੋਂ 120 ਰੁਪਏ ਦੀ ਖਿਡੌਣਾ ਕਾਰ ਅਤੇ 135 ਰੁਪਏ ਦਾ ਗੁਲਦਸਤਾ ਖਰੀਦਿਆ। ਸੁਖਦੇਵ ਨੇ ਕਿੰਨੇ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ?
2. ਪੂਜਾ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ 140 ਪੰਨੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗਣਿਤ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ 156 ਪੰਨੇ ਹਨ। ਦੋਵਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਪੰਨੇ ਹਨ ?
3. ਤਰਲੀਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਲਈ 255 ਰੁਪਏ ਦਾ ਬਸਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਲਈ 368 ਰੁਪਏ ਦੀ ਘੜੀ ਖਰੀਦੀ। ਉਸਨੇ ਕਿੰਨੇ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ?
4. ਅਮਰੂਦਾ ਦੀ ਇੱਕ ਟੋਕਰੀ ਵਿੱਚ 164 ਅਮਰੂਦ ਹਨ ਅਤੇ ਦੂਸਰੀ ਟੋਕਰੀ ਵਿੱਚ 128 ਅਮਰੂਦ ਹਨ। ਦੋਵਾਂ ਟੋਕਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ ਕਿੰਨੇ ਅਮਰੂਦ ਹਨ ?
5. ਇੱਕ ਡੱਬੇ ਵਿੱਚ 350 ਬੰਟੇ ਹਨ। ਉਸ ਵਿੱਚੋਂ 268 ਬੰਟੇ ਕੱਢ ਲਏ। ਡੱਬੇ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਬੰਟੇ ਰਹਿ ਗਏ ?
6. ਇੱਕ ਕਿਸਾਨ ਕੋਲ 763 ਗਾਂਵਾਂ ਹਨ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਕਿਸਾਨ ਕੋਲ 459 ਗਾਂਵਾਂ ਹਨ। ਦੋਵਾਂ ਕੋਲ ਕਿੰਨੀਆਂ ਗਾਂਵਾਂ ਹਨ ?
7. ਬਾਗ ਵਿੱਚ ਅੰਬ ਦੇ 215 ਦਰਖਤ ਹਨ। ਬਾਗ ਵਿੱਚ ਅੰਬ ਦੇ 169 ਦਰਖਤ ਹੋਰ ਲਗਾ ਦਿੱਤੇ। ਹੁਣ ਬਾਗ ਵਿੱਚ ਅੰਬਾਂ ਦੇ ਕਿੰਨੇ ਦਰਖਤ ਹੋ ਗਏ ?
8. ਇੱਕ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ 368 ਮੁੰਡੇ ਅਤੇ 327 ਕੁੜੀਆਂ ਹਨ। ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ ਕਿੰਨੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਹਨ ?
9. ਤੇਜਸ ਦੀ ਗੋਲਕ ਵਿੱਚ 563 ਰੁਪਏ ਹਨ। ਉਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ 278 ਰੁਪਏ ਹੋਰ ਦੇ ਦਿੱਤੇ। ਤੇਜਸ ਕੋਲ ਕਿੰਨੇ ਰੁਪਏ ਹੋ ਗਏ ?
10. ਟਾਫ਼ੀਆਂ ਦੇ ਡੱਬੇ ਵਿੱਚ 375 ਟਾਫ਼ੀਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਵਿੱਚ 167 ਟਾਫ਼ੀਆਂ ਹੋਰ ਪਾ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਡੱਬੇ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੀਆਂ ਟਾਫ਼ੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ?
11. ਪਰਨੀਤ ਕੋਲ 680 ਰੁਪਏ ਹਨ। ਉਸਨੇ 575 ਰੁਪਏ ਦਾ ਬਸਤਾ ਖਰੀਦ ਲਿਆ। ਉਸ ਕੋਲ ਕਿੰਨੇ ਰੁਪਏ ਰਹਿ ਗਏ ?
12. ਸੁਖਦੇਵ ਦਾ ਸਕੂਲ ਉਸਦੇ ਘਰ ਤੋਂ 824 ਕਦਮਾਂ ਦੀ ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ 379 ਕਦਮ ਤੁਰ ਲਏ। ਸਕੂਲ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਉਸਨੂੰ ਕਿੰਨੇ ਕਦਮ ਹੋਰ ਤੁਰਨਾ ਪਵੇਗਾ ?

ਵਰਕਸ਼ੀਟ

1. ਖਾਲੀ ਥਾਵਾਂ ਭਰੋ :-

(i) $62 + 0 = \underline{\hspace{2cm}}$

(ii) $115 + 1 = \underline{\hspace{2cm}}$

(iii) $\underline{\hspace{2cm}} + 0 = 348$

(iv) $518 + \underline{\hspace{2cm}} = 519$

(v) $410 + 35 = \underline{\hspace{2cm}} + 410$

2. ਠੀਕ ਉੱਤਰ 'ਤੇ ☒ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਓ :-

(i) $45 + 30 =$ 75 ☐ 65 ☐ 85 ☐

(ii) $82 - 32 =$ 40 ☐ 50 ☐ 60 ☐

(iii) $90 - 50 =$ 40 ☐ 60 ☐ 30 ☐

3. ਜੋੜ ਕਰੋ :-

4 ਸੈਂਕੜੇ + 2 ਦਹਾਈਆਂ + 3 ਇਕਾਈਆਂ ਅਤੇ 3 ਸੈਂਕੜੇ + 2 ਇਕਾਈਆਂ

4. ਸੰਖਿਆ ਤੋੜ ਕੇ ਜੋੜ ਪਤਾ ਕਰੋ :-

(i) $55 + 42$

(ii) $416 + 110$

5. ਸੰਖਿਆ ਤੋੜ ਕੇ ਘਟਾਓ ਕਰੋ :-

(i) $78 - 20$

(ii) $525 - 225$

6. ਜੋੜ ਜਾਂ ਘਟਾਓ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਓ :-

(i) $400 \dots\dots\dots 200 = 600$

(ii) $700 \dots\dots\dots 300 = 400$

(iii) $210 \dots\dots\dots 210 = 0$

(iv) $515 \dots\dots\dots 1 = 514$

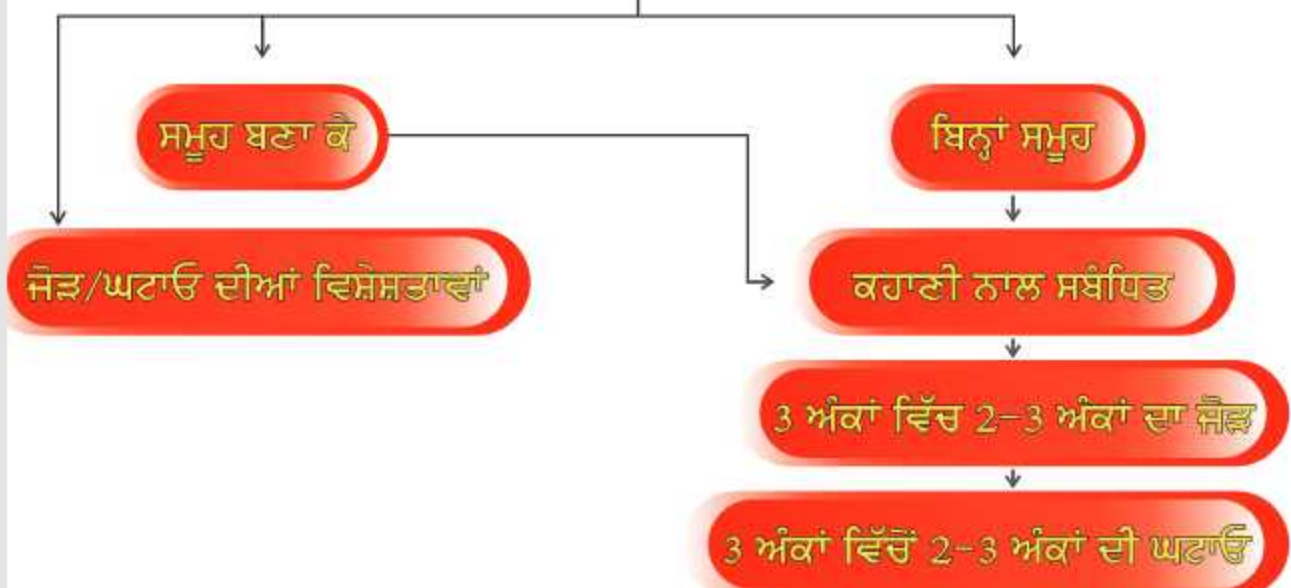
7. ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਗਰ ਤੋਂ 295 ਯਾਤਰੀ ਰੇਲਗੱਡੀ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ। ਮੋਰਿਡਾ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੋਂ 190 ਯਾਤਰੀ ਹੋਰ ਬੈਠ ਗਏ। ਹੁਣ ਰੇਲਗੱਡੀ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਯਾਤਰੀ ਹੋ ਗਏ ?
8. ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ 485 ਯਾਤਰੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ 210 ਯਾਤਰੀ ਰੇਲਗੱਡੀ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਉੱਤਰ ਗਏ। ਹੁਣ ਰੇਲਗੱਡੀ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਯਾਤਰੀ ਰਹਿ ਗਏ ?

ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਯੋਗ ਗੱਲਾਂ

- ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੰਖਿਆ ਵਿੱਚ 0 ਜੋੜਨ ਜਾਂ ਘਟਾਉਣ ਨਾਲ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ।
- ਘਟਾਓ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਛੋਟੀ ਵੱਡੀ ਸੰਖਿਆ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰੋ।

ਅਸੀਂ ਜੋ ਸਿੱਖਿਆ

3 ਅੰਕੀ ਜੋੜ/ਘਟਾਓ



ਉਦੇਸ਼

- ਖੇਡ-ਖੇਡ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰਾਲ ਗਿਣਤੀ ਕਰਨਾ।
- ਵਾਰ-ਵਾਰ ਜੋੜ ਨੂੰ ਗੁਣਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਬਦਲਣ ਦੀ ਸਮਝ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨਾ।
- ਸਮੂਹਾਂ ਤੋਂ ਗੁਣਾ ਵੱਲ।
- 2, 3, 5, 10 ਦੇ ਪਹਾੜੇ ਦੀ ਸਮਝ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨਾ।
- ਇੱਕ ਅੰਕੀ, ਦੋ ਅੰਕੀ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦੀ ਗੁਣਾ ਇੱਕ ਅੰਕੀ, ਦੋ ਅੰਕੀ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਨਾਲ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਤੋੜ ਕੇ ਗੁਣਾ ਦੀ ਸਮਝ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨਾ।
- ਤਿੰਨ ਅੰਕੀ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਅੰਕੀ ਸੰਖਿਆ ਨਾਲ ਗੁਣਾ।

ਕੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ?

ਖਾਲੀ ਥਾਵਾਂ ਭਰੋ :-

 $\boxed{4} + \boxed{4} + \boxed{4} + \boxed{4}$	ਵਾਰ
 $\boxed{} + \boxed{} + \boxed{}$	ਵਾਰ

ਅਵਨੀਤ ਸਿੰਘ ਕੋਲ ਤਿੰਨ ਖਿਡੌਣਾ ਕਾਰਾਂ ਹਨ । ਇੱਕ ਕਾਰ ਦੇ 4 ਪਹੀਏ ਹਨ । ਸਾਰੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਦੇ ਕਿੰਨੇ ਪਹੀਏ ਹੋਣਗੇ ?



$$\boxed{4} + \boxed{4} + \boxed{4} = \bigcirc$$

ਜੇਕਰ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ 6 ਬੱਚੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਬੱਚੇ ਕੋਲ 5 ਪੈਨਸਿਲਾਂ ਹਨ ਤਾਂ ਦੱਸੋ ਸਾਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਕੋਲ ਕਿੰਨੀਆਂ ਪੈਨਸਿਲਾਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ?



$$\boxed{} + \boxed{} + \boxed{} + \boxed{} + \boxed{} = \bigcirc$$

ਵਾਰ-ਵਾਰ ਜੋੜਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਗੁਣਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ :-

$2 + 2 + 2 + 2 + 2$	5×2
$3 + 3 + 3$	$\text{—} \times 3$
$4 + 4 + 4 + 4$	$\text{—} \times \text{—}$
$5 + 5 + 5 + 5 + 5 + 5$	$\text{—} \times \text{—}$
$6 + 6 + 6 + 6 + 6$	$\text{—} \times \text{—}$
$7 + 7 + 7 + 7 + 7 + 7$	$\text{—} \times \text{—}$
$8 + 8 + 8 + 8$	$\text{—} \times \text{—}$
$9 + 9 + 9 + 9 + 9 + 9 + 9$	$\text{—} \times \text{—}$
$8 + 8 + 8 + 8 + 8 + 8$	$\text{—} \times \text{—}$
$7 + 7 + 7 + 7 + 7$	$\text{—} \times \text{—}$

ਗੁਣਾ ਨੂੰ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਜੋੜਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ :-

2×8	
3×7	
5×5	
4×6	
7×2	
9×5	

ਗਤੀਵਿਧੀ

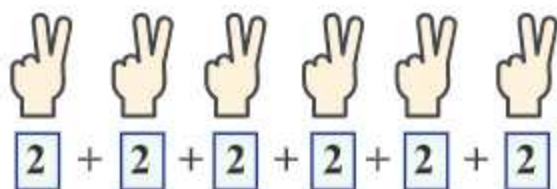


ਅਧਿਆਪਕ ਸੰਕੇਤ :

- ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਛਲਾਂਗ ਨਾਲ ਅੰਤਰਾਲ ਗਿਣਤੀ ਯਾਦ ਕਰਵਾਉਣਾ।



ਸਾਰੇ ਬੱਚੇ ਆਪਣੇ
ਹੱਥ ਦੀਆਂ 2-2 ਉਂਗਲਾਂ
ਅੱਗੇ ਕਰੋ।



ਇੱਕ ਹੀ ਅੰਕ ਨੂੰ ਵਾਰ-ਵਾਰ, ਜੋੜਨ ਨੂੰ ਗੁਣਾ ਦੇ
ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।
ਗੁਣਾ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ 'x'

ਮਤਲਬ !
ਉਹੀ ਅੰਕ ਵਾਰ ਵਾਰ
ਜੋੜਨਾ

6 ਵਾਰ 2
ਲਿਖਣ ਲਈ 6×2

$$= 6 \times 2 = 12$$



ਆਓ ਸਿੱਖੀਏ

$$3 + 3 + 3 + 3 = 4 \times 3 = 12$$

$$4 + 4 + 4 + 4 + 4 = 5 \times 4 = 20$$

$$5 + 5 + 5 + 5 + 5 + 5 + 5 = 7 \times 5 = 35$$



ਅਧਿਆਪਕ ਸੰਕੇਤ :

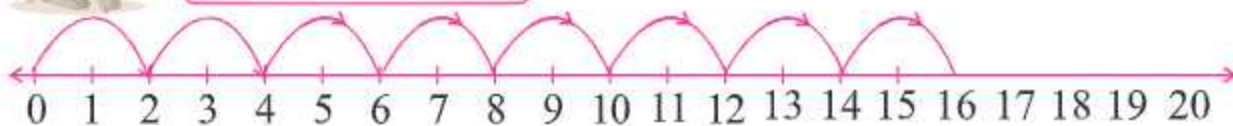
- ਹੱਥ ਦੀਆਂ 10 ਉਂਗਲਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਪਹਾੜਿਆਂ ਦੀ ਸਮਝ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ।
- ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਥੂਲ ਵਸਤਾਂ (ਪੈਨਸਿਲਾਂ, ਪੈਨਾਂ, ਤੀਲੀਆਂ) ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਸਮਝ ਬਣਾਉਣਾ।

ਆਓ ਕਰੀਏ

ਅੰਤਰਾਲ ਗਿਣਡੀ



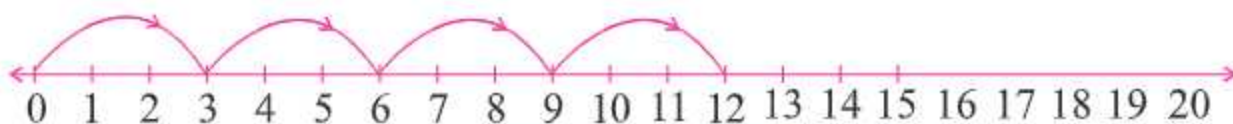
8 ਵਾਰ 2 ਦੀ ਛਲਾਂਗ



2, 4, 6, 8, 10, 12, 14, 16



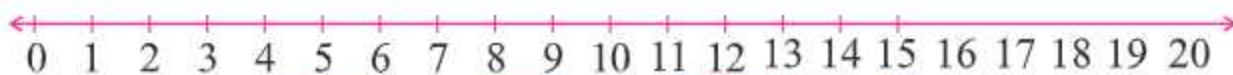
4 ਵਾਰ 3 ਦੀ ਛਲਾਂਗ



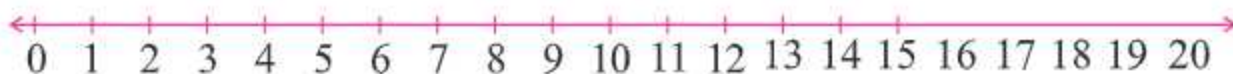
3, 6, 9, 12



5 ਵਾਰ 4 ਦੀ ਛਲਾਂਗ

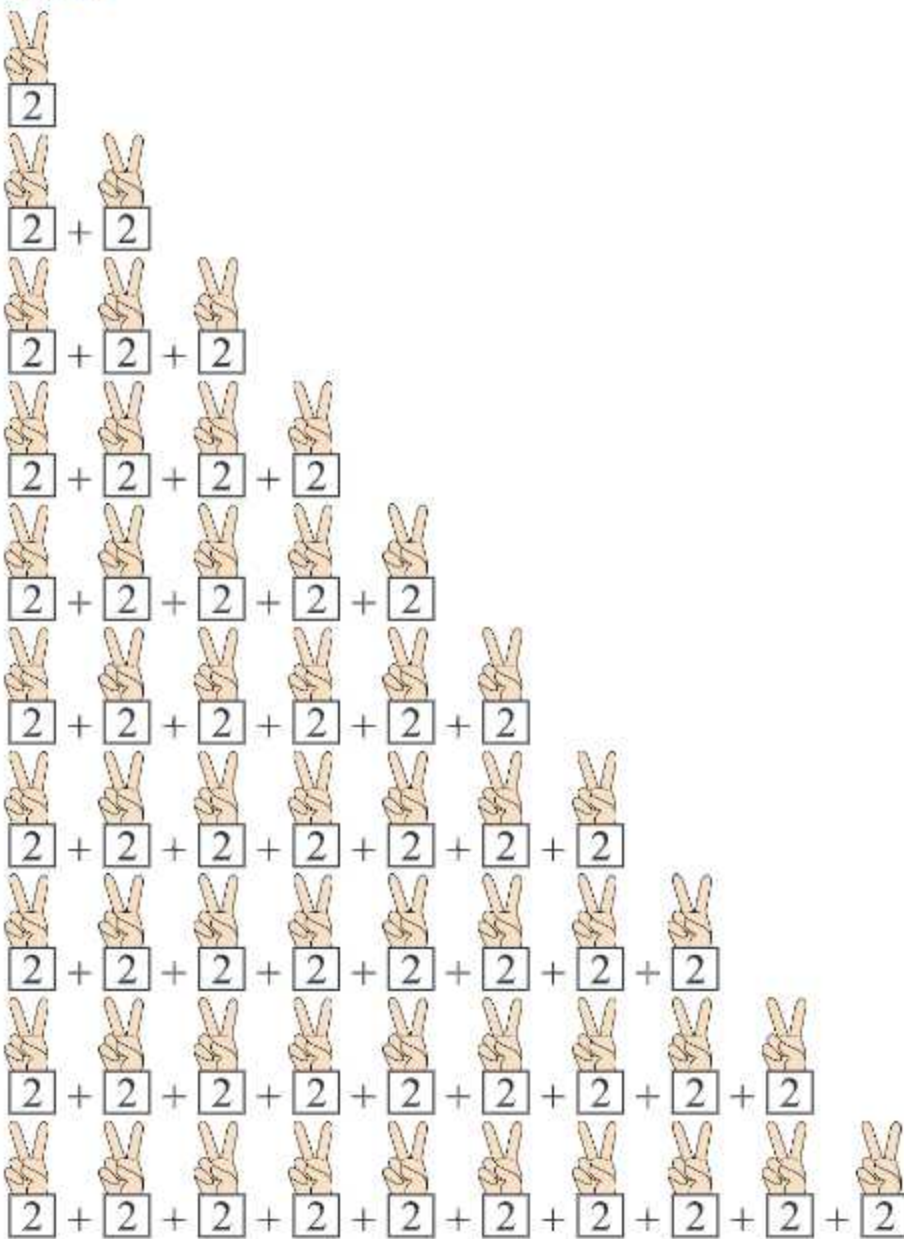


4 ਵਾਰ 5 ਦੀ ਛਲਾਂਗ





2 ਨਾਲ ਗੁਣਾ



1 ਵਾਰ 2 = $1 \times 2 = 2$

2 ਵਾਰ 2 = $2 \times 2 = 4$

3 ਵਾਰ 2 =

4 ਵਾਰ 2 =

5 ਵਾਰ 2 =

6 ਵਾਰ 2 =

7 ਵਾਰ 2 =

8 ਵਾਰ 2 =

9 ਵਾਰ 2 =

10 ਵਾਰ 2 =



ਅਸੀਂ ਪਹਾੜਾ ਇਸ
ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਲਿਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ

$2 \times 1 = 2$

$2 \times 2 = 4$

$2 \times 3 = 6$

$2 \times 4 = 8$

$2 \times 5 = 10$

$2 \times 6 = 12$

$2 \times 7 = 14$

$2 \times 8 = 16$

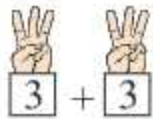
$2 \times 9 = 18$

$2 \times 10 = 20$

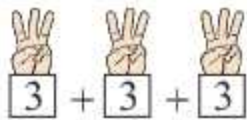
3 ਨਾਲ ਗੁਣਾ



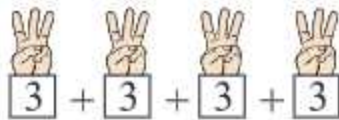
1 ਵਾਰ 3 = $1 \times 3 = 3$



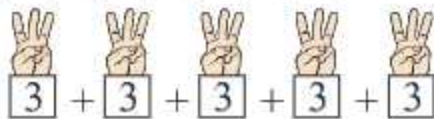
2 ਵਾਰ 3 =



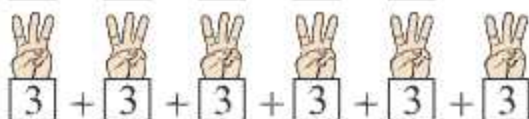
3 ਵਾਰ 3 =



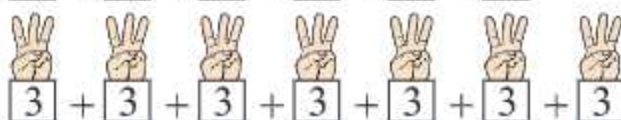
4 ਵਾਰ 3 =



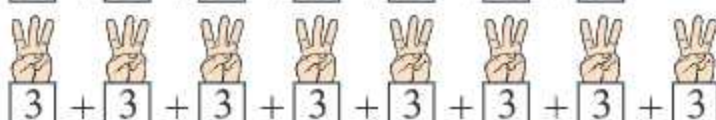
5 ਵਾਰ 3 =



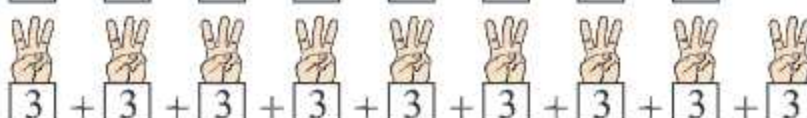
6 ਵਾਰ 3 =



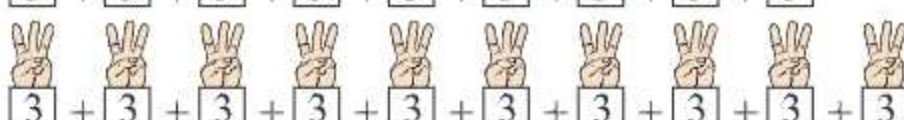
7 ਵਾਰ 3 =



8 ਵਾਰ 3 =



9 ਵਾਰ 3 =



10 ਵਾਰ 3 =



3 ਦਾ ਪਹਾੜਾ ਅਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਲਿਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ

$3 \times 1 = 3$

$3 \times 6 = 18$

$3 \times 2 = 6$

$3 \times 7 = 21$

$3 \times 3 = 9$

$3 \times 8 = 24$

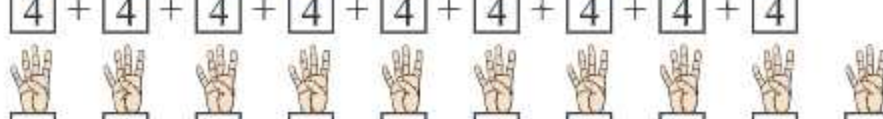
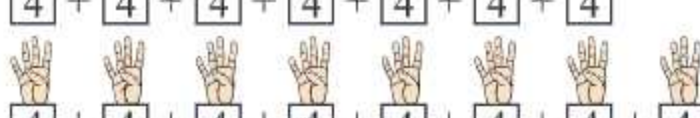
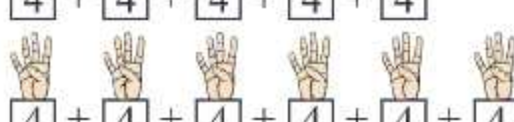
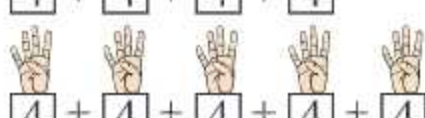
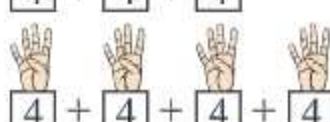
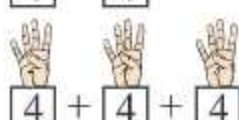
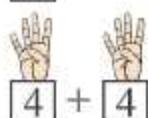
$3 \times 4 = 12$

$3 \times 9 = 27$

$3 \times 5 = 15$

$3 \times 10 = 30$

4 ਨਾਲ ਗੁਣਾ



1 ਵਾਰ 4 = $1 \times 4 = 4$

2 ਵਾਰ 4 =

3 ਵਾਰ 4 =

4 ਵਾਰ 4 =

5 ਵਾਰ 4 =

6 ਵਾਰ 4 =

7 ਵਾਰ 4 =

8 ਵਾਰ 4 =

9 ਵਾਰ 4 =

10 ਵਾਰ 4 =



4 ਦਾ ਪਹਾੜਾ ਅਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਲਿਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ

$4 \times 1 = 4$

$4 \times 2 = 8$

$4 \times 3 = 12$

$4 \times 4 = 16$

$4 \times 5 = 20$

$4 \times 6 = 24$

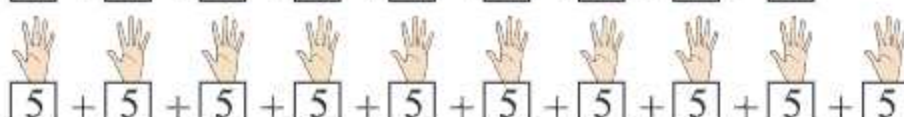
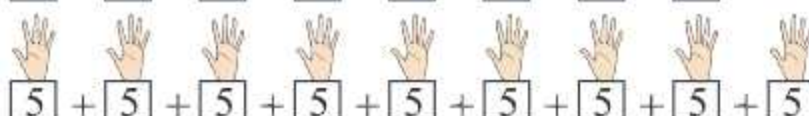
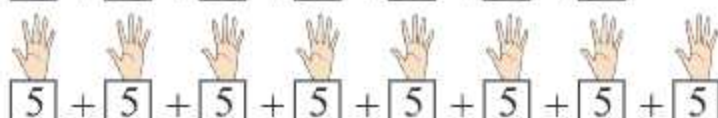
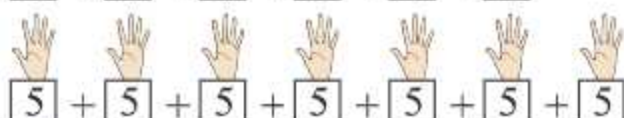
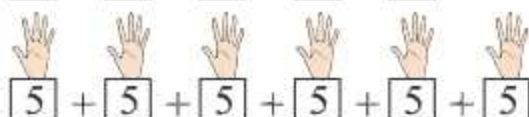
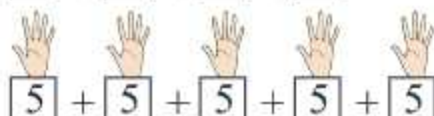
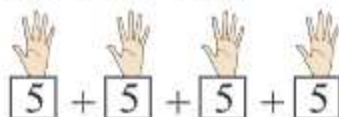
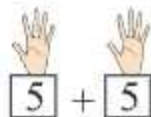
$4 \times 7 = 28$

$4 \times 8 = 32$

$4 \times 9 = 36$

$4 \times 10 = 40$

5 ਨਾਲ ਗੁਣਾ



1 ਵਾਰ 5 = $1 \times 5 = 5$

2 ਵਾਰ 5 =

3 ਵਾਰ 5 =

4 ਵਾਰ 5 =

5 ਵਾਰ 5 =

6 ਵਾਰ 5 =

7 ਵਾਰ 5 =

8 ਵਾਰ 5 =

9 ਵਾਰ 5 =

10 ਵਾਰ 5 =



5 ਦਾ ਪਹਾੜਾ ਅਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਲਿਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ

$5 \times 1 = 5$

$5 \times 2 = 10$

$5 \times 3 = 15$

$5 \times 4 = 20$

$5 \times 5 = 25$

$5 \times 6 = 30$

$5 \times 7 = 35$

$5 \times 8 = 40$

$5 \times 9 = 45$

$5 \times 10 = 50$

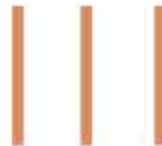
ਪ੍ਰਯੋਗੀ ਕਿਰਿਆ

- ਉਦੇਸ਼ - ਪਹਾੜਿਆਂ ਦੀ ਸਮਝ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨਾ
 ਸਮੱਗਰੀ - ਤੀਲੀਆਂ
 ਵਿਧੀ -

1. ਦੱਸੋ ਅਨੁਸਾਰ (ਤੀਲੀਆਂ) ਰੱਖੋ :-

ਖੜਵੀਂ ਸਥਿਤੀ

ਵਿੱਚ ਤੀਲੀਆਂ = 2



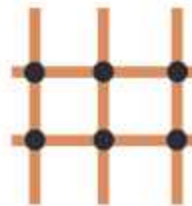
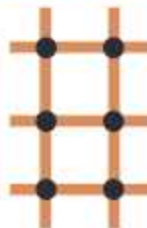
ਖੜਵੀਂ ਸਥਿਤੀ

ਵਿੱਚ ਤੀਲੀਆਂ = 3

2. ਹੁਣ ਉਸ ਉੱਪਰ ਲੇਟਵੀਂ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ (ਤੀਲੀਆਂ) ਰੱਖੋ :-

ਲੇਟਵੀਂ ਸਥਿਤੀ

ਵਿੱਚ ਤੀਲੀਆਂ = 3



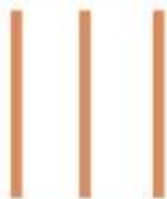
ਲੇਟਵੀਂ ਸਥਿਤੀ

ਵਿੱਚ ਤੀਲੀਆਂ = 2

3. ਖੜਵੀਂ ਅਤੇ ਲੇਟਵੀਂ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਰੱਖੀਆਂ ਤੀਲੀਆਂ ਦੇ ਕਾਟ ਬਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਰੋ :-

$$2 \times 3 = 6$$

$$3 \times 2 = 6$$



ਖੜਵੀਂ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਤੀਲੀਆਂ = 3

ਲੇਟਵੀਂ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਤੀਲੀਆਂ = 0

ਕਾਟ ਬਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ = 0

$$3 \times 0 = 0$$

ਖੜਵੀਂ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਤੀਲੀਆਂ = 0

ਲੇਟਵੀਂ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਤੀਲੀਆਂ = 4

ਕਾਟ ਬਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ = 0

$$0 \times 4 = 0$$



ਅਧਿਆਪਕ ਸੰਕੇਤ :

- ਅੰਕ ਬਦਲ—ਬਦਲ ਕੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਤੀਲੀਆਂ ਨਾਲ ਕਿਰਿਆ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਮੌਖਿਕ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛਣਾ।
- ਤੀਲੀਆਂ ਨਾਲ ਗੁਣਾ ਦੇ ਅਗਲੇ ਪੰਨਿਆਂ 'ਤੇ ਦਿੱਤੇ ਤਿੰਨੋਂ ਗੁਣ ਸਮਝਾਉਣਾ।

ਆਉ ਕਰੀਏ



ਚਿੱਤਰ ਦੇਖ ਕੇ ਖਾਲੀ ਥਾਂ ਭਰੋ

$$\boxed{1} \times \boxed{4} = \boxed{4}$$

$$\boxed{} \times \boxed{} = \boxed{}$$

$$\boxed{} \times \boxed{} = \boxed{}$$

$$\boxed{} \times \boxed{} = \boxed{}$$

$$\boxed{} \times \boxed{} = \boxed{}$$

$$\boxed{} \times \boxed{} = \boxed{}$$

$$\boxed{} \times \boxed{} = \boxed{}$$

$$\boxed{} \times \boxed{} = \boxed{}$$

$$\boxed{} \times \boxed{} = \boxed{}$$



ਪਹਾੜੇ

$$2 \times 1 = 2$$

$$2 \times 2 = 4$$

$$2 \times 3 = 6$$

$$2 \times 4 = 8$$

$$2 \times 5 = 10$$

$$2 \times 6 = 12$$

$$2 \times 7 = 14$$

$$2 \times 8 = 16$$

$$2 \times 9 = 18$$

$$2 \times 10 = 20$$

$$5 \times 1 = 5$$

$$5 \times 2 = 10$$

$$5 \times 3 = 15$$

$$5 \times 4 = 20$$

$$5 \times 5 = 25$$

$$5 \times 6 = 30$$

$$5 \times 7 = 35$$

$$5 \times 8 = 40$$

$$5 \times 9 = 45$$

$$5 \times 10 = 50$$

$$4 \times 1 = 4$$

$$4 \times 2 = 8$$

$$4 \times 3 = 12$$

$$4 \times 4 = 16$$

$$4 \times 5 = 20$$

$$4 \times 6 = 24$$

$$4 \times 7 = 28$$

$$4 \times 8 = 32$$

$$4 \times 9 = 36$$

$$4 \times 10 = 40$$

$$3 \times 1 = 3$$

$$3 \times 2 = 6$$

$$3 \times 3 = 9$$

$$3 \times 4 = 12$$

$$3 \times 5 = 15$$

$$3 \times 6 = 18$$

$$3 \times 7 = 21$$

$$3 \times 8 = 24$$

$$3 \times 9 = 27$$

$$3 \times 10 = 30$$

$$10 \times 1 = 10$$

$$10 \times 2 = 20$$

$$10 \times 3 = 30$$

$$10 \times 4 = 40$$

$$10 \times 5 = 50$$

$$10 \times 6 = 60$$

$$10 \times 7 = 70$$

$$10 \times 8 = 80$$

$$10 \times 9 = 90$$

$$10 \times 10 = 100$$



ਵਾਹ! ਮੈਨੂੰ ਪਹਾੜੇ ਯਾਦ ਹੋ ਗਏ

ਆਓ ਕਰੀਏ

ਪਹਾੜੇ ਲਿਖੋ



$$2 \times 1 = 2$$



$$3 \times 1 = 3$$



$$4 \times 1 = 4$$



$$5 \times 1 = 5$$



$$3 \times 1 = 3$$



$$4 \times 1 = 4$$



$$5 \times 1 = 5$$



$$10 \times 1 = 10$$



ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ



ਇੱਕ ਬਿੱਲੀ ਦੀਆਂ 2 ਅੱਖਾਂ ਹਨ। 4 ਬਿੱਲੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਹਨ ?

$$\boxed{4} \times \boxed{2} = \boxed{8}$$



ਇੱਕ ਖਰਗੋਸ਼ ਦੇ 2 ਕੰਨ ਹਨ। 5 ਖਰਗੋਸ਼ਾਂ ਦੇ ਕੰਨ ਦੱਸੋ।

$$\boxed{} \times \boxed{} = \boxed{}$$



ਇੱਕ ਮੇਜ਼ ਦੀਆਂ 4 ਲੱਤਾਂ ਹਨ। 3 ਮੇਜ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਲੱਤਾਂ ਹਨ ?

$$\boxed{} \times \boxed{} = \boxed{}$$



ਇੱਕ ਫੁੱਲ ਦੀਆਂ 3 ਪੱਤੀਆਂ ਹਨ। 8 ਫੁੱਲਾਂ ਦੀਆਂ ਪੱਤੀਆਂ ਦੱਸੋ।

$$\boxed{} \times \boxed{} = \boxed{}$$



ਇੱਕ ਜੀਪ ਦੇ 4 ਟਾਇਰ ਹਨ। 5 ਜੀਪਾਂ ਦੇ ਕਿੰਨੇ ਟਾਇਰ ਹੋਣਗੇ ?

$$\boxed{} \times \boxed{} = \boxed{}$$



ਇੱਕ ਮਾਲਾ ਵਿੱਚ 10 ਮੋਤੀ ਹਨ। 8 ਮਾਲਾ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਮੋਤੀ ਹੋਣਗੇ ?

$$\boxed{} \times \boxed{} = \boxed{}$$



ਇੱਕ ਹੱਥ ਦੀਆਂ 5 ਉਂਗਲਾਂ
ਹਨ। ਦੋ ਹੱਥਾਂ ਦੀਆਂ
ਉਂਗਲਾਂ ਦੱਸੋ।

$$\square \times \square = \square$$



ਇੱਕ ਕੁਰਸੀ ਦੀਆਂ 4 ਲੱਤਾਂ
ਹਨ। 5 ਕੁਰਸੀਆਂ ਦੀਆਂ
ਲੱਤਾਂ ਦੱਸੋ।

$$\square \times \square = \square$$



ਇੱਕ ਬਿੱਲੀ ਦੀਆਂ 4 ਲੱਤਾਂ
ਹਨ। 10 ਬਿੱਲੀਆਂ ਦੀਆਂ
ਲੱਤਾਂ ਦੱਸੋ।

$$\square \times \square = \square$$

ਇੱਕ ਗੁਬਾਰਾ 5 ਰੁਪਏ ਦਾ
ਹੈ। 4 ਗੁਬਾਰਿਆਂ ਦਾ ਮੁੱਲ ਦੱਸੋ।

$$\square \times \square = \square$$



ਇੱਕ ਟਾਫੀ 2 ਰੁਪਏ ਦੀ ਹੈ।
4 ਟਾਫੀਆਂ ਦਾ ਮੁੱਲ ਦੱਸੋ।

$$\square \times \square = \square$$



ਕ੍ਰਮ ਬਦਲ ਕੇ ਗੁਣਾ :-



$$2 \times 5 = 10$$



$$2 \times 5 = 5 \times 2$$



$$5 \times 2 = 10$$

ਕ੍ਰਮ ਬਦਲ ਕੇ ਗੁਣਾ ਕਰਨ ਤੇ ਵੀ ਉਹੀ ਜਵਾਬ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਇੱਕ ਨਾਲ ਗੁਣਾ :-



$$1 \times 5 = 5$$



$$7 \times 1 = 7$$

ਸੰਖਿਆ ਨੂੰ 1 ਨਾਲ ਗੁਣਾ ਕਰਨ ਤੇ ਉਹੀ ਸੰਖਿਆ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

$$\text{ਸੰਖਿਆ} \times 1 = \text{ਸੰਖਿਆ}$$

$$\begin{array}{l} 1 \times 1 = 1 \\ 2 \times 1 = 2 \\ 3 \times 1 = 3 \\ 4 \times 1 = 4 \\ 5 \times 1 = 5 \end{array}$$

$$\begin{array}{l} 6 \times 1 = 6 \\ 7 \times 1 = 7 \\ 8 \times 1 = 8 \\ 9 \times 1 = 9 \\ 10 \times 1 = 10 \end{array}$$

ਸਿਫਰ (0) ਨਾਲ ਗੁਣਾ :-

$$3 \times 0 = 0$$

$$5 \times 0 = 0$$

$$\text{ਸੰਖਿਆ} \times 0 = 0$$

ਸੰਖਿਆ ਨੂੰ '0' ਨਾਲ ਗੁਣਾ ਕਰਨ 'ਤੇ ਹਰ ਵਾਰ '0' ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

$$\begin{array}{l} 1 \times 0 = 0 \\ 2 \times 0 = 0 \\ 3 \times 0 = 0 \\ 4 \times 0 = 0 \\ 5 \times 0 = 0 \end{array}$$

$$\begin{array}{l} 6 \times 0 = 0 \\ 7 \times 0 = 0 \\ 8 \times 0 = 0 \\ 9 \times 0 = 0 \\ 10 \times 0 = 0 \end{array}$$

- ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਸੰਖਿਆ ਦਾ ਪਹਾੜਾ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਪਹਾੜੇ ਵਾਲੀ ਸੰਖਿਆ ਦੇ ਗੁਣਜ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ 2, 4, 6, 8, 10 ਸੰਖਿਆ 2 ਦੇ ਗੁਣਜ ਹਨ।
- 2 ਦੇ ਗੁਣਜ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ 0, 2, 4, 6, 8 ਆਉਂਦਾ ਹੈ।
- 5 ਦੇ ਗੁਣਜ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ 5 ਜਾਂ 0 ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਆਓ ਕਰੀਏ

1. ਖਾਲੀ ਥਾਵਾਂ ਭਰੋ :-

$$4 \times 2 = \square \times 4$$

$$9 \times 3 = \square \times 9$$

$$7 \times \square = 4 \times 7$$

$$9 \times 7 = \square \times \square$$

$$5 \times 9 = \square \times \square$$

$$5 \times 7 = \square \times \square$$

$$\square \times 5 = \square \times 4$$

$$\square \times 2 = \square \times 9$$

$$6 \times \square = 8 \times \square$$

2. ਖਾਲੀ ਥਾਵਾਂ ਭਰੋ :-

$$5 \times 1 = \square$$

$$7 \times 1 = \square$$

$$4 \times 1 = \square$$

$$3 \times 1 = \square$$

$$8 \times 1 = \square$$

$$9 \times 1 = \square$$

$$3 \times 0 = \square$$

$$7 \times 0 = \square$$

$$5 \times 0 = \square$$

$$0 \times 2 = \square$$

$$0 \times 3 = \square$$

$$0 \times 8 = \square$$

$$4 \times 0 = \square$$

$$9 \times 0 = \square$$

$$6 \times 0 = \square$$

$$0 \times 4 = \square$$

$$0 \times 6 = \square$$

$$0 \times 9 = \square$$

3. 2 ਦੇ ਗੁਣਜ 'ਤੇ ਠੀਕ (✓) ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਓ :-

14	13	18	16	20	17
☐	☐	☐	☐	☐	☐

4. 5 ਦੇ ਗੁਣਜ 'ਤੇ ਠੀਕ (✓) ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਓ :-

12	15	10	18	20	30
☐	☐	☐	☐	☐	☐

5. ਖਾਲੀ ਥਾਵਾਂ ਭਰੋ :-

$4 \times 2 =$	$5 \times 2 =$	$2 \times 5 =$
$4 \times 4 =$	$9 \times 3 =$	$9 \times 4 =$
$8 \times 3 =$	$4 \times 10 =$	$7 \times 10 =$
$5 \times 5 =$	$3 \times 3 =$	$2 \times 2 =$
$7 \times 2 =$	$7 \times 4 =$	$7 \times 5 =$
$8 \times 2 =$	$8 \times 3 =$	$2 \times 10 =$

6. ਇੱਕ ਅੰਕੀ ਸੰਖਿਆ ਨੂੰ ਇੱਕ ਅੰਕੀ ਸੰਖਿਆ ਨਾਲ ਗੁਣਾ ਕਰੋ :-

$4 \times 2 =$ $\begin{array}{r} 4 \\ \times 2 \\ \hline \end{array}$	$5 \times 3 =$ $\begin{array}{r} 5 \\ \times 3 \\ \hline \end{array}$	$9 \times 3 =$ $\begin{array}{r} 9 \\ \times 3 \\ \hline \end{array}$	$7 \times 5 =$ $\begin{array}{r} 7 \\ \times 5 \\ \hline \end{array}$
$6 \times 2 =$	$5 \times 3 =$	$7 \times 5 =$	$7 \times 4 =$
$7 \times 2 =$	$6 \times 4 =$	$4 \times 5 =$	$3 \times 10 =$
$9 \times 2 =$	$8 \times 3 =$	$9 \times 5 =$	$8 \times 10 =$



ਰਮਨ ਕੋਲ ਦੋ ਬਦਾਮ ਸੀ ਅਤੇ ਅਮਨ ਕੋਲ ਵੀ ਦੋ ਬਦਾਮ ਸੀ। ਦੋਵਾਂ ਕੋਲ ਕਿੰਨੇ ਬਦਾਮ ਸਨ ?

$$2 + 2 = 4$$



ਪਰ 2×2 ਵੀ 4 ਹੁੰਦਾ ਹੈ

ਦੁੱਗਣਾ ਮਤਲਬ ਦੋ ਗੁਣਾ



$$3 + 3 = 6 \text{ ਜਾਂ } 2 \times 3 = 6$$

ਆਓ ਕਰੀਏ

ਖਾਲੀ ਥਾਂ ਭਰੋ :-

- (a) 2 ਦਾ ਦੁੱਗਣਾ -----
 (c) 4 ਦਾ ਦੁੱਗਣਾ -----
 (e) 6 ਦਾ ਦੁੱਗਣਾ -----
 (g) 8 ਦਾ ਦੁੱਗਣਾ -----

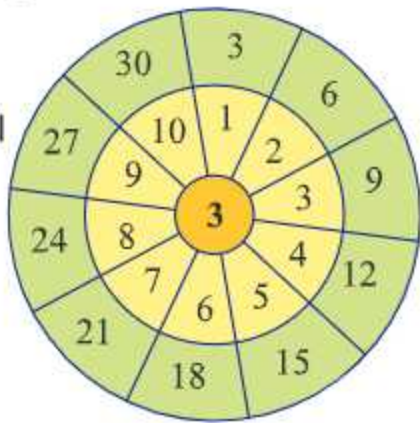
- (b) 3 ਦਾ ਦੁੱਗਣਾ -----
 (d) 5 ਦਾ ਦੁੱਗਣਾ -----
 (f) 7 ਦਾ ਦੁੱਗਣਾ -----
 (h) 9 ਦਾ ਦੁੱਗਣਾ -----

$\times$	2	3	4	5
2				
3				
4				
5				

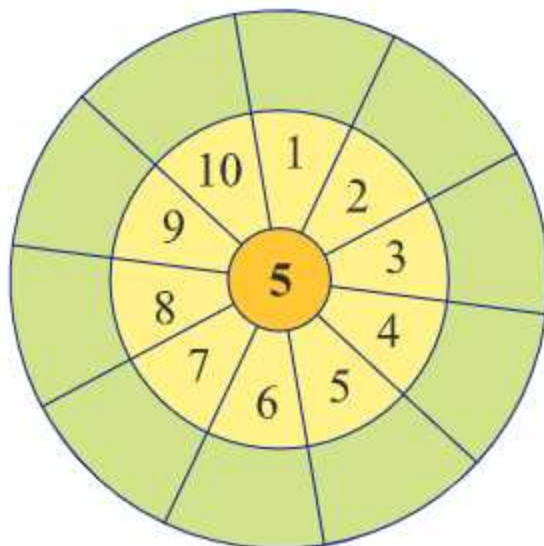
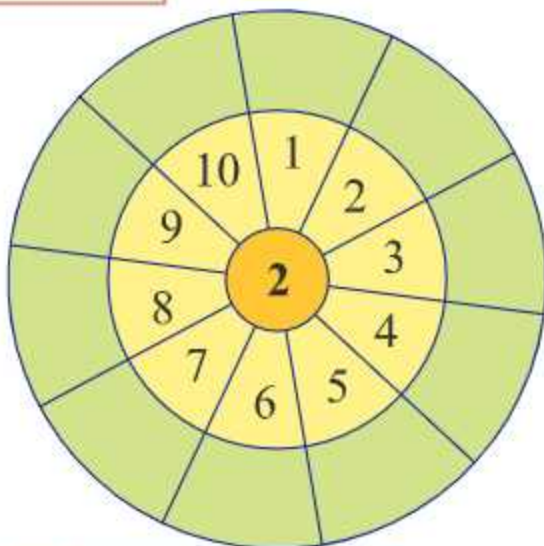
ਪ੍ਰਯੋਗੀ ਕਿਰਿਆ

- ਉਦੇਸ਼** - ਪਹਾੜੇ ਲਿਖਣਾ
ਸਮੱਗਰੀ - ਪੇਪਰ ਪਲੇਟ ਅਤੇ ਰੰਗ
ਵਿਧੀ -

1. ਦਿਖਾਏ ਅਨੁਸਾਰ ਪੇਪਰ ਉੱਤੇ ਲਾਈਨਾਂ ਲਗਾਓ।
2. ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਚੱਕਰ 'ਤੇ (ਉਹ ਪਹਾੜਾ ਲਿਖਵਾਉ ਜਿਹੜਾ ਉਸ ਬੱਚੇ ਨੇ ਕਰਨਾ ਹੈ) 2 ਤੋਂ 5 ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਇੱਕ ਅੰਕ ਲਿਖੋ।
3. ਹੁਣ ਉਸਦੇ ਬਾਹਰ ਚੱਕਰ 'ਤੇ 1 ਤੋਂ 10 ਤੱਕ ਗਿਣਤੀ ਲਿਖੋ।
4. ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਗੁਣਾ ਕਰਨ 'ਤੇ ਪਹਾੜਾ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਨੂੰ ਕਰੋ।



ਆਓ ਕਰੀਏ



ਅਧਿਆਪਕ ਸੰਕੇਤ :

- ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਹਾੜੇ ਬਣਵਾਉ।
- ਰੰਗਾਂ ਨਾਲ ਸਜਾਉਣ ਨੂੰ ਕਹੋ ਅਤੇ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਰੱਖੋ।

ਆਓ ਦਸ-ਦਸ ਦੇ ਨੋਟ ਗਿਣੀਏ :-

	$= 1 \times 10$	$= 10$
	$= 2 \times 10$	$= \underline{\hspace{2cm}}$
	$= 4 \times 10$	$= \underline{\hspace{2cm}}$
	$= \underline{\hspace{2cm}}$	$= \underline{\hspace{2cm}}$
	$= \underline{\hspace{2cm}}$	$= \underline{\hspace{2cm}}$

10 ਦੇ ਗੁਣਜ 'ਤੇ ਠੀਕ (✓) ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਓ :-

18 ☐	20 ☒	30 ☒	70 ☒	37 ☐	40 ☒
35 ☐	40 ☐	50 ☐	86 ☐	90 ☐	60 ☐
42 ☐	23 ☐	50 ☐	96 ☐	70 ☐	88 ☐

10 ਦੇ ਗੁਣਜ ਦੇ ਅੰਤ 'ਤੇ 0 ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।



ਦੋ ਅੰਕੀ ਸੰਖਿਆ ਨੂੰ ਇੱਕ ਅੰਕੀ ਸੰਖਿਆ ਨਾਲ ਗੁਣਾ ਕਰਨਾ

1. ਸੰਖਿਆ (20×2) ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਸਥਾਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਲਿਖੋ ।

$$\begin{array}{r} \text{ਦ. ਇ.} \\ 20 \\ \times 2 \\ \hline \end{array}$$

2. 2 ਨੂੰ 0 (ਇਕਾਈ ਦੇ ਅੰਕ) ਨਾਲ ਗੁਣਾ ਕਰੋ ।

$$2 \times 0 = '0' \text{ ਇਕਾਈ ਦੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਲਿਖੋ ।}$$

$$\begin{array}{r} \text{ਦ. ਇ.} \\ 20 \\ \times 2 \\ \hline \end{array}$$

3. 2 ਨੂੰ 2 (ਦਹਾਈ ਦੇ ਅੰਕ) ਨਾਲ ਗੁਣਾ ਕਰੋ ।

$$2 \times 2 = '4' \text{ ਦਹਾਈ ਦੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਲਿਖੋ ।}$$

$$\begin{array}{r} \text{ਦ. ਇ.} \\ 20 \\ \times 2 \\ \hline 40 \end{array}$$

ਆਓ ਕਰੀਏ

$$\begin{array}{r} \text{ਦ. ਇ.} \\ 10 \\ \times 2 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \text{ਦ. ਇ.} \\ 40 \\ \times 3 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \text{ਦ. ਇ.} \\ 50 \\ \times 2 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \text{ਦ. ਇ.} \\ 20 \\ \times 3 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \text{ਦ. ਇ.} \\ 10 \\ \times 5 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \text{ਦ. ਇ.} \\ 20 \\ \times 3 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \text{ਦ. ਇ.} \\ 30 \\ \times 4 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \text{ਦ. ਇ.} \\ 60 \\ \times 5 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \text{ਦ. ਇ.} \\ 20 \\ \times 4 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \text{ਦ. ਇ.} \\ 40 \\ \times 5 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \text{ਦ. ਇ.} \\ 80 \\ \times 4 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \text{ਦ. ਇ.} \\ 70 \\ \times 2 \\ \hline \end{array}$$



ਵੱਡੀਆਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦੀ ਗੁਣਾ



1 ਮਾਲਾ ਵਿੱਚ 23 ਮੋਤੀ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ
5 ਮਾਲਾ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਮੋਤੀ ਹੋਣਗੇ ?

ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰੀਏ ?



ਪਹਿਲਾਂ 23 ਨੂੰ ਤੋੜੋ $20 + 3$

×	20	3
5		



$5 \times 20 = 100$ ਅਤੇ $5 \times 3 = 15$

×	20	3
5	100	15



100 ਅਤੇ 15 ਨੂੰ ਜੋੜ ਦਿਓ

×	20	3
5	100	15

= 115

ਇਹ ਤਾਂ ਬੜਾ ਸੌਖਾ ਹੈ।



ਅਧਿਆਪਕ ਸੰਕੇਤ :

- ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜ ਕੇ, ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦੀ ਗੁਣਾ ਨੂੰ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਨਾਲ ਕਰਕੇ ਗੁਣਾ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨਾ।
- ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਗੁਣਾ, ਸਮਝ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ।
- ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਗੁਣਾ ਕਰਨ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ, ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਪੁੱਛਣਾ ਫਿਰ ਸਵਾਲ ਕਰਨਾ।

ਇੱਕ ਕਿਆਰੀ ਵਿੱਚ ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ 32 ਪੌਦੇ ਲੱਗੇ ਹਨ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ 3 ਕਿਆਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਪੌਦੇ ਹਨ ?

ਕਿਆਰੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ = 3
 1 ਕਿਆਰੀ ਵਿੱਚ ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਪੌਦੇ = 32
 ਕੁੱਲ ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਪੌਦੇ =

ਅੰਦਾਜ਼ਾ

32×3 ਦਾ ਮਤਲਬ
 30×3
 ਜੋ ਕਿ 100 ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੈ।



×	30	2		×	30	2		×	30	2	
3			→	3		6	→	3	90	6	= 96

ਆਓ ਕਰੀਏ

1. ਇੱਕ ਆਈਸਕ੍ਰੀਮ 55 ਰੁਪਏ ਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ 5 ਆਈਸਕ੍ਰੀਮਾਂ ਦਾ ਮੁੱਲ

×	50	5
5		

ਅੰਦਾਜ਼ਾ =

$$55 \times 5 =$$

2. ਇੱਕ ਚਾਕ ਦੇ ਡੱਬੇ ਵਿੱਚ 43 ਚਾਕ ਹਨ । 3 ਡੱਬਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਚਾਕ ਹੋਣਗੇ ?

×	40	3
3		

ਅੰਦਾਜ਼ਾ =

$$43 \times 3 =$$



ਕਾਲਮ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਗੁਣਾ :-

$$12 \times 2$$

$$2 \text{ ਇਕਾਈਆਂ} \times 2 = 4 \text{ ਇਕਾਈਆਂ} \longrightarrow$$

$$1 \text{ ਦਹਾਈ} \times 2 = 2 \text{ ਦਹਾਈਆਂ} \longrightarrow$$

ਦਹਾਈ	ਇਕਾਈ
	4
2	0
2	4

$$\begin{array}{r} 12 \\ \times 2 \\ \hline 4 \leftarrow 2 \times 2 \\ 20 \leftarrow 10 \times 2 \\ \hline 24 \end{array}$$

$$28 \times 3$$

$$8 \text{ ਇਕਾਈਆਂ} \times 3 = 24 \text{ ਇਕਾਈਆਂ} \longrightarrow$$

$$= 2 \text{ ਦਹਾਈਆਂ} + 4 \text{ ਇਕਾਈਆਂ}$$

$$2 \text{ ਦਹਾਈਆਂ} \times 3 = 6 \text{ ਦਹਾਈਆਂ} \longrightarrow$$

ਦਹਾਈ	ਇਕਾਈ
2	4
6	0
8	4

$$\begin{array}{r} 28 \\ \times 3 \\ \hline 24 \leftarrow 8 \times 3 \\ 60 \leftarrow 20 \times 3 \\ \hline 84 \end{array}$$



$$86$$

$$\times 5$$

$$\leftarrow 6 \times 5$$

$$\leftarrow 80 \times 5$$

$$62$$

$$\times 2$$

$$\leftarrow 2 \times 2$$

$$\leftarrow 60 \times 2$$

$$78$$

$$\times 3$$

$$\leftarrow 8 \times 3$$

$$\leftarrow 70 \times 3$$



ਦੋ ਅੰਕੀ ਸੰਖਿਆ ਨੂੰ ਦੋ ਅੰਕੀ ਸੰਖਿਆ ਨਾਲ ਗੁਣਾ

	10 ਰੁਪਏ ਦੇ 10 ਕਰੰਸੀ ਨੋਟ ਹੋਣ ਤਾਂ ਕਿੰਨੇ ਰੁਪਏ ਹੋਣਗੇ ?	$10 \times 10 = 100$
	10 ਰੁਪਏ ਦੇ 15 ਕਰੰਸੀ ਨੋਟ ਹੋਣ ਤਾਂ ਕਿੰਨੇ ਰੁਪਏ ਹੋਣਗੇ ?	$15 \times 10 = 150$
	10 ਰੁਪਏ ਦੇ 20 ਕਰੰਸੀ ਨੋਟ ਹੋਣ ਤਾਂ ਕਿੰਨੇ ਰੁਪਏ ਹੋਣਗੇ ?	$20 \times 10 = 200$



$20 \times 10 =$	$30 \times 10 =$	$40 \times 10 =$
$60 \times 10 =$	$70 \times 10 =$	$90 \times 10 =$



ਦੋ ਅੰਕੀ ਸੰਖਿਆ ਨੂੰ ਦੋ ਅੰਕੀ ਸੰਖਿਆ ਨਾਲ ਗੁਣਾ



ਇੱਕ ਪੈਕਟ ਵਿੱਚ 25 ਬਿਸਕੁਟ ਹਨ। 13 ਪੈਕਟਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਬਿਸਕੁਟ ਹੋਣਗੇ ?

ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰੀਏ ?



ਪਹਿਲਾਂ 25 ਅਤੇ 13 ਨੂੰ ਤੋੜੋ

$$25 = 20 + 5$$

$$13 = 10 + 3$$

×	20	5
10		
3		



$$10 \times 20 = 200 \text{ ਤੇ } 10 \times 5 = 50$$

$$3 \times 20 = 60 \text{ ਤੇ } 3 \times 5 = 15$$

×	20	5
10	200	50
3		

×	20	5
10	200	50
3	60	15

200 + 50 + 60 + 15 ਦਾ ਜੋੜ ਕਰੋ



×	20	5
10	200	50
3	60	15

$$= 325$$

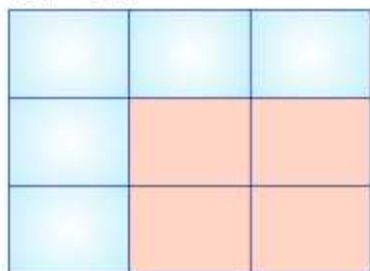
ਇਹ ਤਾਂ ਬੜਾ ਸੌਖਾ ਹੈ ।



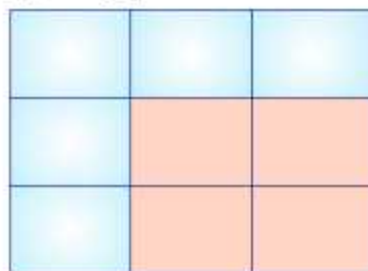
ਆਉ ਕਰੀਏ



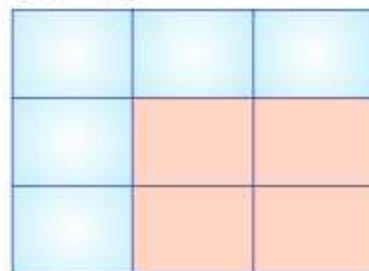
$32 \times 21 =$



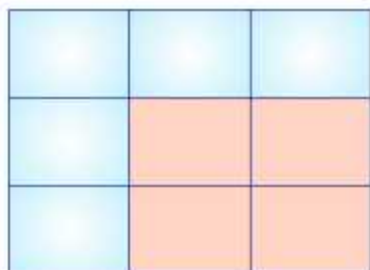
$22 \times 32 =$



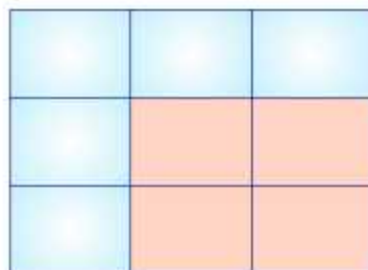
$32 \times 33 =$



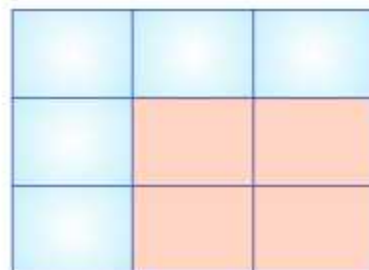
$12 \times 52 =$



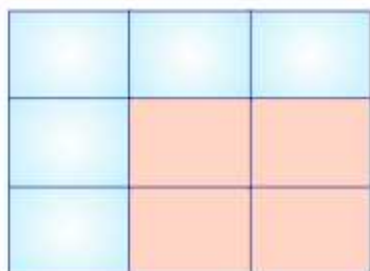
$23 \times 12 =$



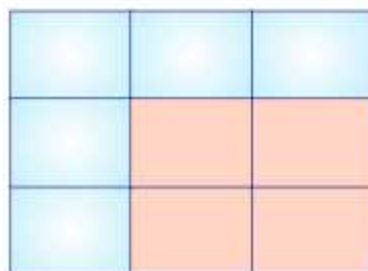
$42 \times 25 =$



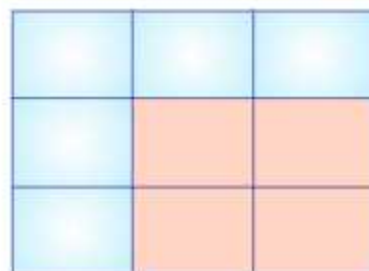
$15 \times 42 =$



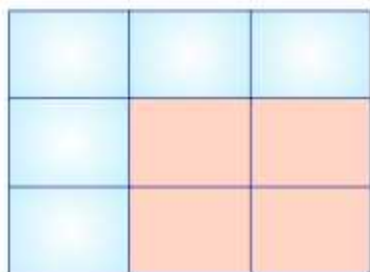
$33 \times 32 =$



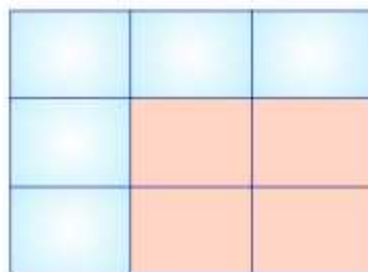
$25 \times 31 =$



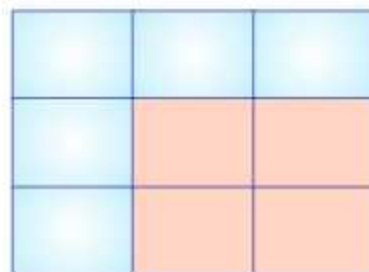
$55 \times 12 =$



$52 \times 32 =$



$35 \times 23 =$

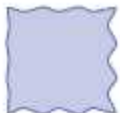




ਤਿੰਨ ਅੰਕੀ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦੀ ਗੁਣਾ

	100 ਰੁ: ਦੇ 1 ਕਰੰਸੀ ਨੋਟ $1 \times 100 = 100$
	100 ਰੁ: ਦੇ 2 ਕਰੰਸੀ ਨੋਟ ਹੋਣ ਤਾਂ ਕਿੰਨੇ ਰੁਪਏ ਹੋਣਗੇ $2 \times 100 = 200$

ਆਓ ਕਰੀਏ

$2 \times 100 =$		$3 \times 100 =$		$8 \times 100 =$	
$5 \times 100 =$		$2 \times 200 =$		$2 \times 300 =$	
$7 \times 100 =$		$3 \times 200 =$		$3 \times 300 =$	
$9 \times 100 =$		$5 \times 200 =$		$2 \times 400 =$	



ਤਿੰਨ ਅੰਕੀ ਸੰਖਿਆ ਨੂੰ ਇੱਕ ਅੰਕੀ ਸੰਖਿਆ ਨਾਲ ਗੁਣਾ

ਪਹਿਲਾਂ ਦੱਸੇ ਸਵਾਲ ਅਨੁਸਾਰ ਤਿੰਨ ਅੰਕੀ ਸੰਖਿਆ ਨੂੰ ਵੀ ਅਸੀਂ ਤੋੜ ਕੇ ਗੁਣਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ :

ਜਿਵੇਂ ਕਿ 121×4

$$121 = 100 + 20 + 1$$

$\times$	100	20	1
4	400	80	4

$$= 400$$

$$80$$

$$+ \quad 4$$

$$484$$

$$121 \times 4 = 484$$



ਆਓ ਕਰੀਏ

$$114 \times 2$$

$\times$	100	10	4
2			

=

$$221 \times 3$$

$\times$			

=

$$122 \times 3$$

$\times$			

=

$$212 \times 4$$

$\times$			

=

$$214 \times 2$$

$\times$			

=

$$133 \times 3$$

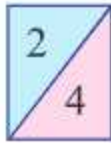
$\times$			

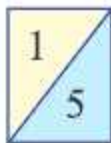
=



ਗੁਣਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲੇਟਿਸ ਐਲਗੋਰਿਥਮ (Lattice Algorithm) ਵਿਧੀ :-

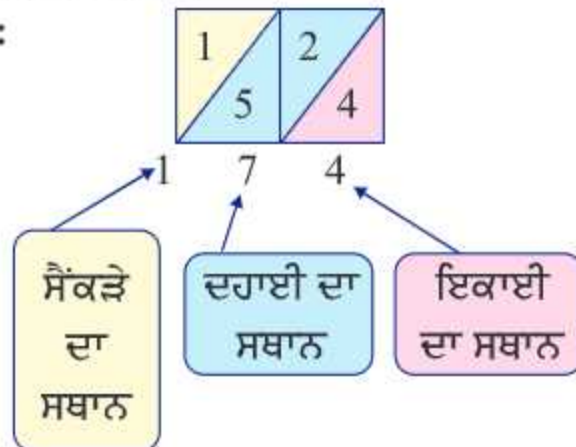
$$58 \times 3$$

ਪਗ 1 : $8 \times 3 =$  ਇਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲਿਖੋ ।

ਪਗ 2 : $5 \times 3 =$  ਇਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲਿਖੋ ।

ਪਗ 2 : ਇਕਾਈ ਦਾ ਅੰਕ ਲਿਖੋ = 4, ਦਹਾਈ ਵਾਲੇ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਵਿਕਰਣੀ ਅੰਕਾਂ (ਆਸਮਾਨੀ ਰੰਗ ਵਾਲੇ) ਦੇ ਜੋੜ ਦਾ ਇਕਾਈ ਦਾ ਅੰਕ = $5 + 2 = 7$, ਲਿਖੋ ਸੈਂਕੜੇ ਵਾਲੇ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਵਿਕਰਣੀ ਅੰਕ (ਪੀਲਾ ਰੰਗ) 1 ਲਿਖੋ। ਹੁਣ ਅੰਕ 1, 7, 4 ਆਇਆ ਜਿਸ ਤੋਂ ਕਿ ਸੰਖਿਆ 174 ਬਣਦੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ 58×3 ਦਾ ਗੁਣਨਫਲ ਹੈ ।

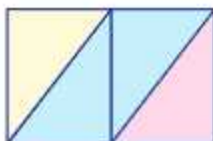
ਪਗ 3 :



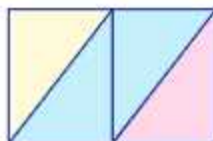
ਆਓ ਕਰੀਏ

$$58 \times 3 = 174$$

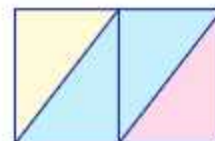
$$24 \times 2$$



$$33 \times 3$$



$$43 \times 5$$



ਉਦੇਸ਼ : ਗੁਣਾ ਦੀ ਸਮਝ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨਾ

ਸਮੱਗਰੀ : ਤੀਲੀਆਂ

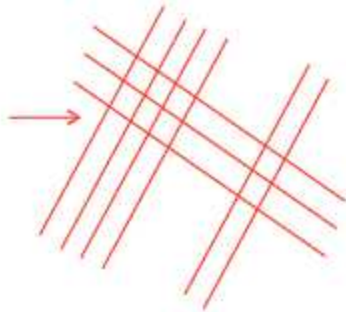
ਵਿਧੀ : 42×3

- (i) ਦਿੱਤੀ ਸੰਖਿਆ ਦੇ ਦਹਾਈ ਅਤੇ ਇਕਾਈ ਅੰਕ ਅਨੁਸਾਰ ਤੀਲੀਆਂ ਰੱਖੋ (ਜਿਸ ਸੰਖਿਆ ਨੂੰ ਗੁਣਾ ਕਰਨਾ ਹੈ)

ਉਦਾਹਰਣ $42 = 4$ ਦਹਾਈਆਂ 2 ਇਕਾਈਆਂ



- (ii) ਹੁਣ ਜਿਸ ਸੰਖਿਆ ਨਾਲ ਗੁਣਾ ਕਰਨਾ ਹੈ ਉਸ ਸੰਖਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਦਾਹਰਣ ਅਨੁਸਾਰ 3 ਤੀਲੀਆਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀਆਂ ਤੀਲੀਆਂ ਦੇ ਉਪਰ ਦਿਖਾਏ ਅਨੁਸਾਰ ਰੱਖੋ ।



- (ii) ਹੁਣ, ਕਾਟ ਬਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦਹਾਈਆਂ, ਇਕਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਕਰੋ ।



$$12 \text{ ਦਹਾਈਆਂ} \quad 6 \text{ ਇਕਾਈਆਂ} \\ = 126$$

ਅਧਿਆਪਕ ਸੰਕੇਤ :

ਅਧਿਆਪਕ ਸੰਖਿਆ ਬਦਲ-ਬਦਲ ਕੇ ਗੁਣਾ ਦੀ ਸਮਝ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨ ।

ਵਰਕਸ਼ੀਟ

1. ਮਿਲਾਨ ਕਰੋ :-

4×3	18
3×6	35
5×7	90
9×10	12

2. ਠੀਕ ਜਵਾਬ 'ਤੇ ਚੱਕਰ ਲਗਾਓ :-

(i) $12 \times 3 =$ 39 36 63 (ii) $10 \times 5 =$ 60 40 50

3. ਖਾਲੀ ਥਾਵਾਂ ਭਰੋ :-

(i) $5 + 5 + 5 + 5 + 5 = \underline{\hspace{2cm}} \times \underline{\hspace{2cm}}$

(ii) $10 + 10 + 10 + 10 + 10 + 10 + 10 = \underline{\hspace{2cm}} \times \underline{\hspace{2cm}}$

4. ਖਾਲੀ ਥਾਵਾਂ ਭਰੋ :-

(i) $0 \times 5 =$

(ii) $4 \times 1 =$

(iii) $3 \times 2 = \square \times \square$

5. ਗੁਣਾ ਕਰੋ :-

(i) 25×3

(ii) 42×14

(iii) 70×10

6. ਖਾਲੀ ਥਾਵਾਂ ਭਰੋ :-

(i) $7 \times \underline{\hspace{2cm}} = 21$

(ii) $4 \times \underline{\hspace{2cm}} = 16$

(iii) $\underline{\hspace{2cm}} \times 5 = 20$

7. ਚਾਰ ਦਾ ਪਹਾੜਾ ਲਿਖੋ :-

ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਯੋਗ ਗੱਲਾਂ

- ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੰਖਿਆ ਨੂੰ 1 ਨਾਲ ਗੁਣਾ ਕਰਨ 'ਤੇ ਉਹੀ ਸੰਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
- ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੰਖਿਆ ਨੂੰ 0 ਨਾਲ ਗੁਣਾ ਕਰਨ 'ਤੇ ਜਵਾਬ 0 ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- ਗੁਣਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਜਵਾਬ ਨੂੰ ਗੁਣਨਫਲ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਜੋ ਸੰਖਿਆ

ਗੁਣਾ

2, 3, 4, 5 ਦੀ ਅੰਤਰਾਲ ਗਿਣਤੀ

2, 3, 4, 5 ਅਤੇ 10 ਦਾ ਪਹਾੜਾ

ਇੱਕ ਸੰਖਿਆ ਨੂੰ ਹੀ ਵਾਰ-ਵਾਰ
ਜੋੜਨਾ ਅਤੇ ਗੁਣਾ ਦੇ ਰੂਪ
ਵਿੱਚ ਬਦਲਣਾ

ਗੁਣਾ ਦੇ ਗੁਣ

ਇੱਕ ਅੰਕੀ, ਦੋ ਅੰਕੀ ਅਤੇ ਤਿੰਨ
ਅੰਕੀ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦੀ ਗੁਣਾ

ਉਦੇਸ਼

- ਸਮੂਹ ਬਣਾ ਕੇ ਵੰਡ ਵਿਧੀ ਸਮਝਾਉਣਾ ।
- ਭਾਗ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਘਟਾਓ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ।
- ਭਾਗ ਅਤੇ ਗੁਣਾ ਵਿੱਚ ਸਬੰਧ ।
- ਸਮੂਹ ਬਣਾ ਕੇ ਅਤੇ ਪਹਾੜਿਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਰਾਹੀਂ ਭਾਗ ਵਿਧੀ ਸਮਝਾਉਣਾ ।
- ਦਿਮਾਗੀ ਅੰਕ ਗਣਿਤ-ਇੱਕ ਅੰਕ ਵਾਲੀ ਸੰਖਿਆ ਅਤੇ ਦੋ ਅੰਕਾਂ ਵਾਲੀ ਸੰਖਿਆ ਨੂੰ ਜੁਬਾਨੀ ਜੋੜਨਾ ਅਤੇ ਘਟਾਉਣਾ ।
- ਦੋ ਅੰਕਾਂ ਵਾਲੀ ਸੰਖਿਆ ਨੂੰ ਜੁਬਾਨੀ ਦੁੱਗਣਾ ਕਰਨਾ ।

ਕੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ?



- ਪਲੇਟਾਂ ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ.....ਲੱਭੂ ਹਨ ।
- ਲੱਭੂ.....ਸਮੂਹਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡੇ ਹੋਏ ਹਨ ।
- ਹਰ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ.....ਲੱਭੂ ਹਨ ।



ਆਓ 12 ਅੰਬਾਂ ਨੂੰ 3 ਬੱਚਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡੀਏ।



12 ਅੰਬਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 1-1 ਅੰਬ ਤਿੰਨਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਬਾਕੀ 9 ਅੰਬ ਬਚੇ।



$$12 - 3 = 9$$

9 ਅੰਬਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 1-1 ਅੰਬ ਤਿੰਨਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਬਾਕੀ 6 ਅੰਬ ਬਚੇ।



$$9 - 3 = 6$$

6 ਅੰਬਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 1-1 ਅੰਬ ਤਿੰਨਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਬਾਕੀ 3 ਅੰਬ ਬਚੇ।



$$6 - 3 = 3$$

ਬਾਕੀ ਬਚਦੇ 3 ਅੰਬਾਂ ਨੂੰ ਤਿੰਨਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਬਾਕੀ ਕੋਈ ਅੰਬ ਨਹੀਂ ਬਚਿਆ।



$$3 - 3 = 0$$

ਦੇਖੋ ਹਰੇਕ ਬੱਚੇ ਨੂੰ 4-4 ਅੰਬ ਮਿਲੇ।

ਇਸ ਲਈ $12 \div 3 = 4$ ਹੈ।



ਭਾਗ ਦਾ ਮਤਲਬ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਘਟਾਉਣਾ ਹੈ।



ਆਓ ਹੁਣ 20 ਗੁਬਾਰਿਆਂ ਨੂੰ 5 ਬੱਚਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡੀਏ।



20 ਗੁਬਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ 5 ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ 1-1 ਗੁਬਾਰਾ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਬਾਕੀ 15 ਗੁਬਾਰੇ ਬਚੇ।



$$20 - 5 = 15$$

15 ਗੁਬਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ 5 ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ 1-1 ਗੁਬਾਰਾ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਬਾਕੀ 10 ਗੁਬਾਰੇ ਬਚੇ।



$$15 - 5 = 10$$

10 ਗੁਬਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ 5 ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ 1-1 ਗੁਬਾਰਾ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਬਾਕੀ 5 ਗੁਬਾਰੇ ਬਚੇ।



$$10 - 5 = 5$$

5 ਗੁਬਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ 5 ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ 1-1 ਗੁਬਾਰਾ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਬਾਕੀ ਕੋਈ ਗੁਬਾਰਾ ਨਹੀਂ ਬਚਿਆ।



$$5 - 5 = 0$$

ਦੇਖੋ ਹਰੇਕ ਬੱਚੇ ਨੂੰ 4-4 ਗੁਬਾਰੇ ਮਿਲੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ $20 \div 5 = 4$

ਆਓ ਕਰੀਏ



ਘਟਾਓ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਭਾਗ :

$20 \div 4$

ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ

$$\begin{array}{r} 20 \\ - 4 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 16 \\ - 4 \\ \hline \end{array}$$

ਦੂਜੀ ਵਾਰ

$$\begin{array}{r} 12 \\ - 4 \\ \hline \end{array}$$

ਤੀਜੀ ਵਾਰ

$$\begin{array}{r} 8 \\ - 4 \\ \hline \end{array}$$

ਚੌਥੀ ਵਾਰ

$$\begin{array}{r} 4 \\ - 4 \\ \hline \end{array}$$

ਪੰਜਵੀ ਵਾਰ

$$\begin{array}{r} 0 \\ - 4 \\ \hline \end{array}$$

$$20 \div 4 = 5$$

$15 \div 5$

$18 \div 6$

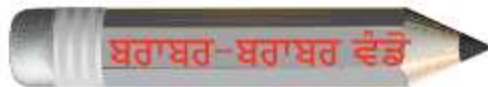
$8 \div 2$



	ਸਮੂਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ $8 \div 2 = \boxed{4}$
	$12 \div 4 = \boxed{3}$
	$12 \div 6 = \boxed{2}$



	$9 \div 3 = \boxed{}$
	$12 \div 4 = \boxed{}$
	$4 \div 2 = \boxed{}$
	$8 \div 4 = \boxed{}$
	$14 \div 2 = \boxed{}$
	$15 \div 5 = \boxed{}$

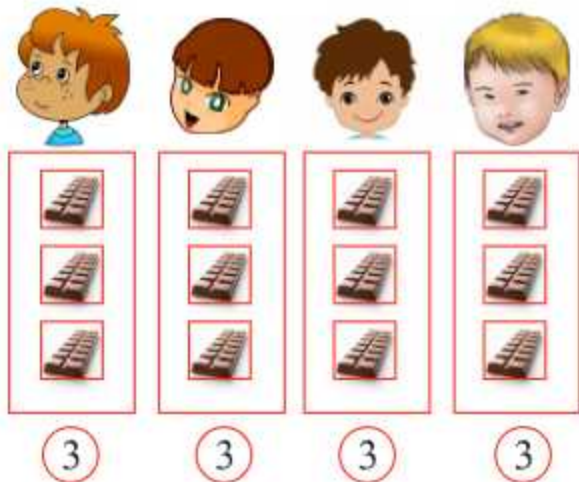


ਅੱਜ ਮੇਰੇ ਜਨਮ ਦਿਨ
'ਤੇ ਮੇਰੇ 4 ਦੋਸਤ ਆ ਰਹੇ ਹਨ।

ਮੈਂ 12 ਚਾਕਲੇਟ, ਆਪਣੇ
ਦੋਸਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਾਂਗਾ।



ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ-ਬਰਾਬਰ
ਚਾਕਲੇਟ ਦੇਣੀ ਹੈ।



ਹਰੇਕ ਨੂੰ 3 ਚਾਕਲੇਟਾਂ
ਮਿਲੀਆਂ।

$$12 \div 4 = 3$$



12 ÷ 4 ਦਾ ਭਾਵ ਭਾਗ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਵੰਡ/ਹਿੱਸੇ ਕਰਨਾ।



6 ਟਾਫ਼ੀਆਂ ਨੂੰ 3 ਬੱਚਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰ ਵੰਡੋ :



$$6 \div 3 = 2 \text{ ਟਾਫ਼ੀਆਂ ਹਰੇਕ ਬੱਚੇ ਨੂੰ}$$

4 ਫੁੱਲਾਂ ਨੂੰ 2 ਗਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰ ਲਗਾਓ :



$$4 \div 2 = 2 \text{ ਫੁੱਲ ਹਰੇਕ ਗਮਲੇ ਵਿੱਚ}$$

ਆਓ ਕਰੀਏ



12 ਸੇਬ 3 ਪਲੇਟਾਂ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰ ਵੰਡੋ :



$$\square \div \square = \square \text{ ਹਰੇਕ ਪਲੇਟ ਵਿੱਚ}$$

8 ਕੁਲਫ਼ੀਆਂ 2 ਬੱਚਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰ ਵੰਡੋ :

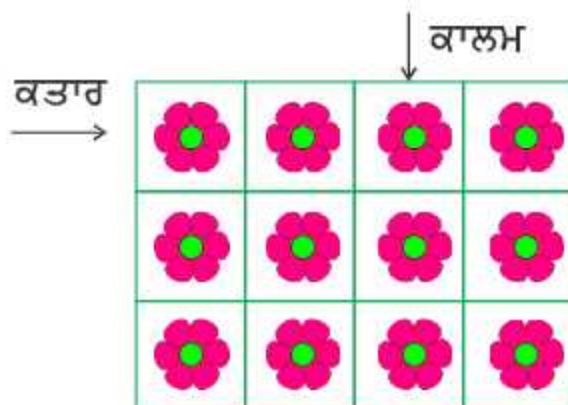


$$\square \div \square = \square \text{ ਹਰੇਕ ਬੱਚੇ ਨੂੰ}$$

ਬਰਾਬਰ-ਬਰਾਬਰ ਵੰਡਣ ਦੀ ਵਿਧੀ ਨੂੰ ਭਾਗ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਭਾਗ ਦਾ '÷' ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।



12 ਫੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਕਤਾਰਾਂ ਅਤੇ ਕਾਲਮਾਂ ਵਿੱਚ ਤਰਤੀਬ ਨਾਲ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।



$$12 \div 3 = 4$$

ਹਰੇਕ ਕਤਾਰ ਵਿੱਚ 4 ਫੁੱਲ ਹਨ।

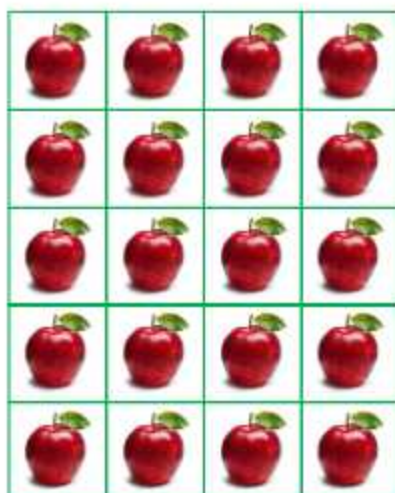
$$12 \div 4 = 3$$

ਹਰੇਕ ਕਾਲਮ ਵਿੱਚ 3 ਫੁੱਲ ਹਨ।

$$3 \times 4 = 12$$

$$12 \div 3 = 4$$

$$12 \div 4 = 3$$



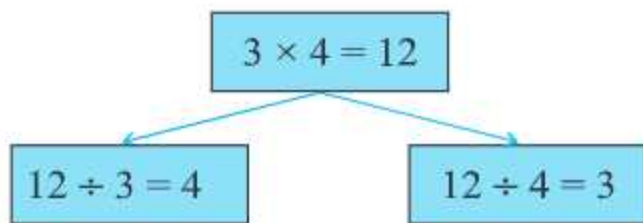
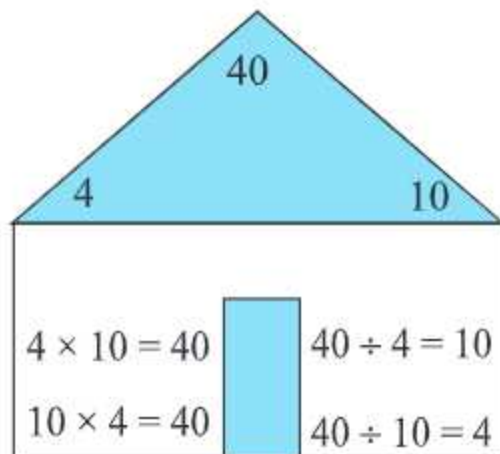
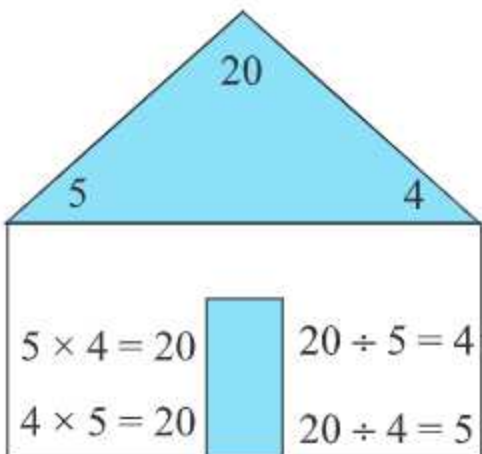
$$5 \times 4 = 20$$

$$20 \div 5 = 4$$

ਹਰੇਕ ਕਤਾਰ ਵਿੱਚ 4 ਸੇਬ

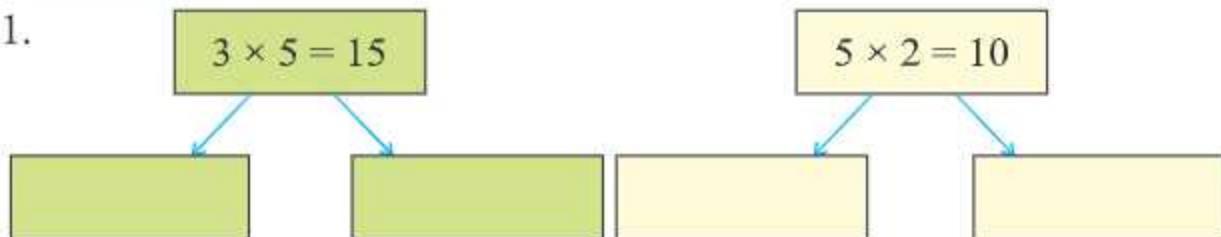
$$20 \div 4 = 5$$

ਹਰੇਕ ਕਾਲਮ ਵਿੱਚ 5 ਸੇਬ



ਆਉ ਕਰੀਏ 

1.



ਅਵਨੀਤ ਕੋਲ 15 ਟਾਫ਼ੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ 5 ਬੱਚਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰ-ਬਰਾਬਰ ਵੰਡਦਾ ਹੈ।



(ੳ) (i) ਹਰ ਬੱਚੇ ਕੋਲ _____ ਟਾਫ਼ੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ।

(ii) $15 \div 5 =$ _____

(ਅ) ਜੇਕਰ ਉਹ ਤਿੰਨ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ-ਬਰਾਬਰ ਟਾਫ਼ੀਆਂ ਵੰਡਦਾ ਹੈ ਤਾਂ

(i) ਹਰ ਬੱਚੇ ਕੋਲ _____ ਟਾਫ਼ੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ।

(ii) $15 \div 3 =$ _____

ਰਸਲੀਨ ਕੋਲ 12 ਗੁਬਾਰੇ ਹਨ, 3 ਬੱਚਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰ-ਬਰਾਬਰ ਵੰਡਦਾ ਹੈ।



(ੳ) (i) ਹਰ ਬੱਚੇ ਕੋਲ _____ ਗੁਬਾਰੇ ਹੋਣਗੇ

(ii) $12 \div 3 =$ _____

(ਅ) ਜੇਕਰ ਗੁਬਾਰੇ 4 ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ-ਬਰਾਬਰ ਵੰਡਦਾ ਹੈ ਤਾਂ

(i) ਹਰ ਬੱਚੇ ਕੋਲ ਗੁਬਾਰੇ = _____

(ii) $12 \div 4 =$ _____



- 2 ਦੇ ਪਹਾੜੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ ਅਤੇ ਭਾਗ ਕਰੋ :

$18 \div 2 = 9$	$2 \times 9 = 18$
$8 \div 2 =$	$2 \times 4 = 8$
$12 \div 2 =$	$2 \times 6 = 12$
$16 \div 2 =$	$2 \times 8 =$
$14 \div 2 =$	$2 \times 7 =$
$10 \div 2 =$	$2 \times 5 =$
$6 \div 2 =$	$2 \times 3 =$

- 5 ਦੇ ਪਹਾੜੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ ਅਤੇ ਭਾਗ ਕਰੋ :

$15 \div 5 =$	$5 \times 3 =$
$20 \div 5 =$	$5 \times 4 =$
$25 \div 5 =$	
$30 \div 5 =$	
$10 \div 5 =$	
$40 \div 5 =$	
$35 \div 5 =$	

- 10 ਦੇ ਪਹਾੜੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ ਅਤੇ ਭਾਗ ਕਰੋ :

$40 \div 10 =$	$10 \times 4 =$
$50 \div 10 =$	$10 \times 5 =$
$30 \div 10 =$	
$20 \div 10 =$	
$80 \div 10 =$	
$60 \div 10 =$	



1. ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਸੰਖਿਆ ਨੂੰ 1 ਨਾਲ ਭਾਗ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਜਵਾਬ ਉਹੀ ਸੰਖਿਆ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।



8 ਲੱਡੂ



$$8 \div 1 = 8$$

2. ਜਦੋਂ ਸੰਖਿਆ ਨੂੰ ਉਸੇ ਹੀ ਸੰਖਿਆ ਨਾਲ ਭਾਗ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਜਵਾਬ ਹਮੇਸ਼ਾ 1 ਹੁੰਦਾ ਹੈ।



5 ਗੁਬਾਰੇ



$$5 \div 5 = 1$$

3. ਜਦੋਂ 0 ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਸੰਖਿਆ ਨਾਲ ਭਾਗ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਜਵਾਬ ਹਮੇਸ਼ਾ 0 ਹੁੰਦਾ ਹੈ।



$$0 \div 3 = 0$$

ਆਓ ਕਰੀਏ

1. ਖਾਲੀ ਥਾਵਾਂ ਭਰੋ

(i) $4 \div 4 = \underline{\quad}$

(ii) $3 \div \underline{\quad} = 1$

(iii) $0 \div 5 = \underline{\quad}$

(iv) $\underline{\quad} \div 2 = 0$

(v) $2 \div 2 = \underline{\quad}$

(vi) $10 \div \underline{\quad} = 1$





ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਕਰਸੀ
ਨੋਟਾਂ ਨਾਲ ਵੰਡਣਾ ਸਿੱਖਾਂਗੇ

ਮੇਰੇ ਕੋਲ 16 ਰੁਪਏ ਹਨ। ਦੋ ਬੱਚਿਆਂ
ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰ-ਬਰਾਬਰ ਵੰਡਣੇ ਹਨ।
ਦੱਸੋ ਹਰੇਕ ਨੂੰ ਕਿੰਨੇ ਰੁਪਏ ਆਉਣਗੇ ?



ਕੀ ਤਸੀਂ ਦੋਹਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ
ਦਸ-ਦਸ ਰੁਪਏ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹੋ ?

ਫਿਰ ਕੀ
ਤੁਸੀਂ 5-5 ਰੁਪਏ ਦੋਹਾਂ ਬੱਚਿਆਂ
ਨੂੰ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹੋ ?



ਹੁਣ ਬਚੇ 6 ਰੁਪਏ। ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ
5-5 ਰੁਪਏ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ। ਫਿਰ
2-2 ਰੁਪਏ ਦਿਓ ($2 + 2 = 4$)

ਅਸੀਂ 1, 2, 5 ਅਤੇ 10
ਦੇ ਕਰਸੀ ਨੋਟਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ
ਕਰਾਂਗੇ

ਦੋ ਬੱਚੇ ਅੱਗੇ ਆਓ! ਹੁਣ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬੱਚਾ
ਅੱਗੇ ਆਏ ਤੇ ਦਿੱਤੇ ਕਰਸੀ ਨੋਟਾਂ ਵਿੱਚੋਂ
16 ਰੁਪਏ ਚੁੱਕੇ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੰਡੋ।



ਨਹੀਂ, ਮੈਡਮ ਜੀ
ਇਹ ਤਾਂ 16 ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੋ ਜਾਣਗੇ।

ਜੀ, ਮੈਡਮ ਜੀ
 $5 + 5 = 10$



ਦੋ ਬੱਚੇ ਅੱਗੇ ਆ ਕੇ 16 ਰੁਪਏ ਵਿੱਚੋਂ ਪੰਜ ਪੰਜ ਰੁਪਏ ਲੈ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਹੁਣ ਬਚੇ 2 ਰੁਪਏ। ਹੁਣ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ
ਸਿਰਫ਼ 1-1 ਰੁਪਇਆ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਇਸ
ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ 8-8 ਰੁਪਏ ਮਿਲੇ।



$$16 \div 2 = 8$$

$$\begin{array}{r} 2 \overline{) 16} \\ \underline{- 10} \\ 6 \\ \underline{- 4} \\ 2 \\ \underline{- 2} \\ 0 \end{array} \quad \begin{array}{l} 5 \\ 2 \\ 1 \end{array}$$



$$5 + 2 + 1 = 8 \text{ ਰੁਪਏ}$$



$$36 \div 3$$

$$\begin{array}{r} 3 \overline{) 36} \\ \underline{-30} \\ 6 \\ \underline{-6} \\ 0 \end{array}$$

$$10 + 2 = 12$$

$$48 \div 2$$

$$\begin{array}{r} 2 \overline{) 48} \\ \underline{-20} \\ 28 \\ \underline{-20} \\ 8 \\ \underline{-4} \\ 4 \\ \underline{-4} \\ 0 \end{array}$$

$$10 + 10 + 2 + 2 = 24$$

$$48 \div 2 = 24$$

ਵੱਡੇ ਸਵਾਲਾਂ ਲਈ 1, 2, 5, 10 ਦੇ ਨਾਲ 20 ਰੁਪਏ ਦੇ ਨੋਟਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਕੇ ਹੱਲ ਕਰੋ।

$$48 \div 2$$

$$\begin{array}{r} 2 \overline{) 48} \\ \underline{-40} \\ 8 \\ \underline{-4} \\ 4 \\ \underline{-4} \\ 0 \end{array}$$

$$20 + 2 + 2 = 24$$

$$48 \div 2 = 24$$

$$75 \div 3$$

$$\begin{array}{r} 3 \overline{) 75} \\ \underline{-60} \\ 15 \\ \underline{-15} \\ 0 \end{array}$$

$$20 + 5 = 25$$

$$75 \div 3 = 25$$

$$75 \div 3 = 25$$

ਭਾਜ ਭਾਜਕ ਭਾਗਫਲ



ਆਓ ਕਰੀਏ

ਦੋ ਅੰਕੀ ਸੰਖਿਆ ਨੂੰ ਇੱਕ ਅੰਕੀ ਸੰਖਿਆ ਨਾਲ ਭਾਗ ਕਰੋ :

$12 \div 2$

$18 \div 2$

$24 \div 3$

$30 \div 3$

$16 \div 4$

$28 \div 4$

$80 \div 10$

$57 \div 3$

$65 \div 5$

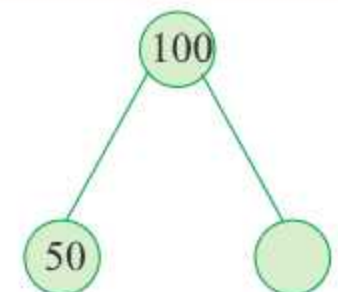
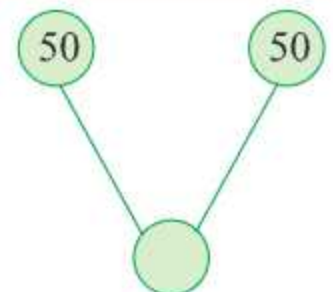
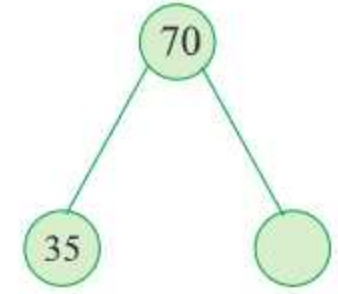
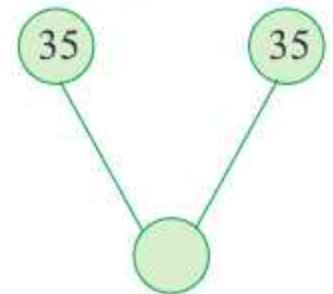
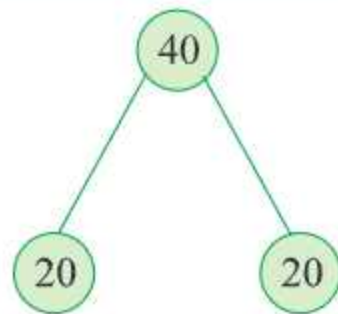
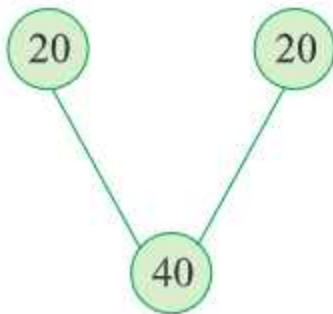
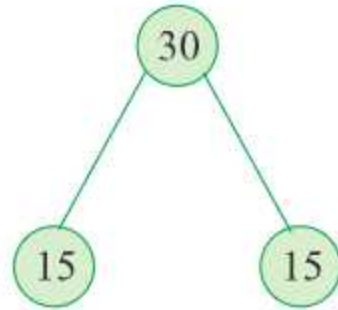
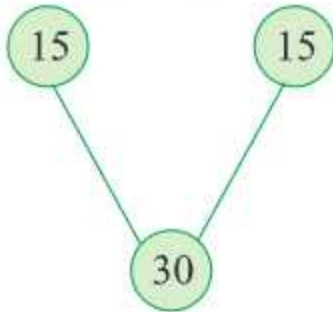
ਤਾਨੀਆ ਕੋਲ 32 ਟਾਫੀਆ ਹਨ। ਉਹ ਦੋ ਸਹੇਲੀਆਂ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰ ਵੰਡਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਦੱਸੋ ਉਹ ਹਰੇਕ ਸਹੇਲੀ ਨੂੰ ਕਿੰਨੀਆਂ ਟਾਫੀਆਂ ਦੇਵੇਗੀ ?

ਅਵਨੀਤ ਕੋਲ 10 ਰਬੜਾਂ ਹਨ। ਉਹ ਆਪਣੇ 5 ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਰਬੜਾਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਹਰੇਕ ਦੋਸਤ ਨੂੰ ਕਿੰਨੀਆਂ ਰਬੜਾਂ ਦੇਵੇਗਾ ?

ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ 20 ਬੱਚੇ ਹਨ। ਚਾਰ ਕਤਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰ-ਬਰਾਬਰ ਬੱਚੇ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਦੱਸੋ ਇਕ ਕਤਾਰ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਬੱਚੇ ਬੈਠੇ ਹਨ ?



ਜੁਥਾਨੀ ਦੁਗਣਾ ਕਰੋ/ਅੱਧਾ ਕਰੋ



- | | |
|---------------------|--------------------|
| I) ਕੋਈ ਸੰਖਿਆ ਸੋਚੋ | 27 |
| ii) 3 ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰੋ | $27 + 3 = 30$ |
| iii) 2 ਨਾਲ ਗੁਣਾ ਕਰੋ | $30 \times 2 = 60$ |
| iv) 4 ਘਟਾਓ | $60 - 4 = 56$ |
| v) 2 ਨਾਲ ਭਾਗ ਕਰੋ | $56 \div 2 = 28$ |
| vi) 1 ਘਟਾਓ | $28 - 1 = 27$ |
- ਉੱਤਰ : ਸੋਚਿਆ ਹੋਇਆ ਨੰਬਰ

- | | |
|--------------------------|---------------|
| i) ਕੋਈ 2 ਅੰਕੀ ਸੰਖਿਆ ਸੋਚੋ | 23 |
| ii) 7 ਜੋੜੋ | $23 + 7 = 30$ |
| iii) 3 ਘਟਾਓ | $30 - 3 = 27$ |
| iv) 7 ਜੋੜੋ | $27 + 7 = 34$ |
| v) 1 ਘਟਾਓ | $34 - 1 = 33$ |

ਉੱਤਰ : ਪ੍ਰਾਪਤ ਸੰਖਿਆ ਤੋਂ 10 ਘੱਟ = 23

- | | |
|---------------------------------------|-----------------|
| I) ਕੋਈ ਦੋ ਅੰਕ ਸੋਚੋ | 6, 7 |
| ii) ਦੋਨੋਂ ਅੰਕਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜੋ | $6 + 7 = 13$ |
| iii) ਫਿਰ ਵੱਡੇ ਵਿਚੋਂ ਛੋਟੇ ਅੰਕ ਨੂੰ ਘਟਾਓ | $7 - 6 = 1$ |
| iv) ਜੋੜ ਅਤੇ ਘਟਾਓ ਦਾ ਅੰਤਰ ਲੱਭੋ | $13 - 1 = 12$ |
| v) ਜਵਾਬ ਨੂੰ 2 ਨਾਲ ਭਾਗ ਕਰੋ | $12 \div 2 = 6$ |
- ਉੱਤਰ : ਸੋਚਿਆ ਹੋਇਆ ਛੋਟਾ ਅੰਕ

- | | |
|----------------------------|--------------------|
| i) ਕੋਈ 2 ਅੰਕੀ ਸੰਖਿਆ ਸੋਚੋ । | 14 |
| ii) ਸੰਖਿਆ ਦਾ ਦੁਗੁਣਾ ਕਰੋ । | $14 \times 2 = 28$ |
| iii) 14 ਜੋੜੋ | $28 + 14 = 42$ |
| iv) 2 ਨਾਲ ਭਾਗ ਕਰੋ | $42 \div 2 = 21$ |
| v) ਸੋਚੀ ਸੰਖਿਆ ਘਟਾਓ | $21 - 14 = 7$ |
- ਉੱਤਰ : ਹਮੇਸ਼ਾ 7

1. ਵਾਰ-ਵਾਰ ਘਟਾਉਣ ਦੀ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਭਾਗ ਕਰੋ ।

- (i) $15 \div 5$ (ii) $40 \div 10$ (iii) $20 \div 4$

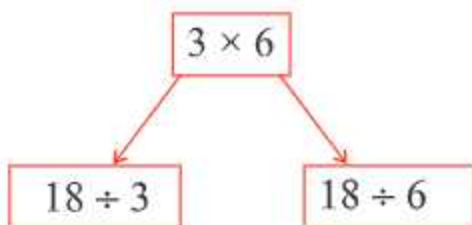
2. ਖਾਲੀ ਥਾਵਾਂ ਭਰੋ :



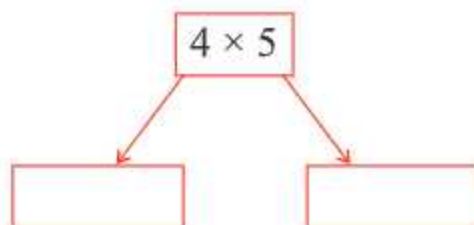
- (i) ਸਾਰੀਆਂ ਮਿਲਾ ਕੇ ਕਿੰਨੀਆਂ ਗੋਦਾਂ ਹਨ ?
- (ii) ਕੁੱਲ ਕਿੰਨੇ ਸਮੂਹ ਹਨ ?
- (iii) ਹਰੇਕ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੀਆਂ ਗੋਦਾਂ ਹਨ ?

3. ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਗੁਣਾ ਨੂੰ ਭਾਗ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ :

(i)



(ii)



4. ਹੱਲ ਕਰੋ :

(i) $2 \times 4 = \square$	$4 \times 2 = \square$	$8 \div 2 = \square$	$8 \div 4 = \square$
(ii) $4 \times 5 = \square$	$5 \times 4 = \square$	$20 \div 4 = \square$	$20 \div 5 = \square$
(iii) $3 \times 2 = \square$	$2 \times 3 = \square$	$6 \div 3 = \square$	$6 \div 2 = \square$

5. ਖਾਲੀ ਥਾਵਾਂ ਭਰੋ :

(i) $15 \div 15 = \square$

(ii) $18 \div 3 = \square$

(iii) $0 \div 20 = \square$

(iv) $32 \div \square = 1$

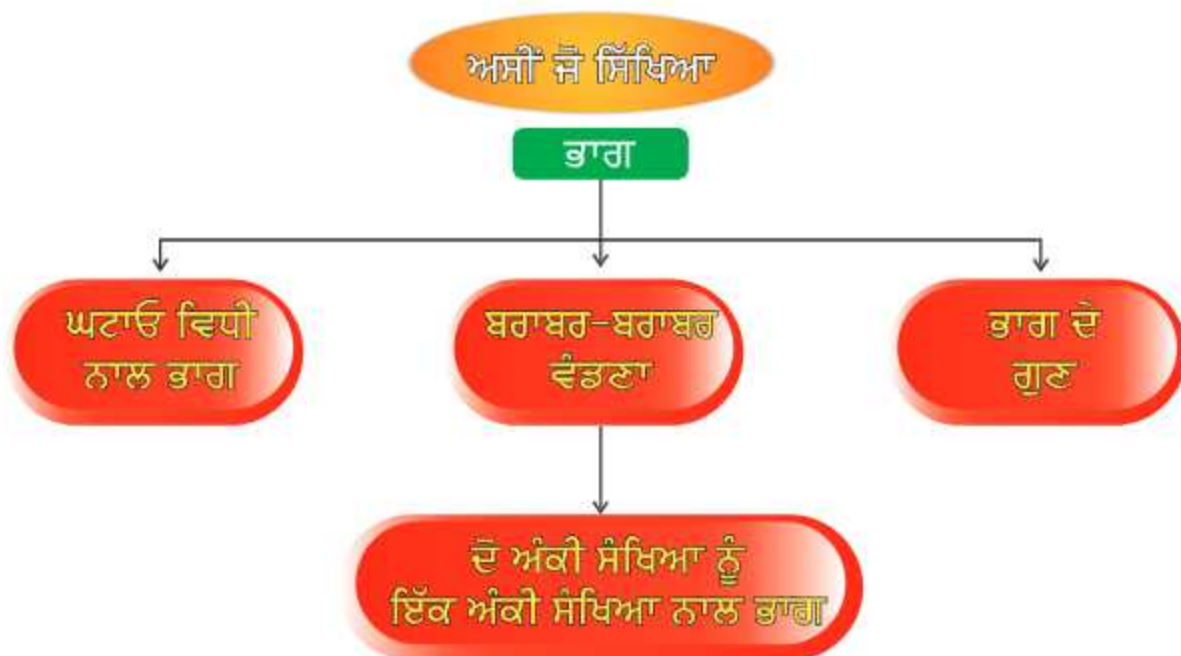
(v) $\square \div 42 = 0$

6. ਭਾਗ ਕਰੋ :

(i) $48 \div 3 =$

(ii) $56 \div 4 =$

(iii) $70 \div 5 =$



ਉਦੇਸ਼

- ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਧਨ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ।
- ਰੁਪਏ ਅਤੇ ਪੈਸਿਆਂ ਦੇ ਆਪਸੀ ਸਬੰਧ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ।
- ਰੁਪਏ ਨੂੰ ਪੈਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬਦਲਣਾ
- ਧਨ ਦੀ ਜੋੜ-ਘਟਾਓ ।
- ਬਿਲ ਅਤੇ ਰੇਟ ਲਿਸਟ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ।

ਕੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ?

1. ਸਿੱਕਿਆਂ ਦੇ ਮੁੱਲ ਦਾ ਜੋੜ ਕਰੋ :

(a)				
(b)				

2. ਦੱਸੋ ਮੁੱਲ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿੱਕੇ ਬਣਾਓ :



ਜਾਣ-ਪਹਿਚਾਣ

- ਸਾਨੂੰ ਬਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਵਸਤੂਆਂ ਖਰੀਦਣ ਲਈ ਧਨ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।
- ਭਾਰਤੀ ਮੁਦਰਾ ਵਿੱਚ ਧਨ ਨੂੰ ਰੁਪਏਆਂ ਅਤੇ ਪੈਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਗਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਰੁਪਏਆਂ ਦੇ ਸਿੱਕੇ ਅਤੇ ਨੋਟ ਹਨ :



ਕੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਰੁਪਏ ਲਈ ਚਿੰਨ੍ਹ '₹' ਲਿਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।





ਇਹ ਪੈਸਿਆਂ ਦੇ ਸਿੱਕੇ ਹਨ



ਆਓ ਪੈਸਿਆਂ ਅਤੇ ਰੁਪਇਆਂ ਵਿੱਚ ਸਬੰਧ ਦੇਖੀਏ



10 ਪੈਸੇ ਦੇ 10 ਸਿੱਕੇ, 25 ਪੈਸੇ ਦੇ 4 ਸਿੱਕੇ ਅਤੇ 50 ਪੈਸੇ ਦੇ 2 ਸਿੱਕੇ 1 ਰੁਪਏ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹਨ।



1 ਰੁਪਇਆ
= 100 ਪੈਸੇ



ਸਾਰੇ ਬੱਚੇ ਨੋਟ ਅਤੇ ਸਿੱਕੇ ਬਣਾਓ

ਗਤੀਵਿਧੀ

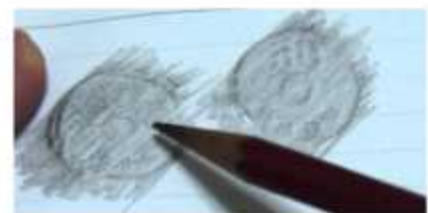


ਆਓ ਅਸੀਂ ਧਨ (ਕਰੰਸੀ) ਬਣਾਈਏ, ਧਨ ਸਬੰਧੀ ਗਿਆਨ ਵਧਾਈਏ।

ਉਦੇਸ਼ : ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਕਰੰਸੀ ਤੋਂ ਜਾਣੂੰ ਕਰਵਾਉਣਾ ਅਤੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਖਰੀਦਣ-ਵੇਚਣ, ਲੈਣ-ਦੇਣ ਸਬੰਧੀ ਪਰਪੱਕ ਕਰਨਾ।

ਵਿਧੀ :

1. ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਆਕਾਰਾਂ ਦੇ ਪਤਲੇ ਕਾਗਜ਼ ਦੇਣਾ ਅਤੇ ₹1, ₹2, ₹5 ਦੇ ਸਿੱਕੇ ਦੇਣਾ।
2. ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਸਿੱਕਿਆਂ ਨੂੰ ਕਾਗਜ਼ ਹੇਠਾਂ ਰੱਖੋ ਅਤੇ ਸਿੱਕੇ ਉੱਤੇ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਪੈਨਸਿਲ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਕਹਿਣਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਸ ਉੱਪਰ ਲਏ ਗਏ ਸਿੱਕੇ ਦੀ ਆਕ੍ਰਿਤੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾ ਆਉਣ ਲੱਗੇ।
3. ਉਪਰੰਤ ਕਾਗਜ਼ ਨੂੰ ਸਿੱਕੇ ਦੇ ਅਕਾਰ ਵਿੱਚ ਕੱਟੋ।
4. ਬੱਚੇ ਆਪਣੇ ਸਿੱਕੇ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨਾਲ ਖੇਡਣਗੇ।



5. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਤੋਂ ਆਇਤਾਕਾਰ ਕਾਗਜ਼ ਉੱਤੇ ਦੱਸੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰੰਸੀ ਨੋਟ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਏ ਜਾਣਗੇ।



ਗਤੀਵਿਧੀ



ਸਾਰੇ ਆਪਣੇ 10 ਪੈਸੇ ਦੇ ਸਿੱਕੇ, 20 ਪੈਸੇ ਦੇ ਸਿੱਕੇ, 25 ਪੈਸੇ ਦੇ ਸਿੱਕੇ, 50 ਪੈਸੇ ਦੇ ਸਿੱਕੇ ਦੱਸੋ ਅਨੁਸਾਰ 1 ਰੁਪਏ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਰੱਖੋ।



25 ਪੈਸੇ ਦੇ ਕਿੰਨੇ ਸਿੱਕਿਆਂ ਦਾ ਮੁੱਲ ਇੱਕ ਰੁਪਏ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ?

10 ਪੈਸੇ, 1 ਰੁਪਏ ਦਾ 10 ਵਾਂ ਹਿੱਸਾ ਹੈ।

25 ਪੈਸੇ, 1 ਰੁਪਏ ਦਾ ਚੌਥਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ।

4 ਸਿੱਕਿਆਂ ਨਾਲ



50 ਪੈਸੇ, ਦੇ ਕਿੰਨੇ ਸਿੱਕਿਆਂ ਦਾ ਮੁੱਲ ਇੱਕ ਰੁਪਏ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ?

50 ਪੈਸੇ, 1 ਰੁਪਏ ਦਾ ਅੱਧਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ।

2 ਸਿੱਕਿਆਂ ਨਾਲ

100 ਪੈਸੇ = 1 ਰੁਪਇਆ



ਆਓ ਕਰੀਏ



1. ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਦੋ ਸਿੱਕਿਆਂ ਵਿਚਕਾਰ > ਜਾਂ < ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਲਗਾਓ

(a)



(b)



(c)



(d)



ਬੱਚਿਓ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਰੁਪਏ ਵਿੱਚ 100 ਪੈਸੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਦੱਸ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕਿ 2 ਰੁਪਏ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਪੈਸੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ?

200 ਪੈਸੇ



3 ਰੁਪਏ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਪੈਸੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ?

300 ਪੈਸੇ



ਅਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਖਾਂਗੇ ।

1 ਰੁਪਇਆ = 100 ਪੈਸੇ
2 ਰੁਪਏ = 200 ਪੈਸੇ
3 ਰੁਪਏ = 300 ਪੈਸੇ
10 ਰੁਪਏ = 1000 ਪੈਸੇ



10 ਪੈਸੇ, 25
ਪੈਸੇ ਦੀ
ਹੁਣ ਵਰਤੋਂ
ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

ਰੁਪਏ-ਪੈਸੇ ਨੂੰ
ਦੋ ਤਰੀਕਿਆਂ
ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ
ਜਾਂਦਾ ਹੈ।



ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਸਿੱਕੇ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਹੋ ?

ਰੁਪਏ	ਪੈਸੇ	ਲੰਬੀ ਵਿਧੀ	ਛੋਟੀ ਵਿਧੀ
		10 ਰੁਪਏ 50 ਪੈਸੇ	₹10.50
		25 ਰੁਪਏ 75 ਪੈਸੇ	₹25.75
		100 ਰੁਪਏ 50 ਪੈਸੇ	₹100.50



ਆਓ ਸਿੱਖੀਏ

₹ 4



₹ 5



ਆਓ ਕਰੀਏ

₹ 12

₹ 17

₹ 18

ਗਤੀਵਿਧੀ

ਕੁਲਜੀਤ, ਨਵਨੀਤ ਅਤੇ ਬਲਜੀਤ ਆਪਣੇ ਦੋਸਤ ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਨ ਦਾ ਤੋਹਫਾ ਲੈਣ ਲਈ ਬਜ਼ਾਰ ਗਏ। ਉੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖਿਡੌਣਿਆਂ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਤੋਂ ਕੁੱਝ ਖਿਡੌਣੇ ਖਰੀਦੇ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਿੰਨੇ -ਕਿੰਨੇ ਰੁਪਏ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ?

ਕੁਲਜੀਤ	ਨਵਨੀਤ	ਬਲਜੀਤ
ਕੁਲਜੀਤ ਨੇ ਇੱਕ ਖਿਡੌਣਾ ਕਾਰ ਖਰੀਦੀ। 	ਨਵਨੀਤ ਨੇ ਇੱਕ ਜਿਮੈਟਰੀ ਬਾਕਸ ਖਰੀਦਿਆ। 	ਬਲਜੀਤ ਨੇ ਇੱਕ ਕੈਰਮ ਬੋਰਡ ਖਰੀਦਿਆ। 
		

ਕੁਲਜੀਤ ਨੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਨੂੰ ਕਿੰਨੇ ਰੁਪਏ ਦਿੱਤੇ ?

₹

ਨਵਨੀਤ ਨੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਨੂੰ ਕਿੰਨੇ ਰੁਪਏ ਦਿੱਤੇ ?

₹

ਬਲਜੀਤ ਨੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਨੂੰ ਕਿੰਨੇ ਰੁਪਏ ਦਿੱਤੇ ?

₹

ਧਨ ਨੂੰ ਜੋੜਦੇ ਸਮੇਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ
ਵੱਧ ਮੁੱਲ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਕੇ
ਛੋਟੀ ਮੁੱਲ (ਰਾਸ਼ੀ)
ਵੱਲ ਜਾਓ।





ਦਿੱਤੀ ਵਸਤੂ ਦੇ ਮੁੱਲ ਮੁਤਾਬਕ ਨੋਟ ਜਾਂ ਸਿੱਕੇ ਬਣਾਉਣਾ :

	 ਜਾਂ
---	---



ਦਿੱਤੀ ਵਸਤੂ ਦੇ ਮੁੱਲ ਮੁਤਾਬਕ ਨੋਟ ਜਾਂ ਸਿੱਕੇ ਬਣਾਓ :

ਕਿੰਨੇ ਰੁਪਏ ਬਚੇ ?

ਹਰਜੋਤ ਕੋਲ ਰੁਪਏ



ਹਰਜੋਤ ਨੇ ਖਰਚੇ = ₹ 10

ਬਚੇ =

ਪ੍ਰਭਜੋਤ ਕੋਲ ਰੁਪਏ



ਪ੍ਰਭਜੋਤ ਨੇ ਖਰਚੇ = ₹ 75

ਬਚੇ =

ਸੰਦੀਪ ਕੋਲ ਰੁਪਏ



ਸੰਦੀਪ ਨੇ ਖਰਚੇ = ₹ 67

ਬਚੇ =

ਸੁਰਜੀਤ ਕੋਲ ਰੁਪਏ



ਸੁਰਜੀਤ ਨੇ ਖਰਚੇ = ₹ 52

ਬਚੇ =

ਮਨਜੀਤ ਕੋਲ ਰੁਪਏ



ਮਨਜੀਤ ਨੇ ਖਰਚੇ = ₹ 110

ਬਚੇ =

ਸਿਮਰਨਜੀਤ ਕੋਲ ਰੁਪਏ



ਸਿਮਰਨਜੀਤ ਨੇ ਖਰਚੇ = ₹ 500

ਬਚੇ =

ਗਤੀਵਿਧੀ

ਚਿੜੀਆ ਘਰ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਵਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਟਿਕਟ ਹੈ।



ਊਠ ਦੀ ਸਵਾਰੀ
(₹30)



ਹਾਥੀ ਦੀ ਸਵਾਰੀ
(₹20)



ਝੁਲੇ 'ਤੇ ਝੂਟਾ
(₹25)



ਕਿਸਤੀ ਦੀ ਸਵਾਰੀ (₹40)



ਘੋੜੇ ਦੀ ਸਵਾਰੀ (₹35)

ਚੇਤਨ ਦੀ ਗੁਪਏ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰੋ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਵਾਰੀਆਂ ਕਰੇ

(a)



$$₹\square + ₹\square = ₹\square$$

(b)



$$₹\square + ₹\square = ₹\square$$

(c)



$$₹\square + ₹\square = ₹\square$$

(d)

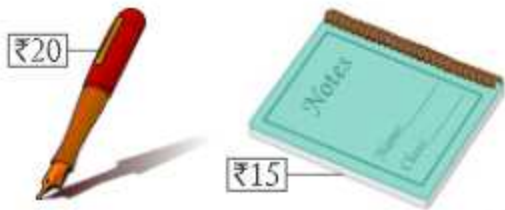


$$₹\square + ₹\square = ₹\square$$



ਧਨ ਦਾ ਜੋੜ

ਸੋਨੂੰ ਨੇ ਇੱਕ ਪੈਨ ₹20 ਦਾ ਅਤੇ ਕਾਪੀ ₹15 ਦੀ ਖਰੀਦੀ। ਉਸਨੇ ਕਿੰਨੇ ਰੁਪਏ ਖਰਚੇ ?



$$\begin{array}{rcl} \text{ਇੱਕ ਪੈਨ ਦਾ ਮੁੱਲ} & = & ₹ 20 \\ \text{ਇੱਕ ਕਾਪੀ ਦਾ ਮੁੱਲ} & = & ₹ 15 \\ \text{ਕੁੱਲ ਖਰਚ} & = & ₹ 20 \\ & + & ₹ 15 \\ \hline & & ₹ 35 \end{array}$$

ਇਸ ਲਈ, ਸੋਨੂੰ ਨੇ ਕੁੱਲ ₹35 ਖਰਚੇ।

ਅੰਜੂ ਕੋਲ ₹85 ਸੀ। ਉਸਨੂੰ ₹13 ਉਸਦੇ ਭਰਾ ਨੇ ਹੋਰ ਦੇ ਦਿੱਤੇ। ਹੁਣ ਉਸ ਕੋਲ ਕਿੰਨੇ ਰੁਪਏ ਹਨ ?



$$\begin{array}{rcl} \text{ਅੰਜੂ ਕੋਲ ਰੁਪਏ} & = & ₹ 85 \\ \text{ਭਰਾ ਨੇ ਅੰਜੂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ} & = & ₹ 13 \\ \text{ਅੰਜੂ ਕੋਲ ਕੁੱਲ ਰੁਪਏ} & = & ₹ 85 \\ & + & ₹ 13 \\ \hline & & ₹ 98 \end{array}$$

ਇਸ ਲਈ, ਅੰਜੂ ਕੋਲ ਕੁੱਲ ₹ 98 ਹਨ।

ਆਓ ਕਰੀਏ

1. ਕਮਲ ਨੇ ₹40 ਦੇ ਗੁਬਾਰੇ ਖਰੀਦੇ ਸਨ। ਲਵਪ੍ਰੀਤ ਨੇ ₹33 ਦੇ ਗੁਬਾਰੇ ਖਰੀਦੇ। ਦੋਵਾਂ ਨੇ ਕੁੱਲ ਕਿੰਨੇ ਰੁਪਏ ਦੇ ਗੁਬਾਰੇ ਖਰੀਦੇ ?



2. ਹਨੀ ਦੀ ਗੋਲਕ ਵਿੱਚ ₹36 ਸਨ। ਉਸਨੇ ਗੋਲਕ ਵਿੱਚ ₹23 ਹੋਰ ਪਾ ਦਿੱਤੇ। ਹਨੀ ਦੀ ਗੋਲਕ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਰੁਪਏ ਹੋ ਗਏ ?



ਸੁਰਜੀਤ ਕੋਲ ₹50 ਸਨ। ਉਸਨੇ ₹20 ਦੀ ਕਾਪੀ ਖਰੀਦ ਲਈ। ਉਸ ਕੋਲ ਕਿੰਨੇ ਰੁਪਏ ਰਹਿ ਗਏ ?

$$\begin{array}{rcl}
 \text{ਸੁਰਜੀਤ ਕੋਲ ਰੁਪਏ} & = & ₹ 50 \\
 \text{ਕਾਪੀ ਦਾ ਮੁੱਲ} & = & ₹ 20 \\
 \text{ਸੁਰਜੀਤ ਕੋਲ ਬਚੇ} & = & ₹ 50 \\
 & - & ₹ 20 \\
 \hline
 & & ₹ 30
 \end{array}$$

ਇਸ ਲਈ, ਸੁਰਜੀਤ ਕੋਲ ₹30 ਬਚੇ।

ਅਵਨੀਤ ਕੋਲ ₹98 ਸਨ। ਉਸਨੇ ₹46 ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੇ। ਅਵਨੀਤ ਕੋਲ ਕਿੰਨੇ ਰੁਪਏ ਰਹਿ ਗਏ ?

$$\begin{array}{rcl}
 \text{ਅਵਨੀਤ ਕੋਲ ਰੁਪਏ} & = & ₹ 98 \\
 \text{ਅਵਨੀਤ ਨੇ ਭਰਾ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ} & = & ₹ 46 \\
 \text{ਅਵਨੀਤ ਕੋਲ ਬਚੇ} & = & ₹ 98 \\
 & - & ₹ 46 \\
 \hline
 & & ₹ 52
 \end{array}$$

ਇਸ ਲਈ, ਅਵਨੀਤ ਕੋਲ 52 ਰੁਪਏ ਬਚੇ।

ਆਓ ਕਰੀਏ

1. ਮੀਨਾ ਕੋਲ ₹85 ਸਨ। ਉਸ ਨੇ ₹35 ਦੀ ਜੁਮੈਟਰੀ ਖਰੀਦੀ। ਉਸ ਕੋਲ ਕਿੰਨੇ ਰੁਪਏ ਰਹਿ ਗਏ ?

2. ਜਗਵੀਰ ਕੋਲ ₹77 ਸਨ। ਉਸਨੇ ₹15 ਦੀ ਚਾਕਲੇਟ ਖਰੀਦੀ। ਉਸ ਕੋਲ ਕਿੰਨੇ ਰੁਪਏ ਰਹਿ ਗਏ ?

3. ਨਾਜ਼ੀਆ ਕੋਲ ₹63 ਸਨ। ਉਸਨੇ ₹12 ਦਾ ਪੈਨ ਖਰੀਦਿਆ। ਉਸ ਕੋਲ ਕਿੰਨੇ ਰੁਪਏ ਰਹਿ ਗਏ ?



ਆਓ ਸਿੱਖੀਏ

ਸ਼ੀਰਤ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ
ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਵਿੱਚ ਗਈ।

ਅਸੀਂ 1 ਜੂਸ, 2 ਚਾਹ, 2 ਸਮੋਸੇ
1 ਕੁਲਚੇ ਦਾ ਆਰਡਰ ਕੀਤਾ।



ਸਾਨੂੰ ਕਿੰਨੇ ਰੁਪਏ
ਦੇਣੇ ਪੈਣਗੇ ?



ਮੀਨੂੰ ਕਾਰਡ ਪੜ੍ਹ ਕੇ
ਬਹੁਤ ਮਜ਼ਾ ਆਇਆ। ਮੈਂ ਬਹੁਤ
ਕੁੱਝ ਆਰਡਰ ਕੀਤਾ।



ਮੀਨੂੰ ਕਾਰਡ

ਚਾਹ	₹ 10.00
ਜੂਸ	₹ 30.00
ਲੱਸੀ	₹ 25.00
ਦੁੱਧ	₹ 30.00
ਸਮੋਸਾ	₹ 15.00
ਬਰੈੱਡ ਪਕੌੜਾ	₹ 15.00
ਕੁਲਚਾ	₹ 25.00
ਟਿੱਕੀ	₹ 22.00
ਦਹੀਂ ਭੱਲਾ	₹ 35.00

ਆਓ ਦੇਖੀਏ ਉਸਨੇ ਬਿੱਲ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤਾ ?

ਆਓ ਕਰੀਏ

ਮਿਤੀ: ਬਿਲ		ਮੇਜ਼ ਨੰ. 7				
ਲੜੀ ਨੰ.	ਸਮੱਗਰੀ (ਸਮਾਨ, ਵਸਤਾਂ)	ਮਾਤਰਾ	ਮੁੱਲ	ਕੁੱਲ ਕੀਮਤ	₹	ਪੈਸੇ
1.	ਜੂਸ	1	30	₹ 30.00 × 1	30	00
2.	ਚਾਹ	2	10	₹ 10.00 × 2	20	00
3.	ਸਮੋਸਾ	2	15	₹ 15.00 × 2	30	00
4.	ਕੁਲਚਾ	1	25	₹ 25.00 × 1	25	00
				ਕੁੱਲ ਜੋੜ	₹ 105	00

ਮਿਤੀ: ਬਿਲ		ਮੇਜ਼ ਨੰ. 10				
ਲੜੀ ਨੰ.	ਸਮੱਗਰੀ (ਸਮਾਨ, ਵਸਤਾਂ)	ਮਾਤਰਾ	ਮੁੱਲ	ਕੁੱਲ ਕੀਮਤ	₹	ਪੈਸੇ
1.	ਸਮੋਸਾ	1		₹ 15.00 × 1		
2.	ਟਿੱਕੀ	1		₹ 22.00 × 1		
3.	ਜੂਸ	2		₹ 30.00 × 2		
4.	ਬਰੈੱਡ ਪਕੌੜਾ	1		₹ 15.00 × 2		
				ਕੁੱਲ ਜੋੜ	₹	

ਹਰੇਕ ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਕੀਮਤ (ਮੁੱਲ) = 1 ਵਸਤੂ ਦਾ ਮੁੱਲ × ਮਾਤਰਾ

ਵਰਕਸ਼ੀਟ

1. ਰੁਪਇਆਂ ਨੂੰ ਪੈਸੇ ਵਿੱਚ ਬਦਲੋ :

a) ₹ 9 =

b) ₹ 6 =

c) ₹ 2 =

d) ₹ 8 =

2. ਜੋੜ ਕਰੋ:

$$\begin{array}{r} \text{₹ } 6.50 \\ + \text{₹ } 7.00 \\ \hline \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \text{₹ } 9.50 \\ + \text{₹ } 14.75 \\ \hline \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \text{₹ } 23.50 \\ + \text{₹ } 26.50 \\ \hline \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \text{₹ } 19.50 \\ + \text{₹ } 9.25 \\ \hline \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \text{₹ } 40.05 \\ + \text{₹ } 18.30 \\ \hline \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \text{₹ } 55.50 \\ + \text{₹ } 20.45 \\ \hline \hline \end{array}$$

3. ਘਟਾਓ ਕਰੋ:

$$\begin{array}{r} \text{₹ } 55.60 \\ - \text{₹ } 25.50 \\ \hline \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \text{₹ } 75.50 \\ - \text{₹ } 25.50 \\ \hline \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \text{₹ } 43.65 \\ - \text{₹ } 20.60 \\ \hline \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \text{₹ } 55.75 \\ - \text{₹ } 23.10 \\ \hline \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \text{₹ } 64.65 \\ - \text{₹ } 27.30 \\ \hline \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \text{₹ } 73.80 \\ - \text{₹ } 52.10 \\ \hline \hline \end{array}$$

4. ਗਿਣੋ ਅਤੇ ਲਿਖੋ :

₹ 50	₹ 100	₹ 5	₹ 10	₹
₹ 100	₹ 2500	₹ 10	₹ 10	₹

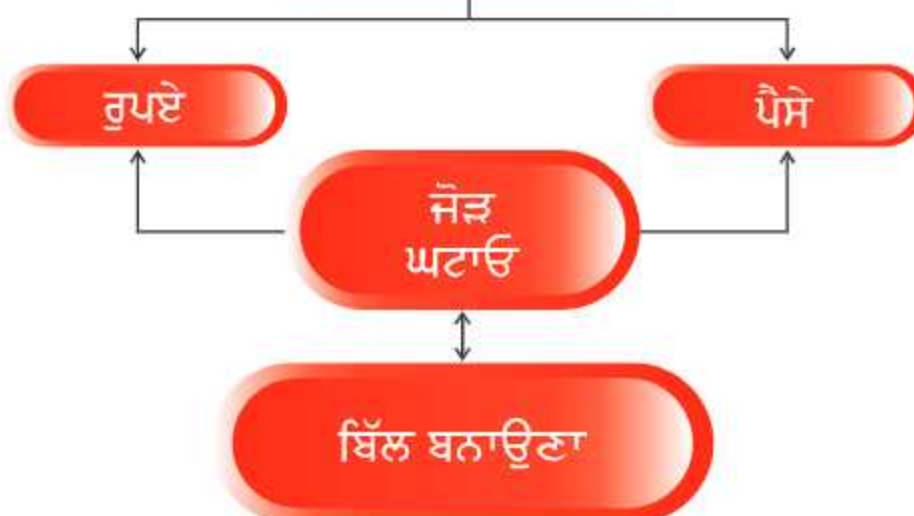
ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਯੋਗ ਗੱਲਾਂ



- 1 ਰੁਪਏ ਵਿੱਚ 50 ਪੈਸੇ ਦੇ 2 ਸਿੱਕੇ
- 1 ਰੁਪਏ ਵਿੱਚ 25 ਪੈਸੇ ਦੇ 4 ਸਿੱਕੇ
- 1 ਰੁਪਏ ਵਿੱਚ 20 ਪੈਸੇ ਦੇ 5 ਸਿੱਕੇ
- 1 ਰੁਪਏ ਵਿੱਚ 10 ਪੈਸੇ ਦੇ 10 ਸਿੱਕੇ

ਅਸੀਂ ਜੋ ਸਿੱਖਿਆ

ਧਨ (ਕਰੰਸੀ)
ਜਾਣ-ਪਹਿਚਾਣ



ਉਦੇਸ਼

- ਕਾਗਜ਼ ਨੂੰ ਕੱਟ ਕੇ ਜਾਂ ਮੋੜ ਕੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਬਣਾਉਣੀਆਂ ਆ ਜਾਣ ।
- 2-D ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਪੱਕੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ।
- ਸਿੱਧੀ ਰੇਖਾ ਅਤੇ ਵਕਰ ਰੇਖਾ ਦੁਆਰਾ ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਬਣਾਉਣੀਆਂ ਸਿੱਖ ਜਾਣ ।
- ਚੀਨੀ ਅੜਾਉਣੀ (Tangram) ਦੀਆਂ ਟੁੱਕੜੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਬਣਾਉਣੀਆਂ ਆ ਜਾਣ ।
- ਖਾਸ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਟਾਇਲਾਂ ਦੁਆਰਾ ਟਾਇਲਾਂ ਬਣਾਉਣੀਆਂ ਸਿੱਖ ਜਾਣ ।
- ਨਕਸ਼ੇ ਦਾ ਅੰਤਰ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਸਧਾਰਨ ਨਕਸ਼ੇ ਨੂੰ ਪੜਨਾ ਆ ਜਾਵੇ ।
- ਦੋ ਪਾਸਾਰੀ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਪਾਸਾਰੀ ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਬਣਾਉਣੀਆਂ ਸਿੱਖ ਜਾਣ ।

ਤਿੰਨ ਭੁਜਾਵਾਂ ਕਹੇ ਤਿਕੋਣ,
ਵਰਗ, ਆਇਤ ਦੀਆਂ ਚਾਰ।
ਚੱਕਰ ਦੀ ਕੋਈ ਭੁਜਾ ਨਹੀਂ ਹੈ,
ਭਾਵੇਂ ਹੋਵੇ ਅੰਡਾਕਾਰ।



ਕੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ?

1. ਹੇਠਾਂ ਇੱਕ ਜੋਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਹੇਠ ਦਰਸਾਏ ਅਨੁਸਾਰ ਰੰਗ ਭਰੋ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਰੋ :



ਤਿਕੋਣ



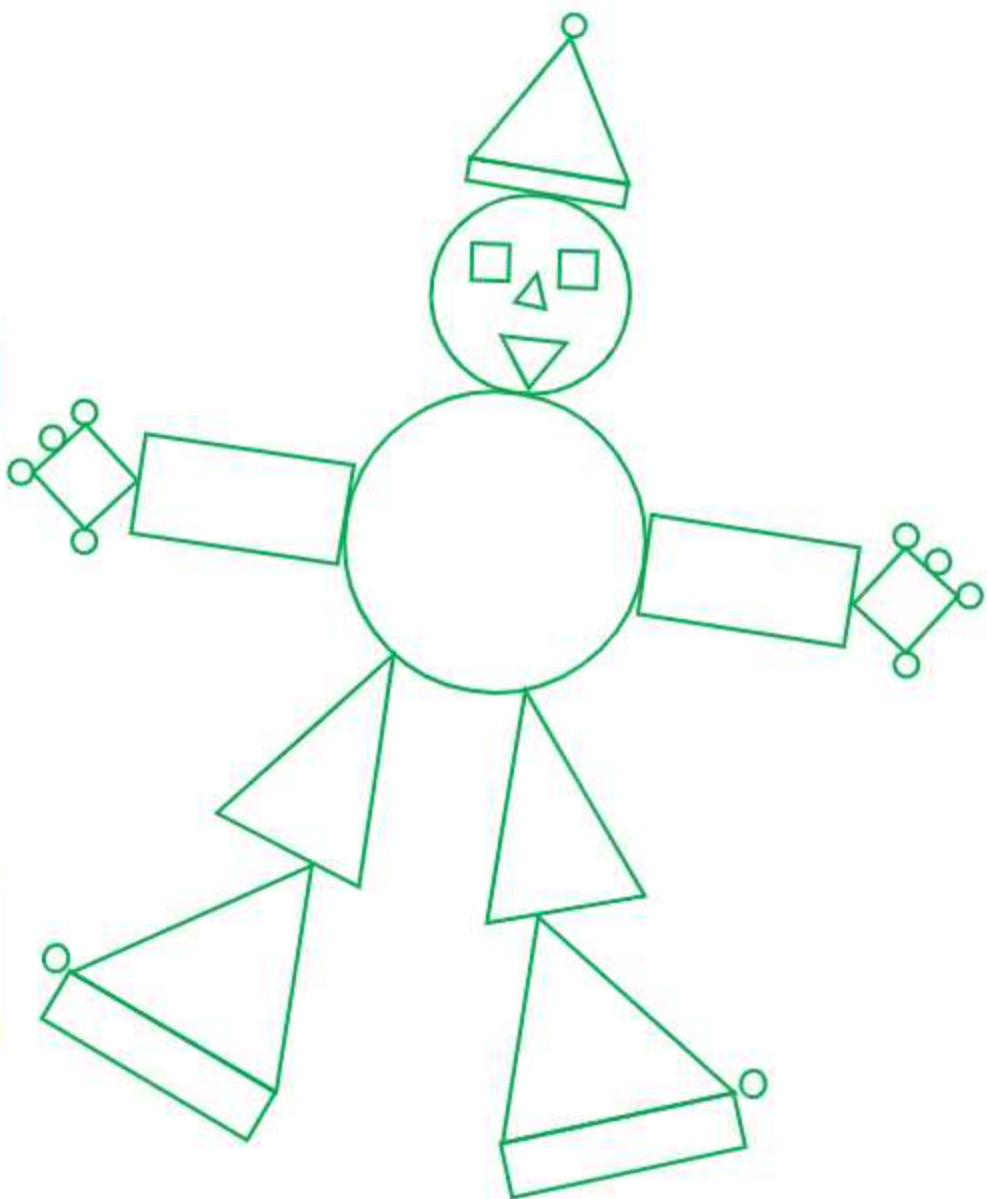
ਆਇਤ



ਚੱਕਰ



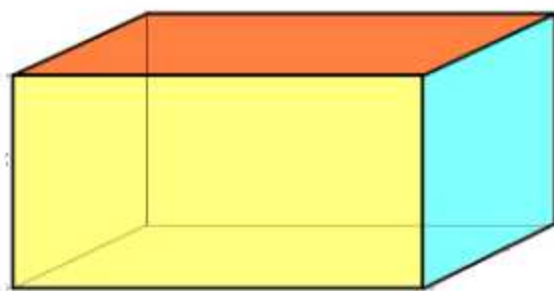
ਵਰਗ



ਤਸਵੀਰ ਦੇਖੋ ਅਤੇ ਲਿਖੋ :

- | | | | |
|------------------------|----------------------|-----------------------|----------------------|
| (1) ਤਿਕੋਣਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ = | <input type="text"/> | (2) ਆਇਤਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ = | <input type="text"/> |
| (3) ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ = | <input type="text"/> | (4) ਚੱਕਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ = | <input type="text"/> |

2. ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀ ਆਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਪਾਸੇ, ਸਿਖਰ ਅਤੇ ਕਿਨਾਰੇ ਗਿਣੋ ਅਤੇ ਗਿਣਤੀ ਲਿਖੋ :



ਪਾਸੇ =

ਸਿਖਰ =

ਕਿਨਾਰੇ =

3. ਵੱਖ-ਵੱਖ ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਕਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਲਿਖੋ :









4. ਤਿਕੋਣਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਰੋ :

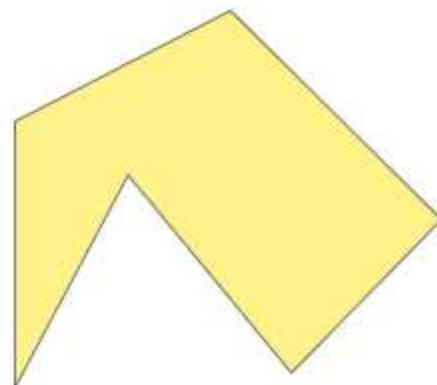
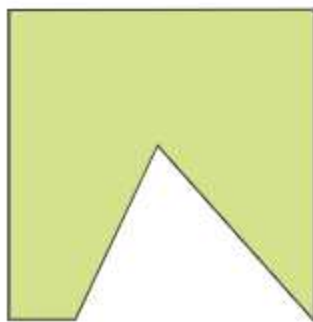
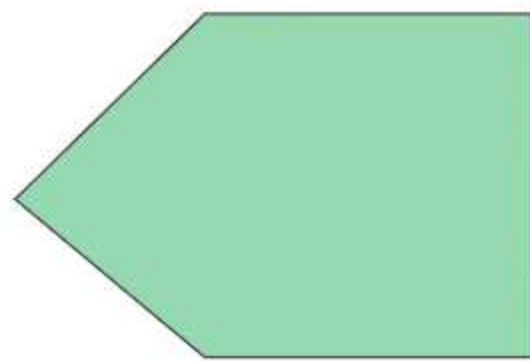
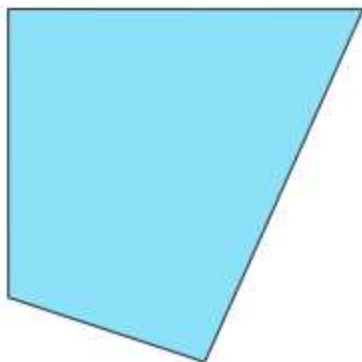




ਪਿਛਲੀ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ, ਅਸੀਂ ਤਿਕੋਣ, ਆਇਤ, ਵਰਗ ਅਤੇ ਚੱਕਰ ਬਾਰੇ ਪੜ੍ਹ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ, ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਕਾਗਜ਼ ਨਾਲ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਕਰਕੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋਰ ਪੱਕਾ ਕਰਨ ਲਈ ਯਤਨ ਕਰਾਂਗੇ।

ਗਤੀਵਿਧੀ

ਅਧਿਆਪਕ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕਹੇਗਾ ਕਿ ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਕਾਗਜ਼ ਤੋਂ ਵੱਖਰੀਆਂ-ਵੱਖਰੀਆਂ ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਖੇਡ ਖੇਡਾਂਗੇ। ਹੇਠ ਦਿੱਤੇ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵੱਡੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸੰਭਵ ਆਇਤ ਕੱਟੋ।

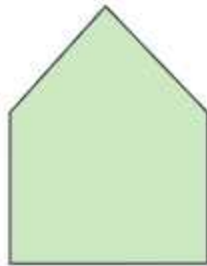


ਅਧਿਆਪਕ ਸੰਕੇਤ :

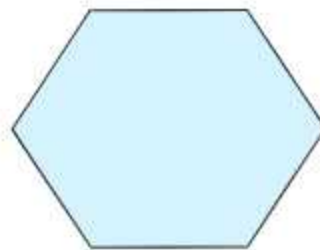
ਰੰਗੀਨ ਕਾਗਜ਼ ਲੈ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵੱਖਰੀਆਂ-ਵੱਖਰੀਆਂ ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਬਣਵਾਉਣਾ।



ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਚੱਕਰ, ਵਰਗ, ਤਿਕੋਣ ਅਤੇ
ਆਇਤ ਬਾਰੇ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ।
ਕੀ ਚਾਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਰੇਖਾਵਾਂ
ਨਾਲ ਵੀ ਆਕ੍ਰਿਤੀ ਬਣ ਸਕਦੀ ਹੈ ?

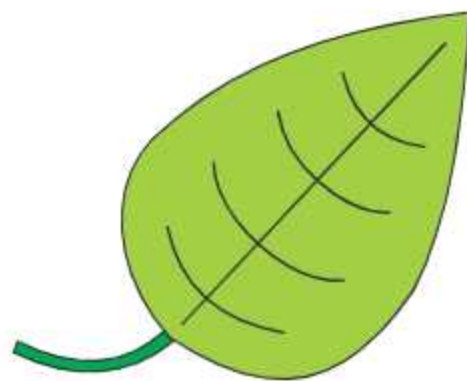
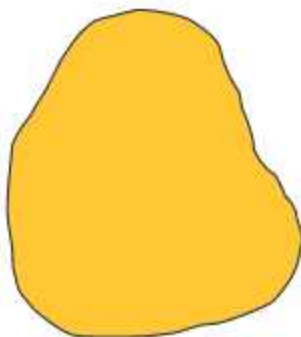


ਪੰਜ ਭੁਜ



ਛੇ ਭੁਜ

ਤਿਕੋਣ, ਵਰਗ ਅਤੇ ਆਇਤ ਵਾਂਗ ਇਹ ਵੀ ਦੋ ਪਾਸਾਰੀ ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਹਨ । ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ
ਕੁੱਝ ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਨਿਰਧਾਰਤ ਆਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।



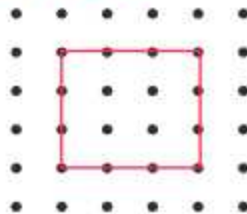
ਅਧਿਆਪਕ ਸੰਕੇਤ :

ਪੰਜ ਭੁਜਾਵਾਂ ਅਤੇ ਛੇ ਭੁਜਾਵਾਂ ਵਾਲੇ ਚਿੱਤਰ ਬਲੈਕ ਬੋਰਡ 'ਤੇ ਬਣਵਾਉਣਾ ।

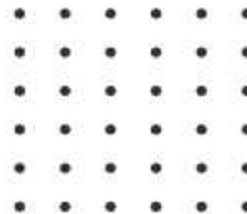
ਆਓ ਕਰੀਏ



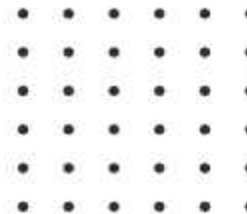
ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਬਿੰਦੂ ਜੰਗਲੇ (Dot Grid) ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ, ਬਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਕੇ ਦੱਸੇ ਅਨੁਸਾਰ ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਬਣਾਓ :



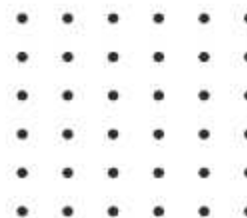
ਵਰਗ



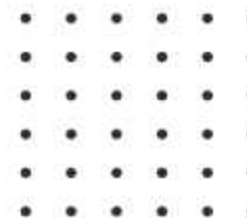
ਪੰਜ-ਭੁਜ



ਤਿਕੋਣ



ਛੇ-ਭੁਜ

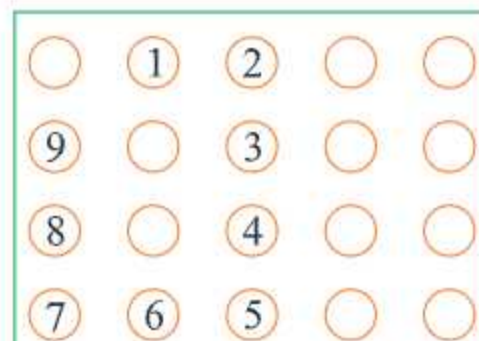
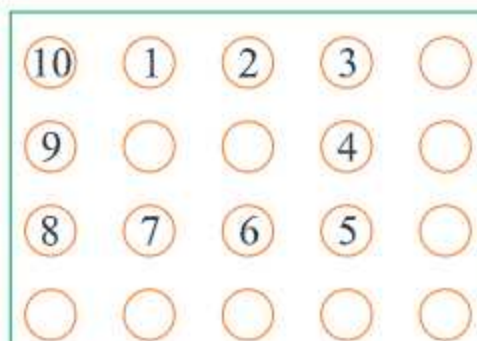
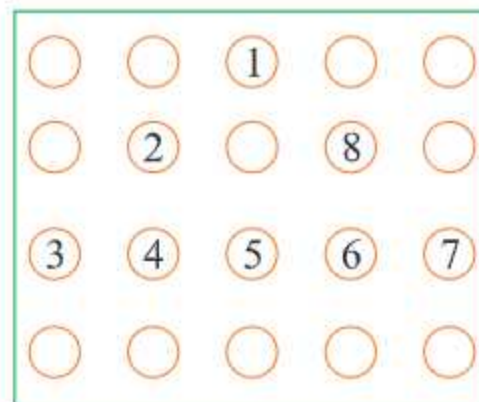
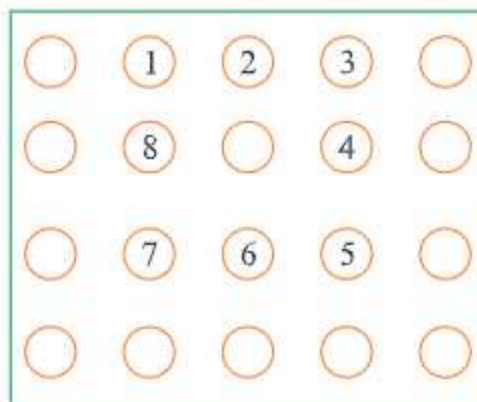


ਆਇਤ



ਤੁਹਾਡੀ ਮਨਪਸੰਦ ਆਕ੍ਰਿਤੀ

ਗਿਣਤੀ ਮਿਲਾਓ - ਆਕਾਰ ਬਣਾਓ :





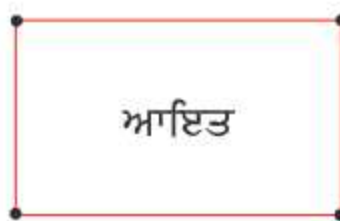
ਦੋ ਪਾਸਾਰੀ ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦੀ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਪਹਿਚਾਣ :

ਅਸੀਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਦੋ ਪਾਸਾਰੀ ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਗੁਣ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਣਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਾਂਗੇ।

ਸਾਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਦੋ ਪਾਸਾਰੀ ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਭੁਜਾਵਾਂ ਅਤੇ ਕੋਨੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਭੁਜਾਵਾਂ ਅਤੇ ਕੋਨਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਤੋਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਤਿਕੋਣ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਭੁਜਾਵਾਂ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਹੀ ਕੋਨੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਇਤ ਅਤੇ ਵਰਗ ਦੋਵਾਂ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਭੁਜਾਵਾਂ ਅਤੇ ਚਾਰ ਕੋਨੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।



ਤਿੰਨ ਭੁਜਾਵਾਂ
ਤਿੰਨ ਕੋਨੇ

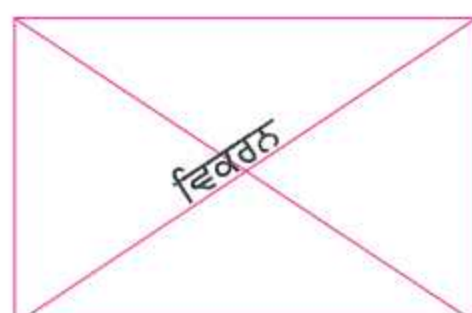


ਚਾਰ ਭੁਜਾਵਾਂ
ਚਾਰ ਕੋਨੇ



ਚਾਰ ਭੁਜਾਵਾਂ
ਚਾਰ ਕੋਨੇ

ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਆਇਤ ਅਤੇ ਵਰਗ ਦੀ ਇੱਕ ਹੋਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਬਾਰੇ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ, ਵਿਕਰਨ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਆਇਤ ਜਾਂ ਵਰਗ ਦੇ ਸਨਮੁੱਖ (ਸਾਹਮਣੇ) ਕੋਨਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾਈਏ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਵਿਕਰਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।



ਆਇਤ ਅਤੇ ਵਰਗ ਦੋਵਾਂ ਵਿੱਚ ਦੋ-ਦੋ ਵਿਕਰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਚੱਕਰ ਅਤੇ ਤਿਕੋਣ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵਿਕਰਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਆਓ ਕਰੀਏ



1. ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਦੋ ਪਾਸਾਰੀ ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਭੁਜਾਵਾਂ ਅਤੇ ਕੋਨਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਲਿਖੋ ।

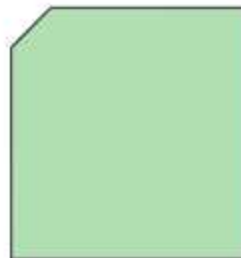
(a)



ਭੁਜਾਵਾਂ =

ਕੋਨੇ =

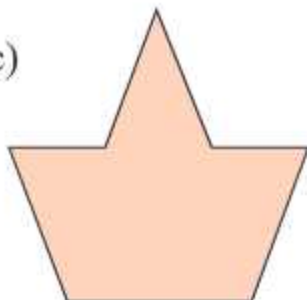
(b)



ਭੁਜਾਵਾਂ =

ਕੋਨੇ =

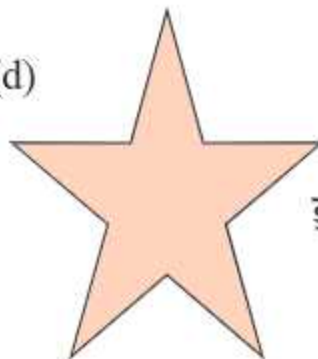
(c)



ਭੁਜਾਵਾਂ =

ਕੋਨੇ =

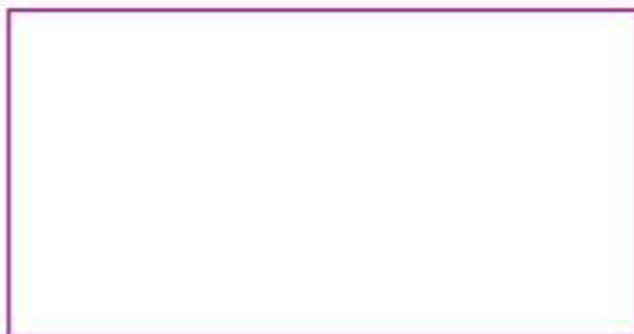
(d)



ਭੁਜਾਵਾਂ =

ਕੋਨੇ =

2. ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਚਿੱਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਕਰਣ ਖਿੱਚੋ :



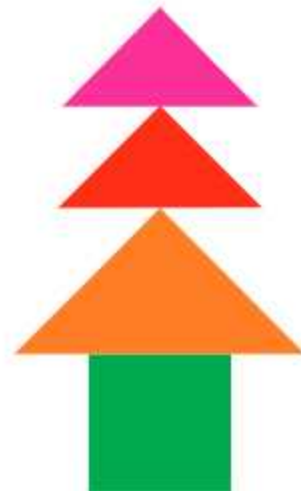


ਆਓ ਸਿੱਖੀਏ

ਚੀਨੀ ਅੜਾਉਣੀ (Tangram) ਟੁੱਕੜੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਬਣਾਉਣਾ

ਟੈਨਗ੍ਰਾਮ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਟੁੱਕੜੀਆਂ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ/ਚਿੱਤਰ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਪੰਜ ਟੁੱਕੜੀਆਂ ਅਤੇ ਸੱਤ ਟੁੱਕੜੀਆਂ ਵਾਲੇ ਟੈਨਗ੍ਰਾਮ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਬਣਾਵਾਂਗੇ।

ਪੰਜ ਟੁੱਕੜੀਆਂ ਵਾਲਾ ਟੈਨਗ੍ਰਾਮ— ਪੰਜ ਟੁੱਕੜੀਆਂ ਤੋਂ ਮਿਲਕੇ ਬਣੇ ਵਰਗ ਨੂੰ 5 ਟੁੱਕੜੀਆਂ ਵਾਲਾ ਟੈਨਗ੍ਰਾਮ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਚਿੱਤਰ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਪੰਜ ਟੁੱਕੜੀਆਂ ਵਾਲੇ ਟੈਨਗ੍ਰਾਮ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਬਣਾਓ।



ਅਧਿਆਪਕ ਸੰਕੇਤ :

ਚਾਰਟ ਜਾਂ ਗੱਤੇ ਨਾਲ ਟੈਨਗ੍ਰਾਮ ਬਣਾਉਣਾ।

ਆਓ ਕਰੀਏ



1. ਤੁਹਾਡੇ ਟੈਨਗ੍ਰਾਮ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਤ੍ਰਿਭੁਜ ਹਨ ?
2. ਟੈਨਗ੍ਰਾਮ ਦੇ ਟੁੱਕੜਿਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਬਣਾਓ।



(1)



(2)



(3)



(4)

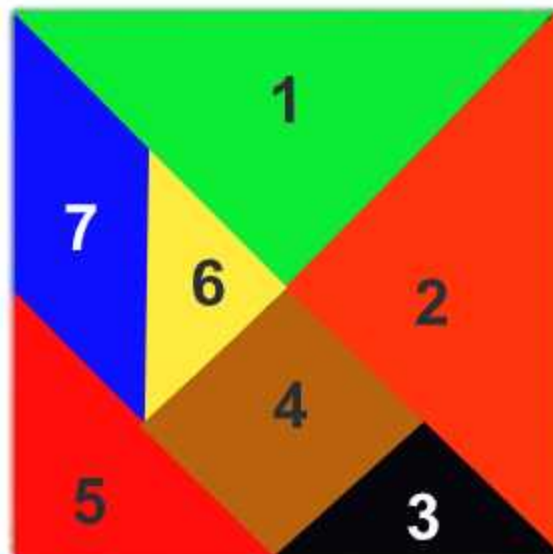
3. ਪਤਾ ਲਗਾਓ ਕਿ ਟੁੱਕੜਾ ਨੰਬਰ 2 ਅਤੇ 4 ਵਿੱਚ ਕਿਹੜਾ ਕਿਨਾਰਾ ਬਰਾਬਰ ਹੈ ?

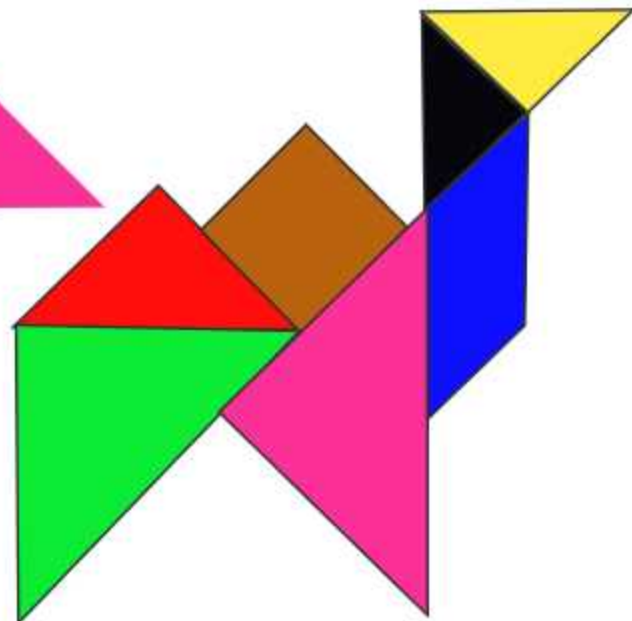
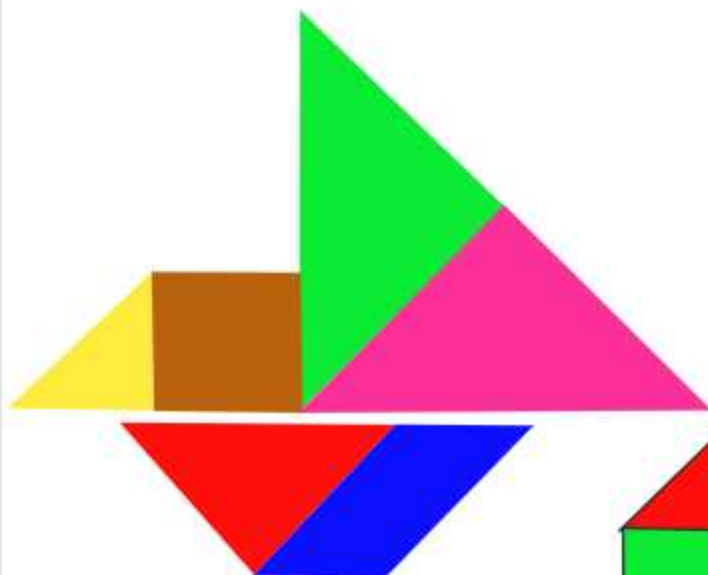


ਆਓ ਸਿੱਖੀਏ

7-ਟੁੱਕੜਿਆਂ ਵਾਲਾ ਟੈਨਗ੍ਰਾਮ:

ਸੱਤ ਟੁੱਕੜਿਆਂ ਤੋਂ ਮਿਲਕੇ ਬਣੇ ਵਰਗ ਨੂੰ 7-ਟੁੱਕੜਿਆਂ ਵਾਲਾ ਟੈਨਗ੍ਰਾਮ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਚਿੱਤਰ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਸੱਤ ਟੁੱਕੜਿਆਂ ਵਾਲੇ ਟੈਨਗ੍ਰਾਮ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਅਗਲੇ ਪੰਨੇ 'ਤੇ ਦਿੱਤੀਆਂ ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਬਣਾਓ।





ਆਓ ਕਰੀਏ

(a) ਕੇਵਲ ਤਿਭੁਜਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ
ਹੇਠ ਦਿੱਤੀ ਆਕ੍ਰਿਤੀ ਬਣਾਓ।



(b) ਟੁਕੜਾ ਨੰਬਰ 1,2,3 ਅਤੇ 5 ਦੀ ਵਰਤੋਂ
ਕਰਕੇ ਹੇਠ ਦਿੱਤੀ ਆਕ੍ਰਿਤੀ ਬਣਾਓ।



(c) ਕੇਵਲ ਦੋ ਤਿਭੁਜਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ
ਹੇਠ ਦਿੱਤੀ ਆਕ੍ਰਿਤੀ ਬਣਾਓ।



(d) ਟੁਕੜਾ ਨੰਬਰ 5 ਅਤੇ 7 ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ।
ਹੇਠ ਦਿੱਤੀ ਆਕ੍ਰਿਤੀ ਬਣਾਓ।



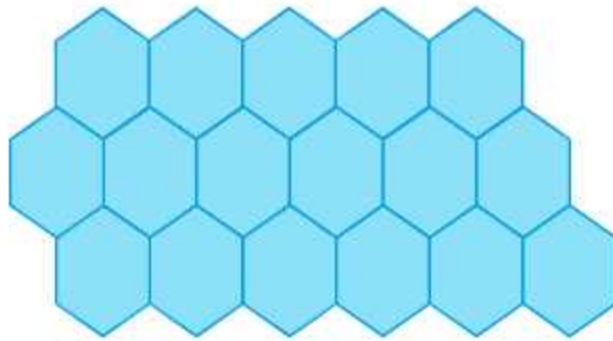


ਖਾਸ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਟਾਇਲਾਂ ਦੁਆਰਾ ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਬਣਾਉਣਾ :

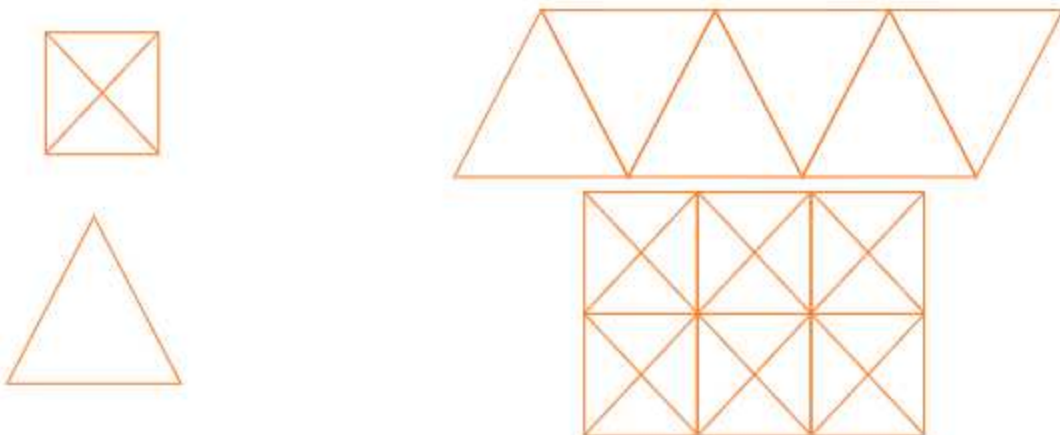
ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਫਰਸ਼ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਹੈ । ਇਸ ਫਰਸ਼ ਉੱਪਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਟਾਇਲਾਂ ਦੇ ਡਿਜ਼ਾਇਨ ਬਣੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਉਦਾਹਰਨ ਵਜੋਂ ਇਹ ਟਾਇਲ ਦੇਖੋ :



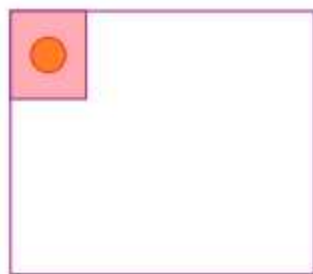
ਇਹ ਟਾਇਲਾਂ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਜੁੜ ਕੇ ਫਰਸ਼ ਨੂੰ ਢੱਕ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ ।



1. ਇੱਥੇ ਦੋ ਟਾਇਲਾਂ ਹਨ । ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦੋ ਡਿਜ਼ਾਇਨ ਬਣੇ ਹਨ । ਲਾਇਨਾਂ ਖਿੱਚ ਕੇ ਮਿਲਾਣ ਕਰੋ ਕਿ ਕਿਹੜਾ ਡਿਜ਼ਾਇਨ ਕਿਸ ਟਾਇਲ ਨਾਲ ਬਣਿਆ ਹੈ ?



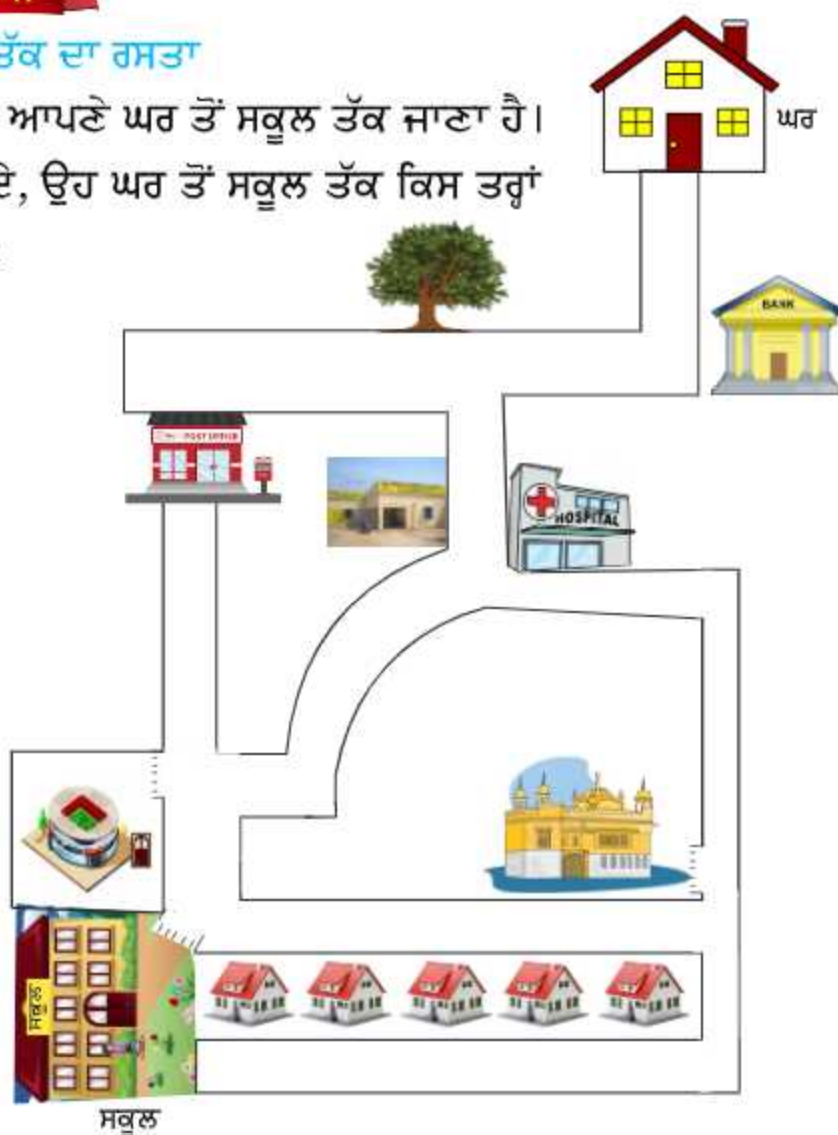
2. ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਦਿਖਾਏ ਅਨੁਸਾਰ ਟਾਇਲਾਂ ਨਾਲ ਢੱਕੋ ਅਤੇ ਰੰਗ ਭਰੋ :



ਗਤੀਵਿਧੀ

ਮੇਰੇ ਸਕੂਲ ਤੱਕ ਦਾ ਰਸਤਾ

ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਨੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਤੋਂ ਸਕੂਲ ਤੱਕ ਜਾਣਾ ਹੈ।
ਆਓ ਦੇਖੀਏ, ਉਹ ਘਰ ਤੋਂ ਸਕੂਲ ਤੱਕ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ
ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੈ:



1. ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਘਰ ਤੋਂ ਸਕੂਲ ਵੱਲ ਤੁਰਦੀ ਹੈ।
2. ਘਰ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਸਿੱਧਾ ਜਾਵੇਗੀ ਤਾਂ ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਪਿੰਡ ਦਾ ਬੈਂਕ ਆ ਜਾਵੇਗਾ।
3. ਬੈਂਕ ਤੋਂ ਉਹ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਮੁੜਦੀ ਹੈ।
4. ਸਿੱਧੇ ਤੁਰਨ 'ਤੇ ਅੱਗੇ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਪੁਰਾਣੇ ਬੋਹੜ ਦਾ ਰੁੱਖ ਹੈ।
5. ਅਗਰ ਉਹ ਸਿੱਧੇ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਅੱਗੇ ਰਸਤਾ ਬੰਦ ਹੈ।
6. ਸਕੂਲ ਜਾਣ ਲਈ ਉਹ ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਮੁੜਦੀ ਹੈ।
7. ਖੱਬੇ ਮੁੜ ਕੇ ਸਿੱਧੇ ਜਾਣ 'ਤੇ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਪੰਚਾਇਤ ਘਰ ਦੇ ਅੱਗਿਓਂ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਉਹ ਵਕਰ ਰੇਖਾ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲਦੀ ਹੈ।
8. ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਦੇ ਘਰ ਤੋਂ ਸਕੂਲ ਤੱਕ ਗਲੀ ਵਿੱਚ ਟਾਇਲਾਂ ਲਗਾਓ।
9. ਅੱਗੇ ਸੱਜੇ ਮੁੜ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ-ਸਟੇਡੀਅਮ ਦਾ ਗੇਟ ਹੈ।
10. ਸਟੇਡੀਅਮ ਦੇ ਗੇਟ ਵੱਲ ਨਾ ਜਾ ਕੇ ਉਹ ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਮੁੜਦੀ ਹੈ।
11. ਸਾਹਮਣੇ ਉਸ ਦੇ ਸਕੂਲ ਦਾ ਗੇਟ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।



- ਆਪਣੇ ਘਰ ਤੋਂ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਤੱਕ ਜਾਣ ਲਈ ਨਕਸ਼ਾ ਬਣਾਓ।
- ਕੀ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਤੱਕ ਜਾਣ ਲਈ, ਸਕੂਲ ਪਹੁੰਚਣ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਸਮਾਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ?
- ਕੀ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਲਈ ਸਕੂਲ, ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੂਰ ਹੈ ?
- ਅਜਿਹੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਬਣਾਓ, ਜੋ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਦੇ ਸਕੂਲ ਪਹੁੰਚਣ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਜਾਣ ਲਈ ਦੋਵਾਂ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।

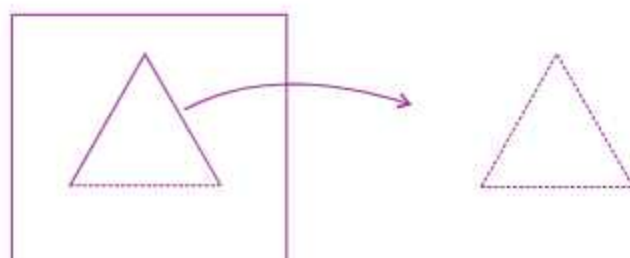
ਤਿੰਨ ਪਾਸਾਰੀ ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਬਣਾਉਣਾ :

ਅਸੀਂ ਪਿਛਲੀ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ, ਤਿੰਨ ਪਾਸਾਰੀ ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਘਣ, ਘਣਾਵ, ਸ਼ੰਕੂ, ਸਿਲੰਡਰ ਅਤੇ ਗੋਲੇ ਬਾਰੇ ਜਾਣ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਠੋਸ ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦੇ ਪਾਸਿਆਂ, ਸਿਖਰਾਂ ਅਤੇ ਕਿਨਾਰਿਆਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ। ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਦੋ ਪਾਸਾਰੀ ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਪਾਸਾਰੀ ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣਾ ਸਿੱਖਾਂਗੇ।

ਗਤੀਵਿਧੀ

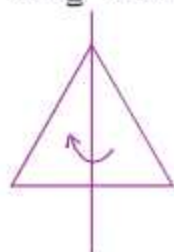
ਤਿਭੁਜ ਤੋਂ ਸ਼ੰਕੂ ਬਣਾਉਣਾ।

ਅਧਿਆਪਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਕਾਗਜ਼ ਦੀ ਇੱਕ ਤਿਕੋਣ ਕੱਟ ਕੇ ਦੇਵੇਗਾ।



ਕਾਗਜ਼ ਦਾ ਟੁੱਕੜਾ

ਅਧਿਆਪਕ ਹੁਣ ਇਸਨੂੰ ਸਿਖਰ ਦੇ ਗਿਰਦ ਘੁਮਾਏਗਾ।



ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਪ੍ਰਾਪਤ ਆਕ੍ਰਿਤੀ

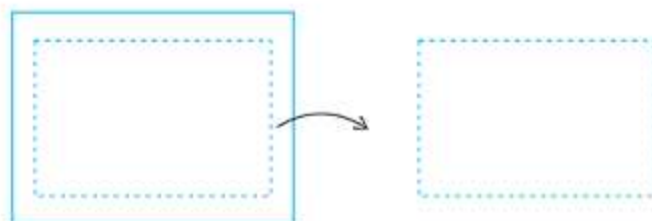


ਸ਼ੰਕੂ ਬਣੇਗੀ।

ਗਤੀਵਿਧੀ

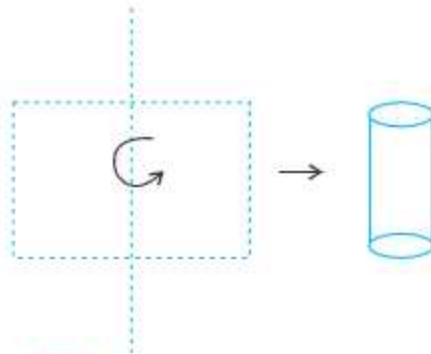
ਆਇਤ ਤੋਂ ਸਿਲੰਡਰ ਬਣਾਉਣਾ।

ਅਧਿਆਪਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਕਾਗਜ਼ ਦੇ ਇੱਕ ਟੁੱਕੜੇ ਵਿੱਚੋਂ ਆਇਤ ਕੱਟ ਕੇ ਦੇਵੇਗਾ।



ਕਾਗਜ਼ ਦਾ ਟੁੱਕੜਾ

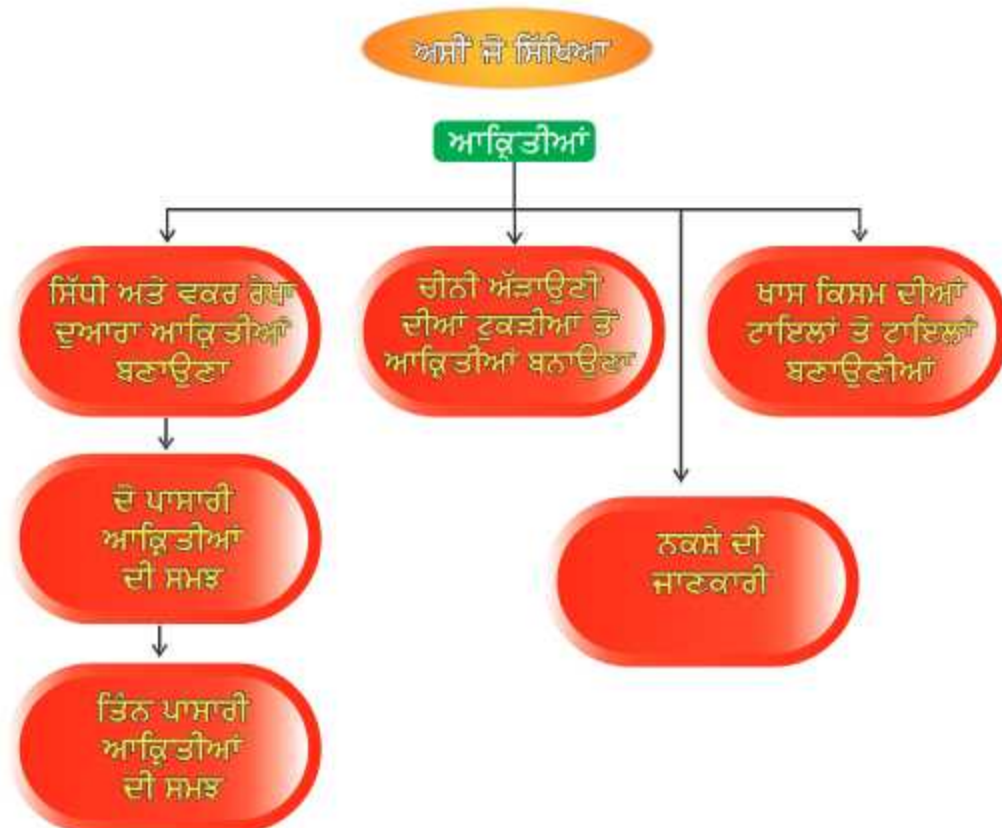
ਅਧਿਆਪਕ ਹੁਣ ਇਸਨੂੰ ਇਸਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਅੱਧ ਵਿਚੋਂ ਘੁਮਾਏਗਾ ।



ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਪ੍ਰਾਪਤ ਆਕ੍ਰਿਤੀ  ਸਿਲੰਡਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਅਧਿਆਪਕ ਸੰਕੇਤ :

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਕਾਗਜ਼ ਕੱਟਣ ਦੀ ਕਿਰਿਆ ਦੁਹਰਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਘਣ, ਘਣਾਵ ਅਤੇ ਹੋਰ ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਬਣਾ ਕੇ ਦਿਖਾਏਗਾ ।



ਉਦੇਸ਼

- ਸਧਾਰਨ ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਅਤੇ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਵਾਲੇ ਨਮੂਨਿਆਂ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਕਰਕੇ ਨਮੂਨਿਆਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣਾ।
- ਨਮੂਨਿਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਟਾਂਕ ਅਤੇ ਜਿਸਤ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਕਰਵਾਉਣਾ ਅਤੇ ਜੋੜ ਸਿਖਾਉਣਾ।
- ਆਪਣੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਵਿੱਚੋਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਕਰਕੇ ਜੋੜ ਅਤੇ ਗੁਣਾ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਨਮੂਨੇ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਸਿਖਾਉਣਾ।
- ਨਮੂਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਰੋਚਕਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਗੁਪਤ ਸੰਦੇਸ਼ ਬਣਾਉਣੇ ਸਿਖਾਉਣਾ।

ਕੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ?

ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਦੇਖੋ ਅਤੇ ਖਾਲੀ ਥਾਨੇ ਭਰੋ :

3	6	9					
---	---	---	--	--	--	--	--

8	18	28					
---	----	----	--	--	--	--	--

AB	CD	EF					
----	----	----	--	--	--	--	--



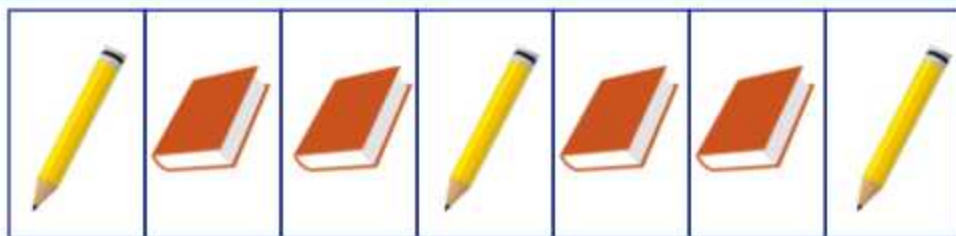
ਨਮੂਨਿਆਂ ਦੇ ਚਿੱਤਰ

ਜਾਣ-ਪਹਿਚਾਣ

ਨਮੂਨਿਆਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਕਿਸੇ ਸਿੱਟੇ, ਸਧਾਰਨੀਕਰਨ ਅਤੇ ਪੂਰਵ ਅਨੁਮਾਨ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਸਕਣ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਨਮੂਨਿਆਂ ਦੀ ਸਮਝ ਗਣਿਤਕ ਸਿਖਲਾਈ ਨੂੰ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਕੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਸੋਚ ਸਮਝ ਕੇ ਹੱਲ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।



ਮੈਂ ਕੁੱਝ ਨਮੂਨਿਆਂ ਦੇ ਚਿੱਤਰ ਬਣਾਏ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਨਿਯਮ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।



ਦੇਖੋ, ਇਸ ਨਮੂਨੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪੈਨਸਿਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੋ ਕਿਤਾਬਾਂ ਰੱਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।



ਇਸ ਨਮੂਨੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਬਾਲਟੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇੱਕ ਗਿਲਾਸ ਹੈ। ਇਸ ਤਰਤੀਬ ਨੂੰ ਵਾਰ-2 ਦੁਹਰਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਅਧਿਆਪਕ ਸੰਕੇਤ :

ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਅਧਿਆਪਕ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜਮਾਤ ਅਤੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਤੋਂ ਨਮੂਨਿਆਂ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਉਦਾਹਰਨਾਂ ਜਿਵੇਂ ਖਿੜਕੀਆਂ ਦੀਆਂ ਗਰਿਲਾਂ, ਫਰਸ਼ ਦੀਆਂ ਟਾਈਲਾਂ, ਕੱਪੜੇ ਉੱਪਰ ਬਣੇ ਨਮੂਨਿਆਂ ਆਦਿ ਬਾਰੇ ਦੱਸਦਾ ਹੋਇਆ ਨਮੂਨੇ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਸਮਝਾਏਗਾ।

ਆਓ ਕਰੀਏ

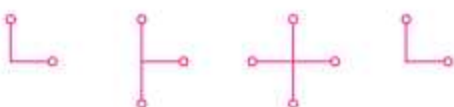
ਨਮੂਨਿਆਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਪੂਰਾ ਕਰੋ :-



.....



.....



.....



.....



.....

ਅੰਗੂਠੇ ਨਾਲ ਸੁੰਦਰ ਨਮੂਨੇ ਬਣਾਓ :-



ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਪਹਿਲੇ ਨਮੂਨੇ ਵਾਂਗ ਅਗਲੇ ਨਮੂਨੇ ਬਣਾਓ :-





ਜਿਸਤ ਅਤੇ ਟਾਂਕ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦੇ ਨਮੂਨੇ :

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
31	32	33	34	35	36	37	38	39	40
41	42	43	44	45	46	47	48	49	50
51	52	53	54	55	56	57	58	59	60
61	62	63	64	65	66	67	68	69	70
71	72	73	74	75	76	77	78	79	80
81	82	83	84	85	86	87	88	89	90
91	92	93	94	95	96	97	98	99	100

ਉਪਰੋਕਤ ਨਮੂਨੇ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਅਸੀਂ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ 1, 3, 5, 7, 9 ਹੈ, ਉਹ ਟਾਂਕ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ 2, 4, 6, 8, 0 ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਜਿਸਤ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਹਨ।

ਉਪਰੋਕਤ ਸਾਰਨੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਖਾਲੀ ਥਾਵਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰੋ।

1 ਤੋਂ 20 ਤੱਕ ਦੀਆਂ ਟਾਂਕ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਲਿਖੋ :

1, 3, 5, 7, --, --, --, --, --, --

21 ਤੋਂ 40 ਤੱਕ ਦੀਆਂ ਜਿਸਤ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਲਿਖੋ :

22, 24, 26, 28, --, --, --, --, --, --

ਟਾਂਕ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦਾ ਜੋੜ :-

1	=	1	=	1	×	1
1+3	=	4	=	2	×	2
1+3+5	=	9	=	3	×	3
1+3+5+7	=	16	=	4	×	4
1+3+5+7+9	=	25	=	5	×	5
⋮		⋮		⋮		⋮

ਜਿਸਤ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦਾ ਜੋੜ :-

2	=	2	=	1	×	2
2 + 4	=	6	=	2	×	3
2 + 4 + 6	=	12	=	3	×	4
2 + 4 + 6 + 8	=	20	=	4	×	5
⋮		⋮		⋮		⋮

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਨਮੂਨੇ ਅੱਗੇ ਵੱਧਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।



ਕੁੱਝ ਨਮੂਨੇ ਇੱਕ ਜੋੜਦੇ,
ਕੁੱਝ ਨਮੂਨੇ ਦੋ।
ਕੁੱਝ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਤੇ ਪੰਜ ਜੋੜਦੇ,
ਕੁੱਝ ਛੇ, ਸੱਤ, ਅੱਠ ਤੇ ਨੌਂ।
ਕੁੱਝ ਨਮੂਨੇ ਗੁਣਾ ਵੀ ਕਰਦੇ,
ਕੁੱਝ ਕਰਦੇ ਘਟਾਓ।
ਭਾਗ ਵਾਲੇ ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਕੁੱਝ,
ਸਮਝੋ ਤੇ ਸਮਝਾਓ।

ਆਓ ਕਰੀਏ

1. ਨਮੂਨਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਹੋਏ ਅੱਗੇ ਨਮੂਨੇ ਪੂਰੇ ਕਰੋ :

(a) $\begin{array}{cccc} & +2 & +2 & +2 & +2 \\ \text{51} & \text{53} & \text{55} & \text{57} & \end{array}$ _____

(b) $\begin{array}{cccc} & -2 & -2 & -2 & -2 \\ \text{90} & \text{88} & \text{86} & \text{84} & \end{array}$ _____

(c) $\begin{array}{cccc} & +3 & +3 & +3 & +3 \\ \text{61} & \text{64} & \text{67} & \text{70} & \end{array}$ _____

2. ਟਾਂਕ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜਦੇ ਹੋਏ ਅੱਗੇ ਨਮੂਨੇ ਪੂਰੇ ਕਰੋ :-

$$(a) 1 + 3 + 5 + 7 + 9 + 11 = 6 \times 6$$

$$(b) 1 + 3 + 5 + 7 + 9 + 11 + 13 = 7 \times 7$$

$$(c) 1 + 3 + 5 + 7 + 9 + 11 + 13 + 15 = \underline{\hspace{2cm}}$$

$$(d) 1 + 3 + 5 + 7 + 9 + 11 + 13 + 15 + 17 = \underline{\hspace{2cm}}$$

3. ਜਿਸਤ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜਦੇ ਹੋਏ ਨਮੂਨੇ ਪੂਰੇ ਕਰੋ :-

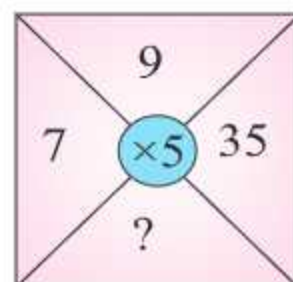
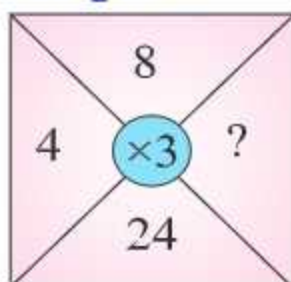
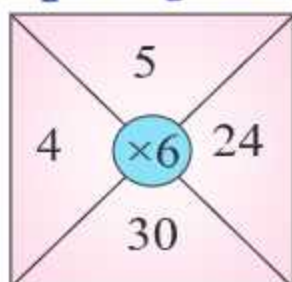
$$(a) 2 + 4 + 6 + 8 + 10 = 5 \times 6$$

$$(b) 2 + 4 + 6 + 8 + 10 + 12 = 6 \times 7$$

$$(c) 2 + 4 + 6 + 8 + 10 + 12 + 14 = \underline{\hspace{2cm}}$$

$$(d) 2 + 4 + 6 + 8 + 10 + 12 + 14 + 16 = \underline{\hspace{2cm}}$$

4. ਨਮੂਨਿਆਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਦੇਖੋ ਅਤੇ ਪੂਰਾ ਕਰੋ :-



ਗਤੀਵਿਧੀ

ਸੁਨੇਹਿਆਂ ਦੀ ਲੁਕਣ ਮੀਟੀ

ਹਰਮਨ ਅਤੇ ਅਦਬ ਇੱਕ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਲੁਕੇ ਹੋਏ ਸੰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਕੁੱਝ ਕਹਿਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਦੱਸ ਸਕਦੇ ਹੋ ?



AਤੁBਸੀCਕੀDਕEਰFਰGਹੇHਹੋ ?

AਮੈBਪCਝੁੱDਰਿEਰਾFਹਾਂG



ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ ?
ਮੈਂ ਪੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।

ਕੁੱਝ ਹੋਰ ਨਮੂਨੇ :-

1W2E3L4 C5O6M7E8

ੳLਅEੲTਸUਹSਕFਖUਗNਘ

ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਕੁੱਝ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਦੇਸ਼ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੋ :-



ਅਧਿਆਪਕ ਸੰਕੇਤ :

ਅਧਿਆਪਕ ਉਪਰੋਕਤ ਗਤੀਵਿਧੀ ਵਿੱਚੋਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਅੰਕ/ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਅੱਖਰ ਛੱਡ ਕੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਾਲੇ ਅੱਖਰਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜ ਕੇ ਵਾਕ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹੇਗਾ ।



ਉਦੇਸ਼

- ਮਾਪ ਦੀਆਂ ਮਿਆਰੀ ਇਕਾਈਆਂ (Standard units) ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਉਣਾ।
- ਛੋਟੀਆਂ-ਵੱਡੀਆਂ ਮਿਆਰੀ ਇਕਾਈਆਂ (Standard units) ਦਾ ਆਪਸੀ ਸਬੰਧ।
- ਮਿਆਰੀ ਇਕਾਈਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਜੋੜ-ਘਟਾਓ ਦਾ ਗਿਆਨ।
- ਤੁਲਨਾ ਕਰਨਾ।
- ਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਸੋਚਣਾ।



ਕੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ?

1. ਤੁਹਾਡੀ ਜਮਾਤ ਦੇ ਮੇਜ਼ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ਕਿੰਨੀਆਂ ਗਿੱਠਾਂ ਹੈ ?
.....
2. ਬਲੈਕ ਬੋਰਡ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ਕਿੰਨੀਆਂ ਗਿੱਠਾਂ ਹਨ ?
.....
3. ਜਮਾਤ ਦੇ ਕਮਰੇ ਤੋਂ ਗੇਟ ਤੱਕ ਦੀ ਦੂਰੀ ਕਿੰਨੇ ਕਦਮ ਹੈ ?
.....



- ਉਪਰੋਕਤ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹੋਣਗੇ।
- ਅਜਿਹਾ ਇਸ ਲਈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਗਿੱਠਾਂ ਅਤੇ ਕਦਮਾਂ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ਇੱਕ ਜਿਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ



ਬੱਚਿਓ, ਕੱਪੜਾ ਮਾਪਣ ਲਈ ਦੁਕਾਨਦਾਰ
ਮੀਟਰ ਰਾੱਡ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਾ ਹੈ।



ਮੀਟਰ ਰਾੱਡ



ਕੀ ਦਰਜ਼ੀ ਵੀ ਕੱਪੜਾ ਮੀਟਰ
ਰਾੱਡ ਨਾਲ ਮਾਪਦਾ ਹੈ ? ਕੀ
ਉਹ ਤੁਹਾਡਾ ਮਾਪ ਮੀਟਰ
ਰਾੱਡ ਨਾਲ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ?



ਨਹੀਂ, ਦਰਜ਼ੀ
ਇੱਚੀ ਟੇਪ ਦੀ
ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਾ ਹੈ।



ਅੱਛਾ ਬੱਚਿਓ, ਦੱਸੋ ਭਲਾ
ਮਿਸਤਰੀ ਲੰਬਾਈ ਮਾਪਣ
ਲਈ ਕੀ ਵਰਤਦਾ ਹੈ ?

ਮਿਸਤਰੀ ਲੰਬਾਈ ਮਾਪਣ
ਲਈ ਫੀਤੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ
ਕਰਦਾ ਹੈ।



ਗਤੀਵਿਧੀ

- ਸਮੱਗਰੀ** — ਸੋਟੀ ਜਾਂ ਡੋਰੀ, ਇੱਚੀ ਟੇਪ, ਮਾਰਕਰ।
ਕਿਰਿਆ — ਇੱਕ ਸੋਟੀ ਲਓ, ਉਸਨੂੰ ਇੱਚੀ ਟੇਪ ਨਾਲ ਮਾਪ ਕੇ 1 ਮੀਟਰ 'ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨ
 ਲਗਾ ਲਓ। ਹਰ ਇੱਕ ਬੱਚੇ ਦਾ ਆਪਣਾ ਮੀਟਰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

ਅਧਿਆਪਕ ਸੰਕੇਤ :

ਮੀਟਰ ਰਾੱਡ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨਾ।



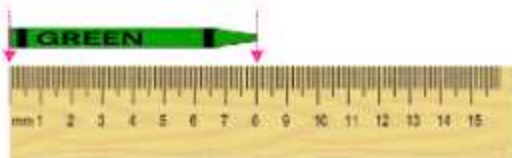
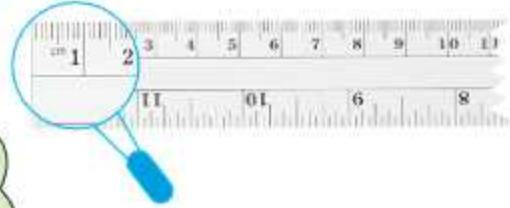
ਲੰਬਾਈ ਮਾਪਣ ਦੀ ਮੂਲ ਇਕਾਈ ਮੀਟਰ ਹੈ।
 $1 \text{ ਮੀਟਰ} = 100 \text{ ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ}$



ਬੱਚਿਓ, ਤੁਸੀਂ ਸੋਚ ਰਹੇ
 ਹੋਵੋਗੇ ਕਿ ਇੱਕ ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ
 ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ?

ਬੱਚਿਓ, ਦੇਖੋ ਇਸ ਨੂੰ ਛੁੱਟਾ ਜਾਂ
 ਸਕੇਲ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਉੱਤੇ ਲੱਗੇ
 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਦੇਖੋ।

ਇੱਕ ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਲਗਭਗ
 ਤੁਹਾਡੀ ਉਂਗਲ ਦੀ ਮੋਟਾਈ
 ਬਰਾਬਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।



ਮਾਚਿਸ ਦੀ ਤੀਲੀ 4 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਲੰਬੀ ਹੈ।

ਮੋਮੀ ਰੰਗ (ਕਰੇਓਨ).....ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਲੰਬਾ ਹੈ।

ਅਧਿਆਪਕ ਸੰਕੇਤ :

ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਬੁਲਾ ਕੇ ਛੁੱਟੇ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਸਤੂਆਂ ਮਾਪਣ ਲਈ ਕਹਿਣਾ।

ਗਤੀਵਿਧੀ

ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀ ਸਾਰਣੀ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਜਮਾਤ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ਭਰੋ ।

ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦਾ ਨਾਂ	ਅਨੁਮਾਨਿਤ (ਸੈਂ. ਮੀ.)	ਸਹੀ ਮਾਪ (ਸੈਂ. ਮੀ.)



ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ਦਾ (ਮੀਟਰਾਂ ਵਿੱਚ) ਅਨੁਮਾਨ ਲਗਾਓ।

ਫਿਰ ਅਧਿਆਪਕ ਮਾਪ ਕੇ ਦੱਸੇਗਾ,
..... ਮੀਟਰ।

ਆਓ ਕਰੀਏ

1. ਲੰਬਾਈ ਪਤਾ ਕਰੋ :



.....



.....



.....



.....



ਅਧਿਆਪਕ ਸੰਕੇਤ :

ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ਮਾਪਣ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨਾ।

2. ਕੁਝ ਹੋਰ ਵਸਤੂਆਂ ਲੈ ਕੇ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀ ਸਾਰਣੀ ਪੂਰੀ ਕਰੋ :

ਵਸਤੂ	ਅਨੁਮਾਨਿਤ ਲੰਬਾਈ	ਅਸਲ ਲੰਬਾਈ
ਚਾਕ	7 ਸੈ. ਮੀ.	7 ਸੈ. ਮੀ.

3. ਰੇਖਾ ਖੰਡ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ਸੈਂਟੀਮੀਟਰਾਂ ਵਿੱਚ ਮਾਪ ਕੇ ਲਿਖੋ :

..... ਸੈ. ਮੀ.

..... ਸੈ. ਮੀ.

..... ਸੈ. ਮੀ.

..... ਸੈ. ਮੀ.



ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਲੰਬਾਈ ਦਾ ਰੇਖਾ-ਖੰਡ ਖਿੱਚਣਾ —

ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਲੰਬਾਈ (ਮੰਨ ਲਓ 5 ਸੈਂ. ਮੀ.) ਦਾ ਰੇਖਾ-ਖੰਡ ਖਿੱਚਣ ਲਈ, ਅਸੀਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲਦੇ ਹਾਂ—

ਇੱਕ ਬਿੰਦੂ A ਲਓ। ਫੁੱਟੇ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੱਖੋ ਕਿ ਫੁੱਟੇ ਦਾ '0' ਚਿੰਨ੍ਹ A ਉੱਤੇ ਹੋਵੇ। ਜਿਵੇਂ ਚਿੱਤਰ ਵਿੱਚ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।



5 ਸੈਂ.ਮੀ. 'ਤੇ ਇੱਕ ਬਿੰਦੂ ਲਗਾਓ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ B ਨਾਮ ਦਿਓ।



ਪੈਨਸਿਲ ਨੂੰ ਫੁੱਟੇ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਬਿੰਦੂ A ਅਤੇ B ਨੂੰ ਮਿਲਾਓ। AB ਲੋੜੀਂਦਾ ਰੇਖਾ-ਖੰਡ ਹੈ।



ਆਓ ਕਰੀਏ



1. ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਲੰਬਾਈਆਂ ਦੇ ਰੇਖਾ-ਖੰਡ ਖਿੱਚੋ :

- (a) 5 ਸੈ.ਮੀ. (b) 8 ਸੈ.ਮੀ. (c) 6 ਸੈ.ਮੀ. (d) 10 ਸੈ.ਮੀ.
 (e) 2 ਸੈ.ਮੀ. (f) 7 ਸੈ.ਮੀ. (g) 9 ਸੈ.ਮੀ. (h) 12 ਸੈ.ਮੀ.

2. ਅਸਲੀ ₹100 ਦੇ ਨੋਟ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ਅਤੇ ਚੌੜਾਈ ਮਾਪੋ ਅਤੇ ਲਿਖੋ—

ਅਸਲੀ ₹100 ਦੇ ਨੋਟ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ਸੈਂ. ਮੀ.

ਅਸਲੀ ₹100 ਦੇ ਨੋਟ ਦੀ ਚੌੜਾਈ ਸੈਂ. ਮੀ.



1. ਜੋੜ ਕਰੋ

$$\begin{array}{r} 44 \text{ ਸੈਂ.ਮੀ.} \\ + 16 \text{ ਸੈਂ.ਮੀ.} \\ \hline 60 \text{ ਸੈਂ.ਮੀ.} \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 55 \text{ ਸੈਂ.ਮੀ.} \\ + 24 \text{ ਸੈਂ.ਮੀ.} \\ \hline 79 \text{ ਸੈਂ.ਮੀ.} \end{array}$$

2. ਘਟਾਓ :

$$\begin{array}{r} 85 \text{ ਸੈਂ.ਮੀ.} \\ - 24 \text{ ਸੈਂ.ਮੀ.} \\ \hline 61 \text{ ਸੈਂ.ਮੀ.} \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 510 \text{ ਸੈਂ.ਮੀ.} \\ - 28 \text{ ਸੈਂ.ਮੀ.} \\ \hline 32 \text{ ਸੈਂ.ਮੀ.} \end{array}$$

3. ਸੁਮਨ ਕੋਲ 80 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਲੰਬਾ ਰਿਬਨ ਹੈ। ਮੀਨਾ ਕੋਲ 75 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਲੰਬਾ ਰਿਬਨ ਹੈ।
 ਜੇਕਰ ਦੋਵੇਂ ਰਿਬਨਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਰਿਬਨ ਦੀ ਕੁੱਲ ਲੰਬਾਈ ਪਤਾ ਕਰੋ।

ਹੱਲ

ਸੁਮਨ ਕੋਲ ਰਿਬਨ = 80 ਸੈਂ.ਮੀ.

ਮੀਨਾ ਕੋਲ ਰਿਬਨ = 75 ਸੈਂ.ਮੀ.

$$\begin{array}{r} \text{ਦੋਵੇਂ ਰਿਬਨਾਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਲੰਬਾਈ} = 80 \text{ ਸੈਂ.ਮੀ.} \\ + 75 \text{ ਸੈਂ.ਮੀ.} \\ \hline 155 \text{ ਸੈਂ.ਮੀ.} \end{array}$$

ਇਸ ਲਈ, ਦੋਵੇਂ ਰਿਬਨਾਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਲੰਬਾਈ 155 ਸੈਂ.ਮੀ. ਹੈ।

ਆਓ ਕਰੀਏ

1. ਜੋੜ ਕਰੋ :

8 ਸੈਂ.ਮੀ.	12 ਸੈਂ.ਮੀ.	45 ਸੈਂ.ਮੀ.	80 ਸੈਂ.ਮੀ.
+ 6 ਸੈਂ.ਮੀ.	+ 18 ਸੈਂ.ਮੀ.	+ 26 ਸੈਂ.ਮੀ.	+ 25 ਸੈਂ.ਮੀ.
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
9 ਸੈਂ.ਮੀ.	82 ਸੈਂ.ਮੀ.	67 ਸੈਂ.ਮੀ.	30 ਸੈਂ.ਮੀ.
+ 4 ਸੈਂ.ਮੀ.	+ 64 ਸੈਂ.ਮੀ.	+ 57 ਸੈਂ.ਮੀ.	+ 18 ਸੈਂ.ਮੀ.
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____

2. ਘਟਾਓ ਕਰੋ :

9 ਸੈਂ.ਮੀ.	74 ਸੈਂ.ਮੀ.	42 ਸੈਂ.ਮੀ.	70 ਸੈਂ.ਮੀ.
- 4 ਸੈਂ.ਮੀ.	- 15 ਸੈਂ.ਮੀ.	- 16 ਸੈਂ.ਮੀ.	- 35 ਸੈਂ.ਮੀ.
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
41 ਸੈਂ.ਮੀ.	42 ਸੈਂ.ਮੀ.	60 ਸੈਂ.ਮੀ.	95 ਸੈਂ.ਮੀ.
- 25 ਸੈਂ.ਮੀ.	- 30 ਸੈਂ.ਮੀ.	- 28 ਸੈਂ.ਮੀ.	- 40 ਸੈਂ.ਮੀ.
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____

- ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਲੜਕੀਆਂ ਨੂੰ ਵਰਦੀ ਲਈ ਕੱਪੜਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ । ਸਿਮਰਨ ਨੂੰ ਕਮੀਜ਼ ਲਈ 2 ਮੀਟਰ ਅਤੇ ਸਲਵਾਰ ਲਈ 3 ਮੀਟਰ ਕੱਪੜਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਦੱਸੋ ਸਿਮਰਨ ਨੂੰ ਵਰਦੀ ਲਈ ਕਿੰਨੇ ਮੀਟਰ ਕੱਪੜਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ?
- ਸਤਵੀਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸਕੂਲ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਤੋਂ 175 ਮੀਟਰ ਦੀ ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਹੈ, ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਘਰ ਤੋਂ ਸਕੂਲ ਆਉਣ ਅਤੇ ਸਕੂਲ ਤੋਂ ਘਰ ਜਾਣ ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ ਕਿੰਨੀ ਦੂਰੀ ਤੈਅ ਕੀਤੀ ?
- ਸਰੋਜ ਨੇ ਇੱਕ ਫੁੱਲ ਬਣਾਉਣ ਲਈ 75 ਸੈਂ.ਮੀ. ਲਾਲ ਰਿਬਨ ਅਤੇ 60 ਸੈਂ.ਮੀ. ਹਰੇ ਰੰਗ ਦਾ ਰਿਬਨ ਵਰਤਿਆ । ਫੁੱਲ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸਰੋਜ ਵੱਲੋਂ ਕਿੰਨੇ ਸੈਂ.ਮੀ. ਰਿਬਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ?



ਕੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ?

- 1) ਤੁਹਾਡੇ ਇੱਕ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਜੁਮੈਟਰੀ ਬਾਕਸ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਪੈਨਸਿਲ ਹੈ। ਕਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਭਾਰੀ ਲੱਗੇਗੀ ?
- 2) ਤੁਹਾਡੇ ਇੱਕ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਪਪੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਬੇਰ ਹੈ। ਕਿਹੜੀ ਵਸਤੂ ਭਾਰੀ ਲੱਗੇਗੀ ?
- 3) ਇੱਕ ਟੋਕਰੀ ਵਿੱਚ 20 ਅੰਬ ਹਨ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਟੋਕਰੀ ਵਿੱਚ 20 ਬੇਰ ਹਨ। ਕਿਹੜੀ ਟੋਕਰੀ ਦਾ ਭਾਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ?



ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ



ਪਿਆਰੇ ਬੱਚਿਓ,
ਜੇਕਰ ਸਬਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਨਮਕ
ਘੱਟ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਬਜ਼ੀ
ਸਵਾਦ ਲੱਗੇਗੀ ?

ਹਾਂ ਜੀ ਬੱਚਿਓ, ਜੇ ਵਸਤੂਆਂ
ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਸਹੀ ਨਹੀਂ
ਹੋਵੇਗੀ ਤਾਂ ਕੋਈ ਚੀਜ਼
ਸਵਾਦ ਨਹੀਂ ਬਣੇਗੀ।

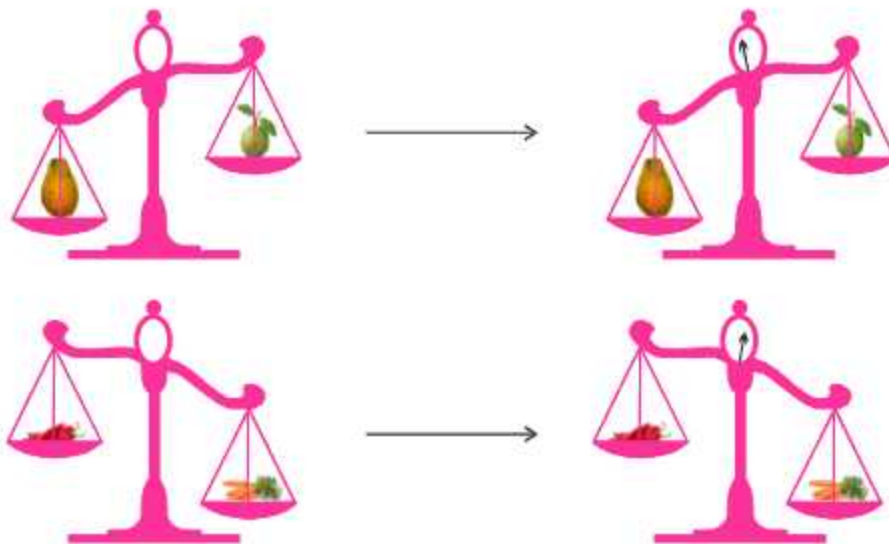
ਨਹੀਂ
ਜੀ!



ਹਰ ਵਸਤੂ ਦੀ ਸਹੀ ਮਾਤਰਾ
ਪਾਓ ਮਾਪ-ਮਾਪ ਕੇ ਪੂਰੀ
ਤਾਂ ਹੀ ਵਸਤੂ ਸਵਾਦ ਬਣੇਗੀ
ਕੀ ਸਬਜ਼ੀ! ਕੀ ਖੀਰ! ਕੀ ਪੂਰੀ!



ਵਸਤੂ ਦੇ ਭਾਰ ਅਨੁਸਾਰ ਸੂਈ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਦਰਸਾਉਣਾ :



ਪ੍ਰਯੋਗੀ ਕਿਰਿਆ

ਉਦੇਸ਼ : ਭਾਰ ਤੋਲਣ ਲਈ ਤੱਕੜੀ ਬਣਾਉਣਾ ਸਿਖਾਉਣਾ।

ਸਮੱਗਰੀ : ਦੋ ਪਲਾਸਟਿਕ ਦੇ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਢੱਕਣ, ਡੋਰੀ ਅਤੇ ਸੋਟੀ।

ਵਿਧੀ : ਅਧਿਆਪਕ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਢੱਕਣਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਰਾਖ ਕਰ ਲਵੋ।



ਦੋਹਾਂ ਢੱਕਣਾਂ ਵਿੱਚ ਡੋਰੀ ਪਰੋ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੋਟੀ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਸਿਰਿਆਂ 'ਤੇ ਬੰਨ ਦਿਓ।



ਡੋਰੀ ਦਾ ਕੁੱਝ ਹਿੱਸਾ ਸੋਟੀ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਬੰਨੋ। ਤੁਹਾਡੀ ਤੱਕੜੀ ਤਿਆਰ ਹੈ।



ਆਓ ਕਰੀਏ



1. ਵਸਤੂਆਂ ਦੇ ਭਾਰ ਅਨੁਸਾਰ ਸੂਈ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਦਰਸਾਓ :



2. ਭਾਰਾ, ਹਲਕਾ ਜਾਂ ਬਰਾਬਰ ਪਤਾ ਕਰੋ :



(a) ਗੋਭੀ ਦਾ ਫੁੱਲ, ਸੇਬ ਤੋਂ ਹੈ। (b) ਦੋਵੇਂ ਕਿਨੂੰਆਂ ਦਾ ਭਾਰ ਹੈ।



(c) ਖਰਬੂਜਾ, ਤਰਬੂਜ ਤੋਂ ਹੈ। (d) ਕਿਤਾਬ, ਜੁਮੈਟਰੀ ਬਾਕਸ ਤੋਂ ਹੈ।

3. ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਾਰ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਹਲਕੇ ਤੋਂ ਭਾਰੇ ਕ੍ਰਮ 1 ਤੋਂ 5 ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ :











4. ਇੱਕ ਇੱਟ ਦਾ ਭਾਰ 3 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਹੈ, ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਟ ਤੋਂ ਭਾਰੀ ਅਤੇ ਹਲਕੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਚੁਣੋ ਅਤੇ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀ ਸਾਰਣੀ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ :



ਇੱਟ ਤੋਂ ਭਾਰੀ ਵਸਤੂਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਲਿਖੋ	ਇੱਟ ਤੋਂ ਹਲਕੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਲਿਖੋ
1. ਕੁਰਸੀ	1. ਥਾਲੀ
2.	2.
3.	3.
4.	4.
5.	5.

ਗਤੀਵਿਧੀ



ਬੱਚਿਓ, ਆਪਣੇ-2 ਘਰ ਤੋਂ ਕੁੱਝ ਅਜਿਹੇ ਵਸਤੂਆਂ ਦੇ ਖਾਲੀ ਪੈਕਟ ਲੈ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਲਿਖੇ ਭਾਰ ਨੋਟ ਕਰੋ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੱਟ ਕੇ ਹੇਠਾਂ ਚਿਪਕਾਓ :

ਵਸਤੂ ਦਾ ਨਾਮ	ਭਾਰ	ਚਿਪਕਾਉਣ ਲਈ ਥਾਂ



ਆਓ ਸਿੱਖੀਏ

1. ਭਾਰ ਦੀ ਇਕਾਈਆਂ ਦਾ ਜੋੜ - ਘਟਾਓ :

76 ਕਿ. ਗ੍ਰਾਮ	28 ਕਿ. ਗ੍ਰਾਮ	$\begin{smallmatrix} 410 \\ 50 \end{smallmatrix}$ ਕਿ. ਗ੍ਰਾਮ	80 ਕਿ. ਗ੍ਰਾਮ
+ 54 ਕਿ. ਗ੍ਰਾਮ	+ 74 ਕਿ. ਗ੍ਰਾਮ	- 26 ਕਿ. ਗ੍ਰਾਮ	- 37 ਕਿ. ਗ੍ਰਾਮ
<u>130 ਕਿ. ਗ੍ਰਾਮ</u>	<u>102 ਕਿ. ਗ੍ਰਾਮ</u>	<u>24 ਕਿ. ਗ੍ਰਾਮ</u>	<u>43 ਕਿ. ਗ੍ਰਾਮ</u>

2. ਰਮਨ ਦਾ ਭਾਰ 30 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਹੈ। ਜੋਤ ਦਾ ਭਾਰ 25 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਹੈ। ਕਿਸ ਦਾ ਭਾਰ ਵੱਧ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿੰਨਾ ?

ਰਮਨ ਦਾ ਭਾਰ = 30 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ

ਜੋਤ ਦਾ ਭਾਰ = 25 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ

ਵੱਧ ਭਾਰ = 30 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ

— 25 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ

5 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ

ਰਮਨ ਦਾ ਭਾਰ ਵੱਧ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋਤ ਦੇ ਭਾਰ ਤੋਂ 5 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਵੱਧ ਹੈ।

ਆਓ ਕਰੀਏ



1. ਜੋੜ ਕਰੋ :

82 ਕਿ. ਗ੍ਰਾਮ

+ 65 ਕਿ. ਗ੍ਰਾਮ

50 ਕਿ. ਗ੍ਰਾਮ

+ 94 ਕਿ. ਗ੍ਰਾਮ

48 ਕਿ. ਗ੍ਰਾਮ

+ 75 ਕਿ. ਗ੍ਰਾਮ

85 ਕਿ. ਗ੍ਰਾਮ

+ 55 ਕਿ. ਗ੍ਰਾਮ

2. ਘਟਾਓ ਕਰੋ :

87 ਕਿ. ਗ੍ਰਾਮ

- 50 ਕਿ. ਗ੍ਰਾਮ

71 ਕਿ. ਗ੍ਰਾਮ

- 51 ਕਿ. ਗ੍ਰਾਮ

90 ਕਿ. ਗ੍ਰਾਮ

- 76 ਕਿ. ਗ੍ਰਾਮ

42 ਕਿ. ਗ੍ਰਾਮ

- 25 ਕਿ. ਗ੍ਰਾਮ

3. ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇੱਕ ਦੁਕਾਨ ਤੋਂ 25 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਆਟਾ ਅਤੇ 8 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਖੰਡ ਖਰੀਦੀ, ਦੱਸੋ ਉਸ ਨੇ ਕਿੰਨੇ ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਰਾਸ਼ਨ ਖਰੀਦਿਆ ?

4. ਸ਼ੰਕਰ ਸਬਜ਼ੀ ਵਾਲੇ ਨੇ ਸਬਜ਼ੀ ਮੰਡੀ ਵਿੱਚੋਂ 90 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਆਲੂ ਖਰੀਦੇ। ਉਸਨੇ 42 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਆਲੂ ਵੇਚ ਦਿੱਤੇ। ਦੱਸੋ ਉਸ ਕੋਲ ਕਿੰਨੇ ਆਲੂ ਬਚ ਗਏ ?

5. ਇੱਕ ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਮਹੀਨੇ ਦੌਰਾਨ ਬਣੇ ਮਿਡ-ਡੇ-ਮੀਲ ਵਿੱਚ 103 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਕਣਕ ਤੇ 98 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਚਾਵਲ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੋਈ। ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਮਹੀਨੇ ਦੌਰਾਨ ਕਿੰਨੇ ਅਨਾਜ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੋਈ ?



ਕੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ?

ਇੱਕ ਬੋਤਲ ਦੀ ਧਾਰਨ ਸਮਰੱਥਾ 3 ਗਲਾਸ ਪਾਣੀ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ ਤਾਂ :

- (a) ਦੋ ਬੋਤਲਾਂ ਦੀ ਧਾਰਨ ਸਮਰੱਥਾਗਲਾਸ ਪਾਣੀ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਵੇਗੀ।
- (b) ਤਿੰਨ ਬੋਤਲਾਂ ਦੀ ਧਾਰਨ ਸਮਰੱਥਾਗਲਾਸ ਪਾਣੀ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ।
- (c) ਚਾਰ ਬੋਤਲਾਂ ਦੀ ਧਾਰਨ ਸਮਰੱਥਾਗਲਾਸ ਪਾਣੀ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ।
- (d) ਪੰਜ ਬੋਤਲਾਂ ਦੀ ਧਾਰਨ ਸਮਰੱਥਾਗਲਾਸ ਪਾਣੀ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ।
- (e) ਛੇ ਬੋਤਲਾਂ ਦੀ ਧਾਰਨ ਸਮਰੱਥਾਗਲਾਸ ਪਾਣੀ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ।

ਗਤੀਵਿਧੀ

ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ
ਅਕਾਰਾਂ ਦੇ ਬਰਤਨਾਂ
ਵਿੱਚ ਪਾ ਕੇ ਦੇਖੋ!

ਤੁਸੀਂ ਦੇਖੋਗੇ! ਕਿ
ਉਹ ਉਸੇ ਬਰਤਨ
ਦਾ ਅਕਾਰ ਲੈ ਲਵੇਗਾ।





ਬੱਚਿਓ, ਰਮਨ ਨੇ ਇਸ
ਜੱਗ ਨੂੰ 6 ਗਲਾਸ ਪਾਣੀ
ਨਾਲ ਭਰਿਆ।



ਰਮਨ

ਇਸ ਜੱਗ ਵਿੱਚ ਇੱਕੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ 6 ਗਲਾਸ ਪਾਣੀ ਸਮਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਜੱਗ ਦੀ
ਸਮਰੱਥਾ 6 ਗਲਾਸਾਂ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ।



ਪਰ ਇਹ ਕੀ ! ! !
ਮੀਨੂੰ ਨੇ ਤਾਂ 4 ਗਲਾਸ ਪਾਣੀ
ਨਾਲ ਹੀ ਉਹੀ ਜੱਗ ਭਰ ਦਿੱਤਾ !



ਮੀਨੂੰ



ਬੱਚਿਓ, ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਦੱਸ ਸਕਦੇ
ਹੋ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਕਿਉਂ ਹੋਇਆ ?

ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ,
ਮੀਨੂੰ ਦੇ ਗਲਾਸ ਦਾ
ਅਕਾਰ ਰਮਨ ਦੇ ਗਲਾਸ
ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਹੈ।

ਅਜਿਹਾ ਤਾਂ ਹੋਇਆ ਕਿਉਂਕਿ
ਮੀਨੂੰ ਦਾ ਗਲਾਸ ਵੱਡਾ ਹੈ।



ਬੱਚਿਓ ਤੁਸੀਂ ਦੇਖਿਆ ਹੋਣਾ ਕਿ ਦੋਧੀ ਦੁੱਧ ਮਾਪਣ ਲਈ
ਕੋਈ ਆਮ ਬਰਤਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਉਸ ਕੋਲ
ਇੱਕ ਮਾਪਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਲਿਟਰ ਦਾ
ਬਣਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਉਹ ਦੁੱਧ ਦੀ ਸਹੀ ਮਾਤਰਾ
ਮਾਪਦਾ ਹੈ।



ਆਓ ਕਰੀਏ

ਹੇਠ ਦਿੱਤੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਘੱਟ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ 1 ਤੋਂ 5 ਲਿਖੋ -

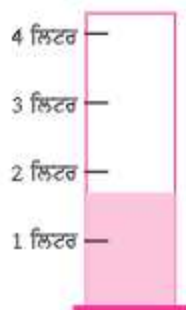


ਇਸ ਮੱਗ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਮੱਗ ਤੋਂ ਵੱਧ ਅਤੇ ਘੱਟ ਸਮਰੱਥਾ ਵਾਲੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਚੁਣੋ :

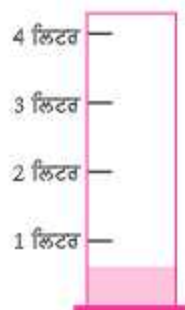


ਮੱਗ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮਰੱਥਾ ਵਾਲੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਦੇ ਨਾਮ	ਮੱਗ ਤੋਂ ਘੱਟ ਸਮਰੱਥਾ ਵਾਲੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਦੇ ਨਾਮ
1. ਜੱਗ	1. ਚਮਚ
2.	2.
3.	3.
4.	4.
5.	5.
6.	6.

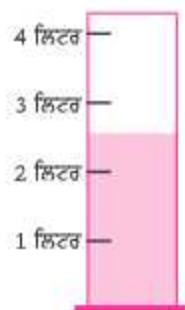
ਵੱਧ, ਘੱਟ ਅਤੇ ਬਰਾਬਰ ਪਤਾ ਕਰੋ :



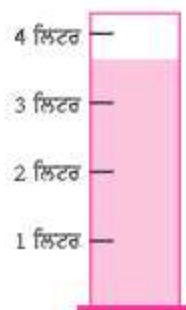
ਇੱਕ ਲਿਟਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੈ



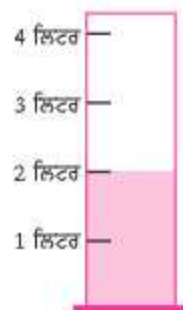
ਇੱਕ ਲਿਟਰ ———



ਦੋ ਲਿਟਰ ———

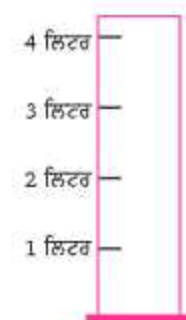


ਤਿੰਨ ਲਿਟਰ ———

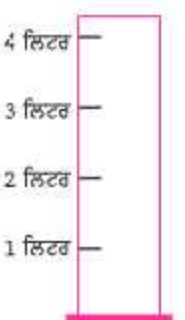


ਦੋ ਲਿਟਰ ———

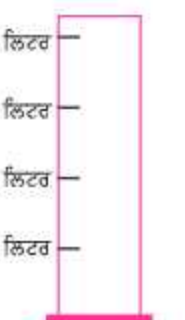
ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਮਾਪਕਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਮਾਤਰਾ ਅਨੁਸਾਰ ਰੰਗ ਭਰੋ :



ਇੱਕ ਲਿਟਰ ਤੋਂ ਘੱਟ



ਤਿੰਨ ਲਿਟਰ ਤੋਂ ਘੱਟ



ਚਾਰ ਲਿਟਰ ਦੇ ਬਰਾਬਰ



ਦੋ ਲਿਟਰ ਤੋਂ ਵੱਧ



ਇੱਕ ਲਿਟਰ ਤੋਂ ਵੱਧ

5.  ਗਲਾਸ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਕੁੱਝ ਬਰਤਨ ਲੈ ਕੇ ਪਤਾ ਕਰੋ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਮਾਈ ਕਿੰਨੇ ਗਲਾਸ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ :

ਵਸਤੂਆਂ	ਅਨੁਮਾਨ ਅਨੁਸਾਰ  ਗਿਣਤੀ	ਅਸਲ ਵਿੱਚ  ਗਿਣਤੀ
1. ਜੱਗ		
2. ਮੱਗ		
3. ਬਾਲਟੀ		
4. ਟੱਬ		

5. ਉਪਰੋਕਤ ਬਰਤਨਾਂ ਦੀ ਸਮਾਈ  ਅਤੇ  ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਵੀ ਪਤਾ ਕਰੋ।



1. ਆਇਤਨ ਦੀ ਇਕਾਈਆਂ ਦਾ ਜੋੜ, ਘਟਾਓ :

$$\begin{array}{r} 49 \text{ ਲਿ.} \\ + 72 \text{ ਲਿ.} \\ \hline 121 \text{ ਲਿ.} \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 94 \text{ ਲਿ.} \\ + 26 \text{ ਲਿ.} \\ \hline 120 \text{ ਲਿ.} \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 4 \text{ } 13 \\ 53 \text{ ਲਿ.} \\ - 26 \text{ ਲਿ.} \\ \hline 27 \text{ ਲਿ.} \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 4 \text{ } 10 \\ 50 \text{ ਲਿ.} \\ - 16 \text{ ਲਿ.} \\ \hline 34 \text{ ਲਿ.} \end{array}$$

2. ਹਰਜੋਤ ਦੇ ਘਰ 500 ਲਿਟਰ ਦੀ ਟੈਂਕੀ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਸਵੇਰੇ ਮੋਟਰ ਚਲਾ ਕੇ ਟੈਂਕੀ ਭਰੀ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਦਿਨ ਵਿੱਚ 350 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਟੈਂਕੀ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਹੋਵੇਗਾ ?

ਹੱਲ :

ਟੈਂਕੀ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ = 500 ਲਿਟਰ

ਵਰਤਿਆ ਪਾਣੀ = 350 ਲਿਟਰ

$$\begin{array}{r} \text{ਟੈਂਕੀ ਵਿੱਚ ਬਾਕੀ ਪਾਣੀ} = \\ 500 \text{ ਲਿਟਰ} \\ - 350 \text{ ਲਿਟਰ} \\ \hline 150 \text{ ਲਿਟਰ} \end{array}$$

ਇਸ ਲਈ, ਟੈਂਕੀ ਵਿੱਚ ਹੁਣ 150 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਹੈ।



1. ਜੋੜ ਕਰੋ :

$$\begin{array}{r} 59 \text{ ਲਿ.} \\ + 91 \text{ ਲਿ.} \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 36 \text{ ਲਿ.} \\ + 90 \text{ ਲਿ.} \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 40 \text{ ਲਿ.} \\ + 25 \text{ ਲਿ.} \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 84 \text{ ਲਿ.} \\ + 56 \text{ ਲਿ.} \\ \hline \end{array}$$

2. ਘਟਾਓ ਕਰੋ :

$$\begin{array}{r} 49 \text{ ਲਿ.} \\ - 25 \text{ ਲਿ.} \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 58 \text{ ਲਿ.} \\ - 10 \text{ ਲਿ.} \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 20 \text{ ਲਿ.} \\ - 13 \text{ ਲਿ.} \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 78 \text{ ਲ.} \\ - 49 \text{ ਲਿ.} \\ \hline \end{array}$$

- ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਦੇਵਕੀ ਰਾਣੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਲਈ 5 ਲਿਟਰ ਰਿਫਾਇੰਡ ਤੇਲ ਤੇ 2 ਲਿਟਰ ਸਰੋਂ ਦਾ ਤੇਲ ਖਰੀਦਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਕਿੰਨੇ ਲਿਟਰ ਤੇਲ ਖਰੀਦਿਆ ?
- ਇੱਕ ਪਰਿਵਾਰ ਵੱਲੋਂ ਇੱਕ ਦਿਨ ਵਿੱਚ 375 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਜੇ ਟੈਂਕੀ ਵਿੱਚ 500 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਸੀ ਤਾਂ ਹੁਣ ਟੈਂਕੀ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਹੈ ?



ਠੀਕ ਉੱਤਰ ਚੁਣ ਕੇ (✓) ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਓ

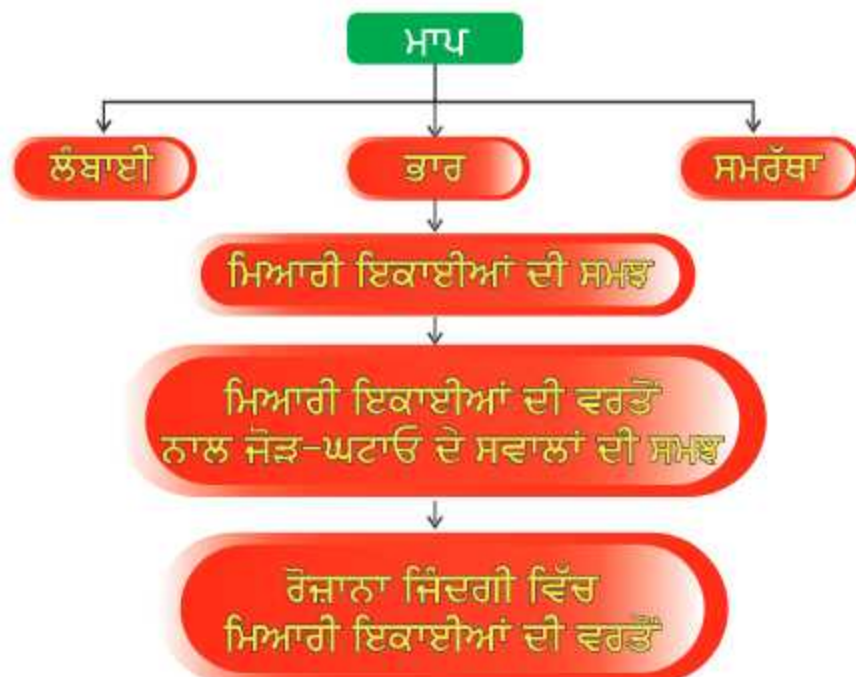
- 1 ਮੀਟਰ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ?
(a) 10 ਸੈਂ.ਮੀ. (b) 100 ਸੈਂ.ਮੀ. (c) 1000 ਸੈਂ.ਮੀ. (d) 10,000 ਸੈਂ.ਮੀ.
- 4 ਮੀਟਰ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ?
(a) 300 ਸੈਂ.ਮੀ. (b) 4000 ਸੈਂ.ਮੀ. (c) 400 ਸੈਂ.ਮੀ. (d) 40 ਸੈਂ.ਮੀ.
- ਪੈਨਸਿਲ ਦੀ ਲੰਬਾਈ 18 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਹੈ ਅਤੇ ਚਾਕ ਦੀ ਲੰਬਾਈ 6 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਹੈ। ਪੈਨਸਿਲ ਦੀ ਲੰਬਾਈ, ਚਾਕ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ਤੋਂ ਕਿੰਨੇ ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਵੱਧ ਹੈ ?
(a) 18 ਸੈਂ.ਮੀ. (b) 16 ਸੈਂ.ਮੀ. (c) 12 ਸੈਂ.ਮੀ. (d) 14 ਸੈਂ.ਮੀ.
- ਪੈਨ ਦੀ ਲੰਬਾਈ 12 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਹੈ। ਸ਼ਾਪਨਰ ਦੀ ਲੰਬਾਈ 2 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਹੈ। ਪੈਨ ਸ਼ਾਪਨਰ ਤੋਂ ਕਿੰਨੇ ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਵੱਧ ਹੈ ?
(a) 8 ਸੈਂ.ਮੀ. (b) 6 ਸੈਂ.ਮੀ. (c) 9 ਸੈਂ.ਮੀ. (d) 10 ਸੈਂ.ਮੀ.
- ਰਮਨ ਦੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਸਬਜ਼ੀ ਵਾਲੇ ਤੋਂ 5 ਕਿ.ਗ੍ਰਾ. ਆਲੂ ਅਤੇ 4 ਕਿ.ਗ੍ਰਾਮ ਪਿਆਜ਼ ਖ੍ਰੀਦੇ। ਉਸ ਨੇ ਕੁੱਲ ਕਿੰਨੇ ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਸਬਜ਼ੀ ਖ੍ਰੀਦੀ ?
(a) 7 ਕਿ.ਗ੍ਰਾ. (b) 9 ਕਿ.ਗ੍ਰਾ. (c) 12 ਕਿ.ਗ੍ਰਾ. (d) 8 ਕਿ.ਗ੍ਰਾ.
- ਇੱਕ ਹਲਵਾਈ ਇੱਕ ਦਿਨ ਵਿੱਚ 20 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਲੱਡੂ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ 10 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਲੱਡੂ ਵੇਚ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਕੋਲ ਬਾਕੀ ਕਿੰਨੇ ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਲੱਡੂ ਹਨ ?
(a) 5 ਕਿ.ਗ੍ਰਾ. (b) 10 ਕਿ.ਗ੍ਰਾ. (c) 20 ਕਿ.ਗ੍ਰਾ. (d) 25 ਕਿ.ਗ੍ਰਾ.
- ਇੱਕ ਬਰਤਨ ਵਿੱਚ 10 ਲਿਟਰ ਦੁੱਧ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਬਰਤਨ ਵਿੱਚ 15 ਲਿਟਰ ਦੁੱਧ ਹੈ। ਦੋਵੇਂ ਬਰਤਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਲਿਟਰ ਦੁੱਧ ਹੈ ?

ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਯੋਗ ਗੱਲਾਂ



- 1 ਮੀਟਰ = 100 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ
- ਅਸੀਂ ਛੋਟੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ਸੈਂਟੀਮੀਟਰਾਂ ਵਿੱਚ ਮਾਪਦੇ ਹਾਂ ।
- 1 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ = 1000 ਗ੍ਰਾਮ
- ਤਰਲ ਵਸਤੂਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਾਣੀ ਜਾਂ ਦੁੱਧ ਆਦਿ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਲਿਟਰਾਂ ਵਿੱਚ ਮਾਪਦੇ ਹਾਂ ।

ਅਸੀਂ ਜੋ ਸਿੱਖਿਆ



ਉਦੇਸ਼

- ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਵੱਖਰੀਆਂ- ਵੱਖਰੀਆਂ ਇਕਾਈਆਂ ਬਾਰੇ ਸਮਝ ਪੈਦਾ ਕਰਨੀ।
- ਘੜੀ ਅਤੇ ਕੈਲੰਡਰ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਦੀ ਸਮਝ ਪੈਦਾ ਕਰਨੀ ਤਾਂ ਜੋ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਆਪਣੀ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਯੋਗ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਮਝ ਸਕਣ।

ਕੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ?

- (1) ਸੂਰਜ ਕਦੋਂ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ?
- (2) ਸਾਰੀ ਛੁੱਟੀ ਕਦੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ?
- (3) ਗਰਮੀ ਦੀਆਂ ਛੁੱਟੀਆਂ ਕਿਹੜੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ?
- (4) ਹਫ਼ਤੇ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਦਿਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ?

ਕੈਲੰਡਰ

• ਕੈਲੰਡਰ ਇੱਕ ਚਾਰਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਸਾਨੂੰ ਦਿਨਾਂ, ਹਫ਼ਤਿਆਂ, ਮਹੀਨਿਆਂ ਅਤੇ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

- ਇੱਕ ਸਾਧਾਰਨ ਸਾਲ ਵਿੱਚ 365 ਦਿਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
- ਇੱਕ ਸਾਲ ਵਿੱਚ 12 ਮਹੀਨੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
- ਇੱਕ ਸਾਲ ਵਿੱਚ 52 ਹਫ਼ਤੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
- ਸਾਲ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਮਹੀਨਾ ਜਨਵਰੀ ਅਤੇ ਬਾਰਵਾਂ ਮਹੀਨਾ ਦਸੰਬਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

- 4 ਨਾਲ ਭਾਗ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਸਾਲ ਲੀਪ ਦਾ ਸਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- ਲੀਪ ਦੇ ਸਾਲ ਵਿੱਚ, ਫਰਵਰੀ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ 29 ਦਿਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
- ਇੱਕ ਹਫ਼ਤੇ ਵਿੱਚ 7 ਦਿਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

1 ਸਾਲ = 365 ਦਿਨ

ਲੀਪ ਦਾ ਸਾਲ = 366 ਦਿਨ

1 ਸਾਲ = 12 ਮਹੀਨੇ

1 ਹਫ਼ਤਾ = 7 ਦਿਨ



ਅਪ੍ਰੈਲ 2018						
ਐਤਵਾਰ	ਸੋਮਵਾਰ	ਮੰਗਲਵਾਰ	ਬੁੱਧਵਾਰ	ਵੀਰਵਾਰ	ਸ਼ੁੱਕਰਵਾਰ	ਸ਼ਨੀਵਾਰ
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30					

(1) ਅਪ੍ਰੈਲ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਦਿਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ?

28 ☐ 29 ☐ 30 ☒ 31 ☐

(2) ਦੋ ਅਪ੍ਰੈਲ ਨੂੰ ਕਿਹੜਾ ਦਿਨ ਹੈ ?

ਸੋਮਵਾਰ ☒ ਮੰਗਲਵਾਰ ☐ ਬੁੱਧਵਾਰ ☐ ਵੀਰਵਾਰ ☐



ਮਈ 2018						
ਐਤਵਾਰ	ਸੋਮਵਾਰ	ਮੰਗਲਵਾਰ	ਬੁੱਧਵਾਰ	ਵੀਰਵਾਰ	ਸ਼ੁੱਕਰਵਾਰ	ਸ਼ਨੀਵਾਰ
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

(1) ਮਈ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਦਿਨ ਹਨ ?

(ੳ) 28 ☐ (ਅ) 29 ☐ (ੲ) 30 ☐ (ਸ) 31 ☐

(2) 5 ਮਈ ਨੂੰ ਕਿਹੜਾ ਦਿਨ ਹੈ ?

(ੳ) ਸੋਮਵਾਰ ☐ (ਅ) ਮੰਗਲਵਾਰ ☐ (ੲ) ਸ਼ਨੀਵਾਰ ☐ (ਸ) ਸ਼ੁੱਕਰਵਾਰ ☐

(3) 28 ਮਈ ਨੂੰ ਕਿਹੜਾ ਦਿਨ ਹੈ ?

(ੳ) ਐਤਵਾਰ ☐ (ਅ) ਸੋਮਵਾਰ ☐ (ੲ) ਵੀਰਵਾਰ ☐ (ਸ) ਸ਼ਨੀਵਾਰ ☐

(4) ਮਈ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੇ ਐਤਵਾਰ ਨੂੰ ਕਿਹੜੀ ਮਿਤੀ ਹੈ ?

(ੳ) 1 ☐ (ਅ) 2 ☐ (ੲ) 5 ☐ (ਸ) 6 ☐

(5) ਮਈ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸੋਮਵਾਰ ਕਿਹੜੀ ਮਿਤੀ ਹੈ ?

(ੳ) 1 ☐ (ਅ) 2 ☐ (ੲ) 3 ☐ (ਸ) 7 ☐

(6) 31 ਮਈ ਨੂੰ ਕਿਹੜਾ ਦਿਨ ਹੈ ?

(ੳ) ਐਤਵਾਰ ☐ (ਅ) ਸੋਮਵਾਰ ☐ (ੲ) ਵੀਰਵਾਰ ☐ (ਸ) ਸ਼ਨੀਵਾਰ ☐

ਕੈਲੰਡਰ - 2018

ਜਨਵਰੀ 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31	ਫਰਵਰੀ 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28	ਮਾਰਚ 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31	ਅਪ੍ਰੈਲ 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30
ਮਈ 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31	ਜੂਨ 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30	ਜੁਲਾਈ 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31	ਅਗਸਤ 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31
ਸਤੰਬਰ 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30	ਅਕਤੂਬਰ 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31	ਨਵੰਬਰ 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30	ਦਸੰਬਰ 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31

(1) ਕੈਲੰਡਰ ਦੇਖੋ ਅਤੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦਿੱਤੇ ਖਾਨੇ ਵਿੱਚ ਮਿਤੀ ਭਰੋ :

- (ੳ) 12 ਜੂਨ ਤੋਂ 3 ਦਿਨ ਬਾਅਦ
 24 ਮਈ ਤੋਂ 4 ਦਿਨ ਬਾਅਦ
 29 ਅਪ੍ਰੈਲ ਤੋਂ 2 ਦਿਨ ਬਾਅਦ
 25 ਜਨਵਰੀ ਤੋਂ 10 ਦਿਨ ਬਾਅਦ
- (ਅ) 20 ਜੁਲਾਈ ਤੋਂ 5 ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ
 12 ਜੂਨ ਤੋਂ 2 ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ
 6 ਮਾਰਚ ਤੋਂ 3 ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ
 5 ਅਕਤੂਬਰ ਤੋਂ 7 ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ

(2) ਕੈਲੰਡਰ ਦੇਖੋ ਅਤੇ ਖਾਨੇ ਭਰੋ:

- | | |
|---|----------------------|
| (1) ਅਕਤੂਬਰ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਐਤਵਾਰ ਹਨ ? | <input type="text"/> |
| (2) 6 ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਕਿਹੜਾ ਦਿਨ ਹੈ ? | <input type="text"/> |
| (3) 25 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਕਿਹੜਾ ਦਿਨ ਹੈ ? | <input type="text"/> |
| (4) ਤੁਹਾਡਾ ਜਨਮ ਕਿਹੜੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਹੈ ? | <input type="text"/> |
| (5) 18 ਮਈ ਨੂੰ ਕਿਹੜਾ ਦਿਨ ਹੈ ? | <input type="text"/> |
| (6) ਮਈ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਐਤਵਾਰ ਆਏ ਹਨ ? | <input type="text"/> |
| (7) ਅਗਸਤ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਵੀਰਵਾਰ ਆਏ ਹਨ ? | <input type="text"/> |
| (8) ਪਹਿਲੀ ਮਈ ਨੂੰ ਕਿਹੜਾ ਦਿਨ ਹੈ ? | <input type="text"/> |
| (9) ਮਈ ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਆਖਰੀ ਦਿਨ ਕਿਹੜਾ ਹੈ ? | <input type="text"/> |
| (10) ਫਰਵਰੀ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਦਿਨ ਹਨ ? | <input type="text"/> |

ਘੜੀ

ਟਿੱਕ-ਟਿੱਕ ਕਰਕੇ ਤੁਰਦੀ ਹੈ,
 ਵਾਪਸ ਕਦੇ ਨਾ ਮੁੜਦੀ ਹੈ।
 ਛੋਟੀ ਸੂਈ ਘੰਟੇ ਬੋਲੇ,
 ਸਭ ਨੂੰ ਪੂਰਾ-ਪੂਰਾ ਤੋਲੇ।
 ਵੱਡੀ ਸੂਈ ਵੀ ਕਿਹੜਾ ਘੱਟ,
 ਘੰਟੇ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਕਰਦੀ ਸੱਠ।
 ਸੈਕਿੰਡ ਚੱਲਣ ਮਟਕਵੀਂ ਤੋਰ,
 ਨਾ ਕਿਤੇ ਰੁਕਦੇ ਨਾ ਕੋਈ ਮੋੜ।
 ਵਕਤ ਬਰਾਬਰ ਸਭ ਦੇ ਕੋਲ,
 ਘੜੀ ਹੈ ਸਾਡੀ ਗੋਲ-ਮਟੋਲ।





ਅਧਿਆਪਕ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਦੀਵਾਰ ਘੜੀ ਲੈ ਕੇ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਘੜੀ ਦੀ ਬਣਤਰ ਬਾਰੇ ਸਮਝਾਵੇਗਾ। ਅਧਿਆਪਕ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਘੜੀ ਦੀਆਂ ਮੁੱਢਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀਆਂ ਕਰੇਗਾ।



ਪਿਆਰੇ ਬੱਚੇ! ਇਹ ਜੋ ਦੀਵਾਰ 'ਤੇ ਗੋਲ ਵਸਤੂ ਦਿਖ ਰਹੀ ਹੈ, ਇਸਨੂੰ ਅਸੀਂ ਦੀਵਾਰ ਘੜੀ (Clock) ਆਖਦੇ ਹਾਂ।

ਇਸ ਵਿੱਚ 1 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 12 ਤੱਕ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਸੈਕਿੰਡ, ਮਿੰਟ ਅਤੇ ਘੰਟਿਆਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹਾਸਿਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਆਹ ਦੇਖੋ, ਪਿਆਰੇ ਬੱਚੇ! ਦੀਵਾਰ ਘੜੀ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ (ਜਾਂ ਕਈਆਂ ਵਿੱਚ ਦੋ) ਸੂਈਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

1. ਘੜੀ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸੂਈ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਚੱਲਣ ਵਾਲੀ ਸੂਈ, ਸਾਨੂੰ ਸੈਕਿੰਡਾਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸਦੀ ਹੈ।
2. ਘੜੀ ਦੀ ਦੂਜੀ ਵੱਡੀ ਸੂਈ ਸਾਨੂੰ ਮਿੰਟਾਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸਦੀ ਹੈ।
3. ਘੜੀ ਦੀ ਇੱਕ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਸੂਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਸਭ ਤੋਂ ਹੌਲੀ ਚਲਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਘੰਟਿਆਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਘੜੀ ਜਾਂ ਦੀਵਾਰ ਘੜੀ ਤੋਂ ਘੰਟਿਆਂ, ਮਿੰਟਾਂ ਅਤੇ ਸੈਕਿੰਡਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹਾਸਿਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਜਾਣਦਿਆਂ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ :-

$$1 \text{ ਘੰਟਾ} = 60 \text{ ਮਿੰਟ}$$

$$1 \text{ ਮਿੰਟ} = 60 \text{ ਸੈਕਿੰਡ}$$

$$1 \text{ ਦਿਨ} = 24 \text{ ਘੰਟੇ}$$



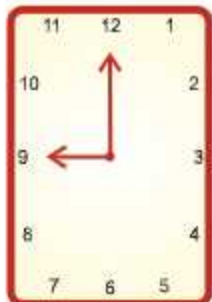
(1) ਘੜੀ ਦੀ ਵੱਡੀ ਸੂਈ ਸਾਨੂੰ ਕਿਸ ਬਾਰੇ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ?

(2) ਘੜੀ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਸੂਈ ਸਾਨੂੰ ਕਿਸ ਬਾਰੇ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ?

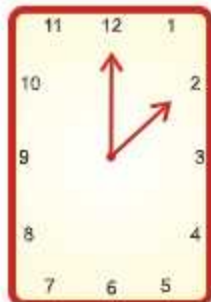
(3) ਘੜੀ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਤੇਜ਼ ਚੱਲਣ ਵਾਲੀ ਸੂਈ ਸਾਨੂੰ ਕਿਸ ਬਾਰੇ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ?



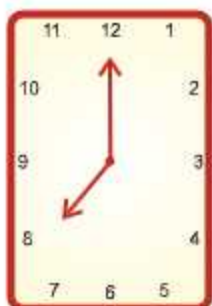
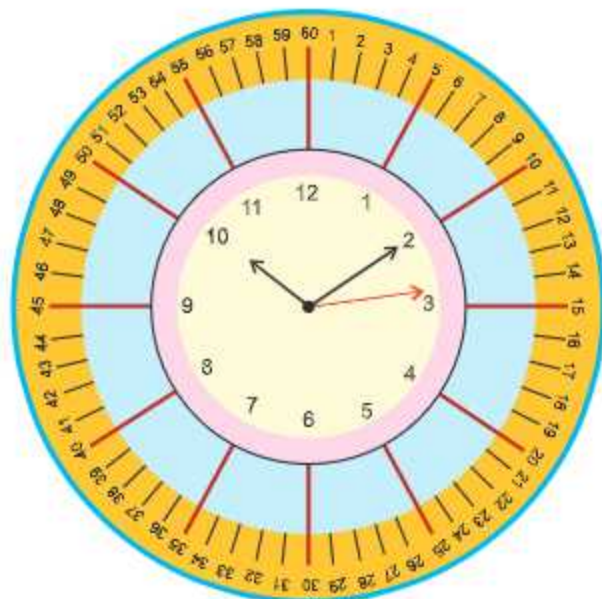
ਘੜੀ 'ਤੇ ਸਮਾਂ ਦੇਖਣਾ



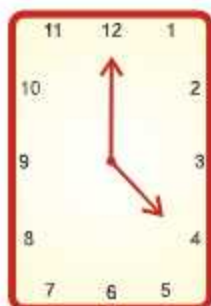
9:00 ਵਜੇ ਹਨ



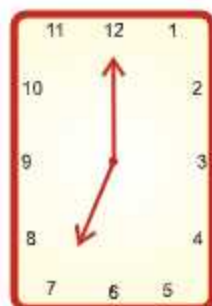
2:00 ਵਜੇ ਹਨ



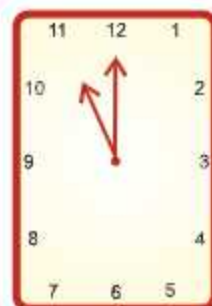
8:00 ਵਜੇ ਹਨ



4:00 ਵਜੇ ਹਨ



7:00 ਵਜੇ ਹਨ



11:00 ਵਜੇ ਹਨ

ਆਓ ਕਰੀਏ

1. ਘੜੀ ਦੇਖੋ ਅਤੇ ਸਮਾਂ ਲਿਖੋ :-













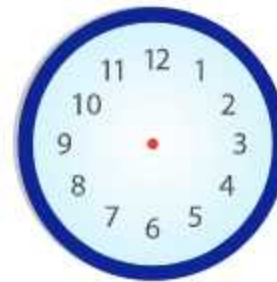




2. ਘੜੀ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤਾ ਸਮਾਂ ਦੇਖ ਕੇ ਸੂਈਆਂ ਬਣਾਓ :-



7:00 ਵਜੇ ਹਨ



3:00 ਵਜੇ ਹਨ



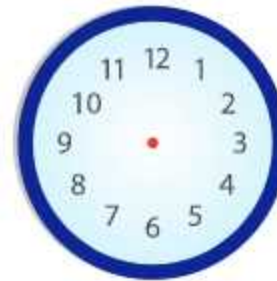
11:00 ਵਜੇ ਹਨ



6:00 ਵਜੇ ਹਨ



5:00 ਵਜੇ ਹਨ



8:00 ਵਜੇ ਹਨ



4:00 ਵਜੇ ਹਨ



12:00 ਵਜੇ ਹਨ

3. ਵਿਚਕਾਰ ਵਾਲੀ ਘੜੀ ਦੇਖੋ ਅਤੇ ਆਸੇ ਪਾਸੇ ਵਾਲੀਆਂ ਘੜੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸਹੀ ਸਮੇਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸੂਈਆਂ ਬਣਾਓ :-



1 ਘੰਟਾ ਪਹਿਲਾਂ



1 ਘੰਟਾ ਬਾਅਦ



4. ਸਮਾਂ ਦੇਖੋ ਅਤੇ ਮਿਲਾਨ ਕਰੋ :-

The image shows a matching exercise. On the left, there are seven analog clocks arranged vertically. On the right, there are seven time values arranged vertically. A red arrow points from the top clock (showing 5:00) to the value 7.00 ਵਜੇ.

Clock Time	Time Value
5:00	7.00 ਵਜੇ
10:00	2.00 ਵਜੇ
11:00	11.00 ਵਜੇ
12:00	10.00 ਵਜੇ
1:00	9.00 ਵਜੇ
2:00	3.00 ਵਜੇ
3:00	

1. ਖਾਲੀ ਥਾਵਾਂ ਭਰੋ :

- (a) ਇੱਕ ਸਧਾਰਨ ਸਾਲ ਵਿੱਚ..... ਦਿਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
 (b) ਇੱਕ ਸਾਲ ਵਿੱਚ..... ਮਹੀਨੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
 (c) ਇੱਕ ਹਫ਼ਤੇ ਵਿੱਚ..... ਦਿਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

2. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿਓ :

- (a) ਅਪ੍ਰੈਲ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਦਿਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ?
 (b) ਮਈ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਦਿਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ?
 (c) ਤੁਹਾਡਾ ਜਨਮ ਕਿਹੜੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਹੈ ?

3. ਘੜੀ ਦੇਖੋ ਅਤੇ ਸਮਾਂ ਲਿਖੋ :





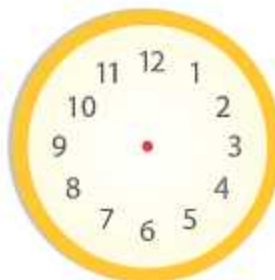




4. ਘੜੀ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤਾ ਸਮਾਂ ਦੇਖ ਕੇ ਸੁਈਆਂ ਬਣਾਓ :



7:00



9:00



5:00



3:00

ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਯੋਗ ਗੱਲਾਂ

- 12 ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਇੱਕ ਸਾਲ ਬਣਦਾ ਹੈ ।
- ਸਾਧਾਰਨ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਫਰਵਰੀ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ 28 ਦਿਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।
- 1 ਘੰਟਾ = 60 ਮਿੰਟ
- 1 ਮਿੰਟ = 60 ਸੈਕਿੰਡ
- 12 ਮਹੀਨੇ = 1 ਸਾਲ

ਅਸੀਂ ਜੋ ਸਿੱਖਿਆ

ਸਮਾਂ

ਕੈਲੰਡਰ

ਦਿਨਾਂ, ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਅਤੇ ਮਹੀਨਿਆਂ
ਦੀ ਸਮਝ

ਘੜੀ

ਘੜੀ 'ਤੇ ਸਮਾਂ ਦੇਖਣ ਅਤੇ ਪੜ੍ਹਨ
ਦੀ ਸਮਝ

ਸੈਕਿੰਡ, ਮਿੰਟ ਅਤੇ ਘੰਟੇ ਦਾ
ਆਪਸੀ ਸਬੰਧ

ਉਦੇਸ਼

- ਅੰਕੜਿਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕਠਾ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਚਿੱਤਰ ਗ੍ਰਾਫ਼ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕਰਨਾ।
- ਅੰਕੜਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾਰਣੀ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ।
- ਚਿੱਤਰ ਗ੍ਰਾਫ਼ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸਮਝਣਾ ਅਤੇ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨਾ।
- ਅੰਕੜਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾਨ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਣਾ।

ਗਤੀਵਿਧੀ

ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਕ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਬਣੇ ਸੁੰਦਰ ਬਗੀਚੇ ਬਾਰੇ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਬਗੀਚੇ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਸੁੰਦਰ ਫੁੱਲਾਂ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਬੱਚਿਆਂ ਤੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਨਪਸੰਦ ਫੁੱਲਾਂ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅਧਿਆਪਕ : ਬੱਚੇ ! ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਕੂਲ ਦਾ ਬਗੀਚਾ ਪਸੰਦ ਹੈ ?

ਬੱਚੇ : ਹਾਂ ਜੀ, ਸਾਨੂੰ ਬਗੀਚੇ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਰੰਗ ਬਰੰਗੇ ਫੁੱਲ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਧੀਆ ਲੱਗਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਧਿਆਪਕ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਬਣੇ ਬਗੀਚੇ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।



ਸੁੰਦਰ ਬਗੀਚੇ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਬੱਚੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮਨਪਸੰਦ ਫੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹਨ।
ਇਸ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਬਗੀਚੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਾਰੇ ਬੱਚੇ ਆਪਣੇ ਅਧਿਆਪਕ ਨਾਲ ਗੋਲ ਚੱਕਰ ਵਿੱਚ ਬੈਠ
ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਅਧਿਆਪਕ : ਬੱਚਿਓ ! ਬਗੀਚੇ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜੇ-ਕਿਹੜੇ ਰੰਗਾਂ ਦੇ ਫੁੱਲ ਹਨ ?

ਬੱਚੇ : ਨੀਲੇ, ਪੀਲੇ, ਲਾਲ, ਸੰਤਰੀ, ਚਿੱਟੇ।

ਅਧਿਆਪਕ ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਰੰਗਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ 5 ਸਮੂਹ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਸਮੂਹ
ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਰੰਗ ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਬਗੀਚੇ ਵਿੱਚੋਂ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਅਧਿਆਪਕ ਸੰਕੇਤ :

ਜੇਕਰ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਬਗੀਚਾ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਨੇੜੇ ਦੇ ਕਿਸੇ ਬਗੀਚੇ ਵਿੱਚ ਬੱਚਿਆਂ
ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਜਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਸਾਰੇ ਸਮੂਹ, ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਪੁੱਛੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਸਮੂਹ ਦੇ ਬੱਚੇ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਰੰਗ ਵਾਲੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨੂੰ ਦੱਸਦੇ ਹਨ—

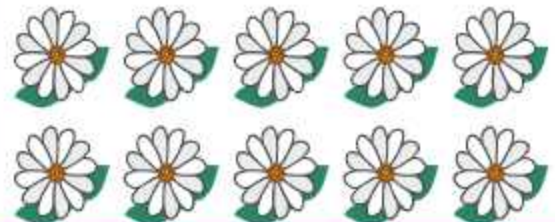


ਅਧਿਆਪਕ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚੋਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕਾਪੀਆਂ ਲਿਆ ਕੇ, ਇਹਨਾਂ ਰੰਗ ਬਰੰਗੇ ਫੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰਣੀ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਸੁਮਨਦੀਪ : ਅਧਿਆਪਕ ਜੀ, ਇਹਨਾਂ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇੰਨੇ ਸਾਰੇ ਫੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕਾਪੀ ਵਿੱਚ ਸਾਰਣੀ ਦੁਆਰਾ ਕਿਵੇਂ ਦਰਸਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ?

ਅਧਿਆਪਕ : ਬੱਚੇ, ਇਸ ਦੇ ਲਈ ਅਸੀਂ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਚੀਜ਼ਾਂ/ਵਸਤੂਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਚਿੰਨ੍ਹ ਵਰਤ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਇਹਨਾਂ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਚਿੱਤਰ ਚਿੰਨ੍ਹ ਜਾਂ ਚਿੱਤਰ ਗ੍ਰਾਫ਼ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ।

ਅਧਿਆਪਕ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ 2 ਫੁੱਲਾਂ ਲਈ 1 ਫੁੱਲ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਦਾ ਸੰਕੇਤ (2 ਫੁੱਲ = ) ਦੱਸ ਕੇ ਸਾਰਣੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰਣੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣਾ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਰੰਗ	ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ
	10
	12
	14
	6
	20



ਉਹ ਚਿੱਤਰ ਜਿਹੜੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਚਿੱਤਰ-ਚਿੰਨ੍ਹ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਚਿੱਤਰ ਚਿੱਤਰਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਚਿੱਤਰ ਜਾਂ ਸੰਕੇਤਾਂ ਨੂੰ ਵਸਤੂਆਂ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਚਿੰਨ੍ਹ 1, 5, 10 ਜਾਂ 20 ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਈ ਵਸਤੂਆਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ ਨੂੰ ਦਰਸਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਸਰਲ, ਸਾਫ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਪੂਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਹਰੇਕ ਚਿੰਨ੍ਹ ਦੁਆਰਾ ਦਿਖਾਈ ਗਈ ਮਾਤਰਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਸਾਫ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।



ਦਿੱਤੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਚਿੱਤਰ ਚਿੰਨ੍ਹ ਰਾਹੀਂ ਦਰਸਾਉਣਾ

1. ਆਪਣੇ ਸਕੂਲ ਦਾ ਅੱਜ ਦਾ ਹਾਜ਼ਰੀ ਬੋਰਡ ਦੇਖੋ :

ਹਾਜ਼ਰੀ ਬੋਰਡ			ਮਿਤੀ.....
ਜਮਾਤ	ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ	ਹਾਜ਼ਰ ਬੱਚੇ	ਗੈਰ ਹਾਜ਼ਰ ਬੱਚੇ
ਜਮਾਤ I	20	17	3
ਜਮਾਤ II	18	18	0
ਜਮਾਤ III	23	22	1
ਜਮਾਤ IV	22	20	2
ਜਮਾਤ V	17	15	2
ਕੁੱਲ	100	92	8

ਇਹ ਬੋਰਡ ਹਰੇਕ ਜਮਾਤ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੱਸਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਹਾਜ਼ਰ ਅਤੇ ਗੈਰ ਹਾਜ਼ਰ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਵੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

(a) ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਗਿਣਤੀ ਕਿੰਨੀ ਹੈ ?

ਉੱਤਰ : 100

(b) ਹਾਜ਼ਰੀ ਬੋਰਡ ਅਨੁਸਾਰ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ ਕਿੰਨੇ ਬੱਚੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹਨ ?

ਉੱਤਰ : 92

(c) ਹਾਜ਼ਰੀ ਬੋਰਡ ਅਨੁਸਾਰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਿਹੜੀ ਜਮਾਤ ਦੇ ਬੱਚੇ ਗੈਰਹਾਜ਼ਰ ਹਨ ?

ਉੱਤਰ : ਜਮਾਤ I

ਉਪਰੋਕਤ ਦਿੱਤੇ ਹਾਜ਼ਰੀ ਬੋਰਡ ਤੋਂ ਗੈਰ ਹਾਜ਼ਰ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਚਿੱਤਰ ਗ੍ਰਾਫ਼ ਤਿਆਰ ਕਰੋ।

ਵਰਤਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਚਿੰਨ੍ਹ



= 1 ਗੈਰ ਹਾਜ਼ਰ ਬੱਚਾ

ਜਮਾਤ	ਗੈਰ ਹਾਜ਼ਰ ਬੱਚੇ
ਜਮਾਤ I	
ਜਮਾਤ II	
ਜਮਾਤ III	
ਜਮਾਤ IV	
ਜਮਾਤ V	

2. ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਵਣ ਮਹਾਂ ਉਤਸਵ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਹਰੇਕ ਜਮਾਤ ਦੁਆਰਾ ਬੂਟੇ ਲਗਾਏ ਗਏ। ਜਾਣਕਾਰੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ-

ਵਰਤਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਚਿੰਨ੍ਹ



= 5 ਬੂਟੇ

ਜਮਾਤ	ਲਗਾਏ ਗਏ ਬੂਟੇ
I	
II	
III	
IV	
V	

(a) ਜਮਾਤ ਅਨੁਸਾਰ ਲਗਾਏ ਗਏ ਬੂਟਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਪਤਾ ਕਰੋ :

ਉੱਤਰ: ਜਮਾਤ I = $3 \times 5 = 15$

ਜਮਾਤ II = $5 \times 5 = 25$

ਜਮਾਤ III = $4 \times 5 = 20$

ਜਮਾਤ IV = $2 \times 5 = 10$

ਜਮਾਤ V = $10 \times 5 = 50$

(b) ਸਭ ਤੋਂ ਘੱਟ ਬੂਟੇ ਕਿਹੜੀ ਜਮਾਤ ਦੁਆਰਾ ਲਗਾਏ ਗਏ ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ?

ਉੱਤਰ : ਚੌਥੀ ਜਮਾਤ ਦੁਆਰਾ ; 10

(c) ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਬੂਟੇ ਕਿਹੜੀ ਜਮਾਤ ਦੁਆਰਾ ਲਗਾਏ ਗਏ ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ?

ਉੱਤਰ : ਪੰਜਵੀਂ ਜਮਾਤ ਦੁਆਰਾ ; 50

3. ਤੀਸਰੀ ਜਮਾਤ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਜੋ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਪਸੰਦ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਸਨੂੰ ਹੇਠਾਂ ਸਾਰਣੀ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ :

ਸਬਜ਼ੀ ਦਾ ਨਾਂ	ਗੋਭੀ	ਘੀਆ	ਬੈਂਗਣ	ਸ਼ਿਮਲਾ ਮਿਰਚ
ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ	8	6	14	10

ਉਪਰੋਕਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਚਿੱਤਰ ਗ੍ਰਾਫ਼ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਓ :

ਹੱਲ:-

 = 2 ਬੱਚੇ

ਸਬਜ਼ੀ ਦਾ ਨਾਂ	ਸਬਜ਼ੀ ਪਸੰਦ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ
ਗੋਭੀ	   
ਘੀਆ	  
ਬੈਂਗਣ	      
ਸ਼ਿਮਲਾ ਮਿਰਚ	    

ਆਓ ਕਰੀਏ

1. ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤਾ ਚਿੱਤਰ ਗ੍ਰਾਫ਼ ਸਕੂਲ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਮਨਪਸੰਦ ਕਾਰਟੂਨ ਨੂੰ ਦਰਸਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

 = 10 ਬੱਚੇ

ਕਾਰਟੂਨ ਦਾ ਨਾਂ	ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ
ਛੋਟਾ ਭੀਮ	  
ਮੋਟੂ ਪਤਲੂ	 
ਟੋਮ ਐਂਡ ਜੈਰੀ	    
ਡੋਰੇਮੋਨ	   
ਡੌਰਾ	     
ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ	    

ਚਿੱਤਰ ਗ੍ਰਾਫ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿਓ :

- ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹੜਾ ਕਾਰਟੂਨ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪਸੰਦ ਹੈ ?
- ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹੜਾ ਕਾਰਟੂਨ ਸਭ ਤੋਂ ਘੱਟ ਪਸੰਦ ਹੈ ?
- ਡੌਰੇਮੋਨ ਕਾਰਟੂਨ ਪਸੰਦ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਿੰਨੀ ਹੈ ?
- ਕਿਹੜੇ ਦੋ ਕਾਰਟੂਨ ਬਰਾਬਰ ਬੱਚਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਪਸੰਦ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ?
- ਛੋਟਾ ਭੀਮ ਅਤੇ ਮੋਟੂ ਪਤਲੂ ਕਾਰਟੂਨ ਕੁੱਲ ਕਿੰਨੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਹੈ ?
- ਕੀ ਉਪਰੋਕਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪੈਮਾਨੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਦਰਸਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

2. ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਚਿੱਤਰ ਗ੍ਰਾਫ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿਓ :  = 3 ਦੌੜਾਂ

ਖਿਡਾਰੀ ਦਾ ਨਾਂ	ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਦੌੜਾਂ
ਰੋਹਿਤ ਸ਼ਰਮਾ	         
ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਧੋਨੀ	   
ਵਿਰਾਟ ਕੋਹਲੀ	      
ਯੁਵਰਾਜ ਸਿੰਘ	     
ਸ਼ਿਖਰ ਧਵਨ	     

- ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੌੜਾਂ ਕਿਸ ਨੇ ਬਣਾਈਆਂ ਅਤੇ ਕਿੰਨੀਆਂ ?
- ਸਭ ਤੋਂ ਘੱਟ ਦੌੜਾਂ ਕਿਸ ਨੇ ਬਣਾਈਆਂ ਅਤੇ ਕਿੰਨੀਆਂ ?
- ਕਿਹੜੇ ਦੋ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਨੇ ਬਰਾਬਰ ਦੌੜਾਂ ਬਣਾਈਆਂ ਅਤੇ ਕਿੰਨੀਆਂ ?
- ਸ਼ਿਖਰ ਧਵਨ ਅਤੇ ਵਿਰਾਟ ਕੋਹਲੀ ਦੁਆਰਾ ਕੁੱਲ ਕਿੰਨੀਆਂ ਦੌੜਾਂ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ?

3. ਤੀਸਰੀ ਜਮਾਤ ਦੀ ਗੁਰਜੋਤ ਦੇ ਪੇਪਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਅੰਕ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ :

ਵਿਸ਼ਾ	ਗਣਿਤ	ਪੰਜਾਬੀ	ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ	ਵਾਤਾਵਰਨ ਸਿੱਖਿਆ
ਪ੍ਰਾਪਤ ਅੰਕ	60	80	70	50

ਇਸ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਚਿੱਤਰ ਗ੍ਰਾਫ਼ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਓ। ਮੰਨ ਲਓ ਇੱਕ ਚਿੱਤਰ 10 ਅੰਕਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ।

4. ਸਕੂਲ ਦੀਆਂ ਪੰਜ ਜਮਾਤਾਂ (ਪਹਿਲੀ ਤੋਂ ਪੰਜਵੀਂ) ਨੂੰ 5 ਫੁੱਲਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਆਰੀਆਂ ਦੀ ਸਾਂਭ ਸੰਭਾਲ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਜਮਾਤ ਦੀ ਕਿਆਰੀ ਵਿੱਚ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਸਾਰਣੀ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ :

ਜਮਾਤ	I	II	III	IV	V
ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ	20	8	16	12	24

ਇਸ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਚਿੱਤਰ ਗ੍ਰਾਫ਼ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਓ। ਮੰਨ ਲਓ  = 2 ਫੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ।



ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਤੱਕ ਅੰਕੜਿਆਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਚਿੱਤਰ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਜਦੋਂ ਅੰਕੜੇ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਮਿਸ਼ਰਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਚਿੱਤਰ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾ ਕਰਕੇ ਮਿਲਾਨ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਮਿਲਾਨ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਅਸੀਂ ਇਕੱਤਰ ਕੀਤੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ 'ਪੰਜ' ਦੇ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਗਿਣਤੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਅਸੀਂ ਮਿਲਾਨ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਦਿੱਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵਰਤਦੇ ਹਾਂ :

ਸੰਖਿਆ	ਮਿਲਾਨ ਚਿੰਨ੍ਹ
1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
.....	
.....	
ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੱਗੇ ਵੀ	

ਅਧਿਆਪਕ ਸੰਕੇਤ :

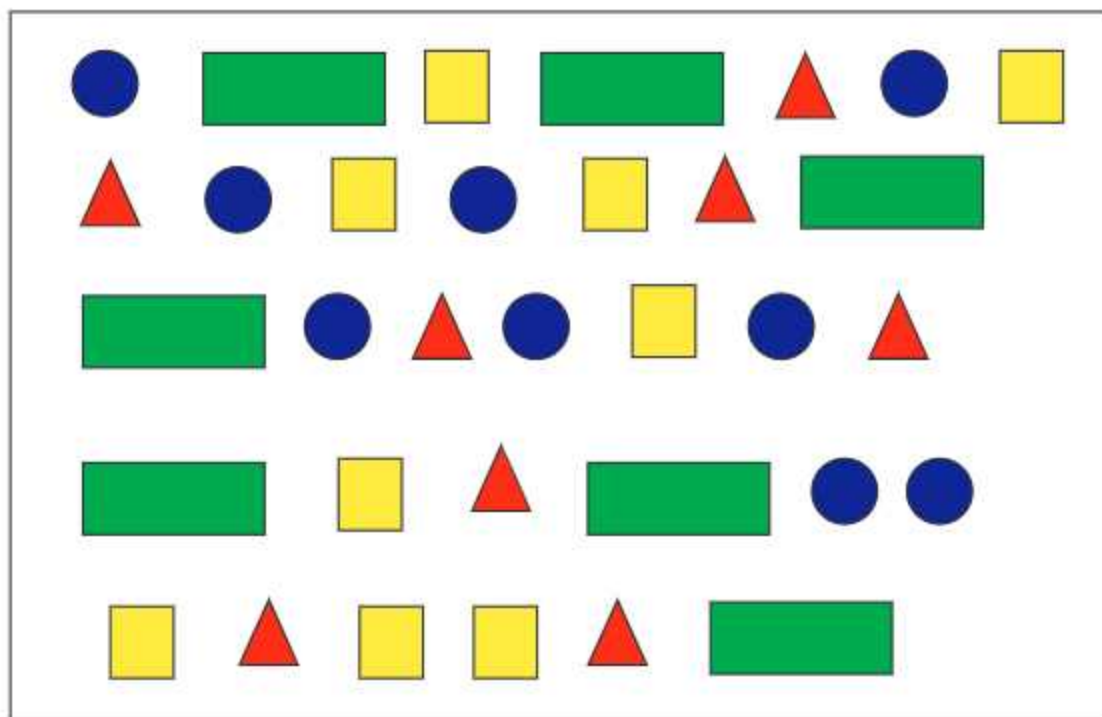
ਜਮਾਤ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰਸਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਚਿੱਤਰ ਗ੍ਰਾਫ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣ, ਸਮਝਣ, ਵੱਖ ਵੱਖ ਸਿੱਟੇ ਕੱਢਣ ਅਤੇ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।



ਮਿਲਾਨ ਚਿੰਨ੍ਹ ਲੱਭ ਲੱਭ ਕੇ ਕੱਢੀਏ
ਗਲਤੀ ਨਾਲ ਨਾ ਕੋਈ ਛੱਡੀਏ
ਚਾਰ ਉੱਪਰ ਪੰਜਵੀਂ ਟੇਢੀ ਲੀਕ
ਉੱਤਰ ਮੇਰਾ ਸਾਰਾ ਠੀਕ



1. ਮੈਥ ਕਿੱਟ ਵਾਲੀਆਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਖਾਨੇ ਵਿਚ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ —



1. ਮਿਲਾਨ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਉਪਰੋਕਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਇਆ ਜਾਵੇ—

ਆਕ੍ਰਿਤੀ	ਮਿਲਾਨ ਚਿੰਨ੍ਹ	ਗਿਣਤੀ
		9
		7
		9
		8

2. ਅੱਜ ਤੀਜੀ ਜਮਾਤ ਦੇ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜਨਮਦਿਨ ਹੈ । ਸਾਰੀ ਜਮਾਤ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਇਸ ਅਵਸਰ 'ਤੇ ਜਮਾਤ ਦੀ ਇੱਕ ਕੰਧ ਨੂੰ ਰੰਗ ਬਿਰੰਗੇ ਬਰੰਗੇ ਗੁਬਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਸਜਾਇਆ ਹੈ



ਮਿਲਾਨ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪਿਛਲੇ ਪੰਨੇ 'ਤੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਇਆ ਜਾਵੇ :

ਗੁਬਾਰਿਆਂ ਦੇ ਰੰਗ	ਮਿਲਾਨ ਚਿੰਨ੍ਹ	ਗਿਣਤੀ
		
		
		
		
		

ਪਤਾ ਕਰੋ :

- ਕਿਹੜੇ ਰੰਗ ਦੇ ਗੁਬਾਰੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹਨ ?
- ਪੀਲੇ ਰੰਗ ਦੇ ਗੁਬਾਰਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਿੰਨੀ ਹੈ ?
- ਕੁੱਲ ਗੁਬਾਰਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਿੰਨੀ ਹੈ ?

3. ਤੀਜੀ ਜਮਾਤ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਮਨਪਸੰਦ ਫਲਾਂ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ ।

ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਮਨਪਸੰਦ ਫਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਨ-

ਮਿਲਾਨ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪਿਛਲੇ ਪੰਨੇ 'ਤੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਇਆ ਜਾਵੇ :

ਫਲ	ਮਿਲਾਨ ਚਿੰਨ੍ਹ	ਗਿਣਤੀ
		
		
		
		
		

ਪਤਾ ਕਰੋ :

- ਕਿਹੜਾ ਫਲ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਹੈ ?
- ਕਿਹੜਾ ਫਲ ਸਭ ਤੋਂ ਘੱਟ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਹੈ ?
- ਕੇਲਾ ਪਸੰਦ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਿੰਨੀ ਹੈ ?
- ਸੇਬ ਪਸੰਦ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਿੰਨੀ ਹੈ ?

4. ਹੇਠ ਦਿੱਤੀ ਸਾਰਣੀ ਜਮਾਤ ਤੀਜੀ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਮਨਪਸੰਦ ਖੇਡਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ।

ਖੇਡ ਦਾ ਨਾਂ	ਮਿਲਾਨ ਚਿੰਨ੍ਹ
ਕਬੱਡੀ	
ਖੋ-ਖੋ	
ਫੁੱਟਬਾਲ	
ਕ੍ਰਿਕੇਟ	

ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿਓ :

- (i) ਕਿਹੜੀ ਖੇਡ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬੱਚੇ ਪਸੰਦ ਕਰਦੇ ਹਨ ?
- (ii) ਕਿਹੜੀ ਖੇਡ ਨੂੰ ਘੱਟ ਬੱਚੇ ਪਸੰਦ ਕਰਦੇ ਹਨ ?
- (iii) ਖੋ-ਖੋ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਿੰਨੀ ਹੈ ?
- (iii) ਫੁੱਟਬਾਲ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਕੇਟ ਖੇਡਾਂ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਿੰਨੀ ਹੈ ?
- (iv) ਤੀਜੀ ਜਮਾਤ ਦੇ ਕੁੱਲ ਕਿੰਨੇ ਬੱਚੇ ਹਨ ?

5. ਹੇਠ ਦਿੱਤੀ ਸਾਰਣੀ ਤੀਜੀ ਜਮਾਤ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਮਨਪਸੰਦ ਰੰਗਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ :

ਰੰਗ	ਮਿਲਾਨ ਚਿੰਨ੍ਹ
	
	
	
	
	

ਪਤਾ ਕਰੋ :

- (i) ਕਿਹੜਾ ਰੰਗ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਹੈ ?
- (ii) ਕਿਹੜਾ ਰੰਗ ਸਭ ਤੋਂ ਘੱਟ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਹੈ ?
- (iii) ਲਾਲ ਰੰਗ ਕਿੰਨੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਹੈ ?
- (iv) ਕਿਹੜੇ ਦੋ ਰੰਗ ਬਰਾਬਰ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਹਨ ?
- (v) ਤੀਜੀ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ ਕਿੰਨੇ ਬੱਚੇ ਹਨ ?

ਉਦੇਸ਼

- 1) ਅੰਕੜਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾਨ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ।
- 2) ਖੇਡ ਵਿਧੀ ਰਾਹੀਂ ਮਿਲਾਨ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣ ਪਹਿਚਾਣ ।
- 3) ਗਿਣਤੀ ਕਰਨ ਦੇ ਮੌਕੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ।
- 4) ਵੱਧ/ਘੱਟ ਦੀ ਸਮਝ ਨੂੰ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨਾ ।

ਸਮੱਗਰੀ : ਪੈਨਸਿਲ, ਕਾਪੀ, ਪਾਸਾ (DICE), ਬਲੈਕ ਬੋਰਡ, ਚਾਕ ।

ਵਿਧੀ :

- 1) ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਬਿਠਾ ਕੇ ਪਾਸਾ (DICE) ਨਾਲ ਜਾਣ ਪਹਿਚਾਣ ਕਰਵਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਪਾਸੇ ਦੀਆਂ ਬਿੰਦੀਆਂ (DOTS) ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
- 2) ਅਧਿਆਪਕ ਦੁਆਰਾ ਬਲੈਕ ਬੋਰਡ 'ਤੇ ਸਾਰਣੀ ਬਣਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।
- 3) ਪਾਸਾ ਸੁੱਟਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
- 4) ਪਾਸਾ ਸੁੱਟਣ 'ਤੇ ਜਿਹੜਾ ਤਲ ਉੱਪਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਵਿੱਚ ਬਿੰਦੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।



- 5) ਹਰ ਵਾਰ ਪਾਸਾ ਸੁੱਟਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਾਰਣੀ ਵਿੱਚ ਉੱਪਰ ਆਈ ਸੰਖਿਆ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇੱਕ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ' | ' ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
- 6) ਪਾਸੇ ਨੂੰ 30 ਵਾਰ ਸੁੱਟਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰ ਵਾਰ ਪਾਸੇ 'ਤੇ ਆਈਆਂ ਬਿੰਦੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਅਤੇ ਸਾਰਣੀ ਵਿੱਚ ਉਸ ਸੰਖਿਆ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇੱਕ ਚਿੰਨ੍ਹ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

- 7) ਬੱਚਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਵੀ ਆਪਣੀ ਕਾਪੀ ਵਿੱਚ ਸਾਰਣੀ ਬਣਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਪਾਸੇ 'ਤੇ ਆਈਆਂ ਬਿੰਦੀਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਰਣੀ ਵਿੱਚ 'ਮਿਲਾਨ ਚਿੰਨ੍ਹ' ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

ਪਾਸੇ ਦੇ ਤਲ	ਕਿੰਨੀ ਵਾਰ ਆਇਆ/ਹਰ ਵਾਰ ਸੁੱਟਣ 'ਤੇ
	
	
	
	
	
	

ਸਿੱਟਾ ਜਾਂ ਪਰਿਣਾਮ ਕੱਢਣਾ :

- (1) ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਾਰ ਪਾਸੇ ਦਾ ਕਿਹੜਾ ਤਲ ਉੱਪਰ ਆਇਆ ਅਤੇ ਕਿੰਨੀ ਵਾਰ ਆਇਆ ?
- (2) ਸਭ ਤੋਂ ਘੱਟ ਵਾਰ ਪਾਸੇ ਦਾ ਕਿਹੜਾ ਤਲ ਉੱਪਰ ਆਇਆ ਅਤੇ ਕਿੰਨੀ ਵਾਰ ਆਇਆ ?
- (3)  ਤਲ ——— ਵਾਰ ਆਇਆ ।
- (4)  ਤਲ ——— ਵਾਰ ਆਇਆ ।
- (5) ਪਾਸੇ ਦੇ ਕੁੱਲ ਕਿੰਨੇ ਤਲ ਹਨ ?

ਵਰਕਸ਼ੀਟ

- (1) ਜੇਕਰ 😊 = 5 ਬੱਚੇ ਤਾਂ 😊😊😊😊😊 ਬੱਚੇ ।
- (2) ਸਕੂਲ ਦੇ ਸਾਲਾਨਾ ਸਮਾਰੋਹ ਲਈ ਜਮਾਤ ਤੀਜੀ ਦੇ ਚਾਰ ਬੱਚਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਗੁਲਦਸਤਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਿਸ ਨੂੰ 'ਚਿੱਤਰ ਗ੍ਰਾਫ਼' ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ:

ਨਾਮ	ਵਰਤੇ ਗਏ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ
ਜਸਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ	
ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ	
ਅਮਨਦੀਪ ਕੌਰ	
ਸੰਦੀਪ	

 = 5 ਫੁੱਲ

- (i) ਜਸਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਦੁਆਰਾ ਗੁਲਦਸਤਾ ਬਨਾਉਣ ਲਈ 1 ਫੁੱਲ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ।
(✓ ਜਾਂ ×)
- (ii) ਸੰਦੀਪ ਦੁਆਰਾ ਗੁਲਦਸਤਾ ਬਨਾਉਣ ਲਈ 20 ਫੁੱਲ ਵਰਤੇ ਗਏ। (✓ ਜਾਂ ×)
- (iii) ਗੁਲਦਸਤਾ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਫੁੱਲ ਸੰਦੀਪ ਵੱਲੋਂ ਵਰਤੇ ਗਏ।
(✓ ਜਾਂ ×)

(iv) ਗੁਲਦਸਤਾ ਬਨਾਉਣ ਲਈ 5 ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਿਹੜੇ ਬੱਚੇ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ?

(a) ਜਸਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ (b) ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ (c) ਅਮਨਦੀਪ ਕੌਰ (d) ਸੰਦੀਪ

(v) ਗੁਲਦਸਤਾ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਸਾਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਕੁੱਲ ——— ਫੁੱਲ ਵਰਤੇ ਗਏ ।

(vi) ਗੁਲਦਸਤਾ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹੜੇ ਦੋ ਬੱਚਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਬਰਾਬਰ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਫੁੱਲ ਵਰਤੇ ਗਏ ?

(a) ਜਸਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ

(b) ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਅਮਨਦੀਪ ਕੌਰ

(c) ਅਮਨਦੀਪ ਕੌਰ ਅਤੇ ਸੰਦੀਪ

(d) ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸੰਦੀਪ

(vii) ਅਮਨਦੀਪ ਕੌਰ ਦੁਆਰਾ ਵਰਤੇ ਗਏ ਫੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾਨ ਚਿੰਨ੍ਹ ਰਾਹੀਂ ਕਿਵੇਂ ਦਰਸਾਵਾਂਗੇ ?

(a) 

(b) 

(c) 

(d) 

(viii) ਗੁਲਦਸਤਾ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਮਿਲਾਨ ਚਿੰਨ੍ਹ     ਕਿਸ ਬੱਚੇ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ?

(a) ਅਮਨਦੀਪ ਕੌਰ (b) ਜਸਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ (c) ਸੰਦੀਪ (d) ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ

(ix) ਉਪਰੋਕਤ ਸਾਰਣੀ ਵਿੱਚ  = 5 ਫੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ । (✓ ਜਾਂ ×)

ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਯੋਗ ਗੱਲਾਂ

- ਇੱਕਤਰ ਕੀਤੇ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਉਣਾ 'ਅੰਕੜਾ' ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈ।
- ਅੰਕੜਿਆਂ ਨੂੰ ਚਿੱਤਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਦਰਸਾਉਣਾ 'ਚਿੱਤਰ ਗ੍ਰਾਫ਼' ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈ।
- 'ਚਿੱਤਰ ਚਿੰਨ੍ਹ' ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਸੀਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਅੰਕੜਿਆਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।
- ਅੰਕੜਿਆਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ 'ਚਿੱਤਰ ਗ੍ਰਾਫ਼' ਜਾਂ 'ਮਿਲਾਨ ਚਿੰਨ੍ਹ' ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਜੋ ਸਿੱਖਿਆ

ਅੰਕੜੇ

ਅੰਕੜਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕੱਤਰ ਕਰਨਾ
ਅਤੇ ਚਿੱਤਰ ਗ੍ਰਾਫ਼ ਰਾਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ

ਚਿੱਤਰ ਗ੍ਰਾਫ਼ ਦੀ ਸਮਝ

ਅੰਕੜੇ ਇਕੱਤਰ ਕਰਨਾ ਅਤੇ
ਸਾਰਣੀ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਉਣਾ

ਅੰਕੜਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾਨ ਚਿੰਨ੍ਹ
ਅਤੇ ਚਿੱਤਰ ਚਿੰਨ੍ਹ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ
ਅੰਕਿਤ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਣਾ





200



300



400



500



600



700



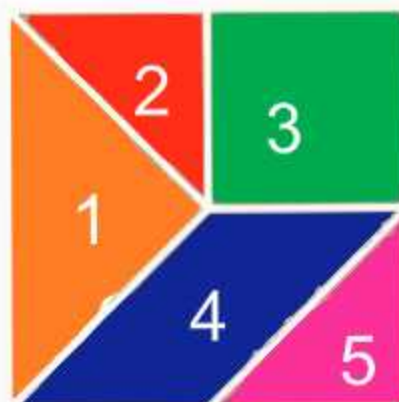
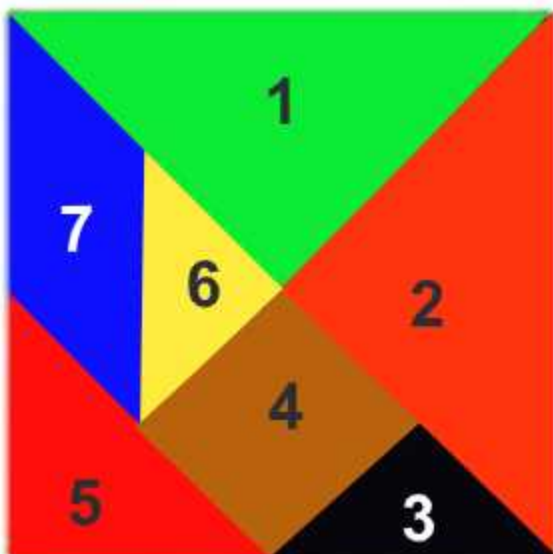
800



900



1000



ਮਾਨ ਕਾਰਡ



1

10

6

2

20

7

3

30

8

4

40

9

5

50

80

60

100

90

70

